

**HERCEGOVAČKO-NERETVANSKE
ŽUPANIJE-KANTONA****266**

Na temelju članka 39. točka f) Ustava Hercegovačko-neretvanske županije-kantona („Narodne novine HNŽ/“, broj : 2/98,3/98, 4/00, 7/04 i 6/21), članaka 11., 14. i 16. Zakona o mladima FBiH („Službene novine Federacije BiH“, broj: 36/10), članka 34. Zakona o izvršavanju Proračuna HNŽ/K za 2023. godinu („Narodne novine HNŽ/“, broj: 1/23) i Odluke o pristupanju izradi Strategije za mlade Hercegovačko-neretvanske županije-kantona za razdoblje 2022-2027. godina („Narodne novine HNŽ/K“, broj: 6/22), a u cilju implementacije Strategije za mlade Hercegovačko-neretvanske županije-kantona i Akcijskog plana za 2023. godinu, Skupština Hercegovačko-neretvanske županije-kantona je na sjednici održanoj 27.04.2023. godine, donijela

O D L U K U**O USVAJANJU STRATEGIJE ZA MLADE
HERCEGOVAČKO-NERETVANSKE ŽUPANIJE-
KANTONA ZA RAZDOBLJE 2023-2028. GODINA
I AKCIJSKOG PLANA ZA 2023. GODINU****I**

Usvaja se Strategija za mlade Hercegovačko-neretvanske županije-kantona za razdoblje 2023-2028. godina i Akcijski plan za 2023. godinu.

II

Strategija za mlade Hercegovačko-neretvanske županije-kantona za razdoblje 2023-2028. godina i Akcijski plan za 2023. godinu, čine sastavne dijelove ove Odluke.

III

Odluka stupa na snagu danom donošenja, a objavit će se u „Narodnim novinama Hercegovačko-neretvanske županije“.

Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
HERCEGOVAČKO-NERETVANSKA ŽUPANIJA
KANTON
S K U P Š T I N A

Broj: 02-01-062/23
Mostar, 27.04.2023. godine

ZAMJENICI PREDSEDAVAJUĆEG
Tomislav Martinović, v.r.
Džafer Alić, v.r.

SADRŽAJ

PRAVNI OKVIR	6
METODOLOGIJA	8
OSNOVNI PRINCIPI STRATEGIJE PREMA MLADIMA HNŽ-K 2023. – 2028. GODINE	12
ANALIZA STANJA POTREBA I PROBLEMA MLADIH U HNŽ-K	14
TREKUTNI POLOŽAJ MLADIH I PLAN DJELOVANJA PO OBLASTIMA	18
OBRAZOVANJE I KULTURA	18
ANALIZA PROBLEMA I POTREBA	23
UPOŠLJAVANJE	30
ANALIZA POTREBA I PROBLEMA	35
SOCIJALNA POLITIKA	39
ANALIZA PROBLEMA I POTREBA	43
ZDRAVSTVENA POLITIKA	45
ANALIZA PROBLEMA I POTREBA	51
STAMBENA POLITIKA	54
ANALIZA PROBLEMA I POTREBA	56
MOBILNOST MLADIH, OMLADINSKI RAD, PARTICIPACIJA U DRUŠTVU I INFORMIRANJE	59
ANALIZA POTREBA I PROBLEMA	66
SPORT, SLOBODNO VRIJEME	69
ANALIZA POTREBA I PROBLEMA	75
SIGURNOST MLADIH	78
ANALIZA POTREBA I PROBLEMA	79
SWOT ANALIZA	81
VIZIJA PREMA MLADIMA HNŽ/K	85
STRATEŠKI CILJEVI I INDIKATORI	86
IMPLEMENTACIJA, MONITORING I EVALUACIJA	100
OKVIRNA FINACIJSKA KONSTRUKCIJA	103
LITERATURA	104
ODLUKA I RJEŠENJE O IMENOVANJU RADNE SKUPINE ZA IZRADU STRATEGIJE	106
PRIVITAK (Analiza ankete s grafikonima)	109

UVOD

Hercegovačko-neretvanska županija - kanton (u daljnjem tekstu HNŽ-K) je sedma županija-kanton od ukupno deset županija-kantona u Federaciji Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu FBiH). Sjedište županije-kantona je u Mostaru, sastoji se od gradova Mostara, Konjica, Stoca, Čapljine i općina Prozor-Rama, Čitluk, Jablanica, Neum i Ravno. Površina županije - kantona iznosi 4.401 km². Na sjeveru graniči sa Srednjobosanskim kantom, na sjeveroistoku sa Kantom Sarajevo, na istoku graniči sa Republikom Srpskom, na jugozapadu graniči sa Hrvatskom, na zapadu sa Zapadnohercegovačkom županijom-kantom, a na sjeverozapadu sa Kantom 10. Prema popisu iz 2013. godine sa 222.007 stanovnika šesta je županija-kanton u Federaciji BiH po broju stanovnika. Kao i svaki županija-kanton u F BiH ima svoj ustav i vlastitu zakonodavnu, izvršnu i sudsku vlast.

Prema posljednjem popisu stanovništva iz 2013. godine na području HNŽ-K živi 222.278 stanovnika, od kojih je cca 44.455 mladih (od 15 do 30 godina). Sa 50,45 stanovnika/km², HNŽ-K je šesti po broju stanovnika i osmi po naseljenosti među županijama-kantonima FBiH. Površina županije-kantona iznosi 4.401 km² (nakon Kantona 10 najveća županija - kanton), što čini 16,85% površine Federacije i 8,59% teritorije Bosne i Hercegovine. HNŽ-K je na području Hercegovine najveći turistički, zdravstveni, a zatim i obrazovni centar. Na području HNŽ-K odgojno-obrazovni proces realiziraju 29 srednjoškolskih ustanova, dok je Internacionalna gimnazija s pravom javnosti Mostar u privatnom vlasništvu i 50 osnovnih ustanova, odnosno škola, čiji je osnivač županija - kanton ili grad/općina, dok je Međunarodna osnovna škola u privatnom vlasništvu. Na području HNŽ-K registrirana su i četiri srednjoškolska obrazovna centra za odrasle i to: Srednja škola s pravom javnosti „OBRAZOVNI CENTAR“ u Mostaru, Privatna srednja strukovna škola s pravom javnosti Verbum u Mostaru, Internacionalna mješovita srednja škola sa pravom javnosti Konjic u Konjicu, Srednja stručna škola s pravom javnosti „Academia Educativa“ Mostar. Pored toga na području HNŽ-K nalaze se dvije javne visokoškolske ustanove Sveučilište u Mostaru i Univerzitet „Džemal Bijedić“ u Mostaru i četiri privatne: Sveučilište „Hercegovina“ u Međugorju, Univerzitet modernih znanosti CKM-Mostar, Visoka škola "Logos centar" Mostar, Visoka škola primijenjene ekonomije Fircon Mostar, Visoka škola za turizam i menadžment Konjic. Samim tim HNŽ-K postao je jedno veliko središte koje okuplja mlade sa područja BiH kao i susjednih nam zemalja, na svojim visokoškolskim obrazovnim ustanovama.

Tablica 1. Pregled broja stanovnika po općinama HNŽ-K, prema popisu stanovništva iz 2013. godine i procjeni broja stanovnika za razdoblje 2015.-2019. godina (izvor: Agencija za statistiku BiH)

Naziv grada/općine	2013.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Čapljina	26.157	22.483	25.410	25.160	25.024	24.892
Čitluk	18.140	15.857	18.043	17.997	17.955	17.944
Jablanica	10.111	11.493	9.889	9.801	9.730	9.658

Hercegovačko-neretvanske županije

Konjic	25.148	27.141	24.501	24.285	24.140	23.959
Grad Mostar	105.794	112.347	105.661	105.417	105.371	105.203
Neum	4.653	4.335	4.507	4.461	4.432	4.389
Prozor	14.280	15.498	13.896	13.747	13.643	13.515
Ravno	3.219	1.419	3.191	3.207	3.201	3.209
Stolac	14.502	12.898	14.297	14.398	14.269	14.201
Ukupno	222.004	223.471	219.395	218.473	217.765	216.970

Tablica 2. Udio mladih u ukupnom stanovništvu HNŽ-K-a (izvor: Agencija za statistiku BiH)

	Ukupno stanovništvo	15-19 godina	20-24 godina	25-29 godina	Ukupno mladih	Udio mladih u ukupnom stanovništvu (%)
HERCEGOVAČKO- NERETVANSKA ŽUPANIJA - KANTON	222.007	16.497	14.626	15.752	46.875	21%

Prema Zakonu o mladima Federacije Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu Zakon o mladima F BiH) pod pojmom mladi se podrazumijeva osoba od 15 do 30 godina¹. Zakon o mladima F BiH u općim odredbama utvrđuje da se institucionalno organizirana briga o mladima, omladinsko udruživanje i sudjelovanje mladih na svim razinama odlučivanja zasniva na principima poštivanja ljudskih prava i osnovnih sloboda, poštivanju ustavnog poretka, zakona i međunarodnog prava, te izgradnji demokratskih institucija zasnovanih na političkom pluralizmu i uspostavi vladavine prava, kao i upražnjavanju međunarodnopravnih standarda i najbolje međunarodne prakse u pogledu mladih i rada s mladima sa ciljem doprinosa ispunjenju uvjeta za priključenje Bosne i Hercegovine Europskoj Uniji.²

Mladi su najosjetljivija kategorija društva prema tome im je potrebna stalna podrška i pomoć odraslih kako bi oni mogli na pravilan način da razviju, a samim tim i iskoriste potencijale, te na taj način doprinesu društvu i zajednici u kojoj se nalaze. Da bi se pružila adekvatna podrška i pomoć potrebno je da na području županije postoji strategija za mlade kroz koju bi se mogli uključiti svi županijski organi, lokalne samouprave, sva udruženja građana i ostali subjekti društvene zajednice, kako bi na taj način svojim zajedničkim djelovanjem doprinosili lakšem postizanju zajedničkih ciljeva koji se odnose na život mladih.

¹ „Službene novine FBiH“ br. 36/10

¹ „Službene novine FBiH“ br. 36/10

² Član 2. Zakona o mladima F BiH

Strategija za mlade Hercegovačko-neretvanske županije - kantona za razdoblje od 2023. do 2028. godine (u daljnjem tekstu: Strategija) glavni je iskaz društveno-političke vizije razvoja statusa mladih u Hercegovačko-neretvanskoj županiji - kantonu. Strategijom se utvrđuju strateški i prioritetni ciljevi kao i mjere čiji je zadatak doprinijeti izgradnji obrazovnih, ekonomskih, socijalnih, kulturnih i drugih uvjeta neophodnih za unaprijeđenje položaja mladih u Hercegovačko-neretvanskoj županiji - kantonu.

Kada govorimo o statusu mladih u HNŽ-K (akcent je na problemima ovog dijela društva) često se nedovoljno istječu potrebe koje mladi imaju u ovoj županiji - kantonu. S tim u vezi, vrlo je bitno postaviti njihove probleme iz perspektive potreba. Tako mladi imaju potrebu za:

- što kvalitetnijim obrazovnim sustavom,
- finansijskom stabilnošću,
- lakšim pristupom tržištu rada,
- za stjecanjem radnog iskustva i znanja za veću konkurentnost na tržištu rada,
- finansijskom podrškom pri pokretanju vlastitog biznisa,
- neformalnim obrazovanjem kao dopunskim načinom stjecanja znanja, ali i mogućnostima prekvalifikacije, dokvalifikacije i doškoloavanja,
- rješavanjem stambenog pitanja,
- ulazak u bračnu zajednicu i osnivanje obitelji,
- komunikacijom sa vlastima i sudjelovanje u donošenju odluka koje su u vezi sa mladima i društvom u cijelini,
- sigurno okruženje i život,
- kvalitetnim kulturnim i športskim dešavanjima i sadržajima i dr.

Važnu ulogu u izradi ovoga strateškog dokumenta imalo je Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa, na čiji je prijedlog donesena Odluka o pristupanju izradi Strategije za mlade Hercegovačko-neretvanske županije - kantona za razdoblje 2022-2027. godina i sukladno s tim, imenovana Radna skupina. Zadatak radne skupine je izrada nacрта Strategije, kao i izrada i usaglašavanje prijedloga Akcionog plana Hercegovačko-neretvanske županije - kantona za provođenje Strategije za 2023. godinu. Nositelji implementacije Strategije su Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa i Vlada HNŽ-K.

S obzirom da mladi predstavljaju iznimno važnu kategoriju društva, jer su inicijatori i nositelji promjena, kao i društvenu kategoriju koja utiče na daljnji razvoj društva, može se zaključiti da je veoma bitno za razvoj jedne lokalne zajednice, u ovom slučaju Hercegovačko-neretvanske županije - kantona, posvetiti pažnju potrebama i problemima mladih, te pronaći najefikasnije načine zadovoljavanja odnosno rješavanja istih, ali i definirati aktivnosti i mjere institucija vlasti koje bi provodeći programe poboljšanja statusa mladih i uključenja mladih kao ravnopravne kategorije društva, riješili i probleme sa kojima se susreće općenito društvo u HNŽ-K.

PRAVNI OKVIR

Strategija slijedi preporuke Zakona o mladima F BiH koji obvezuje svaki kanton/grad/općinu u Federaciju BiH da pristupi izradi strategije prema mladima. Pored preporuke Strategija prati i mnoge druge važne europske dokumente koje se odnose na mlade kao što su:

- Europska povelja o sudjelovanju mladih u životu općina i gradova,
- Bijela knjiga.

Politike prema mladima u Europskim dokumentima

Europska povelja o sudjelovanju mladih u životu općina i gradova definira da se sudjelovanje mladih ljudi u životu na općinskoj/gradskoj razini treba nalaziti unutar okvira sveopće politike zasnovane na koherentnoj međuzavisnosti sektorske politike, te obvezuje vlasti na općinskoj i gradskoj razini da poštuju principe ove politike i da je primjenjuju na razne oblike sudjelovanja koje ona zagovara, uz konsultaciju sa mladim ljudima i njihovim predstavnicima.³

Izmjenjena i dopunjena Europska povelja o sudjelovanju mladih u životu općina i gradova sadrži 3. načela:

1. Participacija mladih u lokalnom i regionalnom životu mora predstavljati dio globalne politike participacije građana u javnom životu,
2. Lokalne i regionalne vlasti uvjerenе su da sve sektorske politike trebaju imati i omladinsku dimenziju, stoga se obvezuju da se pridržavaju ove Povelje i da provode različite oblike participacije koje slijede u dogovoru i u suradnji sa mladima i njihovim predstavnicima,
3. Načela i različiti oblici participacije koji se zastupaju u Povelji odnose se na sve mlade ljude bez diskriminacije.

Temelji povelje postavljeni su na prvoj i drugoj konferenciji o politikama za mlade koje je organizirala Stalna konferencija lokalnih i regionalnih vlasti Europe, u junu 1988. godine u Lozani i u rujnu 1991. godine u Langolenu. Stalna konferencija poslije održane prve i druge konferencije u ožujku 1992. godine usvojila je Rezoluciju br. 237. i njen članak 22. o usvajanju Povelje.

Koherentan okvir na području politike prema mladima uspostavljen je 2001. godine usvajanjem strateškog dokumenta „**Bijela knjiga: Novi podsticaj mladima u Europi**“. Bijela knjiga prva je europska strategija za mlade koja je za cilj imala intenziviranje suradnje država članica u četiri važna područja: sudjelovanje/participacija, informiranje, volonterizam, te na većem sudjelovanju mladih u razvoju drugih politika (obrazovanje, upošljavanje, zdravstvo i sl.). Bijela knjiga jasna je u pogledu mladih, uprkos različitim situacijama, mladi ljudi uveliko dijele iste

³ Povelja uključena u Rezoluciju 237. Stalne konferencije predstavnika lokalnih i regionalnih vlasti u Evropi usvojena 19. ožujka 1992. godine

vrijednosti i ambicije, ali i iste probleme. Bijela knjiga omogućila je važan mehanizam sudjelovanja mladih u kreiranju politike, odnosno Otvorenu metodu koordinacije (*OMC – Open Method of Coordination*), što znači da Europska komisija postavlja standarde i preporuke, te nadzire države članice u provođenju standarda i preporuka.

Na osnovu Bijele knjige, Vijeće Europe uspostavilo je „**Okvir europske suradnje u području mladih**“ (*Framework for European CO-operation in the Field of Youth*) u junu 2002. godine, na osnovu kojeg je uspostavljen temelj uvažavanja i promovisanja prava mladih. Okvir europske suradnje u području mladih usmjeren je na tri ključna područja: 1. aktivno građanstvo, 2. profesionalna integracija mladih i 3. uključivanje mladih u kreiranju politika. U obnovljenom Okviru europske suradnje u području mladih iz 2009. godine definirana su dva strateška cilja suradnje u razdoblju od 2009. do 2018. godine: - stvaranje više prilika za sve mlade u obrazovanju i na tržištu rada, i – promoviranje aktivnog građanstva, društvene uključenosti i solidarnosti svih mladih.

Europski forum mladih (*Youth Forum Jeunesses - YFJ*), koji je nastao 1996. godine, ima dva ključna cilja: - jačanje i osposobljavanje mladih da se aktivno uključe u oblikovanju Europe i društva u kojem žive i - poboljšanje životnih uvjeta mladih kao europskih građana. Europski forum mladih počiva na dva osnovna stuba: - nacionalnim vijećima mladih kao predstavnicima organiziranog sektora mladih pojedinih država i – međunarodnih organizacija mladih kao predstavnika interesa mladih koji transcendiraju nacionalne granice.

Politike prema mladima u Bosni i Hercegovini

Na području Bosne i Hercegovine nema zakonske regulative koja uređuje oblast vezanu za mlade, također ne postoji ni „krovno“ tijelo mladih, međutim na području BiH postoje entitetske regulative koje uređuju ovu oblast. Tako na području Federacije BiH postoji Zakon o mladima Federacije Bosne i Hercegovine⁴, a na području Republike Srpske postoji Zakon o omladinskom organiziranju Republike Srpske⁵. Pored entitetskih propisa koji reguliraju ovu oblast na području Brčko distrikta BiH postoji Zakon o mladima Brčko distrikta BiH⁶. Navedeni zakoni na sličan način promoviraju aktivno sudjelovanje mladih u javnom životu, te uređuju pitanja koja su od velikog značaja za život i djelovanje mladih ljudi na području oba entiteta i Brčko distrikta. Na području BiH postoje 3 krovna tijela, a to su: Vijeće mladih Federacije Bosne i Hercegovine (VM FBiH), Omladinski savjet Republike Srpske (OSRS) i Vijeće/Savjet mladih Brčko distrikta Bosne i Hercegovine.

Zakon o mladima FBiH usvojen je 2010. godine. Donošenjem Zakona o mladima F BiH stvoreni su preduvjeti za sudjelovanje mladih u procesu odlučivanja, definirana su prava i obveze mladih, te način organiziranja mladih. Putem Zakona o mladima FBiH institucionalno i

⁴ „Službene novine F BiH“, br. 36/10

⁵ „Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 98/04, 119/08 i 1/12

⁶ „Službeni glasnik Brčko distrikta“, br. 18/17

proračunski regulira se implementacija politike prema mladima na svim razinama vlasti, od državne preko resornih ministarstava do razina županija-kantona i općina/gradova. Na osnovu zakonskih odredbi u F BiH predviđeno je osnivanje Povjerenstva za mlade na entitetskom, županijskoj i općinskoj/gradskoj razini vlasti, također je predviđeno i osnivanje Vijeća mladih. Ovim zakonom svi razine vlasti obvezni su kreirati i usvojiti strategiju prema mladima, koja predstavlja dokument institucija vlasti sa programskim pristupom djelovanja prema mladima. Donošenjem strategije potrebno je da budu definirani problemi i potrebe mladih, strateški pravci djelovanja, te ciljevi strategije i mjere za realizaciju tih ciljeva. Organi uprave na svim razinama vlasti ovim zakonom zaduženi su pružati podršku mladima, te da usvoje i implementiraju strategije prema mladima. Člankom 14. Zakona predviđeno je da svaka županijska, gradska i općinska vlast osigura minimum mjera koje se odnose na rad sa mladima i planove aktivnosti mladih, kao i mehanizme i kapacitete koji uključuju:

- osiguran adekvatan prostor za mlade, za rad sa mladima i omladinske aktivnosti, kao i osigurano plaćanje troškova za njegovo održavanje (omladinski centri),
- osigurana proračunska stavka vezana za pitanja mladih, kao dio ukupnog proračuna općine, grada ili kantona,
- određivanje nadležnog općinskog/gradskog ureda za pitanje mladih,
- osigurano financiranje projekata za mlade na godišnjoj razini i njegova raspodjela na osnovu javnog natječaja, uključujući kriterije koji su u skladu sa europskim principima o radu javne uprave,
- profesionalno usavršavanje i osposobljavanje službenika/ce za mlade, kao i jačanje kapaciteta svih osoba koje se bave mladima i omladinskim aktivnostima,
- osnivanje općinskog/gradskog vijeća mladih sa nadpolovičnim sudjelovanjem udruženja mladih koje djeluju na području općine/grada,
- osnivanje županijskog vijeća mladih,
- osnivanja odbora u okviru općinskog/gradskog vijeća, kao stalnog radnog tijela koje će se baviti pitanjima mladih, te koje će uključivati predstavnike općinskog/gradskog vijeća mladih.

METODOLOGIJA

Zakonom o mladima Federacije Bosne i Hercegovine propisano je da se strategije oblikuju na osnovu analize položaja i potreba mladih, koja mora biti sačinjena na osnovu rezultata i kvantitativne i kvalitativne analize provedenog stručnog istraživanja o položaju i potrebama mladih za onu razinu vlasti za koju se kreira strategija.

Sukladno projektom zadatku, proces izrade Strategije uključivao je nekoliko faza:

- 1. Priprema.** Navedena faza prethodila je procesu izrade Strategije, a uključivala je sljedeće aktivnosti: (1) Donošenje Odluke o pristupanju izradi Strategije za mlade Hercegovačko-neretvanske županije - kantona za razdoblje 2022-2027.

godina i odobravanju novčanih sredstava utvrđenih Proračunom HNŽ-K za 2022. godinu za Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa sa pozicije „Ugovorene usluge (izrada strategije za mlade)“, broj: 01-1-02-1146 od 26.04.2022. godine. Rješenjem Ministarstva prosvjete, znanosti, kulture i športa Hercegovačko-neretvanske županije - kantona Broj: 05-01-45-904-1/22 od 01.07.2022. godine, imenovana je Radna skupina za izradu radnog teksta Strategije za mlade Hercegovačko-neretvanske županije - kantona, čiji je zadatak, između ostalih, provođenje istraživanja o potrebama i problemima mladih. Radna skupina broji 10 članova, od kojih su polovina mlade osobe, a druga polovina sveučilišni profesori.

- 2. Izrada situacijske analize.** Navedena faza obuhvatala je analizu postojećih strateških dokumenata u FBiH, kao i stanja u oblasti demografije i osam tematskih oblasti politike prema mladima (obrazovanje, tržište rada, zdravstvena zaštita, socijalne zaštita, aktivno građanstvo: aktivizam informiranje, mobilnost, sigurnost i slobodno vrijeme). Situacijska analiza temelji se na statističkim podacima publiciranim od strane Federalnog zavoda za statistiku (FZS), Federalnog zavoda za programiranje razvoja (FZZPR), Federalnog zavoda za upošljavanje (FZS), te drugim relevantnim podacima sadržanim u domaćim i međunarodnim dokumentima (zakoni, strategije, akcioni planovi, studije).
 - 3. Provođenje istraživanja „Analiza potreba, problema i stavova mladih u Hercegovačko-neretvanskoj županiji - kantonu.** Ovo istraživanje je obuhvatalo nekoliko aktivnosti: (1) izrada mjernog instrumenta – upitnika; (2) odabir tehnike prikupljanja primarnih podataka i uzorkovanja (online anketa i neprobabilistička tehnika uzorkovanja); (3) prikupljanje primarnih podataka; (4) kvantitativna i kvalitativna analiza prikupljenih podataka upotrebom statističkog programa SPSS.
 - 4. Oblikovanje strateških odrednica politika prema mladima Hercegovačko-neretvanske županije - kantona** (SWOT analiza, vizija, strateški i prioritetni ciljevi, potencijalne aktivnosti/projekti). Strateške odrednice politike prema mladima Hercegovačko-neretvanske županije - kantona rezultat su sveobuhvatnog i participativnog procesa kroz koji je ovaj dokument nastao. Tijekom radionica i javnih rasprava mladi i interesne skupine su putem strukturnog dijaloga sudjelovali u analizi položaja i potreba mladih po pojedinim tematskim oblastima politike prema mladima, izradi SWOT matrice, te oblikovanju strateških i prioritetnih ciljeva.
 - 5. Izrada Nacrta Strategije** uključivala je proces konsultacija na radnu verziju Nacrta Strategije i sa postojećim Povjerenstvom za obrazovanje, kulturu, šport i mlade Skupštine, kao i Povjerenstvima za mlade općinskih i gradskih vijeća u HNŽ-K, te izradu finalnog Nacrta Strategije, koji je upućen u daljnju proceduru Ministarstvu i Vladi HNŽ-K-a.
-

Sukladno gore navedenim fazama, Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa HNŽ-K je u 2022. godini, u suradnji sa članovima Radne skupine za izradu radnog teksta Strategije za mlade Hercegovačko-neretvanske županije - kantona, provelo istraživanje o potrebama i problemima mladih u HNŽ-K, a rezultati su sumirani u dokumentu pod nazivom „Analiza rezultata istraživanja potreba i problema mladih HNŽ-K“ i samim tim, navedeno istraživanje predstavlja osnov u procesu izrade Strategije za mlade u HNŽ-K.

Anketirano je 1063 mladih ljudi od 15 do 30 godina u HNŽ-K (kako bi se osiguralo što veće sudjelovanje mladih u procesu izrade Strategije, u okviru kojeg su razmatrana sljedeća pitanja:

- formalno, neformalno i cjeloživotno obrazovanje,
- upošljavanje, mjere protiv neuposlenosti te omladinsko preduzetništvo,
- socijalna skrb, zdravstvena i preventivna zaštita mladih te reproduktivno zdravlje mladih,
- stambeno zbrinjavanje mladih,
- rad s mladima, jačanje i razvoj sposobnosti mladih i slobodno vrijeme mladih,
- aktivno sudjelovanje mladih u javnom životu, izgradnja civilnog društva i volonterstvo,
- mobilnost i suradnja među mladima,
- sigurnost mladih
- informiranje i savjetovanje mladih,
- stručni rad i usavršavanje u vezi s radom s mladima,
- usavršavanje za rad u omladinskim udruženjima i prostorima za mlade,
- omladinski turizam, oporavak mladih i boravak u prirodi,
- aktivnosti mladih po pitanju kulture, športa, osobne i društvene odgovornosti,
- rad s mladima s posebnim potrebama,
- druga pitanja od interesa za mlade i poboljšanje njihovih uvjeta života.

Proces izrade Strategije je inkluzivan i participativan, te je naglasak stavljen na sveobuhvatno uključivanje predstavnika različitih interesnih skupina u proces identifikacije i analize potreba, problema i pozitivnih promjena koje Strategija treba polučiti. Inkluzivni i participativni pristup u procesu izrade Strategije ima za cilj da među interesnim skupinama koji djeluju sa mladima i/ili za mlade kreira osjećaj vlasništva nad Strategijom i time potakne spremnost na suradnju između svih uključenih strana kako bi se dosegli ciljni (željeni) ishodi Strategije.

Svim fazama procesa izrade Strategije prethodila je kontinuirana konsultacija sa postojećim Povjerenstvom za obrazovanje, kulturu, šport i mlade Skupštine, kao i Povjerenstvima za mlade općinskih i gradskih vijeća u HNŽ-K, dok su u sklopu javnih rasprava održane radionice (ukupno petnaest), čija je svrha bila da se procijeni valjanost nalaza analiza koje je sproveo stručni tim, ali i da se usklade nerijetko suprotstavljeni stavovi različitih interesnih skupina koji

rade s mladima i/ili za mlade. (Tablica Pregled tematskih radionica tijekom održavanja javnih rasprava u procesu izrade Strategije). Prvi ciklus radionica bio je usmjeren na informiranje o Zakonu o mladima FBiH, pristup i proces izrade Strategije, predstavljanje strukture i sadržaja radne verzije nacрта Strategije. Drugi ciklus radionica uključivao je identifikaciju potreba i problema mladih po pojedinim tematskim oblastima politike prema mladima, dok je treći ciklus uključivao strukturni dijalog u oblikovanju strateških odrednica (SWOT analiza, vizija, vrijednosti, strateški ciljevi), diskusije, javne rasprave i promociju. Svi sudionici su pored direktnog davanja prijedloga i sugestija, imali priliku svoje prijedloge dostaviti i na email: monkshnk@tel.net.ba, nakon što je svima putem emaila dostavljen materijal korišten u okviru realizacije javnih rasprava i radionica. Svaka javna rasprava, uključujući i realizaciju tri ciklusa radionica trajala je okvirno 3 sata.

Tablica 3. Pregled tematskih radionica tijekom održavanja javnih rasprava u procesu izrade Strategije

Ciklusi radionica u sklopu realizacije javnih rasprava (ukupno 4)	Tematske oblasti
Prvi ciklus	Informiranje o Zakonu o mladima FBiH (prava i obveze mladih i institucija vlasti)
	Pristup i proces izrade Strategije
	Predstavljanje strukture i sadržaja radne verzije nacрта Strategije
Drugi ciklus	Zdravstvena i socijalna zaštita
	Aktivizam, mobilnost i informiranje
	Tržište rada (upošljavanje i preduzetništvo)
	Obrazovanje
	Stambeno zbrinjavanje mladih
	Ekologija, duhovnost, humanističke vrijednosti, etika
	Kultura, šport, estetika
	Sigurnost mladih
Treći ciklus	SWOT analiza, vizija, vrijednosti, strateški ciljevi
	Dijalog u oblikovanju strateških odrednica
	Diskusije, javne rasprave i promocija
	Dostavljanje prijedloga putem emaila

Tablica 4. Pregled održavanja javnih rasprava u procesu izrade Strategije

Općine/Gradovi	Jablanica, Konjic, Prozor-Rama	Čapljina, Čitluk	Neum, Stolac, Ravno	Mostar

Datum i vrijeme	28. 11. 2022. u 12:00	29. 11. 2022. u 12:00	30. 11. 2022. u 12:00	01.12. u 12:00
Mjesto:	Gradska vijećnica Konjic	Gradska vijećnica Čapljina	Gradska vijećnica Stolac	Gradska vijećnica Mostar
Timovi	Rijad, Azemina, Ramajana, Nihad, Ivo,	Rijad, Azemina, Svjetlana, Nihad, Ivo, Zaim,	Azemina, Antonija, Ramajana, Nihad, Rijad	Rijad, Azemina, Katerina, Antonija, Ramajana, Ivo, Zaim
Broj sudionika	25	54	24	25

OSNOVNI PRINCIPI STRATEGIJE PREMA MLADIMA HNŽ-K 2023. – 2028. GODINE

Osnovni principi koji su integrirani u sve faze izrade Strategije, od situacijske analize preko oblikovanja strateških odrednica, te određivanja indikatora za praćenje implementacije strategije, dati su u nastavku:

INKLUZIVNOST- Ravnopravnost i jednake prilike svim mladim osobama da ostvare svoj puni potencijal u svim sferama života.

PARTICIPATIVNOST- Sudjelovanje mladih i interesnih skupina koji rade sa mladima i/ili za mlade u oblikovanju i implementaciji Strategije.

HOLISTIČKI PRISTUP - Međuresorna i međusektorska suradnja te umrežavanje interesnih skupina koji rade sa mladima i/ili za mlade u oblikovanju i implementaciji Strategije.

ODGOVORNOST - Nadležne institucije na županijskoj i lokalnoj razini odgovorne su za implementaciju, monitoring i evaluaciju Strategije, u skladu sa definiranim ciljevima i indikatorima uspjeha.

Strategija je predstavljena u formi studije, elaborata te sadrži šest cjelina (poglavlja):

1. Uvod.
2. Politika prema mladima: EU praksa i stanje u HNŽ-K.
3. Situacijska analiza.
4. Analiza potreba, problema i stavova mladih u HNŽ-K
5. Strateški dio. Na osnovu informacija dobivenih SWOT analizom definišu se strateške odrednice politike prema mladima Hercegovačko-neretvanske županije - kantona, uključujući viziju prema mladima, strateške i prioritetne ciljeve.
6. Programski aspekti i implementacija strategije. Na osnovu prethodno definiranih strateških odrednica politike prema mladima Hercegovačko-neretvanske županije -

kantona, oblikuje se okvirni akcioni plan, te plan monitoringa i evaluacije provedbe strategije.

Nakon provedenog istraživanja, uz stručno-savjetodavnu podršku Udruženja „PRONI“ Centar za omladinski razvoj, Ministarstvu i Radnoj skupini u procesu izrade Strategije, s ciljem da se u kompletan proces uključi što veći broj mladih, organizirane su javne rasprave i događaji pod nazivom „Dijalog sa mladima HNŽ-K“, koji je bio namijenjen institucijama, organizacijama mladih, organizacijama civilnog društva koje se bave mladima, vijećima mladih u općinama/gradovima, kao i Povjerenstvima za mlade u cilju dijaloga za razvoj županijske strategije prema mladima. Samim tim, prijedlozi i zaključci prikupljeni tijekom ovog događaja, inkorporirani su u ovaj strateški dokument.

Vlada HNŽ-K sa Ministarstvom prosvjete, znanosti, kulture i športa kao nositeljem aktivnosti izrade Strategije za mlade HNŽ-K, odlučila se da strateškim dokumentom analizira probleme i potrebe mladih, te definira realne strateške ciljeve koji će omogućiti mladima programe koji će uspješno poboljšati status mladih u svim aspektima njihovog života.

Ciljevi donošenja Strategije su:

- stvaranje i provođenje politika prema mladima na svim razinama vlasti u HNŽ-K kroz višesektorski pristup i uzimajući u obzir potrebe, zahtjeve i interese mladih,
- uspostavljanje kriterija u skladu s europskim načelima u radu javnih uprava kod provedbe politika prema mladima,
- utvrđivanje i definiranje mjera i preporuka za rad sa mladima, omladinskim aktivnostima,
- jačanje sudjelovanja i uključenja mladih i njihovog informiranja na svim razinama odlučivanja putem uređenih mehanizama sudjelovanja,
- jačanje volontiranja među mladima te njihovog dobrovoljnog angažmana u aktivnostima po pitanju mladih,
- provedba načela nediskriminacije, solidarnosti i etičnosti u svim aktivnostima koje se tiču pitanja mladih,
- jačanje ljudskih, tehničkih i administrativnih kapaciteta institucija, omladinskih udruženja i udruženja koja se bave pitanjima mladih.

Nakon usvajanja ovog dokumenta, zadužuju se nadležne institucije da izrade akcione planove i da osiguraju financijska sredstva te na taj način daju svoj doprinos postizanju strateških ciljeva koji će doprinijeti poboljšanju županijskih aktivnosti i programa u rješavanju problema i zadovoljenju potreba mladih i poboljšanja njihovog statusa.

Osnovni ciljevi strateškog dokumenta Strategije za mlade za razdoblje 2023. - 2028. godine su:

- opisati trenutni položaj mladih i županijske aktivnosti usmjerene prema mladima u

sljedećim oblastima: obrazovanje, rad, poduzetništvo i upošljavanje mladih, zdravstvena zaštita mladih, socijalna briga mladih, kultura i šport mladih, aktivizam, informiranost i volontiranje mladih i sigurnost mladih,

- odrediti prioritetna područja djelovanja, strateške ciljeve, mjere i aktivnosti u oblasti politika prema mladima,
- definirati obveze i nadležnosti županijskih institucija u provođenju politika prema mladima i postizanju definiranih strateških ciljeva.

ANALIZA STANJA POTREBA I PROBLEMA MLADIH U HNŽ-K

Analizom istraživanja potreba i problema mladih HNŽ-K, koje je provedeno u 2022. godini, utvrđene su potrebe i problemi mladih, a najprioritetniji za rješavanje su sljedeći:

1. Obrazovanje i kultura

- Profesionalna orijentacija učenika još uvijek nije djelotvorna.
- Nepostojanje sustava informatičkog praćenja polaznika kod obrazovanja odraslih.
- Sustav i procesi vrednovanja neformalnog i informalnog obrazovanja u Županiji-Kantonu još nisu razvijeni.
- Rano napuštanje školovanja.
- Još uvijek slaba povezanost obrazovanja sa tržištem rada.
- Nedostatak kulturnih dešavanja koja su atraktivni mladim ljudima.
- Nedovoljno poticanje kulturnog i kreativnog stvaralaštva mladih.
- Mali obim mladih u posjećenosti muzejima, pozorištima, izložbama.
- Nedostatak aktivnog sudjelovanja u kulturnim događajima.
- Nedostatak aktivnog sudjelovanja u događajima vezanim uz umjetnost.

2. Upošljavanje:

- Mladi ne rade na poslovima za koje su se školovali i teško stječu radno iskustvo
- Mladi ne koriste prilike dostupne kroz programe upošljavanja i samoupošljavanja
- Mladi se odlučuju raditi na crno
- Mladi nisu zadovoljni uvjetima u kojima rade
- Mladi nemaju znanja, vještine i kompetencije za pokretanje vlastitog biznisa i za razvijanje vlastitih karijera
- Mladi nemaju adekvatnu podršku vlasti u pokretanju vlastitog biznisa

3. Socijalna politika:

- Neuvezanost institucija na području HNŽ-K koje pružaju pravnu pomoć mladima
- Mladi iz marginaliziranih skupina nemaju zaštićena prava

- Nedostupnost socijalne pomoći onim mladim ljudima kojima je najpotrebnija
- Nepostojanje podrške pri stambenom zbrinjavanju i upošljavanju mladih koji izlaze iz ustanova socijalne zaštite

4. Zdravstvena politika:

- Nedovoljna informiranost mladih i dostupnost zdravstvenih usluga za mlade
- Nužnost preventivne zaštite zdravlja mladih
- Nezadovoljavajući obuhvat mladih do 30 godina zdravstvenim osiguranjem
(postojeći zakonski okvir omogućava jedan od vidova zdravstvenog osiguranja mladima do 26 godina)

5. Stambena politika:

- Nepostojanje politike porezne olakšice ili subvencije prve stambene nekretnine za mlade i mlade obitelji, čiji je strateški cilj povećati broj mladih sa riješenim stambenim pitanjem,
- Prisustvo mjere poreza na promet nekretninama, uključujući i na prvu nekretninu mladih vlasnika (mlađih od 30)
- Na području HNŽ-K se ne brine o stambenim pitanjima socijalno ugroženih skupina ljudi
- HNŽ-K ne nudi olakšice mladim ljudima kod kupovina stanova

6. Mobilnost mladih i participacija u društvu:

- Odsustvo financijske podrške međunarodnih razmjena mladih i studijskih putovanja
- Nedovoljna komunikacija između mladih i lokalnih vlasti
- Nedovoljna aktivnost mladih u društvenim organizacijama
- Nepostojanje županijskog vijeća mladih
- Nepostojanje lokalnih vijeća mladih u Ravnom, Neumu, Čapljini, Stocu i Prozoru-Rami

7. Slobodno vrijeme mladih i omladinski rad:

- Mladi zbog infrastrukturnih nedostataka nemaju dovoljno prilika da se rekreativno ili profesionalno bave športskim aktivnostima.
 - Nedovoljna opremljenost postojećih športskih objekata, kao i neadekvatan uvid u sigurnost i ispravnost športskih objekata, školskih dvorana, športskih igrališta i športskih sprava, pomagala i rekvizita,
 - Nedovoljna informiranost mladih o kvalitetnom provođenju slobodnog vremena,
 - Visok postotak mladih koji se ne bave športom ili rekreacijom,
 - Nepoštivanje zakona o igrama na sreću (udaljenost kladionice i klađenje osoba mlađih od 18 godina),
-

- Nepostojanje športskog saveza HNŽ-K, kao nosilaca masovne fizičke kulture,
- Nepostojanje Saveza za športsku rekreaciju (Šport za sve) na razini HNŽ-K.

8. Sigurnost mladih:

- Mladi izloženi različitim oblicima nasilja (nasilje u obitelji, međuvršnjačko nasilje, nasilje na internetu, seksualno nasilje, nasilje na radnom mjestu, razbojništvo, športsko huliganstvo, nasilje od partnera).

Veoma je bitno napomenuti da je istraživanje pokazalo da je 73,6% mladih u HNŽ-K navelo kao razlog za odlazak iz Bosne i Hercegovine nemogućnost uposlenja, njih 62,4% kao drugi problem je navelo nemogućnost bavljenja onim što želim, a kao treći razlog zbog kojeg bi napustili domovinu su naveli nemogućnost stjecanja financijske nezavisnosti 58,8%.

Također, bitni su i sljedeći podatci u vezi sa zainteresiranošću za privremeni ili trajni odlazak iz Bosne i Hercegovine. Od ukupnog broja anketiranih mladih njih 31,3% je jako zainteresirano za odlazak iz Bosne i Hercegovine, dok 24,3% je donekle zainteresirano, a 24% mladih nisu zainteresirani, ali nisu odbacili tu mogućnost.

Mladi su izdvojili i da faktori iz inozemstva najviše utiču na njihovu odluku o odlasku iz Bosne i Hercegovine čak 69,2%. Ovaj podatak možemo povezati i sa prethodnim tvrdnjama vezanim sa razlozima zbog kojih bi mladi otišli iz zemlje. Mladi su odgovorili da bi zbog faktora iz Bosne i Hercegovine napustili zemlju, njih 30,7%.

- Mladi su također izdvojili 3 faktora zbog kojih su spremni napustiti državu, ti faktori su: loši uvjeti za upošljavanje (73,5%), loša ekonomska situacija (72,85%), loš životni standard (63,2%), mada nije za spomenuti i svjesnost mladih da je i korupcija i nepotizam (58,95%) jedan od razloga za odlazak iz Bosne i Hercegovine. Ukupno 55,2% mladih od ukupnog broja ispitanika starijih od 18 godina života, nije izlazilo na izbore, dok njih 44,8% je obavilo svoju građansku dužnost.

Prema ostalim dostupnim podacima, a koji su utvrđeni i anketiranjem mladih HNŽ-K, osim ekonomskog faktora i mogućnosti uposlenja, koji su jedan od osnovnih preduvjeta za ostanak na području Bosne i Hercegovine, a samim tim i u HNŽ-K, jeste i sam problem perspektive i uvjeta života, bez obzira na uposlenje.

Potrebno je utvrditi konkretne i efikasne mjere za stvaranje pozitivnog ambijenta za život mladih u Hercegovačko-neretvanskoj županiji - kantonu.

Izrada strategije za mlade Hercegovačko-neretvanske županije - kantona za razdoblje 2023.-2028. godina

Strategija za mlade Hercegovačko-neretvanske županije - kantona za razdoblje od 2023. do 2028. godine (u daljnjem tekstu Strategija) temeljni je iskaz društveno-političke vizije razvoja

položaja mladih u Hercegovačko-neretvanskoj županiji - kantonu. Aktivnosti koje su usmjerene na unaprjeđenje položaja mladih i koje se realizuju sa mladima i/ili za mlade u nadležnosti su različitih institucija, te je potreban međuresorni i međusektorski pristup tijekom njihovog planiranja i implementacije. U tom kontekstu, Strategija pruža platformu za operacionalizaciju multisektorske i multiresorne suradnje u procesu planiranja i praćenja politike prema mladima Hercegovačko-neretvanske županije - kantona. Strategijom se utvrđuju strateški i prioritetni ciljevi, te mjere (projekti) koji trebaju doprinijeti izgradnji obrazovnih, ekonomskih, socijalnih, kulturnih i drugih uvjeta neophodnih za unaprjeđenje položaja mladih u Hercegovačko-neretvanskoj županiji - kantonu.

U skladu sa zakonskim preporukama i realnim potrebama i problemima mladih, **Radna skupina** je u suradnji sa zainteresiranim stranama, definirala 8 prioritetnih oblasti:

1. Obrazovanje i kultura
2. Upošljavanje
3. Socijalna politika
4. Zdravstvena politika
5. Stambena politika
6. Mobilnost mladih, participacija u društvu
7. Slobodno vrijeme i omladinski rad
8. Sigurnost mladih

Strategija za mlade Hercegovačko-neretvanske županije - kantona za razdoblje 2023.-2028. godina pripremana je sukladno važećim propisima i smjernicama, te u skladu je sa Strategijom razvoja Hercegovačko-neretvanske županije - kantona za razdoblje 2021.-2027. godine. Posebna pažnja prilikom izrade Strategije je usmjerena na to da ona bude realno ostvariva u planiranom razdoblju, te usmjerena na probleme koji se realno mogu riješiti u okviru nadležnosti županijskog razina vlasti, uključujući suradnju sa općinskim/gradskim razinama, kao i drugim institucijama i organizacijama koje mogu dati svoj doprinos u procesu realizacije i ostvarivanja prioriteta.

Misija ovog dokumenta je da se sustavno uredi oblast mladih na području HNŽ-K

U skladu sa Strategijom razvoja Hercegovačko-neretvanske županije - kantona za razdoblje 2021.-2027. godine, možemo utvrditi da je vizija ovog strateškog dokumenta:

“Hercegovačko – neretvanska županija - kanton je društvo po mjeri mladih u kojem se potiče trend kontinuiranog unaprijeđenja kvalitete života i uvjeta za razvoj punih potencijala mladih”.

TRENUTNI POLOŽAJ MLADIH I PLAN DJELOVANJA PO OBLASTIMA OBRAZOVANJE I KULTURA

CILJ: Obrazovna politika HNŽ-K je usklađena sa potrebama tržišta rada. Kroz sustav formalnog i neformalnog obrazovanja HNŽ-K omogućava se mladim ljudima stjecanje znanja i vještina sa kojim participiraju na tržištu rada.

ANALIZA STANJA - OBRAZOVANJE

S obzirom da je u ovom strateškom dokumentu fokus na mladim osobama dobi od 15 do 30 godina života, razine formalnog odgoja i obrazovanja koji se direktno tiču ove demografske skupine su osnovni, srednjoškolski odgoj i obrazovanje i visoko obrazovanje.

Formalno obrazovanje čini okosnicu odgojno-obrazovnog sustava u HNŽ-K. **Formalno obrazovanje** podrazumijeva stjecanje znanja u odgojno-obrazovnoj ustanovi (predškolskoj, osnovnoškolskoj, srednjoškolskoj i visokoškolskoj) prema definiranom nastavnom planu i programu, utvrđenom vremenskom razdoblju, koja se prate i vrijednuju, a rezultati učenja se potvrđuju svjedočanstvom/svjedodžbom, diplomom ili cetrifikatom. Formalno obrazovanje se u HNŽ-K realizira kroz realizaciju predškolskog, osnovnog, srednjeg odgoja i obrazovanja, višeg i visokog obrazovanja. Sukladno ustavnim nadležnostima kantona u pogledu obrazovne politike, financiranja obrazovanja i donošenja zakona, obrazovanje je uređeno relevantnim županijskim zakonima i propisima. Isključivu i nepodijeljenu nadležnost za odgoj i obrazovanje imaju županijska ministarstva prosvjete. U Hercegovačko-neretvanskoj županiji - kantonu nadležno ministarstvo za obrazovanje je *Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa (MPZKŠ)*.

Predškolski odgoj i obrazovanje

Predškolski odgoj i obrazovanje je kao prvi, poseban i specifičan stupanj jedinstvenog sustava odgoja i obrazovanja djece od šest mjeseci starosti do polaska u osnovnu školu i kao djelatnost od opšteg društvenog interesa predstavlja osnov cjeloživotnog učenja i cjelovitog razvoja djeteta. Predškolski odgoj i obrazovanje je sastavni dio jedinstvenog sustava odgoja i obrazovanja u HNŽ-K. U okviru djelatnosti predškolskog odgoja i obrazovanja osiguravaju se jednaki uvjeti i prilike u ostvarivanju prava djece na odgoj i obrazovanje za dobrobit njihovog fizičkog i mentalnog zdravlja i sigurnosti bez obzira na spol, sposobnosti, socijalnoekonomski status i stil života obitelji, kulturno, etničko, nacionalno i vjersko nasljeđe, kao i za ostvarivanje programa, zavisno od potreba i interesa djece predškolskog uzrasta.

Predškolska ustanova ostvaruje i ostale djelatnosti kojima se obezbjeđuje ishrana, njega, preventivno-zdravstvena i socijalna zaštita, kao i druge djelatnosti u funkciji odgoja i obrazovanja u cilju cjelovitog razvoja djeteta.

Predškolski odgoj i obrazovanje u HNŽ-K realizira se u 8 javnih i 20 privatnih predškolskih ustanova. Interes za angažiranje mladih u oblasti predškolskog odgoja realizira se na osnovu

Suglasnosti Ministarstva uz prethodno dostavljeno obrazloženje i procijenjenu dobrobit aktivnosti.

Osnovnoškolski odgoj i obrazovanje

Osnovnoškolski odgoj i obrazovanje u HNŽ-K se realizira u redovnim osnovnim javnim i privatnim školama, školama za specijalni odgoj i obrazovanje i paralelnim školama – muzičkim, te postoji ukupno 50 osnovnih škola.⁷ Inkluzivno obrazovanje je regulirano Zakonom o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju, dok se Pravilnikom o odgoju i obrazovanju djece sa posebnim potrebama dodatno precizira i regulira ovo pitanje. U školskoj 2021/2022. godini broj upisanih učenika u osnovnim školama je **16438**, dok je u šk. 2022./2023. godini broj upisanih učenika **16195**. Broj učenika upisanih u osnovne škole u šk. 2022./2023. godini je za **243** učenika manje u odnosu na šk. 2021/2022. godinu.

Srednjoškolski odgoj i obrazovanje

Srednjoškolski odgoj i obrazovanje u HNŽ-K ostvaruje se sukladno ciljevima koji su određeni Zakonom o srednjoškolskom odgoju i obrazovanju, te važećim podzakonskim aktima kojima se ova djelatnost preciznije definira. Na području HNŽ-K registrirano je ukupno 29 srednjih škola, od kojih su 27 u javnom (državnom) te dvije u privatnom vlasništvu u Gradu Mostaru (Koledž UWC i Internacionalna gimnazija s pravom javnosti).⁸

Kao javne srednjoškolske ustanove na području *Grada Mostara* djeluju:

- 3 gimnazije (jedna opća i dvije jezičke i matematičke),
- 3 srednje umjetničke škole (dvije muzičke i jedna likovna),
- 2 medicinske škole,
- 11 srednjih tehničkih škola i stručnih škola (mješovitog karaktera),
- 1 srednja vjerska škola (Medresa),

U ostalih sedam (7) općina/gradova u HNŽ-K djeluje sedam (7) srednjoškolskih ustanova (Konjic, Jablanica, Prozor, Čitluk, Čapljina, Stolac i Neum, sastavljene od dvije ili više vrsta srednjih škola (tehničke i strukovne, te se realizira i gimnazijski nastavni plan i program).

Broj upisanih srednjoškolaca/učenika u školskoj 2021/2022. godini je **7.121**, najviše ih je u Gradu Mostaru (4765), pa u Konjicu (789), Čitluku (544), Čapljini (304), Prozoru (270), Stocu (209), Jablanici (192) i Neumu (48). Broj upisanih srednjoškolškolaca u prvi (I) razred u šk. 2022/2023. godini je 1723, dok ukupan broj srednjoškolaca/učenika u školskoj 2022/2023.

⁷ Spisak osnovnih škola na području HNŽ-K dostupan na: <http://cms.monkshnk.gov.ba/Upload/Dokumenti/OS-d2dec84.pdf>, pristup 13. 11. 2022.

⁸ Spisak srednjih škola na području HNŽ-K dostupan je na: <http://cms.monkshnk.gov.ba/Upload/Dokumenti/SS-3462cc6.pdf>, pristup 13. 11. 2022.

godini iznosi **6829**. Broj učenika upisanih u srednje škole u šk. 2022/2023 godini je za **292** učenika manje u odnosu na šk. 2021/2022 godinu.

Uvidom u dostupnu statistiku srednjoškolskog odgoja i obrazovanja Federalnog zavoda za statistiku vidljivo je da je u razdoblju od 2018 – 2021. godine, srednjoškolski odgoj i obrazovanje napustilo 57 učenika uglavnom zbog lošeg uspjeha, ekonomskih, socijalnih i osobnih razloga. U istom razdoblju evidentiran je ispis 55 učenika iz srednjih škola za koje ne postoje podatci da li su se ispisali zbog eventualnog nastavka obrazovanja u nekoj drugoj srednjoj školi u Bosni i Hercegovini ili inostranstvu ili su u potpunosti napustili obrazovni proces.⁹ Postoji vjerovatnoća da je i određeni broj učenika iz pomenute kategorije također napustio školovanje.

Stanje infrastrukture i opremljenosti objekata srednjoškolskog odgoja i obrazovanja na području HNŽ-K je na zadovoljavajućoj razini sa potrebom za unaprjeđenje u pojedinim segmentima (nedovoljna opremljenost kabineta za praktičnu nastavu, nepostojanje športskih dvorana u školskim objektima, nemogućnost pravilnog pristupa djeci sa poteškoćama u razvoju i slično).¹⁰ Infrastruktura u većini škola je neprilagođena osobama sa invaliditetom što im u značajnoj mjeri otežava ili u potpunosti onemogućava pristup školskim prostorijama. Pojedine škole imaju zaseban prilagođeni ulaz koji omogućava pristup školskim prostorijama smještenim u prizemlju, ali nedostaju rukohvati, prilagođeni toaleti, dizala, označena parking mjesta.¹¹

Visoko obrazovanje i znanost

Visoko obrazovanje realizira u skladu sa ciljevima koji su određeni u Zakonu o visokom obrazovanju HNŽ-K, te važećim podzakonskim aktima kojima se ova djelatnost preciznije definira.

U skladu sa Zakonom o visokom obrazovanju HNŽ-K, djelatnost visokog obrazovanja obavljaju visokoškolske ustanove, a mogu biti univerziteti/sveučilišta ili visoke škole. Nosioци visokog obrazovanja u Hercegovačko-neretvanskom kantonu su Univerzitet "Džemal Bijedić" u Mostaru i Sveučilište u Mostaru. Osim dva javna univerziteta/sveučilišta na području kantona djeluje 5 privatnih univerziteta/sveučilišta odnosno visokih škola i to: Sveučilište "Hercegovina", Univerzitet modernih znanosti „CKM“ Mostar, Visoka škola „Logos centar" Mostar, Visoka škola za turizam i menadžment Konjic i Visoka škola primijenjene ekonomije Fircon Mostar.

U nastavku je dat prikaz kretanja broja studenata na javnim i privatnim visokoškolskim ustanovama za period posljednjih pet akademskih godina:

⁹ Vidjeti: Statistički bilten br. 350/2022, str. 83.; Statistički bilten br.330/2021, str. 85.; Statistički bilten br.312/2020, str. 85. i Statistički bilten br. 294/2019, str. 85.

¹⁰ Navedeno prema: Strategija razvoja Hercegovačko-neretvanske županije- kantona za razdoblje 2021.-2027. - Nacrt starteške platforme, str. 52.

¹¹ Vidjeti Mapu pristupačnosti osnovnih i srednjih škola za djecu i mlade sa invaliditetom, U.G. "Nešto više", dostupno na: <http://zelimznanje.com/map/>, 10. 11. 2022.

Tabela 4. Broj upisanih studenata na javne i privatne visokoškolske institucije u HNK¹²

Godina	Javne visokoškolske ustanove	Privatne visokoškolske ustanove	Ukupno / Žene
2019	3.072	16	3.088 / 2.062
2020	2.183	0	2.183 / 1.566
2021	2.890	8	2.898 / 1.985

Iz prethodnog tabličnog prikaza je jasno da kretanje broja studenata uglavnom prati trend kretanja učenika u srednjoškolskom odgoju i obrazovanju uz pozitivne ili negativne fluktuacije od najviše 5% koje čine studenti iz drugih županija - kantona ili država. Tako je na javne visokoškolske ustanove u akademskoj 2021./2022. godini upisano 2.562 studenata manje u odnosu na akademsku 2017./2018. godinu. Istovremeno je blago povećan broj upisanih studenata na privatnim visokoškolskim ustanovama.

Tablica 5. Broj diplomiranih studenata po godinama na javnim i privatnim visokoškolskim ustanovama u HNŽ-K¹³

Akad. godina	Javne visokoškolske ustanove	Privatne visokoškolske ustanove	Ukupno / Žene
2017./2018	13.158	962	14.120 / 8.204
2018/2019	12.447	978	13.425 / 7.460
2019/2020	10.944	906	11.850 / 6.978
2020/2021	11.488	1019	12.507 / 7.313
2021/2022	10.596	1009	11.605 / 8.347

Znanost

Iako je Okvirnim zakonom o osnovama znanstveno-istraživačke djelatnosti i koordinaciji unutarnje i međunarodne znanstvenoistraživačke suradnje Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik BiH", br. 43/09") u članu 21., kao i Zakonom o visokom obrazovanju HNŽ-K (članak 2. Stavak 2.) predviđeno da će se djelatnost znanstveno-istraživačkog rada urediti posebnim zakonom, on do danas nije usvojen. Imajući u vidu značaj znanstveno-istraživačkog rada za gospodarski i društveni razvoj, te ukupni napredak HNŽ-K, kao i činjenicu da je donošenje ovog zakona ustavna i zakonska obveza, nužno je u što skorije vrijeme preduzeti potrebne aktivnosti na izradi i usvajanju zakona o znanstveno-istraživačkoj djelatnosti u HNŽ-K. Ovim zakonom bi se, shodno ciljevima uspostavljenim državnim Okvirnim zakonom regulirali osnovni principi znanstveno-istraživačke djelatnosti, ostvarivanje međunarodne znanstveno-istraživačke suradnje

¹² Hercegovačko-neretvanski kanton u brojkama, Federalni zavod za statistiku, Sarajevo, 2022, str. 29.

¹³ Hercegovačko-neretvanski kanton u brojkama, Federalni zavod za statistiku, Sarajevo, 2022, str. 29.

i znanstveno-istraživačke suradnje unutar Bosne i Hercegovine, njihovo financiranje, način ostvarivanja koordinacije institucija nadležnih za oblast znanosti i tehnologije, formiranje Vijeća za znanost HNŽ-K, kao i koordinacija informacijskim sustavom za oblast znanstveno-istraživačke djelatnosti u HNŽ-K.

Obrazovanje odraslih

Postojanje efikasnog sustava obrazovanja odraslih težnja je i nužnost svakog društva, a za Bosnu i Hercegovinu je od posebnog značaja, jer predstavlja jedan od brojnih uvjeta koje Bosna i Hercegovina kao potencijalna kandidatkinja za članstvo u Europskoj uniji mora da ispuni, ali isto tako i put ulaska Bosne i Hercegovine u suvremene tijekove obrazovanja i učenja. Još jedan od razloga zbog kojih Bosna i Hercegovina mora težiti i ubrzano raditi na uređenju sustava u oblasti obrazovanja odraslih svakako su alarmantni podaci sa posljednjeg popisa stanovništva u Bosni i Hercegovini (Agencija za statistiku BiH, popis stanovništva 2013) prema kojima je u Bosni i Hercegovini od ukupnog broja stanovnika (3.843.126), 89.794 ili 2,82% elementarno nepismeno, nepotpuno završeno osnovno obrazovanje ima 274.036 ili 9,17% stanovnika, samo osnovno obrazovanje završilo je 640.726 ili 21,45% stanovništva, završeno srednjoškolsko obrazovanje ima 1.525.161 stanovnika BiH ili 51,05%, a samo 285.622 ili 9,56% stanovnika ima završeno visoko obrazovanje. Ako tome dodamo i podatak da je prema istom popisu broj digitalno nepismenih stanovnika u Bosni i Hercegovini 1.988.722 ili 62,54% više je nego jasno zašto i od kolike je važnosti uređenje sustava obrazovanja odraslih u BiH.¹⁴

Prvi korak ka ostvarenju ovoga uvjeta je usvajanje odgovarajućih zakonskih propisa i njihova efikasna primjena. Na području HNŽ-K je 2018. godine usvojen *Zakon o obrazovanju odraslih* ("Narodne novine HNŽ-K", broj 4/18). Ovim Zakonom je predviđeno da obrazovanje odraslih kao dio jedinstvenog sustava obrazovanja Županije – kantona obuhvata cjelinu procesa učenja odraslih namijenjenu: a) ostvarivanju prava na slobodan razvoj osobnosti b) osposobljavanju za upošljavanje, stjecanju kvalifikacija za prvo zanimanje, prekvalifikaciji, dokvalifikaciji, stjecanju i produblivanju stručnih znanja, vještina i kompetencija c) osposobljavanju za aktivno građanstvo. Zakonom je predviđeno da će resorno Ministarstvo u roku od šest mjeseci od dana stupanja na snagu donijeti niz podzakonskih akata u svrhu njegove implementacije i to: a) Standarde i normative obrazovanja odraslih b) Pravilnik o postupku utvrđivanja ispunjenosti uvjeta za rad organizatora obrazovanja odraslih c) Pravilnik o obliku, sadržaju i načinu vođenja Registra organizatora obrazovanja odraslih d) Pravilnik o postupku validacije prethodno stečenih znanja i vještina e) Pravilnik o uvjetima i načinu stjecanja andragoških kompetencija f) Pravilnik o sadržaju i postupku izdavanja javnih isprava u obrazovanju odraslih g) Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja i čuvanja andragoške dokumentacije i evidencije h) Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja registra poslodavaca kod kojih se obavlja praktičan rad. Do kraja 2022. godine donesen

¹⁴ Tubić, Svjetlana, Harmonizacija politika obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini, DVV International - Ured za BiH, Sarajevo, 2019, str. 32.

je tek jedan od predviđenih akata - [Standardi i normativi za obrazovanje odraslih u HNŽ-K](#) ([“Narodne novine HNŽ-K”, broj 2/19](#)).

Na području Hercegovačko-neretvanske županije - kantona djeluje *Centar za obuku i prekvalifikaciju odraslih osoba u Čapljini*. Centar obavlja programe obuke u okviru cjeloživotnog obrazovanja za odrasle, te na taj način doprinosi smanjenju nezaposlenosti, razvoju ljudskih resursa i poboljšanju tržišta rada na području grada Čapljine i regije Hercegovina. U 2018. godini izdato je 26 diploma za program prekvalifikacije.¹⁵

Neformalno obrazovanje

Obuhvata različite oblike usvajanja znanja i vještina koji nisu obvezni, koji ne obuhvaćaju formalne oblike obrazovanja i usvajanje zavisi od pojedinca. Neformalno obrazovanje podrazumijeva sudjelovanje na seminarima, treninzima, radionicama, kampovima i razmjene, dugoročne razmjene volontera, zajedničke radove na projektima (timski rad), konferencije i predavanja. Također postoje dvije vrste programa neformalnog obrazovanja, a to su programi obrazovanja (stjecanje različitih znanja i vještina) i programi odgoja (učenje pravilnom ponašanju i pozitivnim društvenim vrijednostima). Postoje i specifični oblici neformalnog obrazovanja u koje podrazumijevamo obuku na poslu, obrazovne treninge, online obrazovanje i sl. Karakteristike neformalnog obrazovanja su dobrovoljno sudjelovanje, osobni profesionalni razvoj kao i osnaživanje kroz učenje s grupom, rad u skupini i učenje od skupine.¹⁶ Programi neformalnog obrazovanja se najčešće provode u okviru projekata koje implementiraju različita udruženja i nevladine organizacije.

ANALIZA PROBLEMA I POTREBA

U cilju identificiranja potreba i problema mladih u sektoru obrazovanja na području HNŽ-K, kroz postupak anketiranja, mladi su imali priliku izjasniti se o sljedećim pitanjima/tvrdnjama:

1. Za pronalaženje posla u struci, obrazovanje koje steknem školujući se u HNŽ-K dovoljno je i osposobljava me da nađem posao;

Svega 28% anketiranih mladih se slaže (u potpunosti i uglavnom) da će ih obrazovanje koje steknu školujući se u HNŽ-K osposobiti za pronalaženje posla u struci. Oko 31.60% mladih je bilo neodlučno dok ih 41.39% smatra da im obrazovanje u HNŽ-K neće biti dovoljno za pronalaženje posla u struci. Zaključno se može tvrditi da je veći procenat mladih koji smatraju da im postojeći sustav obrazovanja u HNŽ-K nije dovoljan za osposobljavanje i pronalaženje posla

¹⁵ Navedeno prema: Strategija razvoja Hercegovačko-neretvanske županije - kantona za period 2021.-2027. - Nacrt starteške platforme, str. 53.

¹⁶ <https://www.frontal.ba/novost/94755/formalno-i-ili-neformalno-obrazovanje->, pristup 10. 11. 2022.

u struci, što nas upućuje da moramo intenzivirati usklađivanje odgojno-obrazovnog sustava sa tržištem rada, interdisciplinarnim pristupom, u suradnji sa gospodarskim komorama/poslodavcima, kroz nastavak pružanja potpore u opremanju kabineta praktične nastave i obuke/edukacije nastavnog osoblja koje izvode nastavu iz strukovnih skupina predmeta.

2. Nastavnici/profesori i učenici/studenti u školama/fakultetima imaju odličan međusobni odnos;

40.44% anketiranih je zadovoljno odnosom nastavnik/profesor – učenik/student, 32.54% se izjasnilo da nisu zadovoljni međusobnim odnosom učenika/studenata i nastavnog osoblja, dok je 27% anketiranih bilo neodlučno u pogledu ocjene ovog odnosa. **Navedeni rezultati nas upozoravaju da je potrebno dodatno raditi na senzibiliziranju međusobnih odnosa, a u cilju poboljšane interakcije i komunikacije na relaciji nastavnik/profesor – učenik/student, imajući u vidu činjenicu da se osobnost svakog pojedinca mnogo kvalitetnije razvija i samim tim usvaja nova znanja u poticajnom okružju.**

3. Znam šta je neformalno obrazovanje;

Iako se više od polovine anketiranih mladih ili 56.53% potvrdno izjasnilo o ovom pitanju, nije zanemariv procenat od 43.46 % onih koji ne znaju šta je neformalno obrazovanje, što upućuje na zaključak o nedovoljnoj promociji značaja neformalnog obrazovanja u stjecanju dodatnih znanja i vještina koje mogu doprinijeti boljem pozicioniranju mladih na tržištu rada.

4. Potrebno je više profesionalne prakse tijekom školovanja za učenike i studente;

84.10 % mladih se slaže (u potpunosti 61.90% i uglavnom 22.20%) da je u srednjoškolskom i visokoškolskom obrazovanju nedovoljno zastupljena profesionalna praksa. 12.22% ih je bilo neodlučno, dok se svega 3.66% anketiranih izjasnilo da se ne slaže odnosno uglavnom ne slaže. Postotak mladih koji su potvrdno odgovorili na ovo pitanje je potrebno shvatiti kao alarm da je u tom pravcu neophodno preduzeti hitne mjere kojima bi se unaprijedilo postojeće stanje.

5. Tijekom obrazovanja realiziraju se specijalni programi za talentirane i nadarene učenike

Potvrdno je na ovo pitanje odgovorilo svega 18.90% anketiranih. Negativno je odgovorilo 36.68%, dok ih se 44.40% izjasnilo da ne zna. Ukupan postotak onih koji su negativno odgovorili i koji ne znaju za takve programe je 81.08%, što jasno govori u prilog nedovoljne razvijenosti i zastupljenosti, pa u konačnici i neprepoznavanju značaja takvih programa, budući da još uvijek nije usvojen Pravilnik o talentiranim i nadarenim učenicima. Potreba prepoznavanja i poticanja razvoja izvrsnosti je aktuelizirana vrlo lošim rezultatima učenika na posljednjem PISA i TIMSS testiranju, zbog čega su pojedine škole uslijed nedostatka interesa i nepostojanja

strukturalnih rješenja koja bi prepoznala nadarenost i poticala je u sklopu odgojno-obrazovnog procesa, inicirale pokretanje internih centara za nadarenu i talentiranu djecu.¹⁷

6. Smatram da je obrazovni sustav usklađen sa tržištem rada;

Sa navedenom tvrdnjom se u potpunosti slaže 4.32 % anketiranih, uglavnom se slaže 15.99%, 36.40% je neodlučno, dok se 23.61% anketiranih mladih uglavnom ne slaže odnosno uopće se ne 19.66% anketiranih. Zaključno možemo reći da je veći postotak mladih koji smatraju da obrazovni sustav nije usklađen sa tržištem rada, **što nas upućuje da je potrebno interdisciplinarnim pristupom, u suradnji sa gospodarskim komorama/poslodavcima, nastaviti pružanje podrške u opremanju kabineta praktične nastave i obuke/edukacije nastavnog osoblja koje izvode nastavu iz stručnih skupina predmeta.**

7. Planiram nastaviti školovanje;

Iako je evidentno da većina anketiranih smatra da ih postojeći sustav obrazovanja u HNŽ-K ne osposobljava u dovoljnoj mjeri za tržište rada, da nedostaje više profesionalne prakse i da je neusklađen sa tržištem rada, ipak se značajan postotak anketiranih izjasnio da će nastaviti školovanje i to 64.91% je odgovorilo da će nastaviti školovanje, 14.11% da će uglavnom nastaviti školovanje. 12.79% je odgovorilo da nije sigurno, dok je svega 5.92% anketiranih odgovorilo da ne planira odnosno 2.25% uglavnom ne planira nastavak školovanja.

8. Sudjelovao sam u nekom seminaru ili edukativnim radionicama (tečaj stranih jezika, pisanje projekata, programiranje i drugo).

Pozitivan odgovor na navedenu tvrdnju dalo je 55.03% anketiranih mladih, dok se 44.96% izjasnilo negativno. Uzme li se u obzir da je anketirani uzorak 1.063 osobe između 15 i 30 godina, može se reći da postotak od 44.96% (ili 478 mladih) koji nikada nisu bili uključeni u realizaciju nekog programa neformalnog obrazovanja upućuje na zaključak o nedovoljno razvijenoj svijesti o značaju neformalnog obrazovanja za unaprijeđenje znanja i vještina.

Kombiniranjem i objedinjavanjem dostupnih relevantnih statističkih podataka i rezultata ankete o potrebama mladih na području HNŽ-K-a, moguće je identificirati sljedeće probleme mladih u oblasti obrazovanja:

P1: Neusklađenost obrazovanja sa tržištem rada.

P2: Nedovoljna zastupljenost praktične nastave u školama i na fakultetima .

P3: Nepostojanje specijalno osmišljenih programa za rad s talentiranom i nadarenom djecom.

¹⁷ Vidjeti npr. <http://obala.edu.ba/index.php/743-centara-za-talentovane-i-nadarene-ucenike-u-gimnaziji-obala>, pristup 13.11.2022.

P4: Postojanje infrastrukturnih barijera za pristup odgojno-obrazovnim ustanovama mladima sa invaliditetom.

P5: Prerano napuštanje odgojno-obrazovnog sustava.

P6: Nedovoljno poticanje znanstveno-istraživačke djelatnosti visokoškolskih ustanova.

P7: Nedovoljno prepoznat značaj formalnog i neformalnog obrazovanja odraslih.

PODJELA PROBLEMA PO BITNOSTI I HITNOSTI NJIHOVA RJEŠAVANJA

Vrlo hitno, ali nebitno	Vrlo hitno i vrlo bitno
-	<ul style="list-style-type: none"> • Neusklađenost obrazovanja sa tržištem rada • Nedovoljna zastupljenost praktične nastave u školama i na fakultetima • Nepostojanje specijalno osmišljenih Programa za rad sa talentiranom i nadarenom djecom • Postojanje infrastrukturnih barijera za pristup obrazovnim ustanovama mladima sa invaliditetom • Prerano napuštanje obrazovnog sustava
Nije ni hitno, ni bitno	Nije hitno, ali je bitno
-	<ul style="list-style-type: none"> • Nedovoljno poticanje znanstveno-istraživačke djelatnosti visokoškolskih ustanova • Nedovoljno prepoznat značaj formalnog i neformalnog obrazovanja odraslih

ANALIZA STANJA – KULTURA

CILJ: Mladi u HNŽ-K aktivno participiraju u kreiranju kulturnih i umjetničkih sadržaja.

Kultura u Hercegovačko-neretvanskoj županiji - kantonu je u nadležnosti Ministarstva prosvjete, znanosti, kulture i športa. U kantonu postoji Arhiv HNŽ-K i Zavod za zaštitu kulturno-povijesnog naslijeđa. Arhiv HNŽ-K je ustanova u kojoj se evidentira, preuzima, sređuje,

obrađuje i daje na korištenje arhivska građa. Arhivskom građom se smatra sav izvorni i reproducirani (pisan, crtan, štampan, snimljen ili na bilo koji drugi način zabilježen), dokumentacijski materijal koji je od značaja za povijest i druge znanstvene oblasti, a nastao je kao rezultat rada državnih organa, ustanova, društava, obitelji i pojedinaca, bez obzira kad i gdje. Zavod zasniva i provodi svoju aktivnost preko upravnog odjeljenja i stručnih referata. Postoje sljedeći referati: referat za arhitektonsko-konzervatorske poslove, referat za likovno-konzervatorske poslove, referat za zaštitu spomenika NOB-e i etnografskih spomenika i referat za arheologiju. U Zavodu je uposleno deset službenika.

Od ostalih objekata kulture u Županiji - Kantonu najviše je u Gradu Mostaru, 12 ustanova kulture: Narodno pozorište Mostar, Hrvatsko narodno kazalište u Mostaru, Pozorište lutaka Mostar, Lutkarsko kazalište Mostar, Hrvatski dom Herceg Stjepan Kosača, Centar za kulturu Mostar, Muzej Hercegovine, Narodna biblioteka Mostar, Narodna knjižnica HNŽ-K Mostar, Simfonijski orkestar Mostar, Muzički centar Pavarotti, Omladinski kulturni centar Abrašević. Veoma značajno je spomenuti i Mostar Rock School koja iz godine u godinu iznjedri novu generaciju mladih potkovanih talenata, a koja je i mjesto razmjene i suradnje, klub profesionalnih glazbenika, platforma podrške s lepezom servisa za mlade glazbenike i bendove u usponu.

U Čapljini radi Gradska knjižnica Čapljina, u Čitluku su Hrvatsko kulturno-umjetničko društvo "Brotinjo", Matica hrvatska – ogranak Čitluk i Kulturno informativni centar (KIC) Čitluk. Jablanica ima 5 kulturnih ustanova JU Muzej "Bitka za ranjenike na Neretvi", Omladinski klub "Pod istim suncem" – KINO, BZK "Preporod", Međunarodni centar za djecu i omladinu "Fortis", Omladinski kulturni centar "Urban Art". U Konjicu se u sklopu JU Narodnog univerziteta nalazi zatvorena kino dvorana i ljetno kino, prostorije za kulturno umjetnička društva, zatim Gradska biblioteka dio Centra za kulturu Narodnog univerziteta, Zavičajni muzej, Rodna kuća Zuke Džumhura i Muzej drvorezbarstva "Mulićev rekord". U Neumu radi Muzej i Galerija Neum, dok je u Prozor/Rami otvorena JU Narodna knjižnica Rama i JU Kulturno-športski centar Prozor. U Stocu radi samo JU Radimlja Stolac.

Hercegovačko-neretvanska županija - kanton je bogata kulturnim događanjima. Svake godine održava se 36 tradicionalnih manifestacija u 9 gradova i općina.

Tablica 6. Tradicionalne kulturne manifestacije/događanja

Grad/općina	Kulturna manifestacija/događanje
GRAD MOSTAR	<ol style="list-style-type: none"> 1. Mostarsko ljeto 2. Festival komedije Mostarska liska 3. Mostarsko proljeće 4. Mostarski strip vikend 5. Mostar summer fest 6. Šantićeve večeri poezije

	<ol style="list-style-type: none"> 7. Gitarijada „Na putu za jug“ 8. Mostar Blues Festival 9. Festival Poligon 10. Mostar Film Festival
ČAPLJINA:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kulturno – turistička manifestacija “Dani Trebižata” 2. Pokladni dani Trebižat 3. Čapljinski međunarodni ljetni karneval 4. Kultura i cvijeće
ČITLUK:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Dani berbe grožđa 2. Međunarodni Glazbeni Festival- Međugorje 3. Festival mladih Međugorje
JABLANICA:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Jablaničko ljeto 2. Večer sevdaha 3. Smotra folklora
KONJIC:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Dani Općine Konjic 2. Konjička sehara-Međunarodni festival folklore 3. Konjičko kulturno ljeto, Manifestacija “Dani Zuke Džumhura” 4. Kulturno-obrazovna manifestacija “Dani Sejfulaha Ef. Prohe”
NEUM:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Umjetnička kolonija Neum 2. Hrvatski glazbeni festival „Etnofest Neum“ 3. Neumski animirani filmski festival – NAFF
PROZOR/RAMA:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ramske maškare
RAVNO	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ravanjski ljetni dani kulture
STOLAC:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ilindan 2. Stolačko kulturno proljeće 3. Stolačka tarča 4. Sajam “Hercegovački plodovi Mediterana” 5. Slovo Gorčina 6. SMART Fest 7. Festival Femus

ANALIZA PROBLEMA I POTREBA

U cilju identificiranja potreba i problema mladih u sektoru kulture na području HNŽ-K, kroz postupak anketiranja, mladi su imali priliku izjasniti se o sljedećim pitanjima/tvrdnjama:

1. Ima dovoljno kulturnih dešavanja u HNŽ-K koji su atraktivni mladim ljudima

S tvrdnjom se u potpunosti slaže samo 7% ispitanika, uglavnom se slaže 26, 52%, neodlučni su 25% ispitanika, te se uglavnom nisu složili 23,70% ispitanih, dok njih 17,68% se uopće nisu

složili s tvrdnjom. Dakle veći broj ispitanika (njih 41, 38%) nezadovoljan je kulturnim dešavanjima u HNŽ-K koji su atraktivni mladima.

2. HNŽ-K potiče kulturno i kreativno stvaralaštvo mladih

S tvrdnjom se u potpunosti i uglavnom slaže 32% ispitanika. Njih 31,60% je neodlučno, dok najveći broj ispitanika, njih 36,40% s tvrdnjom se uglavnom i uopće ne slaže. Prema tome, stajališta mladih ukazuju da HNŽ-K ne potiče dovoljno kulturno i kreativno stvaralaštvo mladih.

3. Posjećujem muzej, kazalište, izložbe

Najveći broj mladih (53%) po nekad posjećuje muzeje, kazalište i izložbe, njih 34% nikad ne posjećuje muzeje, kazališta, izložbe i svega 13% često posjećuje muzeje, kazališta i izložbe. Sve prethodno spomenuto ukazuje na problem da mladi nedovoljno posjećuju muzeje, kazališta i izložbe.

4. Aktivno sudjelujem u kulturnim događajima

Na tvrdnju aktivnog sudjelovanja u kulturnim događajima 71% anketiranih su odgovorili da ne sudjeluju u kulturnim događajima, dok se 29% anketiranih mladih izjasnilo da sudjeluju u kulturnim događajima. Rezultati ukazuju da mladi nedovoljno sudjeluju u kulturnim događajima.

5. Aktivno sudjelujem u događajima vezanim za umjetnost

Na tvrdnju aktivnog sudjelovanja u događajima za umjetnost, 81% anketiranih mladih odgovorilo je da ne sudjeluju u događajima vezanim u umjetnost, dok ih je 19% odgovorilo da su aktivni u sudjelovanju događaja vezanim uz umjetnost. Rezultati ankete ukazuju na nedovoljno ušesće mladih u događajima vezanim uz umjetnost.

Kombiniranjem i objedinjavanjem dostupnih relevantnih statističkih podataka i rezultata ankete o potrebama mladih na području HNŽ-K, moguće je identificirati sljedeće probleme mladih u oblasti kulture:

P1: Nedostatak kulturnih dešavanja koji su atraktivni mladim ljudima

P2: Nedovoljno poticanje kulturnog i kreativnog stvaralaštva mladih.

P3: Mali obim mladih u posjećenosti muzejima, kazalištima, izložbama

P4: Nedostatak aktivnog sudjelovanja u kulturnim događajima

P5: Nedostatak aktivnog sudjelovanja u događajima vezanim uz umjetnost

PODJELA PROBLEMA PO BITNOSTI I HITNOSTI NJIHOVA RJEŠAVANJA

Vrlo hitno, ali nebitno	Vrlo hitno i vrlo bitno
-	<ul style="list-style-type: none"> • Nedostatak kulturnih dešavanja koji su atraktivni mladim ljudima • Nedovoljno poticanje kulturnog i kreativnog stvaralaštva mladih.
Nije ni hitno, ni bitno	Nije hitno, ali je bitno
-	<ul style="list-style-type: none"> • Mali obim mladih u posjećenosti muzeji, kazalište, izložbe • Nedostatak aktivnog sudjelovanja u kulturnim događajima • Nedostatak aktivnog sudjelovanja u događajima vezanim uz umjetnost

UPOŠLJAVANJE

CILJ: Mladi sa područja Hercegovačko-neretvanske županije - kantona bez problema pronalaze uposlenje i/ili se samozapošljavaju, a kroz rad ostvaruju sva svoja radnička prava, profesionalno se razvijaju i napreduju, te na taj način doprinose osobnom razvoju, razvoju obitelji, pa i Hercegovačko-neretvanske županije - kantona, odnosno društvu u cjelini.

ANALIZA STANJA

Radno i socijalno pravo, kao oblast, na području Bosne i Hercegovine isključivo je u nadležnosti entiteta (FBiH i RS). Shodno tome, pravni propisi koji reguliraju oblast rada i radnih odnosa na razini entiteta Federacije Bosne i Hercegovine je : Zakon o radu Federacije Bosne i Hercegovine, a prema Ustavu Federacije Bosne i Hercegovine zajedničku nadležnost u oblasti radnih odnosa imaju i entitet i kantoni/županije, pa se neka pitanja iz te oblasti mogu urediti propisima županije -kantona, u skladu sa Zakonom o radu FBiH.

Što se tiče županijske razine vlasti, županije - kantoni imaju pravo, kao što je već navedeno utvrđivati politike iz oblasti rada (u skladu sa Zakonom o radu FBiH), kao i uređivati rad županijskih službi za upošljavanje za čiju uspostavu i rad su i nadležni.

Županijske službe imaju sljedeća ovlaštenja:

- Da budu posrednik u upošljavanju

- Da prikupljaju i dostavljaju podatke o nezaposlenim osobama višim razinama vlasti
- Da građane informiraju o mogućnostima za upošljavanje
- Da surađuju sa obrazovnim ustanovama radi usklađivanja obrazovnih programa
- Da utvrde prava osobama za slučaj nezaposlenosti

Administrativne razine FBiH i županija - kantona izvršavaju sve funkcije vezane za oblast rada i upošljavanja poput donošenja zakona i podzakonskih akata, politika upošljavanja, provođenje programa upošljavanja i drugo.

Svaki pojedinac, tako što upražnjava pravo na rad, dobija na osjećaju dostojanstva, samopoštovanja i osjećaju da kroz svoj rad doprinosi obezbjeđenju zadovoljavanja osnovnih životnih potreba, kako za sebe, tako i za svoju porodicu, ali i za društvo u cjelini.

Problem nezaposlenosti pogađa ne samo mlade, nego sve starosne skupine stanovništva koje su sposobne za rad. Neuposlenost kao takva, uvjetovana je mnoštvom faktora koji utiču na njeno smanjenje ili povećanje, ali generalno vezana je za sam gospodarski razvoj Bosne i Hercegovine, pa tako i Hercegovačko-neretvanske županije - kantona.

Na razini Bosne i Hercegovine, institucije koje su nadležne za oblast rada i upošljavanja su:

- Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine (Sektor za rad, upošljavanje, socijalnu zaštitu i mirovine)
- Agencija za rad i upošljavanje Bosne i Hercegovine
- Nadležne institucije za pitanja rada i upošljavanja na entitetskoj razini su:
- Federalno ministarstvo rada i socijalne politike
- Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta
- Federalni zavod za zapošljavanje
- Fond za profesionalnu rehabilitaciju i upošljavanje osoba sa invaliditetom
- Federalna uprava za inspekcijske poslove

Na entitetskoj razini djeluje Federalni zavod za zapošljavanje, a svaki od županija - kantona ima zasebnu službu.

Da je uposlenost mladih pitanje koje zaokuplja pažnju vlasti drugih europskih zemalja, pa i međunarodnih organizacija dokazuje činjenica da isto pitanje dio mnogih nacionalnih strategija. Jedan od osnovnih prioriteta UN Omladinske Strategije jeste „Ekonomsko osnaživanje kroz pristojan posao – Podrška mladima s boljim pristupom pristojnim radnim mjestima i produktivnom uposlenju“.

Zakon o mladima FBiH propisuje da nadležno ministarstvo u Federaciji Bosne i Hercegovine treba zasnovati federalne grantove i transfere sa namjenom podrške upošljavanju mladih i podrške omladinskom poduzetništvu, posebno mladima bez iskustva.

Mladi u HNŽ-K čine 21% od ukupnog broja stanovništva, pa tako ukoliko neuposlenost mladih traje duže ozbiljno usporava njihovo socio-ekonomsko osamostaljivanje, jer mlade osobe kroz upošljavanje i preuzimanje delegiranih ovlaštenja postaju svjesnije odgovornosti i obveza koje se pred njih stavljaju, te stječu osjećaj sigurnosti i samostalnosti.

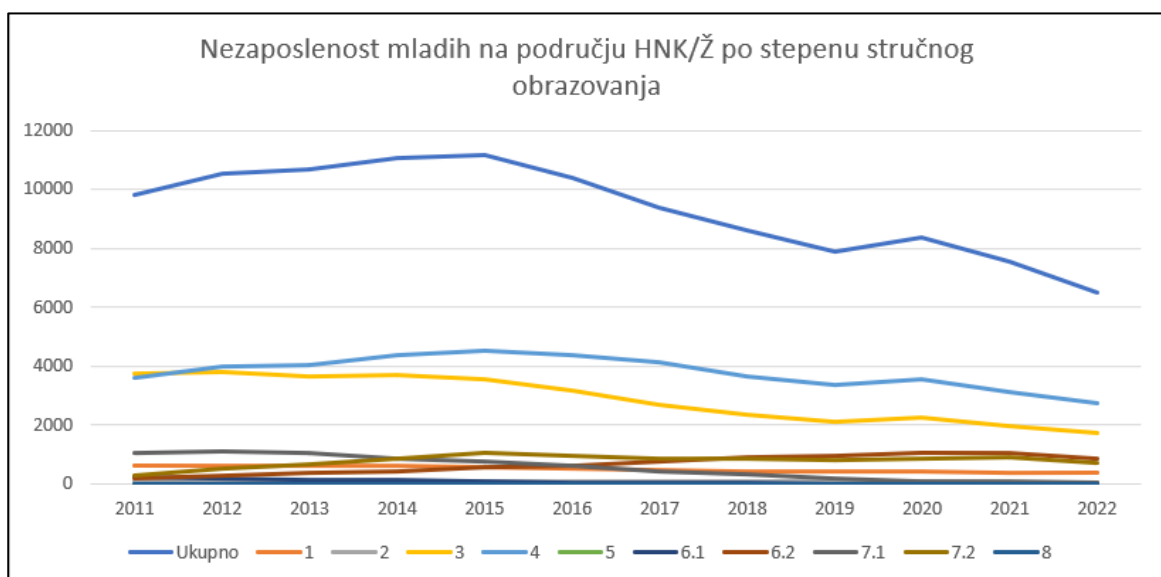
Tržište rada u HNŽ-K

Tržište rada Hercegovačko-neretvanske županije - kantona je u proteklom razdoblju bilježilo pozitivne trendove. Uz kontinuiran pad broja neuposlenih, rasla je uposlenost. Međutim, u kontekstu uposlenosti, brojke značajno variraju među pojedinim lokalnim zajednicama županije - kantona. Strukturu neuposlenih lica prevladavaju KV radnici (33,00%), zatim lica sa SSS (32,0%), te nekvalifikovana lica (20,0%). U ukupnom broju neuposlenih, visokoobrazovana lica sudjeluju sa 14%.

Ono što je uveliko utjecalo na pozitivne trendove jeste COVID 19 pandemija koja je utjecala i na pad gospodarske djelatnosti, pa samim tim i na povećanje neuposlenosti, dok se nakon pandemije pozitivan trend vratio. Tržište rada na području FBiH tako i na području HNŽ-K karakterizira i postojanje sive ekonomije, ali i nedovoljna usklađenost nastavnih planova i programa prosvjetnih institucija i potreba tržišta rada.

Tačan broj uposlenih i neuposlenih teško je jasno prikazati jer su podatci nepotpuni. Na osnovu podataka koje je obuhvatio dokument Strategije razvoja HNŽ-K 2021-2027 navodi se da je prema podacima Federalnog zavoda za programiranje razvoja u 2019. godini radno sposobno stanovništvo u Hercegovačko-neretvanskoj županiji - kantonu brojalo 148.293 osobe. Na području Hercegovačko-neretvanske županije - kantona evidentirano je 55.213 uposlenih, odnosno 37,2%. Poražavajuća je činjenica da je u 2019. godini registrirano 29.221 neuposlenih.

Grafikon 1.

Podatak preuzet od: Služba za zapošljavanje HNŽ-K

Hercegovačko-neretvanske županije

U razdoblju od 2011. do 2022. godine, prema podacima Službe za upošljavanje u HNŽ-K, evidentirano je smanjenje broja neuposlenih mladih, ali taj broj još uvijek čini preko 6482 mladih u Hercegovačko-neretvanskoj županiji - kantonu. Naravno, ne možemo reći da je taj broj smanjen čisto pronalaskom uposlenja pošto je Strategija razvoja HNŽ-K 2021-2027 utvrdila da je smanjenje broja neuposlenih uzrokovano iseljavanjem radno sposobne mlade populacije. Shodno tome, mladi u HNŽ-K čine 21.145% neuposlenog stanovništva. Najveći je broj prijavljenih radnika sa SSS a iznosi 41.99%, a slijedi KV sa 26.7%.

Tablica 7.

		STEPEN OBRAZOVANJA										
		Ukupno	1	2	3	4	5	6.1	6.2	7.1	7.2	8
G O D I N A	2011	9788	618	88	3758	3607	3	218	180	1058	258	0
	2012	10516	603	95	3807	3989	5	168	264	1092	493	0
	2013	10650	617	102	3661	4032	4	143	378	1043	670	0
	2014	11046	604	101	3708	4387	2	110	436	864	834	0
	2015	11181	584	101	3548	4508	2	75	556	762	1045	0
	2016	10381	537	89	3144	4375	4	37	625	621	949	0
	2017	9381	471	79	2688	4130	3	17	731	412	850	0
	2018	8585	433	67	2357	3663	2	9	876	306	872	0
	2019	7869	400	61	2100	3356	3	3	951	179	816	0
	2020	8364	421	60	2270	3565	5	7	1071	95	870	0
	2021	7533	391	55	1936	3105	5	9	1041	83	908	0
	2022	6482	359	55	1732	2722	3	8	842	56	705	0

Podatak preuzet od: Služba za zapošljavanje HNŽ-K

Važno je napomenuti da je neuposlenost uzročnik gotovo svih negativnih pojava u životu pojedinca, ali i društva u cjelini. Zbog neuposlenosti mladi se teško odlučuju na osnivanje obitelji, što se odražava na natalitet, primorani su živjeti u zajedničkim kućanstvima, najčešće sa roditeljima, što ograničava mogućnost za osamostaljenjem i preuzimanjem pune odgovornosti za vlastiti život. Negativne posljedice su dugoročne i nemjerljive. U svom najgorem obliku, neuposlenost uzrokuje i siromaštvo, sa svim poteškoćama koje ono nosi.

Tablica 8.

		DUŽINA ČEKANJA										
		Ukupno	do 6 mjeseci	6-9 mjeseci	9-12 mjeseci	12-18 mjeseci	18-24 mjeseci	2-3 godine	3-5 godina	5-7 godina	7-9 godina	preko 9 godina
G O D I N A	2011	9786	2382	570	523	1246	740	1318	1457	813	535	202
	2012	10516	2488	660	604	1524	696	1350	1649	758	510	277
	2013	10620	2450	578	586	1534	770	1449	1674	783	466	330
	2014	11046	2860	613	606	1451	776	1485	1631	860	433	331
	2015	11181	2829	681	531	1660	718	1456	1713	838	437	318
	2016	10381	2758	692	520	1390	656	1410	1526	716	437	276
	2017	9381	2664	507	514	1286	621	1088	1426	654	388	233
	2018	8685	2804	611	516	1080	490	986	1103	577	274	244
	2019	7869	2740	602	423	1013	470	791	921	478	242	189
	2020	8164	2301	821	614	1340	379	933	903	460	235	178
	2021	7533	2063	557	486	986	642	1033	925	434	250	157
	2022	6482	1863	453	484	705	490	854	886	359	235	153

Služba za zapošljavanje HNŽ-K

Uvidom u podatke o dužini čekanja mladih, zaključujemo da najviše mladih čeka do 6 mjeseci na uposlenje, dok veliki broj mladih na uposlenje čeka i 2-3 godine, pa i 3-5 godina. Veoma negativna činjenica je da čak 38.36% mladih na uposlenje čeka preko 2 godine. Neophodna je kontinuirana edukacija i unaprjeđenje znanja i vještina o novim tehnološkim dostignućima, suvremenim proizvodnim procesima, kao i vještinama koje se traže na tržištu rada za radnu snagu koja je duže vrijeme na evidenciji neuposlenih, jer sa dužim vremenom provedenim na evidenciji neuposlenih gube na kvalitetu znanja i kvalitetu postojećih vještina.

Pojam „siva ekonomija“ je široka ekonomska kategorija koja u sebe uključuje sve oblike sivog tržišta, upošljavanje radne snage suprotno Zakonu, neplaćanje poreza i doprinosa za uposlene, izbjegavanje plaćanja poreza na promet i carina na kupljenu ili uvezenu robu, i sl. Siva ekonomija ostavlja ogromne posljedice na ekonomski i gospodarski razvoj regija i zemlje kao cjeline, ali i na radno sposobno stanovništvo koje se ne može legalno zaposliti. Ogroman kapital uložen u obrazovanje tog stanovništva propada, te se indirektno stvaraju socijalni slučajevi.

Na području HNŽ-K, pogotovo među mladima, popularan je rad „na crno“, a naročito tijekom turističke sezone u većim turističkim destinacijama.

Aktivnosti županijskih institucija usmjerene na rad, upošljavanje i poduzetništvo mladih

Vlada i Služba za zapošljavanje dužni su kroz svoje djelovanje provoditi aktivnosti koje za cilj imaju smanjenje stope neuposlenosti, odnosno povećanje stope uposlenosti u HNŽ-K. Kroz svoj rad pomenute instance realizovale su sljedeće aktivnosti:

1. Isplata jednokratne novčane pomoći za neuposlene osobe
Dana 22.08.2022. godine Vlada HNŽ-K je donijela Odluku o odobravanju utroška novčanih sredstava utvrđenih izmjenama i dopunama proračuna HNŽ-K za 2022. godinu Službi za upošljavanje HNŽ-K u svrhu isplate jednokratne novčane pomoći za neuposlene osobe.
2. Trening za karijerno usmjeravanje i traženje posla
Služba za zapošljavanje HNŽ-K organizirala je trening namijenjen neuposlenim osobama, prijavljenim na evidenciju neuposlenih osoba u HNŽ-K, bez obzira na spol, dob i ostale specifične faktore. Cilj treninga bio je rad na razvoju osobnih kvalifikacija potrebnih u procesu traženja posla, te u konačnici i pronalasku uposlenja. Trening je obuhvatio razvoj i podizanje svijesti o vlastitim kompetencijama i mogućnostima iskorištavanja istih u svrhu uposlenja, kao i aktivan rad na biografiji, motivacionom pismu i samim prijavama.
3. Program sufinanciranja samoupošljavanja Start up 2022

Namjena programa je bila potaknuti najmanje 2500 osoba sa evidencije neuposlenih u Federaciji BiH na samoupošljavanje, pokretanje društva, kao i na upošljavanje drugih osoba sa evidencije neuposlenih u pokrenutim djelatnostima.

Za njegovo provođenje Federalni zavod za zapošljavanje planirao je sredstva od 16 milijuna KM. Iz tog iznosa za mlade planirana su sredstva od 4.000.000 KM.

U 2021. godini za realizaciju istoimenog Programa izdvojeno je 12.000.000 KM, a za mlade 3.000.000 KM.

4. Program sufinanciranja upošljavanja djece poginulih branitelja

U 2020. godini Federalni zavod za zapošljavanje i Vlada Hercegovačko-neretvanske županije - kantona izdvojili su po 100.000,00 KM u svrhu realizacije navedenog Programa koji se realizira s ciljem upošljavanja neuposlenih osoba, djece poginulih i nestalih branitelja koje se nalaze na evidenciji Službe za upošljavanje HNŽ-K, koja je nosilac realizacije Programa. Isti iznos obezbijeđen je i 2021. godine, a 2022. godine Zavod i Vlada izdvojili su po 50.000 KM više.

5. Program sufinanciranja upošljavanja djece ratnih vojnih invalida

2020. godine Vlada Hercegovačko-neretvanske županije - kantona izdvojila je 70.000,00 KM za realizaciju navedenog programa koji se realizira sa ciljem upošljavanja neuposlenih osoba, djece ratnih vojnih invalida. Isti iznos obezbijeđen je i 2021. godine i 2022. godine.

6. Program sufinanciranja upošljavanja

2021. godine izdvojeno je 23.000.000,00 KM za Program koji je za cilj imao uposliti najmanje 7000 osoba sa evidencije neuposlenih u Federaciji BiH. Za 2022. godinu izdvojena su sredstva u iznosu od 45.000.000,00 KM.

7. Program sufinanciranja upošljavanja Roma

Odlukom o rasporedu proračunskih sredstava za rješavanje problema Roma u oblasti upošljavanja, koju je donijelo Vijeće ministara Bosne i Hercegovine za upošljavanje ove populacije u Bosni i Hercegovini u 2021. godini, predviđeno je ukupno 600.000 KM.

ANALIZA POTREBA I PROBLEMA

Mladi su u velikoj mjeri izloženi riziku ekonomske i socijalne isključenosti, čak i marginalizacije, a razlog tome je sama činjenica da je poprilično teško mladima da pronađu uposlenje u struci, pa se veliki broj njih odlučuje na odlazak van Bosne i Hercegovine. Tako su se „loši uvjeti za upošljavanje“, za koje je 73.5% ispitanika reklo da je jedan od 3 razloga zbog kojih bi napustili Bosnu i Hercegovinu, postavili kao najzastupljeniji od razloga. Odmah iza su

„loša ekonomska situacija“ (72.85%) i „loš životni standard“ (63.2%). Svi ovi faktori ili uzrokuju probleme sa upošljavanjem mladih ili su rezultat loše politike upošljavanja prema mladima. Zasiurno je da uspješno rješavanje navedenih faktora usporavaju korupcija i nepotizam, za koje je 58.95% mladih reklo da su jedan od 3 ključna faktora zbog kojih bi napustili Bosnu i Hercegovinu.

Kada posmatramo oblasti/aktivnosti koje uzrokuju ozbiljne izazove/probleme kod masovnog egzodusa mladih „nemogućnost uposlenja“ sa 73.6% nam govori da je, iako se određeni broj mladih odlučuje napustiti Bosnu i Hercegovinu iz drugih razloga, uposlenje još uvijek predstavlja glavni razlog za odlazak u inostranstvo, a to potvrđuje činjenica da su aktivnosti koje prate „nemogućnost uposlenja“ upravo vezane za isto, a to su „nemogućnost bavljenja onim što žele“ (62.4%) i „nemogućnost stjecanja financijske nezavisnosti“ (58.85%).

U nastojanjima da navedene aktivnosti, odnosno izazove u očima mladih, prestanu biti razlog njihovog odlaska, potrebna je jasna, stabilna i dugotrajna suradnja vlasti i njenih institucija koje se bave pitanjima upošljavanja.

Činjenica da nakon ulaganja u mlade tijekom njihovog osnovnoškolskog, srednoškolskog i visokog obrazovanja, mladi odlučuju napustiti Bosnu i Hercegovinu i stečena znanja koristiti za rad i život u drugoj državi predstavlja ogromne gubitke u smislu novca koji bi ta osoba generisala u Bosni i Hercegovini i novca koji je utrošen na njihovo obrazovanje.

Na osnovu rezultata dobijenih istraživanjem potreba i problema mladih identifikovano je više faktora i problema koji direktno ili indirektno utiču na neuposlenost mladih, i to:

- Neusklađenost obrazovnog sustava sa tržištem rada gdje obrazovni sustav proizvodi mnogo nepotrebnog kadra;
- Neusklađenost obrazovnog sustava sa znanjima i vještinama koje se traže na tržištu rada;
- Obrazovanje se uveliko oslanja na teoretsko znanje sa manjim akcentom na praktičnu primjenu znanja i vještina;
- Mladi nemaju dovoljno znanja o dostupnim servisima i mjerama koje podstječu njihovo upošljavanje;
- Generalno loša ekonomska situacija, bez čijeg poboljšanja nema smanjenja stope neuposlenosti;
- Neadekvatna komunikacija između poslodavaca i prosvjetnih ustanova;
- Nedostatak karijernog usmjeravanja, orijentacije i savjetodavanja tijekom bilo kog stupnja obrazovanja;
- Nemogućnost stjecanja prvog radnog iskustva;
- Mito i korupcija pri upošljavanju;
- Nedostatak sustavne podrške programima upošljavanja i samoupošljavanja kod mladih;
- Nedostatak podrške za razvoj poduzetništva kod mladih;
- Nedostatak programa podstjecanja i olakšavanja za upošljavanje mladih;

- Nedostatak svijesti o poduzetništvu i nerazvijenost poduzetničkih kompetencija mladih.

Neki od faktora i problema definirani su i Strategijom razvoja HNŽ-K 2021-2027, pa izdvajamo:

- Smanjenje broja neuposlenih u odnosu na prethodnu godinu rezultat je ekonomske djelatnosti i posljedica iseljavanja radno sposobne mlade populacije.
- Visok udio nisko obrazovane radne snage (KV i NKV) u ukupnom broju neuposlenih osoba
- Neusklađenost rada službi za upošljavanje i ekonomije.
- Nedostatak deficitarnih zanimanja (IT sektor, STEM)
- Neusklađenost programa obrazovnih institucija i potreba tržišta rada
- Siva ekonomija (rad na crno) i nedovoljna koordinacija institucija u vođenju evidencije i sprječavanju sive ekonomije
- Neadekvatna podrška u osnivanju preduzeća
- Prevelika fiskalna i parafiskalna opterećenja
- Nepostojanje (ili neadekvatna) podrška u rastu i razvoju preduzeća
- Neadekvatna podrška postojećoj poduzetničkoj infrastrukturi

Generalno poseban problem predstavlja pasivnost mladih, koja je uzrokovana gubitkom povjerenja u procese upošljavanja za koje se veže mito i korupcija, često odnoseći se na javne institucije. Za rezultat imamo činjenicu da sve više mladih, koji se još uvijek obrazuju i nisu još imali priliku tražiti posao na području Hercegovačko-neretvanske županije - kantona, ima predrasude i poprilično rano razmišlja o odlasku iz Bosne i Hercegovine. Daleko od toga da mito i korupcija nisu prisutni, ali što se više vremena provede ne rješavajući navedeni problem, to će biti teže dokazati mladima da se problem u određenoj mjeri riješio, ukoliko do toga dođe.

Uzroci kao što su:

- Nedostatak radnog iskustva mladih,
- Zastarjeli i nefunkcionalan obrazovni sustav,
- Nedostatak radnih mjesta,
- Djelimično i pasivnost mladih,

dovode do toga da većina onih mladih koji ostanu u Bosni i Hercegovini, pa i u Hercegovačko-neretvanskoj županiji - kantonu rade u djelatnostima koje su niže plaćene, kao što su trgovina na veliko i malo, prerađivačka industrija, informacije i komunikacije i slično, dok je mladih najmanje u djelatnostima javne uprave, proizvodnje i snabdijevanja električnom energijom, plinom parom i klimatizacijom, te snabdijevanju vodom, upravljanju otpadom i sanacijom okoliša. Također plaće u djelatnostima u kojima više rade mladi znatno su niže u odnosu na plaće u djelatnostima u kojima je udio uposlenih mladih poprilično nizak.

Posljedice navedenog jesu da mladi pošto nemaju mogućnost zaposlenja i usavršavanja u polju za koje su se obrazovali, odlaze van Bosne i Hercegovine gdje traže radna mjesta koja odgovaraju njihovoj struci.

Obrazovne ustanove širom Bosne i Hercegovine svoje upisne politike prilagođavaju sve više nastavnom kadru kojim raspolažu nego stanju koje je trenutno na tržištu rada.

Sama činjenica da 62.4% mladih „Nemogućnost bavljenja onim što žele“ svrstava u jedne od aktivnosti koje uzrokuju ozbiljne izazove kod masovnog egzodusa mladih jasno pokazuje u kakvom odnosu se nalaze tržište rada i kadrovi koje izbacuje trenutni sustav obrazovanja.

Uzroci kao što su:

- Nedovoljan broj programa za pružanje podrške mladima za pokretanje biznisa
- Nedovoljan broj edukacija i/ili programa za podizanje poduzetničkih kompetencija

imaju za posljedicu da se izrazito mali broj mladih odluči krenuti ka poduzetništvu, ne iz razloga što ne žele, nego iz razloga što su mjere podrške oskudne.

Na osnovu analize trenutnog stanja u oblasti rada, upošljavanja i poduzetništva, potreba i problema mladih u ovoj oblasti, izvedeni su najprioritetniji problemi za rješavanje, i to:

- P1. Mladi ne rade na poslovima za koje su se školovali i teško stječu radno iskustvo
 P2. Mladi ne koriste prilike dostupne kroz programe upošljavanja i samoupošljavanja
 P3. Mladi se odlučuju raditi na crno
 P4. Mladi nisu zadovoljni uvjetima u kojima rade
 P5. Mladi nemaju znanja, vještine i kompetencije za pokretanje vlastitog biznisa i za razvijanje vlastitih karijera
 P6. Mladi nemaju adekvatnu podršku vlasti u pokretanju vlastitog biznisa

<p>Vrlo hitno, ali nebitno</p> <p>1. -</p>	<p>Vrlo hitno i vrlo bitno</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Mladi ne rade na poslovima za koje su se školovali i teško stječu radno iskustvo 2. Mladi ne koriste prilike dostupne kroz programe upošljavanja i samoupošljavanja 3. Mladi se odlučuju raditi na crno 4. Mladi nisu zadovoljni uvjetima u kojima rade 5. Mladi nemaju znanja, vještine i kompetencije za pokretanje vlastitog biznisa i za razvijanje vlastitih karijera
--	--

	6. Mladi nemaju adekvatnu podršku vlasti u pokretanju vlastitog biznisa
Nije ni hitno, ni bitno	Nije hitno, ali je bitno
1. -	1. -

SOCIJALNA POLITIKA

CILJ: Socijalni sustav HNŽ-K pruža mogućnosti svim mladim ljudima da ostvare svoja socijalna prava.

ANALIZA STANJA

Socijalna politika u modernom značenju počela se razvijati potkraj XIX. st., kada su se u zapadnim zemljama, kao posljedica razvoja urbano-industrijskog društva, pojavili veliki socijalni problemi, ponajprije radnička bijeda i siromaštvo. Te probleme više nije bilo moguće rješavati tradicionalnim metodama primarne solidarnosti, crkvenog milosrđa ili rudimentarnom, pretežno represivnom intervencijom države prema prosjacima i skitnicama, nego je trebalo poduzeti mjere šireg dometa.

Bosna i Hercegovina je zemlja čiji sustavi socijalne politike u skladu sa Reformskom agendom prolaze kroz brojne reformske procese s ciljem usklađivanja zakonodavstva sa standardima Europske Unije. Bosna i Hercegovina je specifična po svom zakonodavstvu, jer ima više razina vlasti, od državne, preko entitetske pa do županijske razine.

Socijalna politika Bosne i Hercegovine, zemlje u tranziciji, već dugi niz godina uz podršku socijalnih reformatora, Europske unije i drugih inostranih fondova, organizacija, te relevantnih institucija i vlasti na različitim razinama u Bosni i Hercegovini traga za prihvatljivim programima i modelima socijalne zaštite i usljed toga se suočava sa brojnim problemima, neujednačenim zakonima na već spomenutim različitim razinama vlasti i nejednako definiranim pravima iz socijalnog zakonodavstva. Socijalna politika često se bavi pitanjima koja se nazivaju i „opaki problemi“, no ona može pomoći zajednici mnogo više ako unaprjeđuje aspekte kvalitete života, obrazovanja, kulture, prihoda, privrede i stanovanja u ruralnim područjima“ (Rittle i Webber, 1973; prema Vargas-Hernández i sur, 2011: 287-288). Problemi socijalne politike Bosne i Hercegovine najviše su vidljivi u neusmjerenosti na ciljane skupine korisnika (materijalno neosigurane, zdravstveno ugrožene, učenike sa asocijalnim ponašanjem, marginalizirane skupine), a pružanje socijalnih davanja korisnicima socijalne brige su minimalna. No, ako Bosna i Hercegovina bude slijedila dobre primjere razvijenih zemalja, prihvaćala ponuđene smjernice poznatih europskih i svjetskih socijalnih reformatora, te se bavila znanstvenim istraživanjima koja koriste praksu kao podlogu, to će joj omogućiti valjane promjene u strukturi njezinih socijalnih sektora. Zakon o socijalnoj zaštiti F BiH promovira i zastupa najbolji interes djeteta, te postupa sukladno odredbama Konvencije o pravima djeteta, posebno kroz članak 3. “U svim akcijama koje se odnose na djecu, bilo da ih poduzimaju javne

ili privatne ustanove socijalne brige, sudovi, državna uprava ili zakonodavna tijela, najbolji interes djeteta mora imati prednost.” (Konvencija o Pravima djeteta, 1989). Dakako, to implicira i potrebu socijalne politike da se putem svojih sustava i instrumenata, te kroz socijalne usluge, prije svega centra za socijalni rad koji je direktno involviran u rad sa korisnicima (obitelji i djeca), usmjeri na suradnju s drugim sustavima socijalne politike.

Socijalna politika je organizirana djelatnost države i drugih društvenih faktora u svrhu prevladavanja socijalnih rizika, pomoći siromašnima i isključenima, ujednačavanja životnih šansi, unaprjeđenja socijalne kohezije, te ostvarenja opće i pojedinačne dobrobiti građana. Zadaća je socijalne politike ukloniti, odnosno ublažiti socijalne nejednakosti i druge negativne pojave koje su posljedica djelovanja tržišta i društvenog procesa. Socijalna politika također je znanstvena disciplina koja se bavi različitim oblicima djelovanja države u socijanoj sferi.

Socijalna politika omogućava građanima da u slučaju nastupanja socijalnih rizika od države dobivaju naknade ili usluge koje su im egzistencijalno potrebne.

Socijalna politika u svom djelovanju polazi od vrijednosti kao što su socijalna pravda, solidarnost, jednakost, socijalna sigurnost, socijalna kohezija, supsidijarnost. Instrumenti su socijalne politike zakoni i drugi propisi, programi i mjere. U suvremenoj socijalnoj politici, uz državna tijela, sudjeluju lokalne jedinice, udruge civilnoga društva, a isto tako i privatne organizacije, koje kompenziraju ili pak nadopunjuju državnu intervenciju u socijalnoj sferi. Tako se danas sve više govori o tzv. kombiniranoj socijalnoj politici, koja nije samo državna djelatnost, nego u njoj sudjeluju i drugi društveni faktori.

U Federaciji Bosne i Hercegovine, Zakon o socijalnoj zaštiti, članak 89. i članak 103., određuju osnovna prava, koja bi trebala biti dostupna obitelji ma s djecom. Prava koja ostvaruju obitelji s djecom su: dodatak na djecu i naknade umjesto plaće ženi-majci u radnom odnosu, za vrijeme dok odsustvuje s posla radi trudnoće. Također, važno je naglasiti da dodatak na prava uključuje dodatak za financijsku pomoć tijekom trudnoće i poroda neuposlone žene/majke, jednokratnu pomoć za opremu za novorođenče, pomoć do šest mjeseci za majke dojilje. 1999. godine Federalni zakon o socijalnoj zaštiti propisuje da će županije - kantoni dalje urediti prava za obitelji s djecom.

Ustav Hercegovačko-neretvanske županije - kantona usvojila je Skupština Hercegovačko-neretvanske županije - kantona na sjednici održanoj 23. prosinca 1996. godine u Mostaru br. III-015-01/96 (objavljen u „Narodnim novinama HNŽ“, broj: 2/98), s amandmanima: I od 13. rujna 1997., II od 27. lipnja 2000. i III-XII od 7. listopada 2004. godine, ustavom su definirane nadležnosti županije - kantona i to:

Članak 15. Županija – kanton ima sve nadležnosti koje nisu Ustavom Federacije Bosne i Hercegovine izričito povjerene federalnoj vlasti ili koje nisu Ustavom Federacije Bosne i Hercegovine utvrđene kao zajedničke nadležnosti Federacije Bosne i Hercegovine i županije - kantona, a posebno, između ostalog i za provođenje socijalne politike i uspostavu službi socijalne zaštite. Članak 16., u skladu sa Ustavom Federacije Bosne i Hercegovine, županije - kantoni su nadležni za socijalnu politiku.

U pogledu Zakona o socijalnoj zaštiti (Narodne novine HNŽ-K, broj: 3/05, 1/16, 3/20, 11/21) uređena je oblast socijalne zaštite u županiji - kantonu u odnosu na krug korisnika osnovnih prava iz socijalne zaštite, propisanih Federalnim zakonom, Zakonom o socijalnoj zaštiti nisu uvedeni dodatni korisnici prava. Županijskim zakonom propisano je da se pravo na jednokratnu novčanu pomoć i pravo na kućnu njegu i pomoć u kući ostvaruje pod uvjetima, na način i po postupku utvrđenim propisom jedinica lokalne samouprave, dok se pravo na novčanu naknadu za pomoć i njegu od strane druge osobe za stare i nemoćne osobe ne ostvaruje u županiji-kantonu. Županijski zakon ostavlja mogućnost gradu/općinama da mogu proširiti krug korisnika i prava iz socijalne zaštite utvrđenih ovim Zakonom, sukladno programima razvoja socijalne zaštite i specifičnim prilikama u jedinici lokalne samouprave.

Zakon o zaštiti obitelji s djecom HNŽ-K (Narodne novine HNŽ-K, broj:7/17, 7/19 i 10/21), u skladu sa Zakonom o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite obitelji sa djecom, bliže se uređuje djelatnost zaštite obitelji sa djecom, utvrđuju prava, uvjeti i način za ostvarivanje prava u zaštiti obitelji sa djecom, postupak ostvarivanja prava, financiranje zaštite obitelji sa djecom, Dječja sedmica, nadzor i druga pitanja od značaja za ostvarivanje zaštite obitelji sa djecom u Hercegovačko-neretvanskoj županiji - kantonu. Zaštita obitelji sa djecom, u smislu ovoga zakona je podrška obitelji u materijalnim davanjima, te pružanjem usluga stručnog rada, a radi pomoći u podizanju, odgoju i zbrinjavanju djece, kao i njihovom osposobljavanju za samostalan život i rad.

Zaštita obitelji sa djecom ima za cilj: osiguranje svoj djeci približno jednake uvjete za zdrav i pravilan tjelesni, intelektualni i emocionalni razvoj u obitelji, podršku u ostvarivanju reproduktivne uloge obitelji, njezi, podizanju, odgoju i zaštiti djece i poboljšanju kvalitete života obitelji sa djecom, razvijanje humanih odnosa sukladno načelima građanskog morala i solidarnosti.

Na razini Hercegovačko neretvanske županije - kantona, kako bi se pospješio rad i provele zakonske regulative, doneseni su sljedeći pravilnici:

- [Pravilnik o sastavu i načinu rada liječničkih povjerenstava u postupku ostvarivanja prava iz socijalne skrbi \(„Narodne novine HNŽ“, broj: 4/16\)](#)
- [Pravilnik o utvrđivanju preostale sposobnosti i kategorizaciji djece ometene u fizičkom ili psihičkom razvoju \(„Narodne novine HNŽ“, broj: 4/16\)](#)
- [Pravilnik o minimalnim standardima za pružanje socijalnih usluga \(„Narodne novine HNŽ“, broj: 4/16\)](#)
- [Pravilnik o obliku i sadržaju registra ustanova socijalne skrbi \(„Narodne novine HNŽ“, broj: 4/16\)](#)
- [Pravilnik o sadržaju i načinu provođenja nadzora nad zakonitošću rada, općih akata i stručnog rada ustanova za profesionalnu rehabilitaciju \(„Narodne novine HNŽ“, broj: 1/13\)](#)
- [Pravilnik o bližim uvjetima za osnivanje i rad ustanova za profesionalnu rehabilitaciju \(„Narodne novine HNŽ“, broj: 1/13\).](#)

Kada govorimo o naputcima na razini HNŽ/K, usvojeni su sljedeći:

- [Naputak o vođenju evidencije o korisnicima i pružanju usluga centra za socijalni rad \(„Narodne novine HNŽ“, broj: 4/16\)](#)
- [Naputak za primjenu Zakona o socijalnoj skrbi \(„Narodne novine HNŽ“, broj: 4/16\)](#)
- [Naputak za primjenu Zakona o zaštiti obitelji s djecom \(„Narodne novine HNŽ“, broj: 9/17\)](#)
- [Naputak o izmjeni Naputka za primjenu Zakona o zaštiti obitelji s djecom \(Narodne novine HNŽ“, broj: 8/2019\)](#)
- [Naputak o izmjenama i dopunama naputka za primjenu Zakona o socijalnoj skrbi \(„Narodne novine HNŽ“, broj: 5/20\)](#)

Vlada HNŽ/K je usvojila sljedeće odluke:

- [Odluka o utvrđivanju visine naknade za podmirenje troškova pokopa \(„Narodne novine HNŽ“, broj: 2/19\)](#)
- [Odluka o utvrđivanju iznosa dodatka na djecu \(„Narodne novine HNŽ“, broj: 10/17\)](#)
- [Odluka o utvrđivanju postotka naknade umjesto plaće ženi-majci u radnom odnosu za vrijeme dok odsustvuje s posla radi trudnoće, poroda i njege djeteta \(„Narodne novine HNŽ“, broj: 10/17\)](#)
- [Odluka o utvrđivanju visine novčane pomoći ženi-majci koja nije u radnom odnosu \(„Narodne novine HNŽ“, broj: 6/18\)](#)
- [Odluka o utvrđivanju prava na naknadu plaće ženi-majci u radnom odnosu kod korisnika Proračuna HNŽ za vrijeme porodiljskog odsustva koja se isplaćuje na teret poslodavca \(„Narodne novine HNŽ“, broj: 10/17\)](#)
- [Odluka o utvrđivanju visine jednokratne novčane pomoći za opremu novorođenog djeteta \(„Narodne novine HNŽ“, broj: 6/18\)](#)
- [Odluka o utvrđivanju prava na naknadu plaće ženi-majci u radnom odnosu kod korisnika Proračuna HNŽ za vrijeme porodiljskog odsustva koja se isplaćuje iz Proračuna HNŽ \(„Narodne novine HNŽ“, broj: 6/18\)](#)
- [Odluka o utvrđivanju visine stalne novčane pomoći za jednočlano kućanstvo \(„Narodne novine HNŽ“, broj: 2/19\)](#)
- [Odluka o utvrđivanju visine uplate doprinosa za obvezno zdravstveno osiguranje djece od rođenja do polaska u osnovnu školu i osoba nakon navršениh 65 godina života, koja nisu zdravstveno osigurana po drugom osnovu, te postupku priznavanja statusa osiguranih osoba \(„Narodne novine HNŽ“, broj: 6/12\)](#)

Postojeći sustav socijalne pomoći i općenito socijalna politika nastoji utjecati na smanjivanje siromaštva i značajnije podići kvalitetu života osoba u stanju socijalne pomoći, uključujući i mlade. Unatoč postojećoj zakonskoj regulativi sustav socijalne pomoći ne potiče u dovoljnoj mjeri razvoj ljudskih potencijala, ponekad ne omogućava uključivanje na formalno tržište rada, koje bi korisnicima socijalnih usluga trebalo osigurati viši stupanj ekonomske samostalnosti i doprinijeti njihovoj boljoj društvenoj integraciji. Takvo se stanje nazire i na području entiteta,

kao i županijskoj razini. U velikoj mjeri, to je posljedica nedovoljno razvijenog i reaktivnog modela socijalne pomoći. Kompleksnost uređenja socijalne zaštite i socijalne pomoći u F BiH s više različitih sustava dodatno otežavaju efikasno korištenje istih. Ekonomska, politička, te institucionalna nestabilnost pokazatelji su kako bi trenutni sustav trebao na adekvatan način pronalaziti rješenje za održivost i funkcionalnost socijalne pomoći. Gledajući na trenutno stanje, potrebne su reforme koje će obuhvatiti usklađenost, efikasnost, ravnopravnost na razini županija - kantona i entiteta kako bi se mogla osigurati konkretna pomoć osobama u potrebi, kao i unaprijediti stanje i položaja mladih osoba.

ANALIZA PROBLEMA I POTREBA

Identifikacija problema u oblasti socijalne politike. Kroz postupak anketiranja, mladi su imali priliku da se izjasne o sljedećim pitanjima/tvrdnjama:

Po pitanju suradnje institucija koje pružaju pomoć mladima, 56% anketiranih mladih s područja HNŽ-K se u potpunosti slaže da bi institucije trebale više raditi zajedno. 28% anketiranih se uglavnom slaže, dok je 12% neodlučnih. Kad su u pitanju protivljenje ovoj tvrdnji, 2% mladih smatra da se uglavnom ne slažu, tj. uopće se ne slažu da bi institucije koje pružaju pravnu pomoć mladima trebale više raditi zajedno.

6% anketiranih mladih osoba u potpunosti se slaže da su prava marginaliziranih skupina zaštićena. 16% mladih uglavnom se slaže da su prava marginaliziranih skupina zaštićena. 33% mladih je neodlučno po pitanju navedene tvrdnje, dok se 27% mladih uglavnom ne slaže da su prava marginaliziranih skupina zaštićena. 18% mladih se uopće ne slaže s navedenom tvrdnjom.

Od ukupnog broja anketiranih mladih, njih 5% se u potpunosti slaže da je socijalna pomoć pristupačna onim mladim ljudima kojima je najpotrebnija. 20% mladih se uglavnom slaže s navedenom tvrdnjom, dok je 35% mladih neodlučno po pitanju istog. 25% mladih uglavnom se slaže da je socijalna pomoć pristupačna mladim ljudima u potrebi, a 15% anketiranih mladih se uopće ne slaže.

Po pitanju programa podrške mladima socijalno ugroženih kategorija, 4% anketiranih mladi se u potpunosti slaže da postoje takvi programi. Njih 28% se uglavnom slaže, a 41% mladih je neodlučno, uglavnom se slaže da postoje programi podrške socijalno ugroženim kategorijama njih 18%, dok se uopće ne slaže 9% anketiranih mladih osoba.

Kada govorimo o postojanju protokola postupanja u slučajevima društveno neprihvatljivog ponašanja, 7% mladih se u potpunosti slaže da protokoli postoje. 19% mladih uglavnom se slažu za postojanje protokola, dok je 42% mladih neodlučno. 19% mladih uglavnom se ne slažu za postojanje protokola, a 13% mladih se uopće ne slaže.

Po mišljenju anketiranih, njih 6% se u potpunosti slaže da mladi koji izlaze iz ustanova socijalne zaštite imaju podršku pri stambenom zbrinjavanju i upošljavanju. 11% mladih uglavnom se slaže s navedenom tvrdnjom. 44% mladih je odlučno po pitanju tvrdnje imaju li mladi koji izlaze iz ustanova socijalne zaštite podršku pri stambenom zbrinjavanju i upošljavanju, uglavnom se ne slaže 22% anketiranih mladih, a 17% istih se uopće ne slaže sa navedenom tvrdnjom.

Kombiniranjem i objedinjavanjem dostupnih relevantnih statističkih podataka i rezultata ankete o potrebama mladih na području HNŽ-K, identificirani su sljedeći problemi mladih u oblasti socijalne politike:

- P1. Neuvezanost institucija na području HNŽ-K koje pružaju pravnu pomoć mladima
- P2. Mladi iz marginaliziranih skupina nemaju zaštićena prava
- P3. Nedostupnost socijalne pomoći onim mladim ljudima kojima je najpotrebnija
- P4. Nepostojanje protokola postupanja u slučaju društveno neprihvatljivog ponašanja mladih, ali postoji Međuinstitucionalni protokol o postupanju u slučajevima nasilja u odgojno-obrazovnim ustanovama u HNŽ-K („Narodne novine HNŽ“, 09/13)
- P5. Nepostojanje podrške pri stambenom zbrinjavanju i upošljavanju mladih koji izlaze iz Ustanova socijalne skrbi

1. Podjela problema po bitnosti i hitnosti njihova rješavanja

Vrlo hitno, ali nebitno	Vrlo hitno i vrlo bitno
	<ul style="list-style-type: none"> • Neuvezanost institucija na području HNŽ-K koje pružaju pravnu pomoć mladima • Mladi iz marginaliziranih skupina nemaju zaštićena prava • Nedostupnost socijalne pomoći onim mladim ljudima kojima je najpotrebnija • Nepostojanje protokola postupanja u slučaju društveno neprihvatljivog ponašanja mladih, ali postoji Međuinstitucionalni protokol o postupanju u slučajevima nasilja u odgojno-obrazovnim ustanovama u HNŽ-K („Narodne novine HNŽ“, 09/13) • Nepostojanje podrške pri stambenom zbrinjavanju i upošljavanju mladih koji izlaze iz Ustanova socijalne zaštite

Nije ni hitno, ni bitno	Nije hitno, ali je bitno

ZDRAVSTVENA POLITIKA

CILJ: Mladi HNŽ-K imaju efikasnu zdravstvenu zaštitu i redovnu kontrolu zdravstvenog statusa. Zdravstveni sustav posebnu pažnju usmjerava na mlade sa invaliditetom i na mlade iz socijalno ugroženih i marginaliziranih skupina.

ANALIZA STANJA

Zaštita zdravlja mladih i njegova pravovremena provedba u svrhu postizanja potpunog fizičkog, duševnog i socijalnog blagostanja, kao što predviđa Svjetska zdravstvena organizacija (World Health Organization – WHO), predstavlja obvezu i odgovornost svih segmenata društva. Mladi su vrlo osjetljiva skupina društva, sa specifičnim problemima i potrebama, s obzirom da je razdoblje školovanja i studiranja ujedno i razdoblje intenzivnog psihofizičkog rasta, te tranzicije u adolescentsko i zrelo doba. U ovom razdoblju života također se oblikuju stavovi prema vanjskom i unutarnjem okruženju, pa tako i prema zdravlju i rizičnom ponašanju, što je temelj za stanje zdravlja u odrasloj dobi. Zdravstvena zaštita mladih stoga je u velikoj mjeri preventivnog oblika, te je nužno povećati dostupnost zdravstvenih sadržaja vezanih za zaštitu mentalnog zdravlja, poboljšanje spolno odgovornog ponašanja, zaštitu spolnog i reproduktivnog zdravlja, te promociju zdravih stilova života mladih.

Zdravstvena politika mladih zahtjeva interdisciplinarni i multisektorski pristup na svim razinama, od državne razina do razina lokalnih zajednica. Prema Ustavu Bosne i Hercegovine, nadležnost zdravstvene zaštite je na razini entiteta i Distrikta Brčko, dok na državnoj razini, sukladno Zakonu o ministarstvima i drugim tijelima uprave BiH¹⁸, koordinacijsku ulogu ima Ministarstvo civilnih poslova (Sektor za zdravstvo), koje obavlja poslove usklađivanja planova entitetskih tijela vlasti, kao i definiranje strategije na međunarodnom planu u području zdravstva i socijalne zaštite. Zdravstvena zaštita mladih u F BiH regulirana je sljedećim zakonima: Zakonom o zdravstvenoj zaštiti¹⁹, Zakonom o zdravstvenom osiguranju²⁰, te Zakonom o kontroli i ograničenoj upotrebi duhana, duhanskih i ostalih proizvoda za pušenje²¹. Prema Zakonu o zdravstvenoj zaštiti, zdravstvena zaštita u F BiH organizirana je na razini primarne, specijalističko-konsultativne, bolničke zdravstvene zaštite i djelatnosti javnog zdravstva. Zdravstvena zaštita stanovništva najvećim se dijelom financira iz obveznoga zdravstvenog

¹⁸ Zakon o ministarstvima i drugim tijelima uprave BiH („Službeni glasnik BiH“, br. broj 5/03, 42/03, 26/04, 42/04, 45/06 i 88/07, 35/09, 103/09, 87/12, 6/13, 19/16 i 83/2017)

¹⁹ Zakon o zdravstvenoj zaštiti („Službene novine FBiH“, br. 46/2010 i 75/2013)

²⁰ Zakon o zdravstvenom osiguranju („Službene novine FBiH“, br. 30/97, 7/02, 70/08, 48/11, 36/18 i 61/22)

²¹ Zakon o kontroli i ograničenoj upotrebi duhana, duhanskih i ostalih proizvoda za pušenje („Službene novine FBiH“, br. 38/22)

osiguranja²². Prema Ustavu F BiH, pitanje uređenja zdravstvene zaštite je u okviru podijeljene nadležnosti između federalne i županijske vlasti.

Zdravstvene ustanove i uposleni u zdravstvu

U Hercegovačko-neretvanskoj županiji - kantonu zdravstvena djelatnost organizirana je na primarnoj, sekundarnoj, te dijelom tercijarnoj razini. Primarna zdravstvena zaštita pruža se u 12 Domova zdravlja, sekundarna zdravstvena zaštita provodi se u Kantonalnoj - Županijskoj bolnici „Dr. Safet Mujić“ Mostar, Općoj bolnici Konjic i Sveučilišnoj kliničkoj bolnici Mostar. Sveučilišna klinička bolnica Mostar je visoko diferencirana zdravstvena ustanova, koja osim sekundarne pruža i tercijarnu zdravstvenu zaštitu^{23,24}.

Tablica 9. Zdravstvene ustanove na području HNŽ-K u 2021. godini

DOMOVI ZDRAVLJA	
1.	Dom zdravlja Čapljina
2.	Dom zdravlja Čitluk
3.	Dom zdravlja Jablanica
4.	Dom zdravlja Konjic
5.	Dom zdravlja Mostar
6.	Dom zdravlja Stari grad Mostar
7.	Dom zdravlja Neum
8.	Dom zdravlja Prozor - Rama
9.	Dom zdravlja Prozor - Šćipe
10.	Dom zdravlja Ravno
11.	Dom zdravlja Stolac
12.	Dom zdravlja Uzunovići
BOLNIČKA DJELATNOST	
1.	Sveučilišna klinička bolnica Mostar
2.	JU Kantonalna - Županijska bolnica „Dr. Safet Mujić“ Mostar
3.	Opća bolnica Konjic
ZAVODI	
1.	Zavod za javno zdravstvo HNŽ-K
UKUPNO = 16 zdravstvenih ustanova	

*Izvor podataka: Zavod za javno zdravstvo Federacije BiH (2022)

U sustavu zdravstva HNŽ-K u 2021. godini bilo je uposleno 4.308 djelatnika, od čega su 3.171 (73,6%) zdravstveni radnici, a 1.137 (26,4%) su uposlenici u administraciji, upravi i tehničkim službama. U strukturi zdravstvenih djelatnika dominiraju zdravstveni radnici sa srednjom

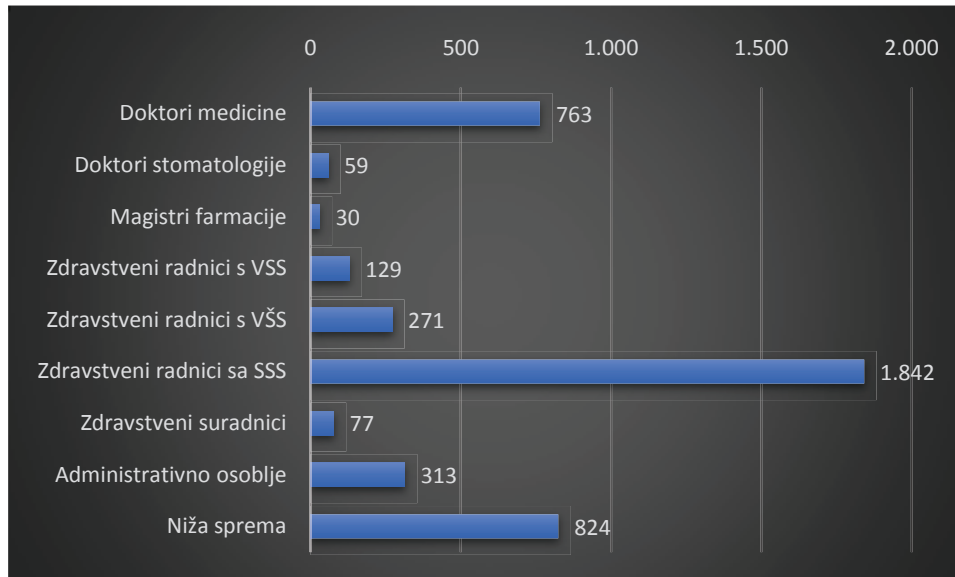
²² Zavod za javno zdravstvo Federacije BiH (2022): Zdravstveno stanje stanovništva i zdravstvena zaštita u Federaciji BiH

²³ Zavod za javno zdravstvo HNK (2022): Ocjena zdravstvenog stanja stanovništva HNK za 2021. godinu

²⁴ Zavod za javno zdravstvo Federacije BiH (2022): Zdravstveno statistički godišnjak Federacije BiH za 2021. godinu

stručnom spremom (58,1%), a zatim slijede doktori medicine (24,1%) među kojima su 432 specijalista (56,6%)²⁵.

Grafikon 2.

*Izvor podataka: Zavod za javno zdravstvo Federacije BiH (2022)

Slika 1. Struktura uposlenih u sustavu zdravstva u HNŽ-K u 2021. godini

Prema podacima Federalnog zavoda za programiranje razvoja za 2021. godinu²⁶, a uzimajući u obzir broj stanovnika, u HNŽ-K na jednog doktora dolazi 281 stanovnik, a na jednog stomatologa 3.699 stanovnika. Prema indikatoru broja stanovnika na jednog doktora, HNŽ-K nalazi se u najpovoljnijem položaju u odnosu na ostale županije - kantone, te u odnosu na F BiH, gdje prosječna vrijednost ovog indikatora iznosi 414 stanovnika na jednog doktora. Prema indikatoru broja stanovnika (3.699) na jednog stomatologa, HNŽ-K ne odstupa značajnije od prosjeka F BiH (3.765). U proteklom petogodišnjem razdoblju (2017-2021) broj doktora bilježi rast (+ 13,2%), dok je broj stomatologa u padu (- 9,4%).

Tablica 10. Vrijednosti indikatora zdravstvene zaštite u HNŽ-K za razdoblje od 2017. do 2021. godine

	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
Stanovništvo (procjena)	218.473	217.765	216.970	216.248	214.523
Broj doktora	663	656	692	715	764
Broj stomatologa	64	63	63	61	58
Broj bolesničkih postelja	1.051	1046	1027	1.046	1.046
Broj stanovnika na 1 doktora	330	332	314	302	281

²⁵ Zavod za javno zdravstvo Federacije BiH (2022): Zdravstveno statistički godišnjak Federacije BiH za 2021. godinu

²⁶ Federalni zavod za programiranje razvoja (2022): Socioekonomski pokazatelji po općinama FBiH u 2021. godini.

Hercegovačko-neretvanske županije

Broj stanovnika na 1 stomatologa	3.414	3457	3.444	3.545	3.699
Broj stanovnika na 1 bolesničku postelju	208	208	211	207	205

*Izvor podataka: Federalni zavod za programiranje razvoja (2018-2022)

Pojedinačni podaci o stanju zdravstva po općinama/gradovima u HNŽ-K prikazani su za 2019. godinu²⁷, s obzirom da noviji podatci iz 2020. i 2021. godine nisu dostupni. Prema indikatoru broja stanovnika na jednog doktora/stomatologa najpovoljnije stanje je u Mostaru i Konjicu. U ostalim JLS, vrijednosti ovih indikatora su nepovoljnije u odnosu na prosječne vrijednosti u F BiH.

Tablica 11. Vrijednosti indikatora zdravstvene zaštite po jedinicama lokalne samouprave (JLS) u HNŽ-K u 2019. godini

Grad/općina	Stanovništvo (procjena)	Broj doktora	Broj stomatologa	Broj stanovnika	
				na 1 doktora	na 1 stomatologa
Čapljina	24.892	19	5	1.310	4.978
Čitluk	17.944	14	2	1.282	8.972
Jablanica	9.658	9	2	1.073	4.829
Konjic	23.959	57	9	420	2.662
Mostar	105.203	569	39	185	2.698
Neum	4.389	4	1	1.097	4.389
Prozor	13.515	11	3	1.229	4.505
Ravno	3.209	2	1	1.605	3.209
Stolac	14.201	7	1	2.029	14.201

*Izvor podataka: Federalni zavod za programiranje razvoja (2020)

Faktori rizika po zdravlje

Kronične bolesti su vodeći izvor smrtnosti u F BiH. Prema podacima Zavoda za javno zdravstvo F BiH za 2021. godinu, pet vodećih kroničnih nezaraznih bolesti u primarnoj zdravstvenoj zaštiti u HNŽ-K su bile: bolesti optječajnog sustava (52.829 oboljelih), šećerna bolest - diabetes mellitus (15.555 oboljelih), bolesti koštano-mišićnog sustava (10.139 oboljelih), mentalni poremećaji i poremećaji ponašanja (6.379 oboljelih) i maligne neoplazme (6.248 oboljelih)²⁸.

Glavni faktori rizika po zdravlje u Federaciji BiH koji predstavljaju vodeće rizike za razvoj kroničnih bolesti su: nezdrava ishrana i nedovoljna tjelesna aktivnost, nedostatak mikronutrijenata, te bolesti ovisnosti. Prema Studiji o stanju zdravlja odraslog stanovništva u F BiH, koja je provedena 2012. godine od strane Zavoda za javno zdravstvo Federacije BiH, prekomjerna uhranjenost i gojaznost je zabilježena kod 23,9% populacije mladih u dobi od 18 do 24 godine, odnosno 42,8% u dobi od 25 do 34 godine. Istodobno, udio fizičke aktivnosti se s porastom uzrasne skupine smanjuje, od 34,4% u dobi od 18 do 24 godine, na 29,6% u dobi od 25

²⁷ Federalni zavod za programiranje razvoja (2020): Socioekonomski pokazatelji po općinama FBiH u 2019. godini.

²⁸ Zavod za javno zdravstvo Federacije BiH (2022): Zdravstveno statistički godišnjak Federacije BiH za 2021. godinu

do 34 godine. U vrijeme pandemije Covid-19 nije bilo moguće pratiti podatke o uhranjenosti, ali za očekivati je da je u F BiH došlo do dodatnog porasta prekomjerne težine i gojaznosti, uslijed nepravilne ishrane i smanjene fizičke aktivnosti²⁹.

Nedostaci mikronutrijenata prvenstveno se odnose na jodni deficit i anemije uslijed nedostatka željeza. Programom prevencije jod deficitarnih poremećaja, jodni status unutar populacije u F BiH je znatno poboljšana, te je jodni status iz umjerenog stupnja koji je zabilježen 2000. godine (prevalenca gušavosti – 27,1%) dostigla do 2005. godine blagi stupanj (prevalenca gušavosti – 9,5%). No, program monitoringa hrane proveden 2018. godine od strane Agencije za sigurnost hrane pokazao je da 36% analiziranih uzoraka hrane nema odgovarajući sadržaj joda, a najčešće je njegov sadržaj bio manji od referentnih vrijednosti. Anemija je najčešće posljedica nedostatne i nedovoljno izbalansirane ishrane, a posebno osjetljive skupine su mala djeca i žene u reproduktivnoj dobi. Prema Studiji o stanju zdravlja odraslog stanovništva u F BiH, koja je provedena 2012. godine od strane Zavoda za javno zdravstvo F BiH, među ženama dobi od 15 do 49 godina prisutan je umjeren stupanj anemije, s prevalencom od 21,7%³⁰.

Posljednja populacijska istraživanja Zavoda za javno zdravstvo F BiH također su ukazala da je pušenje najveći pojedinačni faktor rizika po zdravlje stanovništva u F BiH. Pušenje predstavlja dominantnu bolest ovisnosti među školskom djecom i mladima. Prema podacima Zavoda za javno zdravstvo F BiH iz 2019. godine, 24,4% školske djece u F BiH konzumira neki od duhanskih proizvoda, od čega 13,8% konzumira cigarete. Na slične trendove ukazuju i rezultati istraživanja provedenih među mladima (15-30 godina) u HNŽ-K u 2022. godini za potrebe izrade ove Strategije, gdje od 1.063 anketom obuhvaćenih ispitanika, njih 24,3% konzumira ili povremeno konzumira cigarete.

Značajan javnozdravstveni problem u Federaciji BiH je i konzumacija alkohola. Prema Studiji Zavoda za javno zdravstvo F BiH iz 2012. godine, konzumacija alkohola je među muškom populacijom najraširenija u dobi od 25 do 34 godine (54,3%), a među ženskom populacijom u dobi od 18 do 24 godine (20,5%). Noviji podatci ukazuju na smanjenje trenda oboljelih od mentalnih poremećaja i poremećaja ponašanja uzrokovanih alkoholom u F BiH (sa stope od 20,3/10.000 st. u 2018. god. na 9,7/10.000 st. u 2020. god.). No istovremeno je zabilježeno povećanje trenda oboljelih od mentalnih poremećaja i poremećaja ponašanja uzrokovanih upotrebom psihoaktivnih supstanci (sa stope 9,3/10.000 st. u 2018. god. na 10,3 /10.000 st. u 2020. god.)³¹. Prema podacima Zavoda za javno zdravstvo F BiH za 2019. i 2020. godinu stopa ovisnosti u HNŽ-K iznosi 2,3/100.000 stanovnika, no treba naglasiti da je riječ o nepotpunim podacima, s obzirom da se HNŽ-K tek uključuje u sustav prijavljivanja³². Prema podacima Centra za prevenciju i izvanbolničko liječenje ovisnosti u Elektronskom registru ovisnika (ERO)

²⁹ Zavod za javno zdravstvo Federacije BiH (2022): Zdravstveno stanje stanovništva i zdravstvena zaštita u Federaciji BiH 2020. godine

³⁰ Zavod za javno zdravstvo Federacije BiH (2022): Zdravstveno stanje stanovništva i zdravstvena zaštita u Federaciji BiH 2020. godine

³¹ Zavod za javno zdravstvo Federacije BiH (2022): Zdravstveno stanje stanovništva i zdravstvena zaštita u Federaciji BiH 2020. godine

³² Zavod za javno zdravstvo Federacije BiH (2022): Analiza prijava liječenih ovisnika od psihoaktivnih supstanci u Federaciji BiH (2019-2020)

do kraja 2021. godine registrirane su ukupno 973 osobe. Prosječan broj mjesečnih pregleda u Centru tijekom 2021. godine iznosio je 118 pacijenata, a tijekom prosinca 2021. godine zabilježeno je 114 pregleda, od čega je 109 pacijenata bilo iz HNŽ-K. Najveći broj pregleda pacijenata iz HNŽ-K odnosio se na pacijente iz Mostara (85,1%), a zatim slijede Konjic (5,3%), Čapljina (3,5%). Što se tiče podataka o konzumaciji alkohola i opojnih sredstava među mladima u HNŽ-K, egzaktni podatci nisu dostupni. No, rezultati ankete među mladima u HNŽ-K u 2022. godini provedene na uzorku od 1.063 ispitanika ukazuju na zabrinjavajući podatak da 48,4% konzumira ili povremeno konzumira alkohol. U istoj anketi 5% mladih je potvrdno odgovorilo na pitanje koje se odnosilo na konzumiranje opojnih sredstava i narkotika.

Okoliš i zdravlje

Okolišni rizici koji mogu značajno utjecati na zdravlje prvenstveno se odnose na onečišćenja sastavnica okoliša (voda, tlo, zrak), kontaminaciju hrane, izloženost buci, ionizirajućem i UV zračenju, te neodgovarajući stambeni i radni uvjeti. Stoga se u sklopu javnog zdravstva prate i okolišni faktori koji mogu svojim negativnim djelovanjem dovesti do narušavanja zdravlja i kvaliteta života, kako pojedinaca, tako i cjelokupne populacije određenog područja.

Kvalitet vode

Područje HNŽ-K ima dobro razvijenu podzemnu i nadzemnu hidrološku mrežu, koja predstavlja značajan resurs za vodoopskrbu i upotrebu vode za rekreaciju. Analize kvalitete površinskih voda provodi Agencija za vodno područje Jadranskog mora Mostar, a one pokazuju visoko ili dobro ekološko stanje prirodnih tekućica, odnosno maksimalan ekološki potencijal za izmijenjena vodna tijela na području HNŽ-K, što je u skladu s važećom zakonskom regulativom³³. HNŽ-K ima vrlo značajne resurse pitke vode. Ukupna raspoloživa količina pitke vode u HNŽ-K procjenjuje se na 6.795 m³/s, što je oko 21,4% ukupno raspoložive vode za piće u F BiH. Prosječna priključenost stanovništva na javnu vodoopskrbnu mrežu iznosi 72,8% i značajno se razlikuje među JLS (od 40,7% u Prozoru do 100% u Čitluku). Za vodoopskrbu se koristi uglavnom voda iz vrela i izvora, te podzemne vode, posebno vode iz intergranularnih sredina, općenito dobre kvalitete. Prema podatcima monitoringa fizikalno-hemijskih pokazatelja ispravnosti vode za piće iz centralnih vodoopskrbnih sustava Zavoda za javno zdravstvo HNŽ-K za 2021. godinu, od 91 uzorka vode za piće, njih 22% nije zadovoljavalo propisane fizikalno-hemijske standarde, uglavnom zbog zamućenosti nakon obilnijih oborina, a u lokalnim vodoopskrbnim sustavima, 35% uzoraka (n=14)³⁴. Na mikrobiološku ispravnost analizirana su 624 uzorka iz centralnih sustava vodoopskrbe, od kojih je 19 (3%) bilo neispravno uslijed prisutnosti koliformnih bakterija, dok se u lokalnim vodoopskrbnim sustavima taj broj kretao oko 53% (n=87). Što se tiče voda za rekreaciju, u 2021. godini Zavod je analizirao 47 uzoraka na mikrobiološku ispravnost, među kojima je 25% nije odgovaralo propisanim normativima³⁵.

Kvalitet zraka.

³³ Odluka o karakterizaciji površinski i podzemnih voda, referentnim uvjetima i parametrima za ocjenu stanja voda i monitoringu voda (Službene novine F BiH, br. 1/14); Okvirna direktiva o vodama (2000/60/EZ)

³⁴ Pravilnik o zdravstvenoj ispravnosti vode za piće („Službeni glasnik BiH“, br. 40/10 i 30/12 i 62/17)

³⁵ Zavod za javno zdravstvo HNK (2022): Ocjena zdravstvenog stanja stanovništva HNK za 2021. godinu

U HNŽ-K se ne obavlja kontinuirani monitoring kvaliteta zraka, s obzirom da automatske monitoring stanice trenutno nisu u funkciji, a očekuje se instaliranje nove stanice tijekom 2023. godine. Na osnovu dostupnih ranijih podataka procjenjuje se da je kvalitet zraka općenito zadovoljavajući, zahvaljujući prirodnoj prozračnosti ovog područja. Razdobljeična onečišćenja koja ne prelaze granične vrijednosti odnose se uglavnom na nešto više koncentracije lebdećih čestica i dušikovih oksida, te troposferskog ozona (tijekom sunčanog vremena), koja se najčešće javljaju iz stacionarnih izvora (ložišta u kućanstvima tijekom zimskih mjeseci), te mobilnih izvora (prometa), kao i tijekom razdobljeičnih požara.

Otpad.

Prema podacima iz 2018. godine prosječna dnevna proizvodnja komunalnog otpada iznosi 1,0 kg/st/dan, odnosno na godišnjoj razini 345 kg/st/god. Uslugama odvoza komunalnog otpada obuhvaćeno je oko 82% kućanstava iz urbanih i jednog dijela pristupačnih ruralnih područja, a nivo reciklaže je vrlo mali (oko 3%). Otpad se uglavnom odlaže na nesanitarnim odlagalištima, a poseban problem u HNŽ-K su neuređena (ilegalna, divlja) odlagališta otpada, čiji ukupan broj prema dostupnim podacima iznosi 107 (iako je prema procjenama taj broj i veći)³⁶, što može uzrokovati onečišćenja voda i tla, te imati posljedično negativan uticaj na ljudsko zdravlje. Posebnu opasnost po okoliš i ljudsko zdravlje ima neadekvatno zbrinjavanje opasnog, a posebno medicinskog otpada.

Higijenska ispravnost hrane.

Tijekom 2021. godine Zavod za javno zdravstvo obavio je analizu 1.277 uzoraka hrane na mikrobiološku ispravnost, 6 uzoraka hrane na fizikalno-hemijske pokazatelje ispravnosti (pekarski proizvodi) i 2.598 brisova s područja higijene. Svi uzorci hrane i brisova zadovoljavali su propisane normative.

ANALIZA PROBLEMA I POTREBA

Zdravstvena zaštita mladih u HNŽ-K

Zdravstvena zaštita mladih u HNŽ-K organizirana je provođenjem općih i specijaliziranih zdravstvenih usluga unutar odgovarajućih zdravstvenih ustanova, među kojima su zaštita zdravlja kroz službe porodične medicine i medicine rada, te zaštita školske djece i mladih, zaštita reproduktivnog zdravlja žena, zaštita mentalnog zdravlja, programi liječenja i prevencije ovisnosti, nutricionistička savjetovaništa i dr. Uprkos tome, prema rezultatima ankete provedene 2022. godine u HNŽ-K (n=1.063) tek 31,5% mladih smatra da je kvaliteta zdravstvene zaštite mladih na području HNŽ-K zadovoljavajuća, premda se njih čak 72,3% izjasnilo da posjećuje liječnike samo kada je bolesno.

Zdravstveno osiguranje djece i mladih regulirano je Zakonom o zdravstvenom osiguranju. Prema članu 19. ovog Zakona, mladi imaju pravo na zdravstveno osiguranje za vrijeme redovnog školovanja u srednjim školama, odnosno redovnog studiranja, a najduže do navršene 26. godine

³⁶ Plan upravljanja otpadom HNŽ/K (2021.-2026.)

života, iako pravo na zdravstvenu zaštitu iz st. 1. i 2. člana 25. Zakona pripada osobama dok imaju svojstvo učenika, odnosno redovnog studenta. S tim u vezi, Zavod za zdravstveno osiguranje HNŽ-K svojim odlukama i postupcima grubo krši odredbe navedenog zakona, obustavljajući zdravstveno osiguranje mladim, bez ikakvog informiranja njihovih nosilaca osiguranja (roditelja) i samim tim se krši osnovno ljudsko pravo na zdravstvenu zaštitu mladih. Shodno navedenom i analiza ankete nam je pokazala da nažalost još uvijek imamo mladih osoba od 26-30 godina starosti (68 mladih od ukupno 1.063 ispitanika-6,3%), koji nažalost nemaju pravo na zdravstvenu zaštitu, čime se krši njihovo osnovno ljudsko pravo po Konvenciji o ljudskim pravima koje je i Bosna i Hercegovina ratifikovala. Pravo na zdravstveno osiguranje također imaju i osobe koje imaju status neuposlenog putem Službe za upošljavanje HNŽ-K. U 2021. godini je prema podacima Zavoda zdravstvenog osiguranja HNŽ-K bilo 180.359 osiguranih osoba, od čega je 71,8% nosilaca osiguranja, i to: 54.357 uposlenih, 43.041 penzionisanih i 24.456 neuposlenih. Što se tiče osiguranja mladih u HNŽ-K, podatci ankete iz 2022. godine (n=1.063) ukazuju da je 93,6% mladih zdravstveno osigurano, među kojima je 77,4% osigurano preko roditelja, njih 10,2% preko poslodavca, 5,6% preko zavoda za upošljavanje, a 4,2% mladih sami sebi plaćaju zdravstveno osiguranje, dok je 6,4% mladih u HNŽ-K koji nisu zdravstveno osigurani, pa shodno navedenom, može se zaključiti da je u HNŽ-K ukupno 10,6% mladih od ukupnog broja ispitanika, koji nisu u mogućnosti ostvariti svoja osnovna ljudska prava.

Unaprjeđenje zdravstvene zaštite mladih u HNŽ-K obuhvaćeno je i *Strategijom razvoja Hercegovačko-neretvanske županije - kantona (2021.-2027)*, a primarno unutar drugog strateškog cilja, SC2: *Podizanje kvalitete i suvremenog razvoja društvenog sektora* i prioriteta 2.3. *Unaprjeđenje zdravstva i socijalne brige*. Unutar navedenog strateškog cilja i prioriteta, pored mjera koje se odnose na unaprjeđenja dostupnosti i kvaliteta zdravstvenih usluga za cjelokupno stanovništvo HNŽ-K, definirana je i posebna mjera koja se odnosi na mlade, mjera 2.2.3. *Jačanje institucionalnih kapaciteta u području implementacije politika prema mladima*. Cilj navedene mjere je stvoriti bolje uvjete za život mladih, kako bi se ublažili negativni trendovi odlaska mladih ljudi, a njenom implementacijom nastoji se povećati angažiranost mladih u njihovim društvenim zajednicama, osigurati pomoć u upošljavanju mladih, te poboljšati stambene politike i druge programe kojima se pomaže mladim ljudima. Mjera obuhvata i aktivnosti koje se odnose na osnivanje Vijeća mladih u svakoj JLS i osnivanje Vijeća mladih HNŽ-K, izradu i implementaciju Strategije prema mladima u HNŽ-K, implementaciju programa i projekata usmjerenih prema mladima, kao i osiguranje sredstava za sufinanciranje prve nekretnine mladim obitelji ma.

Uočeni su sljedeći problemi mladih iz oblasti zdravstvene politike:

P1. Nedovoljna informiranost mladih i dostupnost zdravstvenih usluga za mlade

Po pitanju kvalitete zdravstvene zaštite mladih na području HNŽ-K, svega 31,5% mladih smatra da je ista zadovoljavajuća (37% se ne slaže s navedenom tvrdnjom, dok ih je 31,3% neodlučno), iako se prema indikatoru broja stanovnika na jednog doktora, HNŽ-K nalazi u najpovoljnijem položaju u odnosu na ostale kantone u F BiH. Nešto više od polovine anketiranih mladih ljudi (54,4%) je informirano o postojanju Centra za mentalno zdravlje u

HNŽ-K, a 13,5% posjećuje savjetovališta za mlade o mentalnom i fizičkom zdravlju ili školskog pedagoga kada ima potrebu, odnosno njih 20,7% se u svojim zajednicama raspituje o projektima koji su vezani za reproduktivno zdravlje. Istovremeno, 85,0% mladih smatra da je potrebno osposobiti stručne osobe i timove za krizne intervencije i pružanje podrške i pomoći mladim ljudima nakon traumatskih događaja.

P2. Nužnost preventivne zaštite zdravlja mladih

Rezultati anketnog istraživanja mladih na području HNŽ-K pokazuju da svega 9,4% mladih redovno posjećuje doktora, dok njih 7,2% doktora posjećuje samo kada su bolesni, odnosno 18,3% doktora posjećuju ponekad. Mladi uglavnom nisu upoznati s programima prevencije rizičnog ponašanja mladih ljudi (24,2% je upoznato, dok njih 37,8% nije upoznato, odnosno 38% nije odgovorilo na pitanje). Istovremeno, njih 48,4% konzumira ili povremeno konzumira alkohol, 24,3% cigarete, a 4,8% je potvrdilo konzumaciju opojnih sredstava, odnosno narkotika.

P3. Obuhvat mladih zdravstvenim osiguranjem

U anketnom istraživanju provedenom u 2022. godini na području HNŽ-K 68 mladih od ukupno 1.063 ispitanika (6,3%) izjasnilo se da nema zdravstveno osiguranje, a 4,2% mladih sami sebi plaćaju zdravstveno osiguranje. Ovaj udio mladih bez zdravstvenog osiguranja je značajan, posebno ako se uzmu obzir rezultati sličnih istraživanja među mladim osobama u Kantonu Sarajevo (3% nema ili ne zna da li ima zdravstveno osiguranje) i Srednjobosanskom kantonu (3,8% nema ili ne zna da li ima zdravstveno osiguranje). Najviše zdravstveno osiguranih mladih u HNŽ-K osigurano je preko roditelja (77,4%). Zdravstveno osiguranje koje uplaćuje poslodavac ima 10,2% mladih, dok je njih 5,6% osigurano preko zavoda za upošljavanje. Uzimajući u obzir navedene rezultate, ne iznenađuje činjenica da se više od polovine mladih u HNŽ-K, konkretno njih 53,6%, izjasnilo negativno u pogledu senzibiliziranosti uvjeta zdravstvenog osiguranja za mlade osobe.

2. Podjela problema po bitnosti i hitnosti njihova rješavanja

Vrlo hitno, ali nebitno	Vrlo hitno i vrlo bitno
	<ul style="list-style-type: none"> Nedovoljna informiranost mladih i dostupnost zdravstvenih usluga za mlade Nužnost preventivne zaštite zdravlja mladih Obuhvat svih mladih zdravstvenim osiguranjem
Nije ni hitno, ni bitno	Nije hitno, ali je bitno

STAMBENA POLITIKA

CILJ: Mladi sa područja Hercegovačko-neretvanske županije-kantona brže i lakše rješavaju stambeno pitanje, osamostaljeni su od roditeljskog doma, kroz kupovinu prve nekretnine. Ovaj cilj se može povezati i s pronatalitetnom politikom, jer stambena neovisnost mladih parova je prvi korak u stvaranju obitelji.

ANALIZA STANJA

Visoka cijena stanova i zakupnina, uz visoku stopu nezaposlenosti mladih, predstavlja ozbiljnu prepreku za ostanak mladih ljudi u zemlji, stupanje u brak i formiranje odnosno proširenje obitelji. Kroz donošenje programa subvencioniranja i pružanja podsticaja u sferi stambene politike, ova mjera doprinosi olakšanom rješavanju stambenog pitanja za mlade bračne parove koji prvi put rješavaju stambeno pitanje.

U tom smislu potrebno je donijeti posebne programe za osiguravanje stambenih kredita (i kredita za individualnu stambenu izgradnju), pružanje poreznih olakšica prilikom kupovine ili izgradnje stana, davanje preporuka lokalnim zajednicama za obezbjeđivanje stanova za izdavanje po povoljnim uvjetima i uvjetima neprofitnog zakupa smještaja mladih bračnih parova koji studiraju i mladih koji prvi put kupuju nekretninu.

Prednost u dodjeli bi trebali imati bračni parovi s lošijim materijalnim statusom (imovinski cenzus), mlade osobe s invaliditetom, samohrani mladi roditelji, kao i mladi bez roditeljskog staranja kojima prestaje pravo na javnu brigu, mlade osobe iz marginaliziranih kategorija stanovništva, žrtve nasilja, itd.

Jedan od glavnih problema mladih u HNŽ-K jest njihovo predugo ostajanje u roditeljskom domu. Ispitanici anketnog upitnika u svrhu izrade Strategije za mlade, izjasnili su se da ih 85% živi u roditeljskom domu. Slična istraživanja rađena u susjednim zemljama potvrđuju ovaj rezultat.³⁷

Sam problem nastaje zbog visoke cijene nekretnina, ali i teškog pronalaska stalnog zaposlenja koji bi mladima obezbjedio uvjete za podizanje stambenog kredita. Trenutna ekonomska situacija, ali i običaji u društvu, rezultat su dugotrajnog ostanka mladih u roditeljskom domu. Mladi ljudi imaju potrebu za: rješavanjem stambenog pitanja, a iz toga proizlazi problem: **nemogućnost rješavanja stambenog statusa mladih.**

Posljedice ovog problema su da mladi odlaze u inostranstvo u potrazi za radnim mjestom, zbog nemogućnost zasnivanja porodice i samim tim ne rade poslove za koje su školovani, pa zbog nemogućnosti rješavanja stambenog pitanja, za posljedicu imamo **pad nataliteta.**

³⁷ Izvor: Eurostat <https://balkans.aljazeera.net/interactives/2019/5/18/mapa-crnogorci-najkasnije-napustaju-roditeljski-dom>

Zbog dugoročno nestabilne ekonomske situacije i otežanog zapošljavanja, mladi u HNŽ-K nemaju odgovarajući pristup rješavanju svojih egzistencijalnih potreba što dalje utiče ne samo na njihov status, već i na kompletno društvo. Obzirom da unutar obitelji postoji solidarnosti i dugotrajna podrška mladima, oni do ostvarenja osobne financijske stabilnosti, ostaju u roditeljskom domu. Taj trenutak se najčešće događa u dobi kada više nisu zakonom definirano mlade osobe (poslije 30. godine starosti).

Međutim, uz podatak da 85% ispitanih živi kod roditelja, značajan je podatak i da ih samo 7,5% živi u svojoj nekretnini, ili jednako toliko u iznajmljenom stambenom prostoru.

Prema statistici Registra cijena nekretnina FBiH, cijene na tržištu nekretnina variraju. Vidljivo je da su cijene kvadratnog metra nekretnine (kuće ili stanovi) najveće u Gradu Mostaru, te Općini Neum, dok su najniže u Gradu Čapljini.

Tabela 12. Pregled registriranih cijena za stambene jedinice u Kantonu³⁸

Kanton	Vrsta stambenog objekta	Broj nekretnina	Minimum		Maksimum	
			Cijena [KM/m ²]	Mjesto	Cijena [KM/m ²]	Mjesto
Hercegovačko-neretvanski	Kuća	113	83	Čapljina	7244	Neum
	Kuća u nizu	1	996	Mostar	996	Mostar
	Dupleks-kuća	1	463	Mostar	463	Mostar
	Vikend objekt	10	467	Jablanica	2340	Mostar

Tabela 13. Broj registriranih ugovora cijena nekretnina³⁹

Općina	Srednja vrijednost [KM/m ²]	Raspon cijena		Broj podataka
		Min. [KM/m ²]	Maks. [KM/m ²]	
Mostar	1.500	470	2.760	210
Neum	3.430	2.525	4.400	10

Imajući u vidu prosječnu vrijednost cijena u lokalnim jedinicama u HNŽ-K (Mostar 1500 KM/m² i Neum 3430 KM/m²), ali i statistiku nezaposlenosti i sporog zapošljavanja, mladi ljudi na ovom području teško i sporo mogu doći do potrebnog kapitala ili kreditne sposobnosti za kupovinu svoje prve nekretnine. Nemogućnost rješavanja prvog stambenog pitanja prepreka je za stupanje u brak i formiranje odnosno proširenje obitelji i ostanak mladih ljudi u zemlji.

Važan je podatak da trenutno u HNŽ-K nisu prisutne subvencije za mlade pojedince ili parove, te da je u ovoj županiji/kantonu na snazi i porez na nekretnine⁴⁰. Taj porez pogađa posebno mlade pojedince ili parove koji se žele stambeno zbrinuti.

³⁸ https://www.katastar.ba/download/Izvjestaj_RCN_2021.PDF

³⁹ https://www.katastar.ba/download/Izvjestaj_RCN_2021.PDF

⁴⁰ <http://www.pufbih.ba/v1/public/upload/zakoni/a4b2d-hnk-zakon-o-porezu-na-promet-nekretnina-precisceni.pdf>

Na razini Federacije Bosne i Hercegovine čak postoji uredba da su od poreza na prvu nekretninu, odnosno poreza na promet nekretnina oslobođene od plaćanja osobe do 38 godina starosti, a koje prvi put rješavaju stambeno pitanje. Međutim, ovaj zakon ima određena ograničenja a to je npr. da je ova kategorija oslobođena plaćanja poreza do 30 m² i po 15 m² za svakog dodatnog člana domaćinstva. To znači da, ukoliko imate manje od 38 godina i kupujete svoj prvi stan koji je površine od 75 m², a u kojem ćete živjeti vi, vaš supružnik i vaše dijete, u tom slučaju ste oslobođeni plaćanja poreza na promet do 50 m². Na preostalih 25 m² obvezni ste platiti porez na promet nekretnina.⁴¹

Trenutno u HNŽ-K, neke jedinice lokalne samouprave (Čapljina, Prozor-Rama i Konjic)⁴² samostalno sprovode politiku subvencije prve stambene nekretnine za mlade i mlade obitelji. Takvu aktivnost bi bilo potrebno primijeniti i na razini HNŽ-K, ukidanjem poreza na prvu nekretninu u vlasništvu mladih, te kreiranjem Fonda za subvencioniranje dijela troška kupovine prve nekretnine.

Osim same politike subvencioniranja dijela troška kupovine prve nekretnine (stanovi), moguće je uvesti mjere stimuliranja izgradnje stambenih objekata (kuća) oslobađanjem od plaćanja građevinskih i upotrebnih dozvola.

Na temelju uočenih izazova, potrebno je što prije krenuti s podrškom mladim ljudima kako bi što prije mogli krenuti s rješavanjem stambenog pitanja, a samim tim i pronatalitetnom politikom.

ANALIZA PROBLEMA I POTREBA

Jedan od glavnih problema mladih u HNŽ/K jest njihovo predugo ostajanje u roditeljskom domu. Ispitanici anketnog upitnika u svrhu izrade Strategije za mlade, izjasnili su se da ih 85% živi u roditeljskom domu. Slična istraživanja rađena u susjednim zemljama potvrđuju ovaj rezultat.⁴³

Sam problem nastaje zbog visoke cijene nekretnina, ali i teškog pronalaska stalnog zaposlenja. Trenutna ekonomska situacija, ali i običaji u društvu, rezultat su dugotrajnog ostanaka mladih u roditeljskom domu. Mladi ljudi imaju potrebu za: rješavanjem stambenog pitanja, a iz toga proizlazi problem: **nemogućnost rješavanja stambenog statusa mladih.**

⁴¹ <https://www.bhnekretnine.ba/blog/svi-porezi-na-nekretnine-u-bih.html>

⁴² <https://hercegovackiportal.com/2022/09/18/capljina-63-mladih-ljudi-potpisalo-ugovor-za-sufinanciranje-prve-stambene-nekretnine/>

⁴³ Izvor: Eurostat <https://balkans.aljazeera.net/interactives/2019/5/18/mapa-crnogorci-najkasnije-napustaju-roditeljski-dom>

Posljedice ovog problema su:

- mladi odlaze u inostranstvo u potrazi za radnim mjestom,
- nemogućnost zasnivanja obitelji,
- mladi ne rade poslove za koje su školovani,
- nemogućnost rješavanja stambenog pitanja i
- **pad nataliteta.**

Zbog dugoročno nestabilne ekonomske situacije i otežanog upošljavanja, mladi u HNŽ-K nemaju odgovarajući pristup rješavanju svojih egzistencijalnih potreba što dalje utječe ne samo na njihov status, već i na kompletno društvo. Obzirom da unutar obitelji postoji solidarnosti i dugotrajna podrška mladima, oni do ostvarenja osobne financijske stabilnosti, ostaju u roditeljskom domu. Taj trenutak se najčešće događa u dobi kada više nisu zakonom definirano mlade osobe (poslije 30. godine starosti), što nam govori da bismo trebali, kada je u pitanju rješavanje stambenog pitanja, mlade tretirati do 38 godina, kako to tretiraju i druge administrativne jedinice različitih razina.

Shodno navedenom, uz podatak da 85% ispitanih živi kod roditelja, značajan je podatak i da ih samo 7,5% živi u svojoj nekretnini, ili jednako toliko u iznajmljenom stambenom prostoru.

Važan je podatak da trenutno u HNŽ-K, nisu prisutne subvencije za mlade pojedince ili parove, te da je u HNŽ-K na snazi i porez na nekretnine⁴⁴. Taj porez pogađa posebno mlade pojedince ili parove koji se žele stambeno zbrinuti.

Na razini Federacije Bosne i Hercegovine čak postoji uredba da su od poreza na prvu nekretninu, odnosno poreza na promet nekretnina oslobođene od plaćanja osobe do 38 godina starosti, a koje prvi put rješavaju stambeno pitanje. Međutim, ovaj zakon ima određena ograničenja, a što je već prethodno obrazloženo.

Na preostalih 25 m² obavezni ste platiti porez na promet nekretnina.⁴⁵

Trenutno u HNŽ-K, neke jedinice lokalne samouprave (Čapljina, Prozor-Rama i Konjic)⁴⁶ samostalno sprovode politiku subvencije prve stambene nekretnine za mlade i mlade obitelji. Takvu aktivnost bi bilo potrebno primijeniti i na razini HNŽ-K, ukidanjem poreza na prvu nekretninu u vlasništvu mladih, te kreiranjem Fonda za subvencioniranje dijela troška kupovine prve nekretnine

⁴⁴ <http://www.pufbih.ba/v1/public/upload/zakoni/a4b2d-hnk-zakon-o-porezu-na-promet-nekretnina-precisceni.pdf>

⁴⁵ <https://www.bhnekretnine.ba/blog/svi-porezi-na-nekretnine-u-bih.html>

⁴⁶ <https://hercegovackiportal.com/2022/09/18/capljina-63-mladih-ljudi-potpisalo-ugovor-za-sufinanciranje-prve-stambene-nekretnine/>

Kombiniranjem i objedinjavanjem dostupnih relevantnih statističkih podataka i rezultata ankete o potrebama mladih na području HNŽ-K, moguće je identificirati sljedeće probleme mladih u oblasti stambene politike:

P1. Nepostojanje politike subvencije prve stambene nekretnine za mlade i mlade obitelji, čiji je strateški cilj povećati broj mladih s riješenim stambenim pitanjem.

P2. Prisustvo mjere poreza na promet nekretninama, uključujući i na prvu nekretninu mladih vlasnika (mlađih od 30).

P3. Na području HNŽ-K se ne brine o stambenim pitanjima socijalno ugroženih skupina ljudi.

P4. HNŽ-K ne nudi olakšice mladim ljudima kod kupovine stanova.

Također, prisutni su problemi:

- visoka cijena kvadratnog metra stana, iz razloga nerealno formiranih cijena i nereguliranog tržišta nekretnina,
- visoke kamatne stope na stambene kredite zbog slabog kreditnog rejtinga države, isključenost sudjelovanja Razvojne banke FBiH, slab rad Agencije za bankarstvo i nepostojanje poticajnih kamatnih olakšica za mlade,⁴⁷
- visoka stopa nezaposlenosti mladih, spor ekonomski rast gospodarstva, uslijed nedovoljnog angažmana nadležnih institucija na jačanju gospodarstva i razvoja, kao i privlačenje stranih investicija, slabo korištenje nepovratnih EU fondova/grantova.

Rezultati anketnog istraživanja iskazuju da 18% mladih misle da se na području HNŽ-K brine o stambenim pitanjima socijalno ugroženih skupina ljudi, dok se 46% ne slaže (36% je neodlučno). Također, mladi ispitanici su skeptični prema HNŽ-K, obzirom na olakšice mladim ljudima kod kupovina stanova, jer ih se 57% ne slaže da ih HNŽ-K uopće daje, dok ih je samo 12% suglasno. Mladi ispitanici s optimizmom gledaju na poreznu olakšicu i subvenciju na prvu nekretninu, s čime se slaže više od dvije trećine od 1063 ispitanika. Među ispitanicima, 71% mladih planira tražiti informacije o stambenim kreditima za mlade, mogućim povlaštenim kamatnim stopama ili slično, dok ih skoro 80% planira tražiti i porezne olakšice ili subvencije.

Podjela problema po bitnosti i hitnosti njihova rješavanja

Vrlo hitno, ali nebitno	Vrlo hitno i vrlo bitno
	<ul style="list-style-type: none"> • Mladi do vrlo kasne dobi žive s roditeljima • Na snazi je porez na prvu nekretninu koji obuhvaća i mlade vlasnike • Nepostojanje politike subvencioniranja prve nekretnine

⁴⁷ Strategija prema mladima Kantona Sarajevo za period 2019.-2023.godina, Sarajevo 2019

Nije ni hitno, ni bitno	Nije hitno, ali je bitno

MOBILNOST MLADIH, OMLADINSKI RAD, PARTICIPACIJA U DRUŠTVU I INFORMIRANJE

CILJ: Mladi HNŽ-K su aktivni kroz omladinske udruge, sudjeluju u donošenju odluka za njihov značaj, imaju nesmetan pristup informacija kao i prilike za volontiranje i mobilnost unutar i van zemlje.

ANALIZA STANJA

Mobilnost se smatra važnom za osobni razvoj i upošljavanje mladih, kao i za međukulturalni dijalog, participaciju u društvu i aktivno građanstvo. Mobilnost u svrhu učenja u području mladih usmjerena je na neformalno učenje kao važan aspekt rada u području mladih, pri čemu postoje i poveznice s informalnim učenjem te formalnim obrazovanjem.

Neformalno i informalno učenje mladima omogućava da steknu nužne kompetencije koje pridonose njihovom osobnom, društvenom i obrazovnom razvoju te potiče njihovo aktivno sujelovanje u društvu, čime im se povećavaju mogućnosti upošljavanja.

Sudjelovanjem u aktivnostima mobilnosti u svrhu učenja, osobe koje rade s mladima razvijaju vještine bitne za njihov profesionalni razvoj, potiču novu organizacijsku praksu i općenito podižu kvalitetu rada s mladima.

Mobilnost mladih se može odvijati kroz razne programe i moguće je tu mobilnost podijeliti u kategorije⁴⁸:

- Mobilnost mladih kroz edukativne razmjene učenika i studenata
- Mobilnost mladih kroz međunarodno volontiranje
- Mobilnost mladih pri zapošljavanju
- Mobilnost mladih kroz stručno obrazovanje i doškoloavanje
- Mobilnost mladih kroz kratkoročne i dugoročne programe neformalnog obrazovanja
- Ekskurzije i putovanja
- Virtualna mobilnost mladih

Jedan od važnih elemenata mobilnosti jeste i kvaliteta infrastrukture koja to omogućava, a to su putevi i dostupnost javnog prijevoza. Prema podacima [Agencije za statistiku Bosne i Hercegovine](#) za posljednje dostupne podatke dužina pruge u Bosni i Hercegovini se od 2013. do

⁴⁸ <https://catbih.ba/mobilnost-mladih-nisi-drvo-pomakni-se-da-bi-rastao/>

2018. godine smanjila za 9 km i 2018. godine je iznosila 1.018 km, a dužina cestovnog prometa je 10.158 km. Dužina cestovnog prometa je od 2013. do 2018. povećana za 1.600 km. Iako često slušamo o ulaganjima u cestovnu infrastrukturu, ovi podaci nisu ohrabrujući. Ako dodamo da u Bosni i Hercegovini većina jedinica lokalne samouprave nije povezana javnim prijevozom sa susjednim zajednicama, a znatno lošije povezana među entitetima, onda s punim pravom možemo reći da je dostupnost prijevoznih sredstava ograničena.

Samo iz stanja prometnica vidimo da nisu ispunjeni uvjeti mobilnosti građana pa ni mladih u Bosni i Hercegovini, a što je samo jedan od razloga zašto i dalje slušamo priče da mladi iz Banje Luke nikada nisu bili u Tuzli ili da mladi iz Sarajeva nikada nisu bili u Doboju. Davne 2008. godine, kada je i jedini put rađena sveobuhvatna analiza potreba i problema mladih u Bosni i Hercegovini, [Mladi trebaju omladinsku politiku](#), došli smo do podatka da je tada u posljednjih 12 mjeseci 78% mladih (81% iz FBiH i 74% iz RS) putovalo u neki drugi grad, a u većini slučajeva u okviru svog entiteta. Tako su mladi iz FBiH samo u 12% slučajeva putovali u RS, dok je 33% mladih iz RS-a putovalo u FBiH.

Država Bosna i Hercegovina izdvaja sredstva za program Erasmus+ kao i za rad (RYCO) Regionalnog ureda za mlade na Zapadnom Balkanu. Erasmus+ i RYCO pružaju mogućnost mladima da putuju i uče, ali je to isključivo mobilnost orijentirana na omladinske razmjene između različitih država. Ono što nedostaje u Bosni i Hercegovini jeste upravo sustavna potpora za mobilnost mladih unutar države. Mladi u BiH se generalno osjećaju nesigurnim, posebno u pogledu pronalaska zaposlenja po završetku školovanja, te veoma često odlazak van granica Bosne i Hercegovine, privremeno ili stalno, vide kao jedinu moguću opciju koja će im omogućiti dostojan život.

Pored međunarodnih programa, na razini ministarstava obrazovanja postoje limitirani programi stipendiranja za studije u inozemstvu. Program utroška sredstava Federalnog ministarstva obrazovanja i znanosti uključuje potporu talentiranim studentima, državljanima Bosne i Hercegovine, s prebivalištem na području FBiH, koji studiraju u javnim visokoškolskim ustanovama van Bosne i Hercegovine. Kao kriterije selekcije, uzimaju se u obzir značaj studijskog programa za FBiH i njegov kvalitet; deficitarnost studijskog programa; uspjeh u tijeku studija; nagrade i priznanja u tijeku studija; kao i opredijeljenost za povratak u Bosnu i Hercegovinu. U okviru tekućeg programa: Kontinuirana briga o mladim, Općina Centar pruža financijsku podršku mladima za mobilnost u cilju edukacije mladih, razvijanja talenata mladih, druženja s mladima iz inozemstva, i sl. Grant za mobilnost mladih se realizira putem obrazovnih institucija i organizacija mladih. Organizatori aktivnosti i programa mobilnosti mladih uključuju privatne institucije (turističke agencije i škole stranih jezika), državne institucije (Federalno ministarstvo obrazovanja i znanosti, visokoškolske ustanove, srednje škole) te neprofitne organizacije (nevladine i studentske organizacije, kulturno-umjetnička društva, sportska društva i klubovi, vjerske zajednice).

Omladinski rad se odvija tamo gdje su mladi i pod njihovim uvjetima. On se zasniva na njihovom dobrovoljnom sudjelovanju i povjerenju. Omladinski rad može se odvijati na bilo kojoj razini, u bilo kom prostoru ili interaktivnom okruženju, uključujući i virtualno, ili kroz izravan kontakt. To može biti jedna aktivnost ili neki redovni program aktivnosti u kojima mladi imaju interakciju jedni s drugima.

Omladinski rad provode omladinski djelatnici koji su plaćeni za svoj rad ili ga obavljaju na volonterskoj bazi, a provodi se kroz neformalne ili informalne načine učenja, koji uključuju aktivnosti na dobrovoljnoj bazi. Omladinski rad ima za cilj da mlade uključi u društvo, kao i u procese donošenja odluka. On je zasnovan na potrebama mladih, posmatrajući mlade kao ravnopravne članove društva u kojem se nalaze i s kapacitetom da doprinesu razvoju istog.

Omladinski rad:

- osnažuje mlade da aktivno sudjeluju u društvu i politici, educirajući ih o bitnim životnim vještinama i vještinama potrebnim za tržište rada;
- se zasniva na metodologijama neformalnog obrazovanja i stvara prostor za informalno učenje;
- olakšava prelazak mladih iz djetinjstva u odraslo doba, iz ovisnog u samostalni život;
- pomaže mladima da steknu i razviju životne veštine;
- promovira mir, toleranciju i interkulturalno učenje;
- podstiče kritičko razmišljanje, boreći se protiv predrasuda, diskriminacije, radikalizacije i sprječavajući ekstremizam;
- unapređuje demokratiju, ljudska prava, građanstvo, europske vrijednosti, aktivno sudjelovanje i jednake mogućnosti;
- jača pozitivne ličnosti, osećaj pripadnosti i samostalnost;
- neguje društvenu inkluziju i koheziju i podupire civilno društvo;
- bavi se međusektorskom suradnjom i partnerstvima.

Aktivno građanstvo odnosi se na aktivno sudjelovanje (mladih) građana u društvenoj, kulturnoj, ekonomskoj i političkoj sferi života. U Europskoj povelji o sudjelovanju mladih u životu na općinskoj i regionalnoj razini se navodi da je aktivno sudjelovanje mladih ljudi u odlukama i akcijama na lokalnoj i regionalnoj razini od ključne važnosti za stvaranje društva veće demokratije, inkluzije i napretka. Također, Bijela knjiga o mladima iz 2001. godine utvrdila je sudjelovanje mladih kao jedan od prioriteta djelovanja mladih na području Europe, a koje uključuje: (1) sudjelovanje mladih u životu lokalne zajednice; (2) sudjelovanje mladih u institucionalnim sustavima predstavničke demokratije i (3) obrazovanje s ciljem aktivnog sudjelovanja mladih.

U području rada s mladima stavlja se naglasak na stjecanje potrebnih znanja i vještina za aktivno građanstvo kroz sudjelovanje u volonterskim aktivnostima⁴⁹. Strategija „Europa 2020“ ukazuje na značajnu ulogu volontiranja u postizanju ključnih ciljeva EU, kao što su socijalna inkluzija,

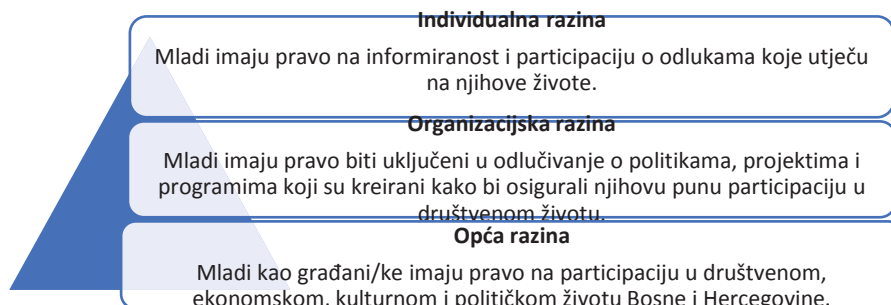
⁴⁹ 5 Youth Policy BackPack : Mali rječnik pojmova politike za mlade i rada s mladima

upošljavanje, obrazovanje i stjecanje vještina⁵⁰. Promocija volontiranja kao značajnog oblika učenja, EU potvrđuje osiguranjem sredstava za volonterske aktivnosti kao što su Program Mladi u akciji - Evropska volonterska služba (Youth in Action Programme⁵¹), Program Evropa za građane (Europe for Citizens Programme⁵²), Evropska korpa solidarnosti (EUROPEAN SOLIDARITY CORPS-eusolidaritycorps.eupa.org) i Program cjeloživotnog učenja (The Lifelong Learning Programme⁵³).

Volontiranje je jedan od ključnih koncepata EU Politike mladih u kojoj se ističe da je volonterski rad mladih, posebno u situacijama ograničenih mogućnosti za visoko obrazovanje ili pronalazak uposlenja, koristan oblik razvoja vještina, stjecanja iskustava te profesionalnog razvoja pojedinca.

Smisao sudjelovanje mladih ogleda se u razvoju partnerstva između mladih i starijih u svim područjima života, kako bi mladi zauzeli važnu ulogu u društvu te kako bi društvo u cjelini (uključujući i mlade) ostvarilo određene koristi. Koncept sudjelovanje mladih može se promatrati na tri razine, koja nisu kontradiktorna ili međusobno isključiva.

Slika1. Razina participacije mladih u javnom životu

Oblici participacije mladih se mogu podijeliti na stalne i povremene. Temeljna pretpostavka realizacije navedenih oblika participacije mladih jeste aktivno građanstvo odnosno pristup informacijama i otvorenost lokalnih i državnih struktura za participaciju mladih. Aktivno građanstvo podrazumijeva da građani/ke imaju prava, sredstva, prostor i priliku i tamo gdje je potrebno i potporu, da sudjeluju u odlukama i utječu na njih i da se uključuju u postupke i aktivnosti kako bi doprinosili izgradnji boljeg društva.

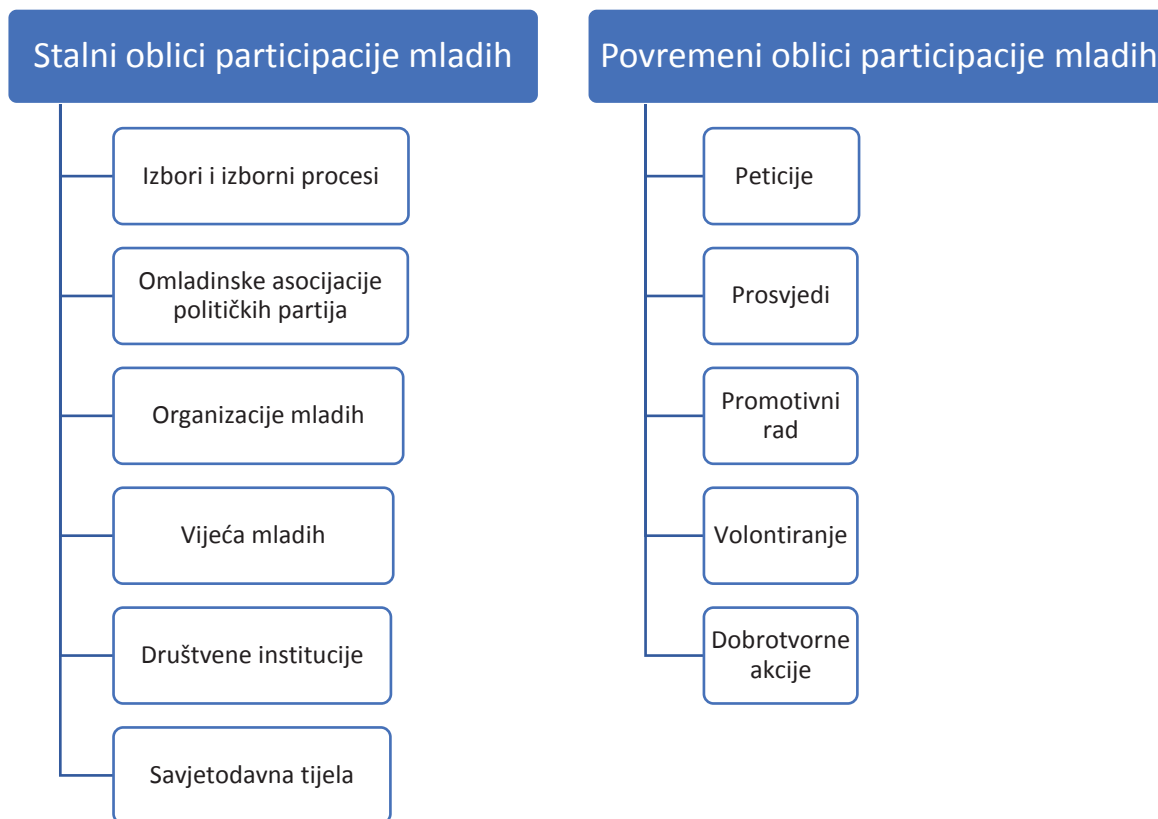
⁵⁰ Barroso, J. M. (2010). Communication from the commission, Europe 2020: Brussels. Dostupno na <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:EN:PDF>

⁵¹ <http://eacea.ec.europa.eu/youth/>

⁵² <http://eacea.ec.europa.eu/citizenship/>

⁵³ http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-programme/doc78_en.htm

Slika 2. Oblici participacije mladih u javnom životu

Ključnu ulogu u aktivnom građanstvu mladih odnosno njihovom sudjelovanju u procesu donošenja odluka koje se tiču interesa mladih imaju lokalne (općinske) vlasti. Na općinskoj razini, sudjelovanje mladih može poprimiti različite oblike, a neki od njih uključuju⁵⁴:

- mladi ljudi kao službenici općinske uprave čiji je zadatak održavanje izravnog kontakta s organizacijama za mlade;
- sudjelovanje mladih ljudi ili organizacija mladih u upravnim i savjetodavnim tijelima općinske uprave putem formiranja formalnih tijela „Parlamenta mladih“ ili „Vijeća mladih“ te putem provedbe redovnih neformalnih foruma sa mladima;
- implementacija zajedničkih projekata i inicijativa između mladih ljudi i općinske uprave u cilju zajedničkog rješavanja problema mladih;
- volonterske službe mladih;

⁵⁴ Mladi ljudi i lokalna samuprava
http://www.namrb.org/projects/yplsg/Young_people_and_local_selfgovernance_hr.pdf

-pružanje podrške specifičnim inicijativama mladih ljudi koje se obično provode povremeno te nemaju za cilj stvaranje i održavanje strateškog partnerstva s mladima (npr. inicijative čišćenja parkova, rijeka i drugih zelenih površina);

-ustupanje općinske imovine (prostora, zgrada ili njihovih dijelova) na korištenje za različite inicijative, neformalnim skupinama mladih ili organizacijama mladih;

-sudjelovanje mladih u sportskim klubovima, eko-klubovima, plesnim i dramskim sekcijama, čije djelovanje na različite načine podupire općina.

Iskustva europskih zemalja ukazuju na veliki značaj volonterskog rada mladih u oblasti uključivanja u javni društveni život. Regulatorni okvir europskih država u području volonterstva znatno se razlikuje po načinu uređenja i definiranim mjerama koje reguliraju odnose između volontera i njihovih organizacija.

Postoji nekoliko dokumenata koji reguliraju, pojašnjavaju ili definiraju volonterske aktivnosti koje se organiziraju i provode u Bosni i Hercegovini. Na državnoj razini Srednjoročna razvojna strategija 2004-2007⁵⁵ navodi da se treba usvojiti zakonodavstvo za promociju volonterskog rada u sustavu socijalne skrbi. Pored toga, u periodu od 2004. do 2008. godine, sektor civilnog društva realizirao je niz promotivnih aktivnosti s ciljem upoznavanja javnosti o potencijalnim koristima uspostavljanja zakonskog okvira kojim bi se formalno priznali i zaštitili volonteri i volontiranje. Radna skupina, koju su činili volonteri Ujedinjenih Naroda, međunarodnih i domaćih organizacija i predstavnici vlasti, sačinila je nacrt Zakona o volontiranju na državnoj razini koji do danas nije usvojen. Na entitetskoj razini, Zakon o volontiranju RS usvojen je 2008. godine, a na razini FBiH 2012. godine. Prema članku 3. Zakona o volontiranju FBiH, volontiranje je „dobrovoljno ulaganje ličnog vremena, truda, znanja i vještina kojima se bez naknade obavljaju usluge ili aktivnosti za opće dobro u FBiH“ (Zakon o volontiranju FBiH, 2012)⁵⁶. Također, Zakon navodi što nije volontiranje, a među ostalim tu se ubrajaju sve protuzakonite radnje, aktivnosti za koje je pojedinac plaćen ili oblici usluga ili pomoći koje su uobičajene u obiteljskim, prijateljskim i susjedskim odnosima. Prema tome, Zakon prepoznaje volontiranje kao aktivnost koja se odvija u organiziranim okolnostima, unutar organizacija/udruga, a ciljevi volonterskih aktivnosti ne odnose se na osobe koje su u srodstvu ili prijateljskim odnosima s volonterom ili organizacijom/udrugama. Pored toga, Zakon definira temeljne principe koji su vezani uz volonterske aktivnosti poput principa zabrane diskriminacije volontera i korisnika volontiranja, principa zaštite korisnika volontiranja i principa zaštite maloljetnih volontera. Zadnjim navedenim principom određuje se dobna granica koju moraju zadovoljavati volonteri, a to je 15 godina uz pisanu suglasnost zakonskog zastupnika.

Vijeće Europe prepoznalo je potrebu uključivanja mladih u društvene procese kroz dvije osnovne aktivnosti – obrazovanje i informiranje. Od posebnog je značaja da informiranje uključuje mlade

⁵⁵http://www.dep.gov.ba/dokumenti_politika/srednjorocna_razvojna_strategija/default.aspx?id=133&langTag=bs

⁵⁶<http://www.fknbih.edu/Portals/4/1.zakon%20o%20volontiranju%20fbih.pdf>

u kreiranju informacija i sudjelovanje u procesu informiranja, pri čemu se treba osigurati pristup informacijama svim mladim osobama kroz ciljne i specijalizirane kanale koji su prilagođeni i dostupni svakoj skupini mladih. Europska povelja o sudjelovanju mladih u lokalnom i regionalnom životu ističe sljedeće:

- Informiranje je od ključnog značaja za uključivanje mladih u društvene procese;
- Lokalne vlasti trebaju podržati i unaprijediti postojeće informativne centre i savjetovaništa za mlade kako bi osigurali da se zadovolje potrebe za informacijama mladih koji imaju teškoće s dostupnošću informacija;
- Lokalne vlasti trebaju pripremati redovna izvješća za mlade kako bi se ocijenila razina uključenosti mladih u život lokalne zajednice (npr. putem realizacije projekata ili angažiranjem u strukturama sudjelovanja mladih);
- Lokalne vlasti trebaju podržati stvaranje i funkcioniranje medija koje razvijaju mladi za mlade, kao i odgovarajućih edukativnih programa.

Kvalitetna osobna i profesionalna afirmacija mladih ljudi temelji se na primjerenom informiranju i savjetovanju mladih o njihovim pravima i mogućnostima te o uslugama koje im se nude u njihovoj lokalnoj zajednici. Raspon aktivnosti kojima se, sukladno Evropskoj povelji o informiranju mladih⁵⁷, može olakšati dostupnost i korišćenje informacija među populacijom mladih vrlo je širok te se proteže od informiranja, savjetovanja preko vođenja i uspostavljanja kontakata do edukacije, umrežavanja i upućivanja mladih na specijalizirane usluge. Iako u Bosni i Hercegovini još uvijek ne postoje sveobuhvatni europski modeli informativnih centara za mlade koji mladim ljudima na jednom mjestu nude široku paletu informativnih i savjetodavnih usluga, osnivanje takvih informativnih servisnih centara ili usluga treba promatrati kao jedan od važnijih ciljeva unaprjeđenja kvalitete života mladih u lokalnoj zajednici. Prema Europskoj povelji o informiranju mladih, opće informacije za mlade, savjetovaništa i servisi imaju sljedeće karakteristike:

- posebno su osmišljeni s ciljem zadovoljavanja potreba mladih ljudi;
- dostupne su svim mladim ljudima, bez potrebe prethodne najave dolaska;
- pružaju informacije širokog raspona tema u različitim oblicima, pripremljene kako za mlade ljude općenito tako i za skupine s posebnim potrebama (mladi s invaliditetom,

⁵⁷ Evropska povelja o informiranju mladih usvojena je u Bratislavi (Slovačka) u novembru 2004. godine na petnaestoj Generalnoj skupštini Evropske agencije za informiranje i savjetovanje mladih (ERYICA – European Youth Information and Counselling Agency) www.eryica.org/ ERYICA, kao dio svoje osnovne misije smatra obuku info radnika i na taj način uspostavljanje nivoa kvaliteta usluga u području informiranja mladih. U tom smislu, ERYICA uspostavlja bazu obučanih i certificiranih trenera radi uspostavljanja standarda kvaliteta u informiranju mladih. Yintro – Trening o osnovama informiranja mladih je novi trening priručnik koji sadrži četiri bazične oblasti znanja i vještina koje su potrebne info djelatnicima koji su početnici u ovom polju rada. SHERYICA je internet platforma namjenjena info radnicima. Omogućava prostor za što efikasniju i lakšu razmjenu informacija među info radnicima širom Evrope. Vodič za osnivanje Info centara – projekat realiziran u suradnji sa Vijećem Evrope. Sadrži osnovne upute o osnivanju Info centra, smjernice i principe, praktične informacije, kontakte, mreže.

mladi s poremećajem u ponašanju, talentirani i nadareni mladi, mladi etničkih manjina i sl);

- pružene informacije su praktične, pluralističke, točne i redovno ažurirane;
- funkcioniraju na način da se personalizira prijem svakog korisnika, poštuju povjerenje, pruža maksimalan izbor te potiče njegova/njena autonomija;
- kada je potrebno, upućuju korisnika posebnoj službi. Informiranost mladih je preduvjet za poboljšanje kvaliteta njihovog života te preduvjet aktivnog sudjelovanja mladih u životu zajednice. U svrhu postizanja što većeg stupnja informiranosti mladih, u većini europskih zemalja osnovani su info centri za mlade (ICM) koji na jednom mjestu nude veliki izbor informacija iz različitih oblasti života (koji su dostupni i besplatni za sve mlade ljude). Područja u kojima ICM pružaju informacije uobičajeno su:
 - obrazovanje (formalno i neformalno),
 - profesionalna orijentacija i zapošljavanje,
 - prava mladih,
 - pogodnosti i službe za mlade ljude u lokalnoj zajednici (npr. stipendije, krediti, popusti, besplatne usluge i slično),
 - slobodno vrijeme, sportske i kulturne aktivnosti,
 - praktična pitanja iz svakodnevnog života,
 - europske i međunarodne mogućnosti za mlade i
 - praznici i putovanja.

ANALIZA POTREBA I PROBLEMA

Kroz postupak anketiranja, mladi su imali priliku izjasniti se o sljedećim pitanjima/tvrdnjama iz oblasti Mobilnosti mladih, omladinskog rada, participacije u društvu i informiranja.

1. HNŽ-K treba financijski podržati međunarodne razmjene mladih i studijska putovanja

Od ukupnog broja ispitanika, čak 87% se slaže i uglavnom se slaže da HNŽ-K treba financijski podržati međunarodne razmjene mladih i studijska putovanja. Od ukupnog broja ispitanika, 13% je neodlučno, uglavnom se ne slaže ili se ne slaže po ovom pitanju. Možemo zaključiti da mladi podržavaju mogućnost finansijske potporu za međunarodnu razmjenu i studijska putovanja.

2. Na teritoriju HNŽ-K prijevoz selo-grad i obrnuto je prikladan

Od ukupnog broja ispitanika, 47% je zadovoljno ili uglavnom zadovoljno prijevozom na teritoriji HNŽ-K, dok je 53% ispitanika neodlučno, uglavnom se ne slaže ili se uopće ne slaže s konstatacijom da je prijevoz prikladan na teritoriju HNŽ-K. Ovim tvrdnjama treba dodati i procenat mladih koji su iz gradske sredine (52,7%), a koji i nemaju potrebu ili vrlo malo imaju

da koriste prijevoz. Može se konstatirati da prijevoz na teritoriju HNŽ-K treba biti prikladniji, kako bi mladi koji ne žive u gradu bili u mogućnosti participirati u svim segmentima društvenog života i ostalih aktivnosti koji su od interesa i značaja za mlade.

3. Postoji izravna i redovna komunikacija između lokalnih vlasti i mladih ljudi

Samo 18% mladih anketiranih osoba je potvrdilo da postoji izravna i redovna komunikacija između lokalnih vlasti i mladih ljudi. Čak 82% mladih je potvrdilo da ne postoji izravna i redovna komunikacija između lokalnih i mladih ljudi (neodlučan sam 32%, uglavnom se ne slažem 28%, uopće se ne slažem 22%). Ovaj pokazatelj je alarmantan i ukazuje na lošu komunikaciju između vlasti i mladih ljudi.

4. Vlast u HNŽ-K podržava aktivnosti i inicijative vijeća učenika, vijeća mladih i omladinskih organizacija

S ovom tvrdnjom se u potpunosti slaže i uglavnom se slaže oko 36% anketiranih mladih, ostali dio mladih ili su neodlučni (37%) ili se uglavnom ne slažu ili se uopće ne slažu (27,1%).

5. Rad organizacija za mlade odgovara potrebama mladih

S ovom tvrdnjom se u potpunosti slaže i uglavnom se slaže 34,4% anketiranih mladih. Dok oni koji su neodlučni, uglavnom se ne slažu i uopće se ne slažu ima 65,6 %.

6. U posljednje tri godine sudjelovao/la sam u nekim od sljedećih programa

Zanimljiv podatak je da u posljednje 3 godine čak 43,9% ispitanika nije sudjelovalo u nekim programima razmjene. Taj podatak možemo povezati i s pojavom Covida 19 u zadnje tri godine, što je možda bio jedan od glavnih uzročnika ovakvih podataka. S druge strane 33,9% mladih je izjavilo da je putovalo van Bosne i Hercegovine, dok 25,4 mladih je putovalo unutar Bosne i Hercegovine. Vrlo mali broj mladih sudjeluje u razmjenama tipa studijska putovanja, ljetne škole i studentske razmjene.

7. Putujem unutar svoje države

Od ukupnog broja, 53,5% mladih putuje unutar svoje države, dok 40,7% mladih to radi ponekad, a samo 5,5% mladih ne putuje unutar svoje države.

8. Uključen sam u neku od navedenih organizacija (mogućnost više odgovora)

Od ukupnog broja ispitanika, čak 65,5% mladih nije član nijedne organizacije, što je poražavajući podatak. Također, 16,6% mladih je član organizacije mladih kroz vijeća učenika, vijeća mladih, studentskih organizacija (zborova/unija) i slično. U religijskim organizacijama je aktivno 13,6%. Ostali podaci su zanemarivi. Možemo zaključiti da mladi u HNŽ-K ne participiraju dovoljno u društvenom životu.

9. Aktivan sam član političke stranke

Na pitanje da li su članovi političke partije, 93,6% mladih je odgovorilo da nije, dok samo 6,4% je odgovorilo da su članovi političke stranke.

10. Kad mi zatreba znam kako da dođem do predstavnika lokalnih vlasti

Poražavajuća je činjenica da mladi ljudi ne znaju kako da dođu do lokalnih vlasti kada im to zatreba. Samo 23,6% mladih se izjasnilo da zna i uglavnom zna kako da dođu do predstavnika lokalnih vlasti, dok čak 76,4% mladih nisu sigurni, uglavnom ne znaju ili ne znaju kako se obratiti predstavnicima lokalnih vlasti.

11. Znam kako da dođem do informacija potrebnih za različite segmente mog života

Kako doći do informacija za različite segmente života zna ili uglavnom zna 61,2% mladih, dok ostatak mladih nije sigurno da znaju (22%), a uglavnom ne zna i ne zna 16,7%.

Kombiniranjem i objedinjavanjem dostupnih relevantnih statističkih podataka i rezultata ankete o potrebama mladih na području HNŽ-K, moguće je identificirati sljedeće probleme mladih u oblasti mobilnosti mladih, omladinski rad, participacija u društvu i informiranje:

P1: Odsustvo financijske potpore međunarodnim razmjenama mladih i studijskih putovanja

P2: Nedovoljna komunikacija između mladih i lokalnih vlasti

P3: Nedovoljna aktivnost mladih u društvenim organizacijama

P4: Nepostojanje Županijskog/Kantonalnog vijeća mladih

P5: Nepostojanje lokalnih vijeća mladih u Ravnom, Neumu, Čapljini, Stocu i Prozoru-Rami.

PODJELA PROBLEMA PO BITNOSTI I HITNOSTI NJIHOVA RJEŠAVANJA

Vrlo hitno, ali nebitno	Vrlo hitno i vrlo bitno
	<ul style="list-style-type: none"> P4:Nepostojanje Županijskog/Kantonalnog vijeća mladih P5: Nepostojanje lokalnih vijeća mladih u Ravnom, Neumu, Čapljini, Stocu i Prozoru-Rami.
Nije ni hitno, ni bitno	Nije hitno, ali je bitno

	<ul style="list-style-type: none"> • P1: Odsustvo financijske potpore međunarodnim razmjenama mladih i studijskih putovanja • P2: Nedovoljna komunikacija između mladih i lokalnih vlasti • P3: Nedovoljna aktivnost mladih u društvenim organizacijama
--	--

SPORT, SLOBODNO VRIJEME

CILJ: Većina mladih HNŽ-K aktivno i kreativno provodi slobodno vrijeme imajući na raspolaganju sadržaje i prostore predviđene za te namjene i informirani su o značaju bavljenja sportom za unaprjeđenje zdravlja.

ANALIZA STANJA

Sport

Na području HNŽ-K registrirano je 134 udruge koje u svojoj registraciji imaju neku vrstu sportske djelatnosti, u širokom rasponu od profesionaliziranih sportskih udruga, do amaterskih udruga i udruga navijača. Najzastupljeniji sportovi su nogomet, košarka, rukomet, odbojka, plivanje, borilački sportovi, planinarenje, boćanje, lov, ribarski sport.⁵⁸

Trenutno na području HNŽ-K ne postoje granski sportski savezi, osim nogometnog županijskog/kantonalnog saveza. Ne postoji ni županijski/kantonalni sportski savez. Također na području HNŽ-K ne postoji ni županijska-kantonalna udruga za sportsku rekreaciju (Sport za sve), a što predstavlja jedan od bitnih segmenata u organizaciji slobodnog vremena mladih. Organizacije u sportu su: klubovi, sportska društva, udruge sportskih klubova u pojedinim sportovima - sportski savezi i institucionalne organizacije sporta.

Tabela 14. Spisak sportskih klubova i sportskih udruga u HNŽ/K

R/br.	Naziv kluba/udruženja	Sportska grana
	Grad Mostar	
1.	HŠK ZRINJSKI MOSTAR	Nogomet
2.	FK VELEŽ MOSTAR	Nogomet
3.	FK LOKOMOTIVA MOSTAR	Nogomet
4.	FK BLAGAJ BLAGAJ	Nogomet
5.	HNK BRANITELJ JASENICA	Nogomet
6.	FK BJELOPOLJAC BJELO POLJE	Nogomet
7.	HNK BJELOPOLJAC BJELO POLJE	Nogomet

⁵⁸ Strategija razvitka Hercegovačko-neretvanske županije/ kantona za period 2021.-2027. godina - NACRT STRATEŠKE PLATFORME.

Hercegovačko-neretvanske županije

8.	HNK BUNA BUNA	Nogomet
9.	FK SOKO DREŽNICA	Nogomet
10.	NK CIM CIM	Nogomet
11.	MNK KARAKA MOSTAR	Nogomet
12.	MNK MOSTARSKE KIŠE MOSTAR	Nogomet
13.	MNK MOSTAR STARI GRAD	Nogomet
14.	MNK HERCEGOVINA RODOČ	Nogomet
15.	ZSD LIBERTAS MOSTAR	Nogomet
16.	KK VELEŽ MOSTAR	Košarka
17.	OKK MOSTAR MOSTAR	Košarka
18.	HKK ZRINJSKI MOSTAR	Košarka
19.	ŽKK ZRINJSKI MOSTAR	Košarka
20.	OKK MOSTAR 05 MOSTAR	Košarka
21.	KK SPARSI MOSTAR	Košarka
22.	KK KOŠ MOSTAR	Košarka
23.	ŽRK GALEB MOSTAR	Rukomet
24.	HŽRK ZRINJSKI MOSTAR	Rukomet
25.	RK VELEŽ MOSTAR	Rukomet
26.	HŽRK KATARINA MOSTAR	Rukomet
27.	RK LOKOMOTIVA MOSTAR	Rukomet
28.	MRK ZRINJSKI MOSTAR	Rukomet
29.	KK STUDENT MOSTAR	Karate
30.	KK ZRINJSKI MOSTAR	Karate
31.	KK MOSTAR MOSTAR	Karate
32.	SKK NERETVA MOSTAR	Karate
33.	KK GAZIJA MOSTAR	Karate
34.	KK BJELOPOLJAC BJELO POLJE	Karate
35.	KK VELEŽ MOSTAR	Karate
36.	KK BLAGAJ BLAGAJ	Karate
37.	HBK ZRINJSKI MOSTAR	Boks
38.	BK MOSTAR MOSTAR	Boks
39.	DŽUDO KLUB HERCEGOVAC MOSTAR	Džudo
40.	DŽUDO KLUB MOSTAR	Džudo
41.	TEKWONDO KLUB CRO STAR- CIM	Tekvondo
42.	KICK BOXING KLUB KOBRA MOSTAR	Kik boks
43.	KLUB BORILAČKIH VJEŠTINA IPPON ORTIJEŠ- MOSTAR	KBS
44.	ŠK LUKA MOSTAR	Šah
45.	ŠK MOSTAR MOSTAR	Šah
46.	HŠK ZRINJSKI MOSTAR	Šah
47.	TK POLICAJAC MOSTAR	Tavla
48.	TK MOSTAR STARI GRAD	Tavla
49.	TK BJELOPOLJAC BIJELO POLJE	Tavla
50.	TK DERBI MOSTAR	Tavla
51.	TK MOSTAR STARI GRAD	Tenis

Hercegovačko-neretvanske županije

52.	TK MOSTAR	Tenis
53.	TK RIČINA 77 MOSTAR	Tenis
54.	TK VRELO RODOČ MOSTAR	Tenis
55.	STOLNOTENISKI KLUB MOSTAR	Tenis
56.	PK VELEŽ MOSTAR	Plivanje
57.	DRUŠTVO SPORTSKIH RIBOLOVACA NERETVA MOSTAR	Sportski ribolov
58.	KLUB SKAKAČA U VODU MOSTAR MOSTAR	Skokovi u vodu
59.	OK MOSTAR MOSTAR	Odbojka
60.	OK STUDENT MOSTAR	Odbojka
61.	HPD PRENJ 1933 MOSTAR	Planinarenje
62.	PSD PRENJ MOSTAR	Planinarenje
63.	AERO KLUB MOSTAR MOSTAR	Auto-moto
64.	ZRAKOPLOVNI KLUB MOSTAR	
65.	MOTO KLUB NERETVA MOSTAR	Auto-moto
66.	ŠPK ROMANTIK MOSTAR	Sportski ples
67.	PK RONDO MOSTAR	Sportski ples
68.	AK VELEŽ MOSTAR	Atletika
69.	KK ZRINJSKI MOSTAR	Kuglanje
70.	ŠD GLUHIH I NAGLUHIH NERETVA MOSTAR	Sportovi za gluhe i nagluhe osobe
71.	BK ANTE ROZIĆ MOSTAR	Boćanje
72.	UNIVERZALNA ŠKOLA SPORTA MOSTAR	Sportska rekreacija
73.	SK BLIDINJE ČVRSNICA	Skijanje
74.	KSD MOSTARSKJE MAŽORETKINJE	Sportski ples
75.	KSD ORTIJEŠ- MNK ORTIJEŠ	Sportska rekreacija
76.	MEĐUŽUPNA LIGA HERCEGOVINE	Nogomet
77.	UDRUŽENJE ZA SPORT I REKREACIJU RVI STARI GRAD	Sportska rekreacija
78.	SD INVALIDNIH OSOBA NERETVA MOSTAR	Sportska rekreacija
79.	SD MEDICINAR MOSTAR	Sportska rekreacija
	OPĆINA ČITLUK	
80.	AK BROTNJO	Atletika
81.	BK HRVATSKI RADIŠA	Boćanje
82.	HKK BROTNJO	Košarka
83.	HRK MEĐUGORJE	Rukomet
84.	KK HERCEGOVAC	Karate
85.	KK MEĐUGORJE	Karate
86.	KK BROTNJO-ČITLUK	Kuglanje
87.	KK MEĐUGORJE BROTNJO ČITLUK	Kuglanje
88.	NK BROTNJO	Nogomet
89.	NK MEĐUGORJE	Nogomet
90.	STONOTENISKI KLUB BROTNJO	Stolni tenis

Hercegovačko-neretvanske županije

91.	ŠAHOVSKI KLUB BROTNJO	Šah
92.	TENISKI KLUB MEĐUGORJE	Tenis
93.	ŽHKK BROTNJO 94	Košarka
	OPĆINA JABLANICA	
94.	FK TURBINA JABLANICA	Nogomet
95.	KK TURBINA JABLANICA	Košarka
96.	KK JABLANICA GRANIT	Košarka
97.	ŽRK TURBINA	Rukomet
98.	PLANINARSKO-SMUČARSKO DRUŠTVO VILINAC	Planinarstvo
99.	PLANINARSKO DRUŠTVO PLASA	Planinarstvo
100.	TAVLA KLUB JABLANICA	Misaone igre
101.	KK JABLANICA	Karate
102.	KK GAZIJA	Karate
103.	AUTO-MOTO KLUB SUNCE	Auto-moto
104.	ŠK GRANIT	Šah
	OPĆINA ČAPLJINA	
105.	HNK ČAPLJINA	Boćanje
106.	HŠK MATE BOBAN	Šah
107.	HNK LIPANJSKE ZORE	Nogomet
108.	BOĆARSKI KLUB DRAČEVO	Boćanje
109.	NK GOŠK	Fudbal
110.	HKK ČAPLJINA	Košarka
111.	KK ČAPLJINA	Karate
112.	HRK ČAPLJINA	Rukomet
113.	HNK CROATIA	Nogomet
114.	LOVAČKO DRUŠTVO GALEB	Lov
115.	NK NERETVA ČELJEVO	Nogomet
116.	NK SLOBODA TREBIŽAT	Nogomet
117.	FULL KONTAKT SENSEI ČAPLJINA	
118.	HOK ČAPLJINA	Odbojka
119.	KINOLOŠKO DRUŠTVO ČAPLJINA	
120.	KONJIČKI KLUB VRANAC	Konjički sport
	OPĆINA KONJIC	
121.	KK BOŠNJAK KONJIC	Karate
122.	FK IGMAN KONJIC	Nogomet
123.	KOŠARKAŠKI KLUB KONJIC	Košarka
124.	SPORTSKO DRUŠTVO LISIČIĆ KONJIC	Sportska rekreacija
	OPĆINA NEUM	
125.	HRVATSKI VATERPOLSKI KLUB NEUM	Vaterpolo
126.	HRVATSKI KOŠARKAŠKI KLUB NEUM	Košarka
	OPĆINA STOLAC	
127.	FUDBALSKI KLUB BREGAVA STOLAC	Nogomet
128.	ŽENSKI RUKOMETNI KLUB ISKRA	Rukomet
129.	KOŠARKAŠKI KLUB ISKRA STOLAC	Košarka

	OPĆINA PROZOR	
130.	HRVATSKI NOGOMETNI KLUB RAMA	Nogomet
131.	KARATE KLUB EMPI PROZOR	Karate
132.	STOLNOTENISKI KLUB AMATERI PROZOR	Tenis
133.	ŠAHOVSKI KLUB RAMA	Šah
134.	AUTO-MOTO KLUB RAMA	Auto-moto

Stanje sportske infrastrukture na području HNŽ-K, u svim oblastima sporta, u većini slučajeva ne zadovoljava međunarodne i europske standarde. Najznačajniji problemi u oblasti sporta su: neodgovarajuća zakonodavna regulativa u domenu sporta (sportski klubovi kao udruge građana), nedefiniranost državnog i privatnog udjela u osnivačkim pravima, nedovoljno kvalitetan sportski menadžment na razini sportskih klubova, nedovoljna financijska sredstva za razvoj sporta, nepostojanje planskog pristupa razvoju masovnog sporta u osnovnim i srednjim školama.

U 2022. godini Vlada HNŽ-K prijedlog Ministarstva prosvjete, znanosti, kulture i športa je usvojila odluke o odabiru korisnika po stavkama "Ostali izdaci za kulturu" i "Ostali izdaci za sport i uspješnim pojedincima" kojima su odabrani svi kandidati koji su ispunili tražene uvjete iz javnih poziva.

Tim je odlukama izdvojeno ukupno 520.000,00 KM budžetskih sredstava za direktnu potporu projektima kulturnih i sportskih kolektiva, kao i uspješnih pojedinaca s prostora cijele županije/kantona, i to iznos od 280.000,00 KM za sport i 240.000,00 KM za kulturu. Naglašeno je kako je riječ o dijelu sredstava koje Vlada planira izdvojiti za sport i kulturu u ovoj godini.

U cilju kontinuiranog trenažno-natjecateljskog procesa, priprema i nastupa sportista na zvaničnim natjecanjima u okviru stručnih saveza, seniorskim ekipama omogućeno je korištenje sportskih terena i dvorana te sala za borilačke sportove kao i reprezentativnih nastupa natjecatelja u individualnim sportovima.

Dvorane za tjelesnu i zdravstvenu kulturu u okviru škola su u funkciji sporta i rekreacije građana i nakon redovnog nastavnog procesa, a iznajmljivanje termina organizacijama u sportu - klubovima i građanima za rekreativne aktivnosti reguliraju se Ugovorom s organima rukovođenja i upravljanja škola. Po dosadašnjim istraživanjima, stanje školskih dvorana u HNŽ-K je u dosta lošem stanju. Takvom stanju doprinosi slabo ulaganje u njihove obnove, kao i u unapređenje sportskih dvorana, a također zbog manjka sportskih objekata, prevelika upotreba dvorana dovodi do njihovog lošeg stanja. Ispravnost i sigurnost sportskih objekata, kao i ispravnost sportskih pomagala, sprava i rekvizita često mogu da dovedu do neželjenih posljedica.

Većina škola ima varijabilnu cijenu u ovisnosti od korisnika. Rekreativne aktivnosti građana provode se samoinicijativno na otvorenim vanjskim terenima i sportsko-rekreativnim površinama, ali i iznajmljivanjem termina u sportskim dvoranama i salama za tjelesnu i zdravstvenu kulturu škola, bazenima i fitness centrima. U lepezi sportsko-rekreativnih površina

su i nogometni tereni, sportske dvorane/sale, teniski tereni te mnogobrojni vanjski tereni (univerzalne i šahovske plohe, staze za brdski biciklizam i drugi prirodni tereni) na kojima građani zadovoljavaju potrebu za aktivnošću i kretanjem. Važnost sporta za društvo u cjelini očituje se i kroz zakonodavnu reguliranost pravnih akata kojim se bliže uređuju osnovna načela sporta, organiziranje sportskih aktivnosti, sudionici u sportu, prava i obveze sportista, stručni kadar, sportski objekti i zdravstveni nadzor, matične evidencije, ostvarivanje javnog interesa HNŽ-K i druga pitanja od značaja za sport, kao i preventivne, redovne i zaštitne mjere za sprječavanje nasilja na sportskim priredbama, kao i dužnosti organizatora.

Slobodno vrijeme

Slobodno vrijeme je društveni fenomen koji zahtijeva temeljit pristup u svim sferama života. Kultura slobodnog vremena ovisi o kvalitativnim vrijednostima njegovog sadržaja u njemu. Mladi su sve manje organizatori zabave i slobodnog vremena, a sve više konzumenti sadržaja koje nudi visoko profesionalna mašinerija (zabava, koncerti, utakmice, spektakli i sl.). Konzumenti postaju pasivni auditorij, nepripremljeni za aktivno provođenje slobodnog vremena. Umjesto iskazivanja njihove kreativnosti i aktivnog sudjelovanja, reklamna potrošačka industrija natječe se u sadržajima gdje su mladi pasivni sudionici i često samo promatrači. Brojni su načini organiziranja slobodnog vremena, a škole imaju značajnu ulogu. Suvremena škola treba poticati iskustveno učenje, osobnu aktivnost i doživljaj vlastite vrijednosti i unutarnju motiviranost. Rezultat je sve veća pojavnost nepoželjnih i društveno neprihvatljivih oblika ponašanja djece osnovnoškolskog i srednjoškolskog uzrasta, od povlačenja i depresije, preko zlostavljanja vršnjaka i nasilja, do uporabe psihoaktivnih tvari i stimulansa. Uloga vannastavnih aktivnosti izuzetno je važna u poticanju i razvoju kreativnosti mladih. Aktivnosti slobodnog vremena u funkciji odmora su one koje omogućuju obnavljanje snaga, regeneraciju tjelesne i psihičke energije, odstranjivanje iscrpljenosti i osposobljavanje organizma za nove napore. Tu spadaju: šetnja u prirodi, izleti, kraće vožnje biciklom, čamcem, kupanje, sunčanje, klizanje, lakše tjelesno vježbanje, društvene igre, pokretne igre, pjevanje, muziciranje, slušanje muzike, bavljenje hobijima i slične aktivnosti. Mogu se provoditi zajednički i individualno, u prirodi, kod kuće ili na javnim mjestima. Aktivnosti u funkciji razonode kreiraju vedro raspoloženje, osvježavaju i odmaraju. Tu spadaju: sportske, kulturno-umjetničke, zabavne i druge manifestacije, društvene i pokretne igre, natjecanja, posjete kinu i programima različitih kulturnih institucija, aktivno sudjelovanje u zabavama, plesovima, praćenje radio i TV programa, čitanje lakše i zabavne literature. Njihovo obilježje je da su najčešće aktivnosti mladih.

Prema zaključcima 4. svjetskog foruma mladih Ujedinjenih naroda (2001) svi mladi ljudi trebaju imati pravo i mogućnost sudjelovanja u socijalnim, kulturnim i sportskim aktivnostima bez obzira na spol, rasu, religiju, socioekonomski status ili mjesto gdje žive. Slobodno vrijeme trebalo bi omogućiti različite oblike zadovoljavanja potreba mladih osoba kroz individualni ili timski rad. Prema tome, mladi ljudi od slobodnog vremena očekuju da im osigura zabavu, druženje, učenje novih vještina, te prigodu da budu aktivni u životu svoje lokalne zajednice.

Aktivnosti i prostor slobodnog vremena na taj način postaju važno sredstvo za osnaživanje mladih, ali i područje realizacije interesa svake mlade osobe ili skupine mladih.

Neki od pozitivnih ishoda provedbe slobodnog vremena mladih uključuju (Irby i Tolman, 2002):

- Socio-emocionalni razvoj uključujući i održavanje prijateljstava, te angažman u zabavi i druženju kao i sposobnost da se mlade osobe nose sa različitim situacijama;
- Profesionalni razvoj/orijentacija – vještine neophodne za zapošljavanje, razumijevanje profesionalne karijere i ostvarivanja iste;
- Tjelesni razvoj– biološka maturacija i zdravlje;
- Kognitivni razvoj– kritičko mišljenje, kreativnost, rješavanje problema;
- Civilni razvoj – vlastiti utjecaj na socijalnu okolinu te odgovornost prema drugima uz prigodu da se zajednički radi na postizanju određenog cilja.

Istovremeno, loše strukturirano slobodno vrijeme predstavlja prostor za problematična/rizična ponašanja mladih kao što su konzumiranje droga, alkoholizam, delikvencija, nasilje, rizično seksualno ponašanje i sl.

ANALIZA POTREBA I PROBLEMA

Identifikacija problema u oblasti sporta i slobodnog vremena mladih. Kroz postupak anketiranja, mladi su imali prigodu izjasniti se o sljedećim pitanjima/tvrdnjama:

1. Na teritoriji HNŽ-K postoji dovoljan broj objekata i sportskih organizacija koje pružaju mogućnost mladima da se rekreativno bave sportom;

Svega 39,1% mladih se slaže (u potpunosti i uglavnom) da postoji dovoljan broj objekata i sportskih organizacija koje pružaju mogućnost mladima za bavljenje sportom. Po ovom pitanju oko 17% mladih je neodlučno, dok se uglavnom ne slaže 21,9% mladih, a uopće se ne slaže 21,7%. Možemo zaključiti da je većina mladih mišljenja da ne postoji dovoljan broj objekata i sportskih organizacija na razini HNŽ-K koji pružaju mogućnost mladima da se rekreativno bave sportom.

2. Mladi imaju dovoljno informacija o opcijama za kvalitetnu provedbu slobodnog vremena;

Od ukupnog broja ispitanika, njih 35,4% se slaže (u potpunosti i uglavnom) da mladi imaju dovoljno informacija o opcijama kvalitetne provedbe slobodnog vremena; dok ukupno 64,5% ispitanih je neodlučno, ne slaže se ili se uopće ne slaže. Zaključno se može potvrditi da je veći procenat mladih koji misle da nemaju dovoljno informacija/opcija za kvalitetnu provedbu slobodnog vremena.

3. Bavim se sportom
-

Po ovom pitanju se 19,7% mladih izjasnilo da se aktivno bavi sportom, dok samostalno-redovno se bavi 16,5%, rekreativno se bavi 23,4%, neredovno se bavi sportom 14,7% mladih, dok se 25,8% ne bavi sportom. S obzirom na broj anketiranih ispitanika, njih 1063, a većinu anketiranih čine mladi od 20 godina (78,6%) koji imaju organizirano bavljenje sportom kroz sportske klubove i nastavu tjelesne i zdravstvene kulture, postavlja se pitanje dužine bavljenja sportom poslije završene srednje škole. U visokoškolskim institucijama prestaje organizirano bavljenje sportom kroz nastavni proces i mladi su prepušteni samostalnom bavljenju sportom, što predstavlja u većini slučajeva neredovnim tjelesnim vježbanjem ili prestankom tjelesnog vježbanja. Ovom segmentu treba posvetiti pažnju u smislu kvalitetnog informiranja o načinima provedbe slobodnog vremena, kao i osnivanja županijske/kantonalne udruge sportske rekreacije.

4. Najviše slobodnog vremena provodim (1 - najviše provedenog slobodnog vremena, 6 - najmanje provedenog slobodnog vremena)

Mladi u HNŽ-K najviše slobodnog vremena provode s prijateljima (35%), njih 20% se bavi društveno korisnim radom, dok njih 19% vrijeme provode u kafićima. 16% mladih provodi svoje vrijeme ispred računala, dok ih vrlo malo putuje (7%) ili se bave politikom (3%).

I kod ove tvrdnje postavlja se pitanje organizacije slobodnog vremena, što znači da bi trebalo utjecati na povećanje mogućnosti i ponude sadržaja za kvalitetnu provedbu slobodnog vremena.

5. Koliko često igrate igre na sreću (kladionica, lutrija,...)

Na pitanje o igrama na sreću, 85,5% mladih je izjavilo da nikada ne igraju igre na sreću, dok 11,45% mladih ponekad igra igre na sreću, a njih 3% to čini svakodnevno.

Zakonom o igrama na sreću regulirana je minimalna udaljenost kladionica, lutrija i sl. od odgojno-obrazovnih ustanova na minimalno 100 metara. Iz dosadašnje prakse svjedoci smo da se ovaj zakon ne poštuje i ne primjenjuje, kao i dozvoljavanje klađenja mladim od 18 godina. Ohrabrujući je broj da 85% mladih nikada ne igraju igre na sreću. Taj broj svakako treba povećati edukacijom mladih o štetnim posljedicama igranja igara na sreću.

Kombinovanjem i objedinjavanjem dostupnih relevantnih statističkih podataka i rezultata ankete o potrebama mladih na području HNŽ-K, moguće je identificirati sljedeće probleme mladih u oblasti sporta i slobodnog vremena:

P1: Mladi zbog infrastrukturnih nedostataka nemaju dovoljno prigoda da se rekreativno ili profesionalno bave sportskim aktivnostima.

P2: Nedovoljna opremljenost postojećih sportskih objekata, kao i neadekvatan uvid u sigurnost i ispravnost sportskih objekata, školskih dvorana, sportskih igrališta i sportskih sprava, pomagala i rekvizita,

P3: Nedovoljna informiranost mladih o kvalitetnoj provedbi slobodnog vremena,

P4: Visok postotak mladih koji se ne bave sportom ili rekreacijom,

P5: Nepoštivanje zakona o igrama na sreću (udaljenost kladionice i klađenje osoba mlađih od 18 godina),

P6: Nepostojanje sportskog saveza HNŽ-K, kao nositelja masovne tjelesne kulture,

P7: Nepostojanje Saveza za sportsku rekreaciju (Sport za sve) na razini HNŽ-K.

PODJELA PROBLEMA PO BITNOSTI I HITNOSTI NJIHOVA RJEŠAVANJA

Vrlo hitno, ali nebitno	Vrlo hitno i vrlo bitno
	<ul style="list-style-type: none"> • P1: Mladi zbog infrastrukturnih nedostataka nemaju dovoljno prigoda da se rekreativno ili profesionalno bave sportskim aktivnostima. • P2: Nedovoljna opremljenost postojećih sportskih objekata, kao i neadekvatan uvid u sigurnost i ispravnost sportskih objekata, školskih dvorana, sportskih igrališta i sportskih sprava, pomagala i rekvizita, • P3: Nedovoljna informiranost mladih o kvalitetnoj provedbi slobodnog vremena, • P4: Visok postotak mladih koji se ne bave sportom ili rekreacijom, • P5: Nepoštivanje zakona o igrama na sreću (udaljenost kladionice i klađenje osoba mlađih od 18 godina),
Nije ni hitno, ni bitno	Nije hitno, ali je bitno
	<ul style="list-style-type: none"> • P6: Nepostojanje sportskog saveza HNŽ-K, kao nositelja masovne tjelesne kulture, • P7: Nepostojanje Saveza za sportsku rekreaciju (Sport za sve) na razini HNŽ-K.

SIGURNOST MLADIH

ANALIZA STANJA

Interes društva u pogledu mladih jeste da se mladi kao najaktivniji i najplodonosniji dio društva razvijaju i sudjeluju u svakodnevnom društvenom životu te na taj način doprinose svom osobnom razvoju, kao i samoj zajednici. Međutim sigurnost mladih je ugrožena pojavom društveno neprihvatljivog ponašanja kod mladih kao što su izazivanje nesreća, narušavanje javnog reda i mira, sve to je popraćeno pojavom narkomanije, brze vožnje pod dejstvom narkotika ili alkohola itd. Sudjelovanjem mladih u ovakvim oblicima društveno neprihvatljivog ponašanja ostavlja pečat na njihov život kako u biološkom pogledu tako i u ekonomskom pogledu. Takve osobe postaju nesposobne za rad i privređivanje, a samim tim i za normalno funkcioniranje u društvenoj zajednici.

Potreba današnjeg društva ogleda se u nastojanju da zadrži mlade sa višestruko izraženim interesima kao i u natjecanjima sa svjetskim procesima, koji su zahvatili i našu državu kao i naše društvo. Sukladno tome potrebno je stvoriti prostor i šansu za djelovanje i ostanak mladih, a samim tim i cijelog društva. Zbog toga svi segmenti bosanskohercegovačkog društva i države trebaju biti uključeni u aktivnosti koje će dovesti do očuvanja populacije i zaštite od štetnih pojava kojima mogu biti ili su već zahvaćeni.

Na razini Bosne i Hercegovine za sigurnost nadležno je Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine, u čijem sastavu su Direkcija za koordinaciju policijskih tijela Bosne i Hercegovine, Granična policija Bosne i Hercegovine, Državna agencija za istrage i zaštitu, Agencija za forenzička ispitivanja i vještačenja, Agencija za školovanje i stručno usavršavanje, Agencija za policijsku potporu i Služba za poslove sa strancima.⁵⁹

Hercegovačko-neretvanska županija/kanton djeluje sukladno Zakonu o unutarnjim poslovima HNŽ/K⁶⁰, kojim su utvrđeni unutarnji poslovi iz nadležnosti HNŽ-K, a koje vrši Ministarstvo unutarnjih poslova HNŽ-K preko svojih 67 organizacijskih jedinica.⁶¹ Pravni osnov za rad ministarstva zasnovan je na Ustavu Bosne i Hercegovine, Ustavu Federacije Bosne i Hercegovine, Ustavu županije/kantona te zakonima i drugim propisima Bosne i Hercegovine, Federacije Bosne i Hercegovine i županije/kantona.

Ministarstvo koje je zaduženo za sigurnost u HNŽ/K je Ministarstvo unutarnjih poslova (MUP).

⁵⁹ Strategija prema mladima Kantona Sarajevo za period 2019.-2023. godina, Sarajevo april 2019, str. 103.

⁶⁰ Zakon o unutarnjim poslovima Hercegovačko-neretvanske županije/kantona „Narodne novine HNŽ/K“ br:2/98, 4/01, 3/02, 1/03, 2/06, 5/08 i 6/08

⁶¹ Strategija razvoja Hercegovačko-neretvanske županije- kantona za period 2021-2027. godina - NACRT STRATEŠKE PLATFORME, str. 69.

Da bi se sigurnost građana, a samim tim i mladih podigla na veću razinu potrebno je da se poboljša efikasnost rada policije jačanjem njenih kadrovskih i organizacijskih kapaciteta, kao i unaprijeđenjem normativnih okvira za rad policije.⁶²

Prema Strategiji razvitka Hercegovačko-neretvanske županije/kantona za period 2021-2027. godina, u periodu od 2015. do 2019. godine na području HNŽ-K bilježi se smanjenje broja učinjenih kaznenih djela i prijavljenih osoba. Na prvom mjestu kaznenih djela nalaze se imovinski delikti, a slijede ih kaznena djela protiv sigurnosti javnog prometa. Također je smanjen broj osoba protiv kojih je nadležno tužiteljstvo podnijelo izvješće o počinjenom kaznenom djelu. Međutim na području HNŽ-K bilježi se porast maloljetnih počinioca kaznenih djela.

Sigurnost mladih na području HNŽ-K prema rezultatima ankete koju je radna skupina provela u javnim ustanovama obrazovnog karaktera nalazi se na zadovoljavajućoj razini. Većina ispitanika izrazila je svoje mišljenje da policijske ustanove obavljaju svoje zadatke profesionalno na razini koja se zahtijeva od njih te da se osjećaju sigurno na području naše županije/kantona. Dio ispitanika što se tiče vršnjačkog nasilja stava je da su za vršnjačko nasilje čuli rijetko jednom ili dva puta godišnje, dok je dio njih kazao da su za vršnjačko nasilje koje se događa u odgojno-obrazovnoj ustanovi ili van nje čuli povremeno jednom ili dva puta mjesečno. Što se tiče nasilja u obitelji podaci koje smo dobili iz ankete ohrabrujući su, jer je većina ispitanika izjasnila se da nije bila žrtva nasilja u obitelji, ali ukoliko bi se našli u takvoj situaciji ne bi se ustručavali prijaviti nadležnim organima. Većina anketiranih osoba jasno je rekla da nisu sigurni je li na području HNŽ-K postoji programska potpora u pogledu sigurnosti mladih.

ANALIZA POTREBA I PROBLEMA

Problem mladih

Identifikacija problema u oblasti sigurnost mladih. Kroz postupak anketiranja, mladi su imali prigosu izjasniti se o sljedećim pitanjima/tvrdnjama:

1. Policija kao institucija koja ima obvezu da me štiti i ulijeva povjerenje kako bih se osjećao/la sigurno, radi svoj posao.

Rezultat anketnog istraživanja u pogledu ove tvrdnje pokazuje da 36% mladih smatra (u potpunosti ili uglavnom) da policija kao institucija radi svoj posao. Njih 22% su se izjasnili da su neodlučni, a 21% se izjasnilo da se ne slažu sa postavljenom tvrdnjom. Dok se njih 17% izjasnilo da se uopće ne slažu.

2. Policijske službenike uvažavam i poštujem, jer svoju dužnost obavljaju u teškim uvjetima

⁶² Ibid., str. 72

Svega 58% mladih se izjasnilo da uvažavaju policijske službenike, dok je njih 24% bilo neodlučno prilikom anketiranja. Njih 9% se ne slaže, a 7% se uopće ne slaže.

3. Na području HNŽ-K danas je sigurnosna situacija veoma dobra

Svega 28% mladih (u potpunosti i uglavnom) odgovorilo je da je sigurnosna situacija veoma dobra na području HNŽ-K, 30% ih je odgovorilo da je neodlučno. Njih 24% se ne slaže a 16% uopće se ne slaže.

4. Postoje programi potpore u pogledu sigurnosti za sve mlade

Prema rezultatu anketiranih osoba 19% mladih (u potpunosti i uglavnom) smatra da ne postoje programi potpore u pogledu sigurnosti za sve mlade, dok njih 47% se izjasnilo da su neodlučni. 20% anketiranih se izjasnilo da se ne slažu ili da se uopće ne slažu 12%.

5. Bio/la sam žrtva nekih od oblika nasilja u obitelji

Svega 8% mladih (u potpunosti i uglavnom) odgovorilo je da su bili žrtva nasilja u obitelji, njih 11% se izjasnilo da su neodlučni. Njih 78% se izjasnilo da se uopće ne slažu da su bili žrtva nasilja u obitelji, dok je njih 8% stava da se uglavnom ne slažu.

6. Kada bih bio/la žrtva nasilja u obitelji, prijavio/la bih nasilje i zatražio/la zaštitu

62% mladih (u potpunosti i uglavnom) se izjasnilo se da bi prijavili nasilje u obitelji i zatražili zaštitu. 23% izjasnilo se da su neodlučni, 6% da se uglavnom ne slažu a njih 8% da se uopće ne slažu.

7. Kada bih bio/la žrtva nasilja u obitelji, ne bih prijavio/la nasilje zbog straha od stigmatizacije okoline i zbog nepovjerenja u institucije

21% mladih (u potpunosti i uglavnom) se izjasnilo se da ne bi prijavili nasilje u obitelji zbog straha od stigmatizacije okoline i zbog nepovjerenja u institucije. 23% izjasnilo se da su neodlučni, 13% da se uglavnom ne slažu, a njih 40% da se uopće ne slažu.

8. Koliko često ste u posljednjoj školskoj godini čuli da je u vašoj školi ili u školi koja vam je poznata, nad učenikom izvršeno vršnjačko nasilje?

Svega 25% mladih izjasnilo se da nikada nisu čuli za vršnjačko nasilje u školi, njih 38% izjasnilo se da su čuli rijetko (1 ili 2 puta godišnje). 23% izjasnilo se, da su za vršnjačko nasilje čuli povremeno (1 ili 2 puta mjesečno). 6% mladih izjasnilo se da su čuli za vršnjačko nasilje redovno (1 ili 2 puta) tjedno, dok je 5 % anketiranih za vršnjačko nasilje čulo svakodnevno, što je izuzetno zabrinjavajuće.

9. Vršnjačko nasilje se najčešće događa

Alarmantan je podatak da je 25% mladih istaklo da se vršnjačko nasilje događa u školi, njih 28% da se događa van škole i 45% da se događa na internetu, što je izuzetno zabrinjavajući podatak.

10. Bio/la sam žrtva jednog ili više oblika vršnjačkog nasilja

Da su bili žrtva vršnjačkog nasilja odgovorilo je 16% anketiranih, a njih 74% da nisu bili žrtva vršnjačkog nasilja.

Poslije analize ankete koja je provedena na području HNŽ-K, važno je pokloniti pažnju sljedećim problemima, a to su:

- Vršnjačko nasilje u školi ili van škole i na internetu
- Needuciranost mladih u pogledu prava koja imaju, a ne koriste se njima

11. Podjela problema po bitnosti i hitnosti njihova rješavanja

Vrlo hitno, ali nebitno	Vrlo hitno i vrlo bitno
	<ul style="list-style-type: none"> • Vršnjačko nasilje u školi ili van škole i na internetu • Huliganizam u navijačkim grupama
Nije ni hitno, ni bitno	Nije hitno, ali je bitno
	Needuciranost mladih u pogledu prava koja imaju, a ne koriste se njima

SWOT ANALIZA

SWOT analiza jedna je od najpoznatijih i osnovnih tehnika strateške analize unutar poslovnih sustava.

SWOT analiza analizira i identificira četiri aspekta, a to su: **S** Strengths (snage), **W** Weaknesses (slabosti), **O** Opportunities (prilike), **T** Threats (prijetnje). Promatranjem vlastitih snaga i slabosti u kombinaciji s prilikama i prijetnjama dolazimo do strateških saznanja kako bismo mogli poduzeti pravilne mjere i aktivnosti za postizanje ciljeva strateških područja u ovom dokumentu strateških pravaca i ciljeva Strategije za mlade 2023-2028.

Unutarnji faktori SWOT analize | *snage i slabosti* // Strength, Weakness

Na unutarnje faktore SWOT analize imamo neposredan utjecaj, odgovorni smo za prilagodbu pojedinačnih dijelova na pravilan način. Što znači da se u slučaju unutarnjih faktora nalazimo u području vlastitog utjecaja.

Vanjski faktori SWOT analize | *Prilike i prijetnje* // Opportunities, Threats

Prilike i prijetnje odnose se na vanjske faktore nad kojima nemamo kontrolu i ne možemo izravno utjecati, pa se ponekad možemo samo prilagoditi.

Dakle, postoje dva područja, jedno je područje utjecaja, gdje imamo moć izravno utjecati na sebe svojim djelovanjem, dok su drugi faktori van našeg područja utjecaja i ne možemo ništa izravno učiniti, ali ih možemo fleksibilnošću okrenuti u svoju korist.

MLADI UTIČU NA SNAGE I SLABOSTI

MLADI SE PRILAGOĐAVAJU PRILIKAMA I PRIJETNJAMA

Tabela 15. Prikaz unutarnjih i vanjskih faktora koji utječu na mlade unutar Strategije za mlade 2023-2028

	SNAGE (Strengths – S)	SLABOSTI (Weaknesses - W)
UNUTRAŠNJE OKRUŽENJE	<ul style="list-style-type: none"> - Postojanje programa potpore mladim znanstvenicima - Postojanje programa za vježbenike - Postojanje velikog broja omladinskih organizacija - Preventivni programi u osnovnim i srednjim školama - Postojanje intersektoralnih participativnih preventivnih programa koji u sinergiji realiziraju resor obrazovanja i sigurnosti - Postojanje visokoškolskih institucija (Sveučilište u Mostaru i Univerzitet „Džemal Bijedić“ u Mostaru) – mladi imaju mogućnost studiranja - Registrirani centri za socijalni rad u svim gradovima/općinama HNŽ/K - Postojanje zdravstvene infrastrukture (Klinički centar, bolnice) - Županijski/Kantonalni Programi stipendiranja mladih (studenti) - Postojanje obrazovne infrastrukture za razvoj IT sektora - Geografski položaj HNŽ/K - Postojanje Zračne luke Mostar-poveznice HNŽ/K sa regijom i svijetom - Spremnost društvene zajednice na usvajanje i provedbu programa koji će voditi do razumijevanja i prihvatanja različitosti - Spremnost mladih u aktivizmu i ekološkoj osviještenosti - Rast broja poslovnih subjekata, ukupnih prihoda, neto dobiti i broja zaposlenih, posebno u oblasti prerađivačke industrije i IT sektora HNŽ/K kao poticaj uključivanja mladih u ekonomske poduzetničke aktivnosti 	<ul style="list-style-type: none"> - Ne postoji Vijeće mladih HNŽ/K - U HNŽ/K je prisutna depopulacija - Nedovoljna uključenost mladih u kreiranju strateških dokumenata - Smanjenje broja učenika i studenata (osnovne škole, srednje škole, fakulteti) - Nedovoljan broj funkcionalnih programa praktične nastave u sustavu strukovnog i tehničkog obrazovanja (nedovoljan broj kabineta praktične nastave) - Nedovoljna spremnost mladih za tržište rada - Nedovoljno razvijen sustav profesionalne orijentacije/karijernog usmjeravanja za mlade - Nepovoljan poslovni ambijent na području HNŽ/K (otežan pristup kapitalu za osnivanje, rast i razvoj obrta i MSP, nepostojanje i/ili neadekvatna zakonska regulativa u oblasti MSP-a i obrta, spori i dugotrajni sudski i administrativni postupci) što demotivira mlade - Visok udio neprijavljenog poslovnog prometa (siva ekonomija)- demotivacija mladih - Niska razina za uključivanje u studentske projekte razmjene i nedovoljna potpora akademskoj mobilnosti mladih - Nedinamični programi obrazovanja koji ne prate potrebe tržišta rada i promjene i izazove okruženja - Nerazvijenost sustava neformalnog obrazovanja - Sustav obrazovanja neusklađen s potrebama osoba s invaliditetom - Korupcija i nepotizam pri zapošljavanju mladih - Problemi mladih u pronalasku prvog

Hercegovačko-neretvanske županije

	<ul style="list-style-type: none"> - Postojanje relevantnih zakonskih i podzakonskih akata koji reguliraju oblast malog i srednjeg poduzetništva (MSP) u HNŽ/K kao poticaj mladih u poduzetništvu - Postojanje strateških okvira (Strategija razvitka MSP u HNŽ/K 2012.-2020. godine, Strategije razvitka jedinica lokalne samouprave HNŽ/K, te strategija na višim razinama vlasti) u kojima je istaknuta problematika i ciljevi s prioritetima i mjerama usmjerenih prema mladima - Postojanje kvalitetne i raznolike turističke resursne osnove (prirodna i kulturna materijalna i nematerijalna baština, UNESCO lokaliteti, vjerski turizam, očuvana priroda – Natura 2000 i sl.) i tradicija pružanja usluga u turizmu kao mogućnost poduzetničkih izazova mladih - Odgojno-obrazovni sustav raspolaže kvalitetnim kadrovima, kao i mrežom škola i institucija visokog obrazovanja - Raznovrsnost sportskih aktivnosti i klubova na području HNŽ/K sa sudjelovanjem mladih - Uz postojanje sportsko-rekreativnih programa, postoji i visoka motivacija i entuzijazam za bavljenje sportom uz činjenicu da sportisti s područja HNŽ/K bilježe vrhunske sportske rezultate - Razvijena mreža ustanova u kulturi, značajan ljudski potencijal u institucijama, udrugama i pojedinci koji stvaraju kulturu i nude bogate lokalne programe kulturnih manifestacija, kao i organizirani i rasprostranjeni oblici očuvanja tradicije i suvremene kulture kroz aktivnosti udruga/kulturno-umjetničkih društva u kojima sudjeluju mladi 	<ul style="list-style-type: none"> posla (50% mladih prvi put traži zaposlenje) - Visoka razina birokratskih prepreka za pokretanje vlastitog biznisa mladih - Nejednako razvijena poduzetnička infrastruktura u svim gradovima/općinama HNŽ/K - Manjak programa mentorstva i monitoringa, konsultantske pomoći i edukacije za poduzetničke poduhvate mladih - Loš ekonomski položaj mladih i nemogućnost zasnivanja bračne zajednice - Visok udio visokoobrazovanih nezaposlenih osoba u ukupnom broju nezaposlenih - Nedovoljna usklađenost programa obrazovnih institucija i potreba tržišta rada, te ponude i potražnje na tržištu rada - Veliki broj mladih nema vlastite prihode - Mobing na radnom mjestu - Odliv mozgova i trajni odlazak cijelih mladih obitelji u inozemstvo - Velik broj mladih s završenim prediplomskim i diplomskim studijem bez zaposlenja - Nedovoljno razvijena zdravstvena kultura, kultura redovnog pregleda - Mali broj mladih s lošim položajem koji prima neku vrstu socijalne pomoći - Nedostatak programa subvencija pri kupovini prve nekretnine mladih - Veliki broj mladih bez perspektive stambenog zbrinjavanja - Pojava nasilja (obiteljsko, vršnjačko, internet..) - Nedovoljna povezanost civilnog društva i različitih razina vlasti - Niska razina održivosti omladinskih organizacija - Ne postoji jedinstvena baza/registar udruga mladih na području HNŽ/K - Niska razina raznovrsnih programa slobodnog vremena mladih - Neusklađena i neadekvatna ulaganja u sport i kulturu prema potrebama mladih - Nerazvijena i nedovoljna sportska infrastruktura (stadioni, zatvoreni bazeni,...) - Volonterizam mladih slabo valoriziran i istaknut kao važan segment u razvitku ličnosti mlade osobe - Nepostojanje dovoljnog broja međugradskih linija kojima bi se utjecalo na prevenciju čestih prometnih nezgoda u
--	--	---

Hercegovačko-neretvanske županije

		<p>kojima sudjeluju mladi</p> <ul style="list-style-type: none"> - Neujednačena razvijenost nevladinog sektora i razine omladinskog aktivizma - Manjak obrazovanih kadrova za rad u turizmu - Nepostojanje funkcionalnog sustava za upravljanje razvojem na razini HNŽ/K (organizacijski sustav, ljudski kapaciteti, financijski kapaciteti) - Nerazvijenost dijela društvene infrastrukture (obrazovna i kulturna infrastruktura) - Nedovoljno razvijena sportska infrastruktura na području HNŽ/K, u svim oblastima sporta, u većini slučajeva ne zadovoljava međunarodne i europske standarde u kojima bi mladi trebali biti uključeni
	PRILIKE (Opportunities - O)	PRIJETNJE (Threats – T)
VANJSKO OKRUŽENJE	<ul style="list-style-type: none"> - Veće uključivanje domaćih i međunarodnih (EU i drugih) fondova za sufinanciranje strateških intervencija HNŽ/K iz svih sektora u koji su imperativ ostanka mladih ljudi - Poticanje programa mobilnosti za učenike i studente - Pozicioniranje Zračne luke Mostar kao regionalnog čvorišta za turistički zračni promet koji utječe na razvoj poduzetničke aktivnosti u koju bi se uključili mladi - Završetak izgradnje bitnih infrastrukturnih projekata koji pogoduju gospodarskom razvitku HNŽ/K (koridor VC kroz BiH, državna prometnica M17.3 Neum-Stolac i dalje prema Mostaru) čime će se privući potencijalni investitori i kreirati nova radna mjesta za mlade - Razvoj sektora proizvodnje energije iz obnovljivih izvora, te razvoj zelene ekonomije - Razvoj sektora informacionih tehnologija i digitalizacije poslovanja kojima su potrebne kompetencije IT mladih - Rastući interes za turizam u ruralnom prostoru - Prilika za uključivanje mladih - Razvoj i jačanje institucija za potporu MSP-a (subjekti poduzetničke infrastrukture, razvojne agencije, centri i sl.) - Mogućnosti koje nudi međuopćinska, regionalna i međudržavna suradnja. - Široka bosansko-hercegovačka dijaspora 	<ul style="list-style-type: none"> - Atraktivnija radna mjesta u regiji i EU - Nepovoljni demografski trendovi (negativan prirodni priraštaj, povećanje udjela starijeg stanovništva u ukupnom broju stanovnika, smanjenje broja stanovnika na području HNŽ/K - Politička i bezbjedonosna nestabilnost u BiH, s posebnim osvrtom na problem Grada Mostara - Niska kupovna moć stanovništva - Poremećaji na globalnom tržištu uslijed COVID 19 pandemije i generalno negativan utjecaj COVID 19 pandemije na gospodarski, ali i druge sektore. - Sporost u provedbi reformi i prilagođavanju EU standardima i Sporazumu o PP (posebno u donošenju propisa, koji su nekvalitetni i nedorečeni, što stvara teškoće u njihovoj primjeni, naročito u oblasti uprave, pravosuđa i obrazovanja) - Nesigurnost i nepovjerenje u pravni sustav potencijalnih ulagača zbog stalne promjenjivosti zakonskih okvira - Nezainteresiranost viših razina vlasti za osmišljeno poticanje gospodarskog razvoja i specifičnih potreba lokalnih zajednica (nema posebnih programa potpore). - Nepostojanje prostornih planova u svim JLS - Prisutnost korupcije u različitim sferama života - Nepovoljne globalne monetarne politike - Inertnost provedbe mjera koje se tiču EU integracija na državnoj razini što vodi nezadovoljstvu mladih i napuštanju

	<p>i potencijali umrežavanja radi transfera znanja i tehnologija, te pristupa kapitalu prilika je mladih</p> <ul style="list-style-type: none"> - Praksa država članica EU u valorizaciji prirodnih resursa i kulturnih događaja kao turističkih destinacija (more, rijeke, planine, parkovi prirode) - Prakse primjene dualnog sustava obrazovanja u EU i regiji - Globalizacija znanstvenih djelatnika, te međunarodne razmjene studenata i učenika putem EU programa s ciljem povećanja poduzetničkih i inovativnih kapaciteta mladih - Programi međusveučilišne suradnje/razmjene u oblasti inovacija - Projekti zapošljavanja i samozapošljavanja kroz razvoj omladinskog i socijalnog poduzetništva - Međunarodni razvojni programi EU i drugih donatora (SIDA, USAID, itd) 	<p>zemlje</p> <ul style="list-style-type: none"> - Niska razina stranih investicija - Nedovoljno ulaganje s viših razina vlasti u oblasti obrazovanja, kulture i sporta - Nedostatak omladinske politike na državnoj razini
--	---	--

VIZIJA PREMA MLADIMA HNŽ/K

Vizija predstavlja idealnu sliku budućnosti kakvu priželjkujete za svoje društvo i zajednicu. Vizija treba biti u skladu s dugoročnim ciljevima i predstavlja ono čemu se teži i ishodište svih aktivnosti koje se poduzimaju u svrhu njenog ostvarenja.

Vizija HNŽ/K u kontekstu politike prema mladima, definirana je na sljedeći način:

HNŽ/K je društvo po mjeri mladih u kojem se potiče trend kontinuiranog unaprjeđenja kvalitete života i uvjeta za razvoj punih potencijala mladih

MLADI SU SADAŠNJOST

Mladi kreiraju omladinske politike u HNŽ- HNK

STRATEŠKI CILJEVI I INDIKATORI

Proces ostvarivanja vizije nije moguć bez prepoznavanja strateških ciljeva, koji su prva razina u operacionalizaciji vizije. Strateški ciljevi proizilaze iz situacione analize (SWOT), kao i strateških pitanja koja su se postavila kroz izradu strategije.

Strateški ciljevi proizilaze iz strateških pitanja, prepoznatih na sastancima radnih skupina (radionicama, javnim raspravama), kvantitativnom i kvalitativnom analizom ispitivanja stavova mladih i same situacione analize (SWOT analiza). Strateški ciljevi predstavljaju širu skupinu srodnih ciljeva koji su vidljivi i u samoj viziji. Da bismo osigurali efikasno strateško djelovanje, potrebno je realno odrediti strateške ciljeve koji će pokriti sve aspekte vizije strategije. Bitno je da broj strateških ciljeva ne bude veliki. Strateški cilj je cilj najviše razine koji utječe na sveukupni pravac razvoja, kvalitete i zadovoljstva mladih i predstavlja jasan smjer kretanja u dugoročnom periodu.

U ovom dijelu Strategije mladih HNŽ/K za period 2023-2028. godina daje se razvojna perspektiva mladih ogledana u viziji strategije mladih HNŽ/K. Strateška platforma MLADIH HNŽ/K temelji se na **ČETIRI** strateška cilja, koji osiguravaju sinergijske efekte između područja koja utječu na kvalitetu i zadovoljstvo mladih.

CILJ 1 – Promocija i unaprjeđenje programa zapošljavanja mladih i usmjeravanje stambene politike za mlade

CILJ 2 - Unaprjeđenje uvjeta za ostvarivanje prava mladih iz oblasti socijalne i zdravstvene skrbi

CILJ 3 - Poboľšati aktivno i kreativno slobodno vrijeme i mobilnost mladih u sigurnom okruženju

CILJ 4 - Promicanje važnosti odgojno-obrazovnog sustava i kulturno-umjetničkog aktivizma mladih u cilju doprinosa ekonomskom i društvenom razvitku HNŽ/K

STRATEŠKI CILJ 1.

PROMOCIJA I UNAPRJEĐENJE PROGRAMA UPOŠLJAVANJA MLADIH I USMJERAVANJE STAMBENE POLITIKE ZA MLADE

1. STRATEŠKI CILJ : Promocija i unaprjeđenje programa upošljavanja mladih i usmjeravanje stambene politike za mlade	
1.1. PRIORITET	Mladi nakon uspješno završenog školovanja uspješno pronalaze prvo radno iskustvo, obavljanje vježbeničkog staža i/ili se samozapošljavaju
1.1.1. MJERA	Kreiranje specijalnih programa za karijernu orijentaciju
AKTIVNOSTI	-Analiza postojećih programa/radionica za karijernu orijentaciju u osnovnim/srednjim školama; -Analiza tržišta rada i kreiranje idejnog plana i programa za izradu programa za karijernu orijentaciju; -Izrada plana aktivnosti; -Provedba programa;

Hercegovačko-neretvanske županije

PERIOD PROVEDBE	2023-2028
NADLEŽNA INSTITUCIJA	Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i sporta, Ministarstvo gospodarstva HNŽ/K
PARTNERI U PROVEDBI	Osnovne škole, srednje škole, omladinske organizacije, gradske/općinske institucije, vijeća mladih, Služba za zapošljavanje HNŽ/K
FINANCIJSKI OKVIR	Postojeća proračunska sredstva
MOGUĆI INDIKATORI	-Za 10% veći broj mladih svake školske godine upisuje srednje škole koje nude smjerove, čiji su NPP usklađeni s potrebama tržišta rada -Za 10% veći broj mladih osposobljava se za obavljanje deficitarnih zanimanja -Za 10% smanjena stopa nezaposlenosti mladih u HNŽ/K
CILJNA SKUPINA	Mladi
KRAJNJI KORISNICI	Mladi koji pohađaju osnovnu ili srednju školu
1.1.2. MJERA	Financijska pomoć mladima pri plaćanju doprinosa
AKTIVNOSTI	<ul style="list-style-type: none"> - Sufinanciranje plaćanja doprinosa za mladu osobu u iznosu od 75% za prvih 12 mjeseci rada; - Sufinanciranje plaćanja doprinosa za mladu osobu u iznosu od 50% za drugih 12 mjeseci rada; - Sufinanciranje plaćanja doprinosa za mladu osobu u iznosu od 25% za trećih 12 mjeseci rada;
PERIOD PROVEDBE	2023-2028
NADLEŽNA INSTITUCIJA	Vlada HNŽ/K, Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i sporta HNŽ/K, Ministarstvo gospodarstva HNŽ/K, Služba za zapošljavanje HNŽ/K
PARTNERI U PROVEDBI	Poslodavci, mladi, gradovi/općine
FINANCIJSKI OKVIR	Postojeća proračunska sredstva
MOGUĆI INDIKATORI	<ul style="list-style-type: none"> - Smanjenje stope nezaposlenosti kod mladih ZA 10% - Smanjenje stope odlaska mladih ZA 10%
CILJNA SKUPINA	Mladi
KRAJNJI KORISNICI	Mladi koji su u potrazi za zaposlenjem ili rade
1.1.3. MJERA	Kreiranje i unapređenje postojećih programa zapošljavanja i samozapošljavanja u HNŽ/K te dokvalifikacije i prekvalifikacije po mjeri mladih, kroz uključivanje poslodavaca i mladih u kreiranje istih
AKTIVNOSTI	<ul style="list-style-type: none"> -Analiza postojećih programa zapošljavanja i samozapošljavanja, te kreiranje programa dokvalifikacije i prekvalifikacije i sačinjavanje izvješća o navedenoj analizi; -Detaljna analiza potreba tržišta rada; -Na temelju izvješća raditi na uključivanju mladih u sam proces kreiranja i/ili usavršavanja programa zapošljavanja i samozapošljavanja, te dokvalifikacije i prekvalifikacije mladih -Raditi na promociji programa kroz suradnju s mladima -Suradnja s poslodavcima prilikom svake od faza
PERIOD PROVEDBE	2023-2028
NADLEŽNA INSTITUCIJA	Vlada HNŽ/K, Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne skrbi HNŽ/K, Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i sporta HNŽ/K, Ministarstvo gospodarstva HNŽ/K, Federalni zavod za zapošljavanje
PARTNERI U PROVEDBI	Poslodavci, mladi, gradovi i općine, obrazovne ustanove, Služba za zapošljavanje HNŽ/K
FINANCIJSKI OKVIR	Okvirno 3.500.000,00 KM+0.5% povećanje svake naredne godine u skladu s povećanjem životnog standarda-Program zapošljavanja vježbenika
MOGUĆI INDIKATORI	<ul style="list-style-type: none"> - Veći broj mladih i poslodavaca se prijavljuje na programe - Veći broj mladih nakon programa dobije priliku za zaposlenje - Veći broj mladih poduzetnika
CILJNA SKUPINA	Mladi
KRAJNJI KORISNICI	Mladi bez radnog iskustva i oni koji su u potrazi za zaposlenjem

Hercegovačko-neretvanske županije

1.2. PRIORITET	Mladi dobivaju potporu od HNŽ/K u stambenom zbrinjavanju
1.2.1. MJERA	Oslobađanje mladih obveze uplate poreza na prvu nekretninu
AKTIVNOSTI	- Ministarstvo finansija HNŽ/K pripremi izmjenu i dopunu Zakona o prometu nekretnina, kroz koji će se osloboditi mlade do 35 godine, plaćanja poreza od 5% na promet prve nekretnine -Skupština HNŽ/K usvaja izmjenu i dopunu zakona
PERIOD PROVEDBE	2024-2028
NADLEŽNA INSTITUCIJA	Vlada HNŽ/K, Skupština HNŽ/K
PARTNERI U PROVEDBI	Jedinice lokalnih samouprava, Vlada FBiH
FINANCIJSKI OKVIR	Okvirno 100.000,00 KM od 2024. godine
MOGUĆI INDIKATORI	-Broj kupo-prodaja prve nekretnine na području HNŽ/K - Broj kupo-prodaja građevinskih zemljišta za izgradnju stambenih objekata na području HNŽ/K
CILJNA SKUPINA	Mladi (18-35)
KRAJNJI KORISNICI	Mladi pojedinci ili bračni parovi koji kupuju prvu stambenu nekretninu
1.2.2. MJERA	Kreiranje fonda za subvenciju kupovine prve nekretnine mladim osobama
AKTIVNOSTI	- Kreiranje posebne stavke u proračunu HNŽ/K kao „Fond za subvencije stambenih kredita“ -Donošenje „Pravilnika“ o upotrebi Fonda za subvencije -raspisivanje Javnog poziva, putem kojeg bi se delegiralo općinama/gradovima u HNŽ/K financijska potpora namjenski za subvencije mladima -subvencioniranje dijela troška kupovine prve nekretnine mladim parovima ili pojedincima, temeljem kriterija utvrđenih Pravilnikom o fondu
PERIOD PROVEDBE	2025-2028
NADLEŽNA INSTITUCIJA	Vlada HNŽ/K, Ministarstvo finansija
PARTNERI U PROVEDBI	Jedinice lokalnih samouprava, Vlada FBiH
FINANCIJSKI OKVIR	Okvirno 150.000,00 KM
MOGUĆI INDIKATORI	-Broj kupo-prodaja prve nekretnine na području HNŽ/K - Broj kupo-prodaja građevinskih zemljišta za izgradnju stambenih objekata na području HNŽ/K -Broj aplikacija na Javni poziv za subvenciju
CILJNA SKUPINA	Mladi (18-35)
KRAJNJI KORISNICI	Mladi pojedinci ili bračni parovi koji kupuju prvu nekretninu

STRATEŠKI CILJ 2.**UNAPRJEĐENJE UVJETA ZA OSTVARIVANJE PRAVA MLADIH IZ OBLASTI SOCIJALNE I ZDRAVSTVENE SKRBI**

2. STRATEŠKI CILJ: Unaprjeđenje uvjeta za ostvarivanje prava mladih iz oblasti socijalne i zdravstvene skrbi	
2.1. PRIORITET	UVEZAN SUSTAV POTPORE I POMOĆI MLADIMA S PODRUČJA HNŽ/K KOJIM SE SPRJEČAVA DISKRIMINACIJA I ISKLJUČENOST, TE PREVENIRAJU POTEŠKOĆE S KOJIMA SE MLADI SUSREĆU U SEGMENTIMA OSTVARIVANJA PRAVA IZ OBLASTI SOCIJALNE SKRBI
2.1.1. MJERA	Informirati mlade o njihovim pravima i unaprijediti programe pomoći i potpore mladih iz socijalnih kategorija u skladu s pravima definiranim zakonima.

Hercegovačko-neretvanske županije

AKTIVNOSTI	<ul style="list-style-type: none"> - Upošljavanje psihologa, defektologa i socijalnih radnika u škole radi informiranja, djelovanja i preveniranja - Povećan broj zaposlenih socijalnih radnika u CZSR - Edukacija mladih o ustanovama koje pružaju usluge iz oblasti pravne pomoći i prava koja mogu ostvariti - Organizirati dane otvorenih vrata relevantnih institucija - Potpisan protokol postupanja relevantnih institucija u slučaju društveno neprihvatljivog ponašanja - Uključivanje mladih iz sustava socijalne skrbi u društvo
PERIOD PROVEDBE	2023.-2028.
NADLEŽNA INSTITUCIJA	Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne skrbi HNŽ/K, Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i sporta HNŽ/K
PARTNERI U PROVEDBI	Služba za zapošljavanje HNŽ/K Centar za socijalni rad, MUP HNŽ/K,
FINANCIJSKI OKVIR	Postojeća proračunska sredstva, uz planiranje novih, u skladu s potrebama mladih
MOGUĆI INDIKATORI	<ul style="list-style-type: none"> -Broj uposlenih psihologa, defektologa i socijalnih radnika u školama -Broj uposlenih socijalnih radnika u CZSR/broj stanovnika - Broj institucija koje su organizirale dane otvorenih vrata - Broj mladih s društveno neprihvatljivim ponašanjem koji su uz pomoć Protokola o postupanju uspješno reintegrirani u zajednicu - Broj OSI integriranih u društvo -Broj korisnika socijalnih davanja
CILJNA SKUPINA	Mladi
KRAJNJI KORISNICI	Studenti i mladi u stanju socijalne potrebe
2.1.2. MJERA	Unaprjeđenje mehanizama i kreiranje programa kojima se omogućava sufinanciranje školarina i stipendija za mlade iz sustava socijalne skrbi
AKTIVNOSTI	<ul style="list-style-type: none"> - mlade osobe u stanju potrebe oslobođene plaćanja školarine - omogućeni besplatni udžbenici za mlade iz socijalno ugroženih obitelji - stipendiranje mladih u stanju potrebe - jednokratne pomoći za troškove mladima u stanju potrebe
PERIOD PROVEDBE	2023.-2028.
NADLEŽNA INSTITUCIJA	Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne skrbi HNŽ/K, Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i sporta HNŽ/K
PARTNERI U PROVEDBI	Centri za socijalni rad, osnovne i srednje škole, visokoškolske ustanove
FINANCIJSKI OKVIR	4.300.000,00 KM postojeća proračunska stavka za stipendije i subvencije smještaja u studentski dom + Grant školama za nabavku udžbenika
MOGUĆI INDIKATORI	<ul style="list-style-type: none"> Broj odobrenih stipendija za mlade iz kategorije socijalne potrebe Broj mladih koji su dobili besplatne udžbenike za osnovno školsko i srednjoškolsko obrazovanje Broj mladih koji su oslobođeni plaćanja školarine
CILJNA SKUPINA	Mladi
KRAJNJI KORISNICI	Mladi iz sustava socijalne skrbi
2.1.3. MJERA	Kreiranje programa upošljavanja i stambenog zbrinjavanja mladih koji izlaze iz Ustanova socijalne skrbi.
AKTIVNOSTI	<ul style="list-style-type: none"> - Zapošljavanje mlade osobe koja izlazi iz Ustanove socijalne skrbi - Omogućavanje alternativnog smještaja mladoj osobi koja izlazi iz Ustanove socijalne skrbi
PERIOD PROVEDBE	2023.-2028.
NADLEŽNA INSTITUCIJA	Vlada HNŽ/K, Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne skrbi HNŽ/K, Služba za zapošljavanje HNŽ/K,
PARTNERI U PROVEDBI	Gradovi/općine, Odjeli za stambeno zbrinjavanje
FINANCIJSKI OKVIR	Postojeća proračunska sredstva, uz planiranje novih, u skladu s potrebama mladih
MOGUĆI INDIKATORI	<ul style="list-style-type: none"> Broj izgrađenih stanova socijalnog stanovanja Broj mladih zaposlenih nakon izlaska iz Domova

Hercegovačko-neretvanske županije

	Broj mladih kojima je pružen alternativni smještaj Broj mladih kojima je prestala potreba za alternativnim smještajem
CILJNA SKUPINA	Mlade osobe
KRAJNJI KORISNICI	Mladi iz sustava socijalne skrbi
2.1. PRIORITET	JACATI SUSTAV ZDRAVSTVENE SKRBI MLADIH
2.1.1. MJERA	Razviti i unaprijediti programe promocije zdravih stilova života kod mladih
AKTIVNOSTI	<ul style="list-style-type: none"> - Izrada edukativnih materijala i medijska promocija zdravih stilova života među mladim ljudima, - Održavanje stručnih radionica u svrhu poticanja pozitivnih životnih vrijednosti, - Zdravstvena edukacija mladih o štetnim navikama konzumiranja duhana i alkohola, te faktorima rizika za zdravlje - Programi edukacije mladih i roditelja o rizicima za razvoj ovisnosti, o štetnosti psihoaktivnih tvari, fazama razvoja i mogućnostima ranog otkrivanja ovisnosti, - Izrada i distribucija edukativnih materijala, te održavanje stručnih radionica na temu važnosti tjelesne aktivnosti, zdrave prehrane i prevencije pretilosti.
PERIOD PROVEDBE	2023.-2028.
NADLEŽNA INSTITUCIJA	Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne skrbi HNŽ/K, Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i sporta HNŽ/K
PARTNERI U PROVEDBI	Domovi zdravlja, Centar za prevenciju i izvanbolničko liječenje ovisnosti, osnovne i srednje škole, visokoobrazovne institucije
FINANCIJSKI OKVIR	Postojeća proračunska sredstva predviđena za realizaciju preventivnih programa
MOGUĆI INDIKATORI	<ul style="list-style-type: none"> -Broj tiskanih i distribuiranih edukativnih materijala promocije zdravih stilova života -Broj održanih stručnih radionica na temu zdravih stilova života i prevencije pretilosti -Broj učenika/studenata obuhvaćenih programima edukacije o štetnosti konzumiranja alkohola i duhanskih proizvoda -Broj realiziranih programa prevencije ovisnosti među mladima i roditeljima
CILJNA SKUPINA	Mlade osobe između 15 i 30 godina
KRAJNJI KORISNICI	Učenici, studenti
2.1.2. MJERA	Razvoj holističkih programa preventivne zaštite zdravlja mladih
AKTIVNOSTI	<ul style="list-style-type: none"> - Edukacija i podizanje svijesti mladih, roditelja i nastavnika kroz formalno i neformalno obrazovanje o programima promocije zdravlja, prevencije i mentalne higijene, te važnosti pravovremene zdravstvene zaštite, - Unaprijediti sustav praćenja razvoja mladih i preventivnih pregleda, - Razvijanje novih i unapređenje postojećih programa zaštite mentalnog zdravlja mladih, - Razvijanje i promocija programa među mladima, roditeljima i nastavnicima o pružanju potpore i pomoći mladima poslije traumatskih događaja, - Razvijanje i promocija programa edukacije mladih vezano uz spolno prenosive bolesti i unapređenje reproduktivnog zdravlja - Ostvarivanja prava svih mladih (15-30) na zdravstveno osiguranje - Izrada i distribucija edukativnih materijala na temu načina ostvarivanja prava svih mladih na zdravstveno osiguranje
PERIOD PROVEDBE	2023-2028.
NADLEŽNA INSTITUCIJA	Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne skrbi HNŽ/K, Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i sporta HNŽ/K

PARTNERI U PROVEDBI	Domovi zdravlja, Centar za mentalno zdravlje, osnovne i srednje škole, visokoobrazovne institucije, NVO
FINANCIJSKI OKVIR	Postojeća proračunska sredstva predviđena za realizaciju zdravstvenih i preventivnih programa, poštujući odredbe Konvencije o ljudskim pravima i članka 25. Zakona o zdravstvenom osiguranju
MOGUĆI INDIKATORI	-Broj tiskanih i distribuiranih letaka i drugih edukativnih materijala o zdravstvenim uslugama -Broj mladih osoba obuhvaćenih preventivnim pregledima - Broj realiziranih programa o očuvanju mentalnog zdravlja -Broj realiziranih programa zaštite reproduktivnog zdravlja i edukacije o spolno prenosivim bolestima
CILJNA SKUPINA	Mlade osobe između 15 i 30 godina
KRAJNJI KORISNICI	Učenici, studenti

STRATEŠKI CILJ 3.

POBOLJŠATI AKTIVNO I KREATIVNO SLOBODNO VRIJEME I MOBILNOST MLADIH U SIGURNOM OKRUŽENJU

3. STRATEŠKI CILJ: Poboljšati aktivno i kreativno slobodno vrijeme i mobilnost mladih u sigurnom okruženju	
3.1. PRIORITET	Aktivna i kreativna provedba slobodnog vremena
3.1.1. MJERA	Unaprijediti uvjete i mogućnosti za rekreativno bavljenje mladih sportom
AKTIVNOSTI	- Mjera će se realizirati kroz analizu postojećeg stanja školskih sportskih objekata s aspekta sigurnosti i unaprjeđenja i osiguranja sredstva za realizaciju. - Izgraditi novu i nadograditi postojeću sportsko-rekreativnu infrastrukturu (biciklističku infrastrukturu, staze za trčanje, parkovi za vježbanje).
PERIOD PROVEDBE	2023-2028
NADLEŽNA INSTITUCIJA	Vlada HNŽ/K, Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i sporta HNŽ/K
PARTNERI U PROVEDBI	Općinski/gradski sportski savezi, udruge građana, obrazovne institucije, međunarodni EU fondovi
FINANCIJSKI OKVIR	Postojeća proračunska sredstva, uz planiranje novih, u skladu s potrebama mladih
MOGUĆI INDIKATORI	-Iznos tekućih ulaganja u poboljšanje prostornih uvjeta školski sportskih objekata i sportskih površina u HNŽ/K -Broj izgrađenih sportskih objekata na području HNŽ/K
CILJNA SKUPINA	Mladi HNK
KRAJNJI KORISNICI	Školska populacija, studenti, osobe s invaliditetom
3.1.2. MJERA	Informiranost o značaju aktivne i kreativne provedbe slobodnog vremena na zdravlje mladih
AKTIVNOSTI	Mjera će se realizirati kroz sufinanciranje programa (seminari, konferencije, radionice, sportske, kulturne aktivnosti) u vezi s promocijom aktivne i kreativne provedbe slobodnog vremena.
PERIOD PROVEDBE	2023-2028
NADLEŽNA INSTITUCIJA	Vlada HNŽ/K, Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i sporta HNŽ/K
PARTNERI U PROVEDBI	Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne skrbi HNŽ/K, općinski/gradski sportski savezi, udruge građana, obrazovne institucije, međunarodni EU fondovi
FINANCIJSKI OKVIR	Postojeća proračunska sredstva, uz planiranje novih, u skladu s potrebama mladih

Hercegovačko-neretvanske županije

MOGUĆI INDIKATORI	-Broj realiziranih programa/projekata o značaju aktivne i kreativne provedbe slobodnog vremena -Broj mladih uključenih u programe/projekte o značaju aktivne i kreativne provedbe slobodnog vremena
CILJNA SKUPINA	Mladi HNŽ/K
KRAJNI KORISNICI	Školska populacija, studenti, osobe s invaliditetom
3.1.3. MJERA	Potporna realizacije sportsko rekreativnih natjecanja i događaja
AKTIVNOSTI	-Sufinanciranje školskih sportskih natjecanja na razini HNŽ/K -Sufinanciranje studentskih sportskih natjecanja na razini HNŽ/K -Sufinanciranje sportsko rekreativnih aktivnosti na otvorenom prostoru. -Sufinanciranje sportsko-rekreativnih manifestacija za osobe sa invaliditetom -Subvencionirati članstvo mladih iz socijalno ugroženih skupina u sportskim klubovima/ udrugama. -Potporna u osnivanju Sportskog saveza na razini HNŽ/K
PERIOD PROVEDBE	2023-2028
NADLEŽNA INSTITUCIJA	Vlada HNŽ/K, Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i sporta HNŽ/K
PARTNERI U PROVEDBI	Općinski/gradski sportski savezi, udruge građana, obrazovne institucije, međunarodni EU fondovi
FINANCIJSKI OKVIR	Postojeća proračunska sredstva, uz planiranje novih, u skladu s potrebama mladih
MOGUĆI INDIKATORI	-Broj održanih sportskih natjecanja učenika srednjih škola i studenata -Broj studenata- volontera u sportskim klubovima -Broj novih mladih članova sportskih klubova na području HNŽ/K -Broj sportskih klubova za osobe s invaliditetom na području HNŽ/K -Broj uključenih mladih u sportskim klubovima iz socijalno ugroženih skupina. - Osnivanje Sportskog saveza na razini HNŽ/K
CILJNA SKUPINA	Mladi HNŽ/K
KRAJNI KORISNICI	Školska populacija, studenti, osobe s invaliditetom
3.2. PRIORITET	Podsticanje mladih na veću mobilnost u društvu i postizanje visoke razine sigurnosti.
3.2.1. MJERA	Unapređenje kapaciteta postojećih i budućih organizacija za mlade.
AKTIVNOSTI	-Potporna osnivanju općinskih/gradskih vijeća mladih za općine/gradove koji nemaju Vijeća mladih. -Iniciranje i potpora osnivanju Vijeća mladih HNŽ/K. -Sufinanciranje i potpora programa i projekata omladinskih organizacija na području HNŽ/K
PERIOD PROVEDBE	2023.-2028. godina
NADLEŽNA INSTITUCIJA	Vlada HNŽ/K, Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i sporta HNŽ/K
PARTNERI U PROVEDBI	Lokalne vlasti, međunarodni EU fondovi
FINANCIJSKI OKVIR	Postojeća proračunska sredstva, uz planiranje novih, u skladu s potrebama mladih (100.000,00 KM-grant za sufinanciranje projekata iz omladinskog sektora)
MOGUĆI INDIKATORI	- Povećan broj omladinskih organizacija - Broj finansiranih i realiziranih zajedničkih projekata između lokalnih vlasti i omladinskih organizacija - Osnivanje Vijeća mladih HNŽ/K
CILJNA SKUPINA	Mlade osobe na području HNŽ/K
KRAJNI KORISNICI	Omladinske organizacije na području HNŽ/K, mladi, student, učenici.
3.2.2. MJERA	Podizanje znanja i svijesti mladih o vršnjačkom nasilju, nasilju na internetu, huliganizmu i diskriminaciji po bilo kojoj osnovi
AKTIVNOSTI	- Potpora projektima koji za cilj imaju educiranje mladih osoba o tome šta je to vršnjačko nasilje, da ga prepoznaju te kako da djeluju da bi se ta pojava spriječila ili pak smanjila

Hercegovačko-neretvanske županije

	- Organiziranje predavanja od strane nadležnih policijskih institucija u odgojno-obrazovnim ustanovama za sve mlade osobe na temu huliganstvo kao neprihvatljiv oblik društvenog ponašanja - Uključivanje Centra za socijalni rad kako bi se pružila potpora osobama koje su žrtva huliganizma, kako i pomoć osobama koje su počinioci huliganizma s ciljem njihove uspješne reintegracije u društvu.
PERIOD PROVEDBE	2023.-2028. godina
NADLEŽNA INSTITUCIJA	Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i sporta HNŽ/K, Ministarstvo unutarnjih poslova HNŽ/K
PARTNERI U PROVEDBI	Centar za socijalni rad, odgojno-obrazovne institucije.
FINANCIJSKI OKVIR	Postojeća proračunska sredstva, uz planiranje novih, u skladu s potrebama mladih
MOGUĆI INDIKATORI	- Broj podržanih programa/projekata koji se odnose na prevenciju vršnjačkog nasilja, nasilja na internetu, huliganizma i diskriminacije po bilo kojoj osnovi. -Smanjen broj prijava od strane nadležnih institucija o vršnjačkom nasilju, internet nasilju, huliganizmu ili diskriminaciji po bilo kojem osnovu.
CILJNA SKUPINA	Mladi HNŽ/K
KRAJNI KORISNICI	Učenici srednjih škola na području HNŽ/K, studenti, navijačke skupine.

STRATEŠKI CILJ 4.**PROMICANJE VAŽNOSTI ODGOJNO-OBRAZOVNOG SUSTAVA I KULTURNO-UMJETNIČKOG AKTIVIZMA MLADIH U CILJU DOPRINOSA EKONOMSKOM I DRUŠTVENOM RAZVITKU HNŽ/K**

4. STRATEŠKI CILJ: Promicanje važnosti odgojno-obrazovnog sustava i kulturno-umjetničkog aktivizma mladih u cilju doprinosa ekonomskom i društvenom razvitku HNŽ/K	
4.1. PRIORITET	Unaprijediti odgojno-obrazovni sustav i znanstveni razvoj na području HNŽ/K
4.1.1. MJERA	Poboljšati kvalitet srednjeg i visokog obrazovanja Cilj mjere: unaprijediti kvalitet srednjeg i visokog obrazovanja temeljen na razvojnim strategijama, provedbom kurikularne reforme bazirane na ishodima učenja, jačanje sudionika odgojno-obrazovnog procesa, izgradnjom, potporom realizaciji Strategije razvitka Sveučilišta i Univerziteta na području HNŽ/K, rekonstrukcijom i opremanjem objekata odgojno-obrazovnih ustanova uz kontinuirano poticanje inkluzivnog obrazovanja te uskladiti odgojno-obrazovni sustav s potrebama tržišta rada.
AKTIVNOSTI	-Izrada i implementacija Strategije obrazovanja i znanosti HNŽ/K; -Strategija za uključivanje djece s poteškoćama u razvoju u redovan odgojno-obrazovni proces (nakon isteka 2018-2025); -Potpora implementaciji projekata, mjera i ciljeva Strategije razvitka Sveučilišta i Univerziteta za period 2022-2027. godina; -Kurikularna reforma – NPP bazirani na ishodima učenja (Izrada NPP baziranih na ishodima učenja za sva zanimanja i profile srednjih škola; Bazična obuka nastavnog osoblja o primjeni NPP na bazi ishoda učenja; Primjena NPP-a na bazi ishoda učenja; nastavak

Hercegovačko-neretvanske županije

	<p>potpore u opremanju kabineta praktične nastave; Evaluacija programa obuke i rezultata učenja i rada škola i mjere za poboljšanje);</p> <p>-Izraditi, promovirati i implementirati Programe za rad s nadarenom i talentiranom djecom; Kreirati i implementirati programe osposobljavanja profesora/nastavnika za prepoznavanje nadarenih i talentiranih učenika i rad s njima; Osigurati adekvatnu opremu, literaturu i pristup digitalnim alatima i resursima; Unaprijediti izvannastavne i slobodne aktivnosti, sekcije, natjecanja, festivale, manifestacije, radionice i slično;</p> <p>-Materijalno tehničko opremanje odgojno-obrazovnih ustanova;</p> <p>-Stimuliranje upisa učenika u tehničke i strukovne škole putem stipendiranja;</p> <p>-Podizanje kvaliteta srednjoškolskog odgoja i obrazovanja u strukovnim školama; podržati projekte modernizacije opreme potrebne za izvedbu praktičnog djela nastave;</p> <p>-Poduzeti potrebne radnje i aktivnosti na zakonskom reguliranju, implementaciji i promociji sustava dualnog obrazovanja;</p> <p>-Poduzeti aktivnosti u svrhu uspostavljanja i održavanja kontinuirane suradnje između sektora obrazovanja i tržišta rada (poslodavaca);</p> <p>-Kreirati upisnu politiku HNŽ/K prema potrebnim profilima djelatnika na tržištu rada, subvencionirati i poticati poslovne subjekte na omogućavanje obavljanja učeničke i studentske prakse;</p> <p>-Jačati postojeći sustav stipendiranja učenika i studenata;</p> <p>-Preduzeti aktivnosti na izradi i implementaciji Plana infrastrukturnog prilagođavanja objekata potrebama mladih s invaliditetom za neometan pristup i kretanje unutar odgojno-obrazovnih institucija.</p>
PERIOD PROVEDBE	2023. – 2028. godina
NADLEŽNA INSTITUCIJA	Vlada HNŽ/K, Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i sporta HNŽ/K
PARTNERI U PROVEDBI	Srednje škole na području HNŽ/K; Sveučilište u Mostaru i Univerzitet "Džemal Bijedić" u Mostaru; Pedagoški zavod; Zavod za školstvo HNŽ/K; Obrtnička komora HNŽ/K; Organizacije civilnog društva, međunarodni EU fondovi
FINANCIJSKI OKVIR	Postojeća proračunska sredstva, uz planiranje novih, u skladu s potrebama mladih
MOGUĆI INDIKATORI	<ul style="list-style-type: none"> - Usvojena Startegija obrazovanja HNŽ/K; - Usvojen Zakon o dualnom obrazovanju HNŽ/K; - Uspostavljeni Programi za rad s nadarenim i talentiranim učenicima/studentima; - Povećan broj učenika/studenata uključenih u programe stipendiranja; - Povećan broj učenika/studenata upisanih u škole/fakultete za deficitarna zanimanja; - Broj izgrađenih, rekonstruiranih i opremljenih objekata odgojno-obrazovnih ustanova; - Broj škola koje koriste e-dnevnike; - Broj implementiranih nastavnih planova i programa na bazi ishoda učenja za sve razine obrazovanja; - Broj zaključenih sporazuma o suradnji s poslovnim subjektima, vladinim i nevladinim sektorom na području HNŽ/K u svrhu obavljanja učeničke/studentske prakse.
CILJNA SKUPINA	Učenici srednjih škola, studenti; nastavno osoblje; građani.
KRAJNJI KORISNICI	Srednjoškolci i studenti.
4.1.2. MJERA	Jačanje znanstveno-istraživačkih kapaciteta visokoobrazovnih

Hercegovačko-neretvanske županije

	<p>institucija Cilj mjere: modernizirati institucije i programe kako bi se mogli prilagoditi potrebama suvremenog ekonomsko-gospodarskog prosperiteta koji utječe na kvalitetu života građana. Ulaganjem u znanost, digitalizacijom, poticanjem uporabe informacijskih tehnologija i inovacija stvara se suvremeni tehnološki razvitak.</p>
AKTIVNOSTI	<p>-Izrada, usvajanje i implementacija Zakona o znanstveno-istraživačkoj djelatnosti i tehnološkom razvitku HNŽ/K; -Potpora unapređenju digitalne infrastrukture na Sveučilištu i Univerzitetu (hardver, softver, oprema i servisi); -Potpora realizaciji programa obuka za digitalno osposobljavanje uposlenih u IT centru, nastavnog osoblja, studenata i administrativnog osoblja; -Potpora digitalizaciji nastave i nastavnih procesa na Sveučilištu i Univerzitetu; -Potpora digitalizaciji istraživačke djelatnosti (relevantnim bazama podataka i jačanju izdavačke djelatnosti uz promoociju otvorenog pristupa, uspostava modula za praćenje NI/UI rada); -Potpora digitalizaciji suradnje na Sveučilištu i Univerzitetu s okruženjem (javna uprava, poslovni sektora, nevladin sektor); -Podržavati znanstveno-istraživačke projekte u kojima sudjeluju sveučilišta/univerziteti iz FBiH i osnivanje znanstvenih instituta; -Osigurati potporu formiranju poduzetničke infrastrukture na visokoškolskim ustanovama (promocija koncepta "poduzetničkog sveučilišta/univerziteta"); -Uspostaviti digitalnu platformu e-student za praćenje dostupnosti statusa, analizu i zapošljavanje studenata; -Potpuna integracija unutar sveučilišta/univerziteta u FBiH uz osiguranje prohodnosti studenata između pojedinih fakulteta; -Raditi na internacionalizaciji visokog obrazovanja kroz uvođenje predmeta i programa na engleskom jeziku i drugim stranim jezicima; -Poticanje međunarodne razmjene studenata, nastavnog i nenastavnog osoblja; -Veće korištenje međunarodnih fondova i programa (npr. razmjena studenata – ERASMUS+ i sl., međunarodni programi suradnje univerziteta, programi usavršavanja nastavnog kadra i sl.); -Poticati povezivanje nastavnog kadra iz dijaspore i institucija u kojima rade s domaćim sveučilištima/univerzitetima; -Kreirati i razvijati bazu podataka akademske dijaspore.</p>
PERIOD PROVEDBE	2023. – 2028. godina
NADLEŽNA INSTITUCIJA	Vlada HNŽ/K, Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i sporta HNŽ/K
PARTNERI U PROVEDBI	Sveučilište u Mostaru, Univerzitet "Džemal Bijedić" u Mostaru, znanstveno-istraživački instituti; tehnološki parkovi; poslovni subjekti sa područja HNŽ/K, međunarodni EU fondovi
FINANCIJSKI OKVIR	Postojeća proračunska sredstva, uz planiranje novih, u skladu s potrebama mladih – (500.000,00 KM-Grant za znanost i mlade znanstvenike)
MOGUĆI INDIKATORI	<ul style="list-style-type: none"> - Usvojen Zakon o znanstveno-istraživačkoj djelatnosti i tehnološkom razvitku HNŽ/K; - Uvojena Strategija znanstvenog i tehnološkog razvitka HNŽ/K; - Broj realiziranih istraživačko-razvojnih projekata u suradnji s gospodarstvom; - Broj programa za usavršavanje i mobilnost akademskog osoblja;

Hercegovačko-neretvanske županije

	<ul style="list-style-type: none"> - Broj formiranih znanstveno-tehnoloških parkova na području HNŽ/K; - Iznos sredstava „povučenih“ iz međunarodnih i EU fondova kroz međunarodne znanstveno-istraživačke projekte; - Obim pristupa relevantnim znanstvenim bazama podataka; - Povećan fond sredstava za potporu mladim znanstvenicima u znanstvenom usavršavanju, sudjelovanju na međunarodnim znanstvenim konferencijama i izdavanju novije znanstvene literature; - Uspostavljena baza podataka akademske dijaspore.
CILJNA SKUPINA	Visokoobrazovne institucije na području HNŽ/K; student; znanstveno-nastavno osoblje iz HNŽ/K i dijaspore; građani.
KRAJNI KORISNICI	Studenti svih ciklusa studija; znanstveno-nastavno osoblje; građani.
4.1.3. MJERA	<p>Razvoj i promocija sustava neformalnog i cjeloživotnog obrazovanja</p> <p>Cilj mjere: omogućiti građanima HNŽ/K pristup kvalitetnim programima prekvalifikacije i cjeloživotnog učenja nakon završene škole i studija, a koji su u skladu s potrebama tržišta rada i gospodarskog razvitka</p>
AKTIVNOSTI	<ul style="list-style-type: none"> - Donošenje nedostajućih podzakonskih akata predviđenih Zakonom o obrazovanju odraslih HNŽ/K; - Potpora ustanovama za obuku odraslih u razvoju zakonom priznatih programa obrazovanja odraslih (Kreiranje programa cjeloživotnog učenja u funkciji jačanja konkurentnosti radne snage i povećanja broja zaposlenih u poduzećima na području HNŽ/K) - Provoditi certifikaciju i registraciju ustanova za formalno i neformalno obrazovanje odraslih; - Podržati pristup cjeloživotnom učenju i vještinama, kako za poduzetnike, tako i za one koji planiraju osnovati poduzeće; - Osmisliti i intenzivirati nove obuke za prekvalifikaciju u IT/STEM sektor i stimulirati izdvajanja za neformalno obrazovanje uz potporu postojećim pružateljima ovih usluga/aktivnosti; - Podržati projekte koji omogućavaju provedbu različitih programa neformalnog obrazovanja za teže zapošljive kategorije stanovništva koji će poboljšati njihovu poziciju na tržištu rada (npr. mlade koji su prerano napustili srednju školu, osobe s invaliditetom, mlade u procesu osamostaljivanja nakon napuštanja domova za djecu bez roditeljskog staranja, žrtve nasilja u obitelji i sl.); - Promovirati koncept cjeloživotnog učenja kao osnovu za trajnu zapošljivost, društvenu uključenost, razvoj aktivnog građanstva, te razvijanje individualnih potencijala mladih osoba
PERIOD PROVRDBE	2023. – 2028. godina
NADLEŽNA INSTITUCIJA	Vlada HNŽ/K, Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i sporta HNŽ/K
PARTNERI U PROVEDBI	Udruge i organizacije registrirane za formalno i neformalno obrazovanje odraslih; Zavod za školstvo i Pedagoški zavod HNŽ/K; poslovni subjekti, organizacije civilnog društva, Služba za zapošljavanje.
FINANCIJSKI OKVIR	Postojeća proračunska sredstva, uz planiranje novih, u skladu s potrebama mladih
MOGUĆI INDIKATORI	<ul style="list-style-type: none"> - Usvojeni nedostajući podzakonski akti predviđeni Zakonom o obrazovanju odraslih HNŽ/K; - Broj programa obrazovanja odraslih; - Broj mladih koji sudjeluju u programima neformalnog

Hercegovačko-neretvanske županije

	<p>obrazovanja</p> <ul style="list-style-type: none"> - Broj registriranih i certificiranih subjekata za obrazovanje odraslih i broj izdatih diploma; - Broj mladih koji su uspješno završili programe dokvalifikacije/prekvalifikacije; - Procenat (%) samozapošljavanja kroz prekvalifikaciju zanimanja.
CILJNA SKUPINA	Studenti; Građani; Gospodarstvenici; Investitori; Učenici završnih razreda osnovnih i srednjih škola; mladi koji su prerano napustili odgojno-obrazovni sustav, mladi s invaliditetom.
KRAJNI KORISNICI	Studenti, srednjoškolci, mladi koji su prerano naspustili odgojno-obrazovni sustav, mladi s invaliditetom i druge kategorije teže zapošljivih kategorija mladih (mladi u procesu osamostaljivanja nakon napuštanja domova za djecu bez roditeljskog staranja, žrtve nasilja u obitelji itd.).
4.2. PRIORITET	Unaprijeđenje kulturno-umjetničkog aktivizma mladih na području HNŽ/K
4.2.1. MJERA	<p>Kreirati preduvjete i poticajni ambijent za sudjelovanje mladih u programima/projektima iz oblasti kulture i umjetnosti</p> <p>Cilj mjere: Povećati procenat mladih u HNŽ/K koji aktivno sudjeluju u kreiranju i/ili impementiranju različitih i kvalitetnih kulturnih događaja, projekata i aktivnosti iz oblasti umjetnosti kao i procenat mladih koji redovno posjećuju kulturne događaje i događaje vezane uz umjetnost</p>
AKTIVNOSTI	<ul style="list-style-type: none"> -Promocija i unapređenje suradnje s udrugama mladih; -Potpora, promocija i analiza projekata vezanim uz kulturne događaje i događaje iz umjetnosti u kojima sudjeluju mladi; -Poticati kulturno i kreativno stvaralaštvo kroz implementiranje različitih projekata u osnovnim, srednjim školama i fakultetima; -Osigurati sredstva za nagrađivanje i stipendiranje uspješnih mladih umjetnika; -Podržati programe međunarodne razmjene mladih u oblasti kulture i umjetnosti; -Povećati ulaganja u predstave u kojima će sudjelovati mladi; -Povećati broj mladih koji redovno posjećuju kulturne događaje odnosno događaje vezane uz umjetnost; -Stvaranje kulturne platforme uvezujući sve sudionike u kulturi, umjetnosti, arhitekturi, ali i dijalogu; -Razvijanje modela društveno odgovornog poslovanja s ciljem dragovoljnog doprinosa javnog i privatnog sektora razvoju kulturne platforme.
PERIOD PROVEDBE	2023. – 2028. godina
NADLEŽNA INSTITUCIJA	Vlada HNŽ/K, Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i sporta HNŽ/K
PARTNERI U PROVEDBI	Osnovne, srednje škole i fakulteti; ustanove/institucije kulture na području HNŽ/K; organizacije civilnog društva; omladinske udruge.
FINANCIJSKI OKVIR	Postojeća proračunska sredstva, uz planiranje novih, u skladu s potrebama mladih
MOGUĆI INDIKATORI	<ul style="list-style-type: none"> -Broj realiziranih programa/projekata u oblasti kulturnog stvaralaštva mladih; -Broj mladih umjetnika uključenih u programe/projekte kulturnog stvaralaštva mladih; -Broj stipendija/nagrada za mlade umjetnike sa područja HNŽ/K; -Broj održanih edukativnih programa/projekata/radionica i drugih

Hercegovačko-neretvanske županije

	aktivnosti u cilju podizanja svijesti mladih o značaju kulturno-umjetničkog aktivizma za ekonomski i društveni razvitak HNŽ/K.
CILJNA SKUPINA	učenici; studenti; mladi u omladinskim udrugama;
KRAJNJI KORISNICI	učenici; studenti; građani.

STRATEŠKI CILJEVI	PRIORITETI	INDIKATOR	POLAZNA VRIJEDNOST (2022.)	CILJNA VRIJEDNOST (2028.)	
Strateški cilj 1. Promocija i unaprjeđenje programa upošljavanja mladih i usmjeravanje stambene politike za mlade	Mladi nakon uspješno završenog školovanja uspješno pronalaze prvo radno iskustvo, obavljanje vježbeničkog staža i/ili se samozapošljavaju.	Smanjen broj nezaposlenih mladih osoba	6482	4500	
		Povećan broj poslovnih subjekata	14200	16000	
	Mladi dobivaju potporu od HNŽ/K u stambenom zbrinjavanju	Porez na prvu nekretninu obuhvaća mlade osobe (mlađe od 35g)	Prisutan		Mlade osobe oslobođene plaćanja.
		Fond za subvenciju prve nekretnine mladih	Ne postoji		Uspostavljen 300.000KM/god

STRATEŠKI CILJEVI	PRIORITETI	INDIKATOR	POLAZNA VRIJEDNOST	CILJNA VRIJEDNOST
Strateški cilj 2. Unaprjeđenje uvjeta za ostvarivanje prava mladih iz oblasti socijalne i zdravstvene skrbi	Uvezan sustav potpore i pomoći mladima s područja HNŽ/K kojim se sprječava diskriminacija i isključenost te preveniraju poteškoće s kojima se mladi susreću u segmentima ostvarivanja prava iz oblasti socijalne skrbi	Broj uposlenih u centrima za socijalni rad	97	120
		Udio uključenosti osoba s invaliditetom u društvo (%)	10%	50%
	Jačati sustav zdravstvene zaštite mladih	Broj novih programa preventivne zaštite zdravlja mladih	0	10
		% mladih obuhvaćenih zdravstvenim osiguranjem	95%	100%

STRATEŠKI CILJEVI	PRIORITETI	INDIKATOR	POLAZNA VRIJEDNOST (2022.)	CILJNA VRIJEDNOST (2028.)
Strateški cilj 3. Poboljšati aktivno i kreativno slobodno vrijeme i mobilnost mladih u sigurnom okruženju	Aktivno i kreativno provođenje slobodnog vremena	Broj sportsko-rekreativnih zona	15	30
		% investicija u sport	30%	70%
	Podsticanje mladih na veću mobilnost u društvu i postizanje visoke razine sigurnosti.	Formirano Vijeće mladih HNŽ/K	NE	DA
		% infrastrukturna i tehnološka modernizacija sustava sigurnosti	60%	90%
		Broj evidentiranih kaznenih djela	929	650

STRATEŠKI CILJEVI	PRIORITETI	INDIKATOR	POLAZNA VRIJEDNOST (2022.)	CILJNA VRIJEDNOST (2028.)
Strateški cilj 4. Promocija važnosti odgojno-obrazovnog sustava i kulturno-umjetničkog aktivizma mladih u cilju doprinosa ekonomskom i društvenom razvitku HNŽ/K	Unaprijediti odgojno-obrazovni sustav i znanstveni razvitak na području HNŽ/K	Usvojeni Zakon o dualnom obrazovanju HNŽ/K; Zakon o znanstvenom i tehnološkom razvitku HNŽ/K; -Podzakonski akti predviđeni Zakonom o obrazovanju odraslih HNŽ/K	NE	DA
		Broj srednjoškolaca na 1.000 stanovnika	33	40
		Stopa obrazovanja mladih	1.46	2.0
		Broj certificiranih ustanova za obuku i prekvalifikaciju odraslih	1	3
		Povećan broj mladih koji primaju stipendiju	2.700	3.500
	Unaprijeđenje kulturno-umjetničkog aktivizma mladih na području HNŽ/K	Postojanje fonda za stipendiranje i nagrađivanje mladih umjetnika sa područja HNŽ/K	NE	DA
		% sufinanciranja projekata/programa iz oblasti kulture i umjetnosti u koje su uključeni mladi	20%	35%

IMPLEMENTACIJA, MONITORING I EVALUACIJA

IMPLEMENTACIJA

Implementacija Strategije za mlade HNŽ/K za period 2023.-2028. je dužnost Vlade HNŽ/K i Ministarstva prosvjete, znanosti, kulture i sporta HNŽ/K te ista nije predmet Projektnog zadatka. Ipak, ukratko će se naznačiti način na koji bi se trebalo pristupiti implementaciji, monitoringu i evaluaciji Strategije u periodu 2023. – 2028. godine.

Proces implementacije, monitoringa i evaluacije Strategije predstavlja složen proces i on se može organizirati na različite načine. Za ovaj proces bi trebalo na razini HNŽ/K imenovati Tim za implementaciju, monitoring i evaluaciju strategije za mlade, a koju bi činili županijski/kantonalni službenici zaduženi za rad s mladima, stručni suradnici za pitanja mladih, članovi iz reda vijeća mladih sa područja HNŽ/K i po potrebi eksterna lica (eksperti). Koordinacija i kao cjelokupan proces upravljanja nad implementacijom Strategije bi se odvijao kroz radne sastanke Tima za implementaciju strategije uz redovno sudjelovanje nadležnih Županijskih/Kantonálnih službi i

drugih sudionika koji su uključeni u proces implementacije projekata i aktivnosti koji su predviđeni Strategijom.

Dužnosti po imenovanju članova Tima za implementaciju Strategije su:

- Osnovna zaduženja članova Tima
- Aktivnosti koje su potrebne za efikasnu koordinaciju i upravljanje procesom implementacije, monitoringa i evaluacije Strategije sa konkretnim zaduženjima članova tima koje su usmjerene na identificirane aktivnosti
- Vremenski plan provedbe predviđenih aktivnosti
- Sredstva, metode i dinamika komunikacije među članovima Tima i izvještavanje Županijskog/Kantonalnog ministra.

Na početku svake kalendarske godine, TIM za implementaciju, monitoring i evaluaciju strategije dužan je izraditi Godišnji plan i program za implementaciju, monitoring i evaluaciju strategije, kao i operativni plan po mjesecima i aktivnostima za realizaciju, kako bi se izvršilo programiranje u proračun u planiranim iznosima za sufinanciranje i potporu od strane resornog ministarstva. Za efikasnu implementaciju, monitoring i evaluaciju Strategije od iznimnog je značaja proces odabira projekata odnosno usklađenost odabranih projekata s Strategijom. Također, neophodno je da su projekti izvodivi, samoodrživi, s jasnim IMPACT-om i da su odabrani na transparentan način.

Godišnji plan rada je provedbeni dokument koji, pored redovnih aktivnosti sadrži i aktivnosti na godišnjoj razini koje će se poduzimati kako bi se implementirali strateški ciljevi, prioriteti i mjere iz Startegije za mlade HNŽ/K.

Za efikasnu implementaciju praćenja i vrednovanja, te korištenja rezultata vrednovanja potrebno je organizirati primjeren sustav upravljanja relevantnim podacima. Takav sustav treba osigurati pravovremene informacije o projektima, njihovim sudionicima i rezultatima. Osnovu sustava činila bi baza koja bi morala sadržavati:

- osnovne podatke o svakom projektu (nosioci, vrijeme trajanja, aktivnosti, iznos financiranja itd);
- dodatne podatke o sadržaju projekta (mjera i prioritet unutar kojih se projekt realizira, utjecaj na ciljnu skupinu/krajnje korisnike, sažetak projekta);
- ključne pokazatelje rezultata svakog projekta.

MONITORING

Monitoring predstavlja sustavno i kontinuirano prikupljanje, analiziranje i korišćenje podataka i indikatora radi mjerenja napretka realizacije Strategije za mlade HNŽ/K, u svrhu poduzimanja odgovarajućih mjera radi eventualnih korekcija i unapređenje efikasnosti izvršenja te izvještavanja o ostvarenim rezultatima.

U procesu monitoringa uspostavljaju se i redovno ažuriraju elektronske evidencije indikatora ostvarenja strateških ciljeva, prioriteta i mjera iz strateških dokumenata te indikatora iz godišnjeg plana rada, i navedene evidencije ujedno su temelj za izradu godišnjeg izvješća o radu kao i izvješća o razvoju.

Monitoring aktivnosti, odnosno monitoring procesa odnosi se na praćenje vremenske dinamike realizacije aktivnosti i projekata predviđenih samim Akcijskim planom. U potpunosti razvijeni Akcijski plan definira sve potrebne kontrolne parametre za ovu vrstu monitoringa. Da bi se mogao obavljati monitoring rezultata i efekata na odgovarajući način potrebno je definirati set indikatora (indikator kao standard kontrole) za svaku mjeru, te set indikatora za svaki strateški cilj i set indikatora za cjelokupnu Strategiju. U priloženom Akcijskom planu naznačene su projektne aktivnosti za svaku mjeru, što predstavlja temelj za identificiranje indikatora. Pri tome je važno napomenuti da nositelj svake mjere u postupku njene operacionalizacije, kroz predviđene projekte, treba još jedanput, u komunikaciji s Timom za implementaciju Strategije, razmotriti pitanje indikatora, fokusirajući se na kvantitativne indikatore. U cilju provedbe monitoringa napretka neophodno je definirati indikatore koji su vremenski određeni te koji će omogućiti uporabu indikatora tijekom perioda implementacije Strategije (2023 – 2028).

Godišnji izvještaj o radu je implementacijski dokument koji sadrži pregled i analizu izvršenja programa (mjera) i aktivnosti/projekata iz godišnjeg plana rada županijskog/kantonalnog organa uprave i priprema se s ciljem praćenja provedbe planiranih programa (mjera) i aktivnosti/projekata i ocjene doprinosa u ostvarivanju glavnog programa županijskog/kantonalnog organa uprave. U godišnjem izvješću o radu precizno se navodi jesu li i u kojoj mjeri izvršene planirane aktivnosti iz godišnjih programa rada, ostvareni očekivani rezultati, utrošena planirana sredstva za izvršenje aktivnosti i za eventualno neizvršavanje, navode se razlozi za neizvršenje ili objašnjenje za djelomično izvršavanje.

EVALUACIJA

Evaluacija je proces kojim se određuje vrijednost i značaj intervencije, odnosno programa, projekta ili sveukupne strategije razvitka, prema unaprijed definiranim kriterijima. U skladu s navedenim regulatornim okvirom, za županijske/kantonalne strateške dokumente obvezna je evaluacija u tijeku. Evaluacija u tijeku se provodi s ciljem utvrđivanja stupnja implementacije strateških dokumenata, ostvarivanja, te efektivnosti i efikasnosti planiranih mjera i direktnih rezultata prema zacrtanim ciljevima i očekivanjima, kao i sumiranja rezultata i obezbjeđenja ulaznih elemenata za sljedeće strateške dokumente. Evaluacija u tijeku se provodi obvezno u predzadnjoj godini implementacije strateških dokumenata u FBiH, a postignuti rezultati dostupni su i koriste se u tijeku izrade novih strateških dokumenata. Evaluacija u tijeku Strategije za mlade HNŽ/K za period 2023-2028. godina raditi će se u predzadnjoj godini implementacije Strategije (2027. godine), a istu je moguće uraditi i na polovini perioda implementacije (2025. godine) ukoliko se utvrdi potreba, a prvenstveno radi praćenja ostvarenja ciljeva, prioriteta i mjera zacrtanih Strategijom za mlade.

OKVIRNA FINANCIJSKA KONSTRUKCIJA**Financijska projekcija za projekte razvrstane po strateškim ciljevima i godinama (Proračun HNŽ/K)**

Cilj/naziv strateškog cilja	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Promocija i unaprjeđenje programa upošljavanja mladih i usmjeravanje stambene politike za mlade	Okvirno 3.500.000,00 KM- Program zapošljavanja vježbenika	Okvirno 3.500.000,00 KM+0.5% povećanje svake naredne godine u skladu s povećanjem životnog standarda- Program upošljavanja vježbenika	Okvirno 3.500.000,00 KM+0.5% povećanje svake naredne godine u skladu s povećanjem životnog standarda- Program upošljavanja vježbenika	Okvirno 3.500.000,00 KM+0.5% povećanje svake naredne godine u skladu s povećanjem životnog standarda- Program upošljavanja vježbenika	Okvirno 3.500.000,00 KM+0.5% povećanje svake naredne godine u skladu s povećanjem životnog standarda- Program upošljavanja vježbenika	Okvirno 3.500.000,00 KM+0.5% povećanje svake naredne godine u skladu s povećanjem životnog standarda- Program upošljavanja vježbenika
	0,00 KM	Oslobađanje plaćanja poreza od 5% na promet prve nekretnine- okvirno (100.000,00 KM	Kreiranje posebne stavke u proračunu HNŽ/K kao „Fond za subvencije stambenih kredita“- okvirno 150.000,00 KM	Okvirno: 100.000,00 KM (porezna oolakšica)+15 0.000,00 KM („Fond za subvencije stambenih kredita“)	Okvirno: 150.000,00 KM (porezna oolakšica)+15 0.000,00 KM („Fond za subvencije stambenih kredita“)-UK: 300.000,00KM	Okvirno: 150.000,00 KM (porezna oolakšica)+1 50.000,00 KM („Fond za subvencije stambenih kredita“)- UK: 300.000,00KM
Cilj 2. Unaprjeđenje uvjeta za ostvarivanje prava mladih iz oblasti socijalne i zdravstvene skrbi	Okvirno 4.300.000,00 KM postojeća proračunska stavka za stipendije i subvencije smještaja u studentski dom	Okvirno 4.300.000,00 KM postojeća proračunska stavka za stipendije i subvencije smještaja u studentski dom	Okvirno 4.300.000,00 KM postojeća proračunska stavka za stipendije i subvencije smještaja u studentski dom	Okvirno 4.300.000,00 KM postojeća proračunska stavka za stipendije i subvencije smještaja u studentski dom	Okvirno 4.300.000,00 KM postojeća proračunska stavka za stipendije i subvencije smještaja u studentski dom	Okvirno 4.300.000,00 KM postojeća proračunska stavka za stipendije i subvencije smještaja u studentski dom
Cilj 3. Poboljšati aktivno i kreativno slobodno vrijeme i mobilnost	Postojeća proračunska sredstva, uz planiranje novih, u skladu s potrebama mladih (100.000,00	Postojeća proračunska sredstva, uz planiranje novih, u skladu s potrebama mladih (100.000,00	Postojeća proračunska sredstva, uz planiranje novih, u skladu s potrebama mladih (150.000,00	Postojeća proračunska sredstva, uz planiranje novih, u skladu s potrebama mladih (200.000,00	Postojeća proračunska sredstva, uz planiranje novih, u skladu s potrebama mladih (200.000,00	Postojeća proračunska sredstva, uz planiranje novih, u skladu s potrebama mladih (200.000,00

Hercegovačko-neretvanske županije

mladih u sigurnom okruženju	KM-grant za sufinanciranje projekata iz omladinskog sektora)	KM-grant za sufinanciranje projekata iz omladinskog sektora)	KM-grant za sufinanciranje projekata iz omladinskog sektora)	KM-grant za sufinanciranje projekata iz omladinskog sektora)	KM-grant za sufinanciranje projekata iz omladinskog sektora)	KM-grant za sufinanciranje projekata iz omladinskog sektora)
Cilj 4. Promocija važnosti odgojno-obrazovnog sustava i kulturno-umjetničkog aktivizma mladih u cilju doprinosa ekonomskom i društvenom razvitku HNK	Postojeća proračunska sredstva, uz planiranje novih, u skladu s potrebama mladih – (500.000,00 KM-Grant za znanost i mlade znanstvenike)	Postojeća budžetska sredstva, uz planiranje novih, u skladu s potrebama mladih – (500.000,00 KM-Grant za znanost i mlade znanstvenike)	Postojeća budžetska sredstva, uz planiranje novih, u skladu s potrebama mladih – (500.000,00 KM-Grant za znanost i mlade znanstvenike)	Postojeća budžetska sredstva, uz planiranje novih, u skladu s potrebama mladih – (500.000,00 KM-Grant za znanost i mlade znanstvenike)	Postojeća budžetska sredstva, uz planiranje novih, u skladu s potrebama mladih – (500.000,00 KM-Grant za znanost i mlade znanstvenike)	Postojeća budžetska sredstva, uz planiranje novih, u skladu s potrebama mladih – (500.000,00 KM-Grant za znanost i mlade znanstvenike)
UKUPNO:	Proračun HNŽ/K+Proračun aktualnih projektnih aktivnosti EU i drugih domaćih fondova	Proračun HNŽ/K+Proračun aktualnih projektnih aktivnosti EU i drugih domaćih fondova	Proračun HNŽ/K+Proračun aktualnih projektnih aktivnosti EU i drugih domaćih fondova	Proračun HNŽ/K+Proračun aktualnih projektnih aktivnosti EU i drugih domaćih fondova	Proračun HNŽ/K+Proračun aktualnih projektnih aktivnosti EU i drugih domaćih fondova	Proračun HNŽ/K+Proračun aktualnih projektnih aktivnosti EU i drugih domaćih fondova

LITERATURA

1. Barroso, J. M. (2010). Communication from the commission, Europe 2020: Brussels. Dostupno na <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:EN:PDF>
2. Eurostat <https://balkans.aljazeera.net/interactives/2019/5/18/mapa-crnogorci-najkasnije-napustaju-roditeljski-dom>
3. Federalni zavod za programiranje razvoja (2020): Socioekonomski pokazatelji po općinama FBiH u 2019. godini.
4. Hercegovačko-neretvanska županija/kanton u brojkama, Federalni zavod za statistiku, Sarajevo, 2022, str. 29.
5. <http://eacea.ec.europa.eu/citizenship/>
6. <http://eacea.ec.europa.eu/youth/>
7. http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-programme/doc78_en.htm

Hercegovačko-neretvanske županije

8. http://www.dep.gov.ba/dokumenti_politika/srednjorocna_razvojna_strategija/default.aspx?id=133&langTag=bs
9. <http://www.fknbih.edu/Portals/4/1.zakon%20o%20volontiranju%20fbih.pdf>
10. <http://www.pufbih.ba/v1/public/upload/zakoni/a4b2d-hnk-zakon-o-porezu-na-promet-nekretnina-precisceni.pdf>
11. <https://catbih.ba/mobilnost-mladih-nisi-drvo-pomakni-se-da-bi-rastao/>
12. <https://hercegovackiportal.com/2022/09/18/capliina-63-mladih-ljudi-potpisalo-ugovor-za-sufinanciranje-prve-stambene-nekretnine/>
13. <https://www.bhnekretnine.ba/blog/svi-porezi-na-nekretnine-u-bih.html>
14. <https://www.frontal.ba/novost/94755/formalno-i-ili-neformalno-obrazovanje->, pristup 10. 11. 2022.
15. https://www.katastar.ba/download/Izvjestaj_RCN_2021.PDF
16. Mladi ljudi i lokalna samouprava
http://www.namrb.org/projects/yplsg/Young_people_and_local_selfgovernance_hr.pdf
17. Navedeno prema: Startegija razvitka Hercegovačko-neretvanske županije/ kantona za period 2021.-2027. - Nacrt starteške platforme, str. 52.
18. Navedeno prema: Startegija razvitka Hercegovačko-neretvanske županije/kantona za period 2021.-2027. - Nacrt starteške platforme, str. 53.
19. Odluka o karakterizaciji površinski i podzemnih voda, referentnim uvjetima i parametrima za ocjenu stanja voda i monitoringu voda (Službene novine F BiH, br. 1/14); Okvirna direktiva o vodama (2000/60/EZ)
20. Plan upravljanja otpadom HNŽ/K (2021.-2026.)
21. Povelja uključena u Rezoluciju 237. Stalne konferencije predstavnika lokalnih i regionalnih vlasti u Evropi usvojena 19. ožujka 1992. godine
22. Pravilnik o zdravstvenoj ispravnosti vode za piće („Službeni glasnik BiH“, br. 40/10 i 30/12 i 62/17)
23. Službene novine F BiH“, br. 36/10
24. Službeni glasnik Brčko distrikta, br. 18/17
25. Službeni glasnik Republike Srpske, br. 98/04, 119/08 i 1/12
26. Spisak osnovnih škola na području HNŽ/K dostupan na:
<http://cms.monkshnk.gov.ba/Upload/Dokumenti/OS-d2dec84.pdf>, pristup 13. 11. 2022.
27. Spisak srednjih škola na području HNŽ/K dostupan je na:
<http://cms.monkshnk.gov.ba/Upload/Dokumenti/SS-3462cc6.pdf>, pristup 13. 11. 2022.
28. Strategija prema mladima Kantona Sarajevo za period 2019.-2023.godina, Sarajevo 2019.
29. Strategija razvitka Hercegovačko-neretvanske županije/kantona za period 2021.-2027. godina - NACRT STRATEŠKE PLATFORME.
30. Tubić, Svjetlana, Harmonizacija politika obrazovanja odraslih u Bosni i Hercegovini, DVV International - Ured za BiH, Sarajevo, 2019, str. 32.
31. Vidjeti Mapu pristupačnosti osnovnih i srednjih škola za djecu i mlade s invaliditetom, U.G. “Nešto više”, dostupno na: <http://zelimznanje.com/map/>, 10. 11. 2022.
32. Vidjeti npr. <http://obala.edu.ba/index.php/743-centara-za-talентовane-i-nadarene-ucenike-u-gimnaziji-obala>, pristup 13.11.2022.
33. Statistički bilten br. 350/2022, str. 83.; Statistički bilten br.330/2021, str. 85.; Statistički bilten br.312/2020, str. 85. i Statistički bilten br. 294/2019, str. 85.
34. Youth Policy BackPack : Mali rječnik pojmova politike za mlade i rada sa mladima
35. Zakon o kontroli i ograničenoj upotrebi duhana, duhanskih i ostalih proizvoda za pušenje („Službene novine FBiH“, br. 38/22)
36. Zakon o ministarstvima i drugim tijelima uprave BiH („Službeni glasnik BiH“, br. broj 5/03, 42/03, 26/04, 42/04, 45/06 i 88/07, 35/09, 103/09, 87/12, 6/13, 19/16 i 83/2017)
37. Zakon o mladima F BiH
38. Zakon o zdravstvenoj zaštiti („Službene novine FBiH“, br. 46/2010 i 75/2013)
39. Zakon o zdravstvenom osiguranju („Službene novine FBiH“, br. 30/97, 7/02, 70/08, 48/11, 36/18 i 61/22)
40. Zavod za javno zdravstvo Federacije BiH (2022): Analiza prijava liječenih ovisnika od psihoaktivnih supstanci u Federaciji BiH (2019-2020)
41. Zavod za javno zdravstvo Federacije BiH (2022): Zdravstveno stanje stanovništva i zdravstvena zaštita u Federaciji BiH

Hercegovačko-neretvanske županije

42. Zavod za javno zdravstvo HNŽ/K (2022): Ocjena zdravstvenog stanja stanovništva HNŽ/K za 2021. godinu

ODLUKA I RJEŠENJE O IMENOVANJU RADNE SKUPINE ZA IZRADU STRATEGIJE

PRILOG

Na temelju članka 16. stavak (1) i članka 17. stavak (2) Zakona o Vladi Hercegovačko-neretvanske županije („Narodne novine HNŽ“, broj: 3/07 i 5/09), članka 11. i 14. Zakona o mladima F BiH („Službene novine F BiH“, broj: 36/10) i članka 10. Zakona o izvršavanju Proračuna HNŽ-K za 2022. godinu („Narodne novine HNŽ“, broj: 11/21), u cilju izrade radnog materijala Strategije za mlade Hercegovačko-neretvanske županije-kantona, na prijedlog Ministarstva prosvjete, znanosti, kulture i športa, Vlada Hercegovačko-neretvanske županije-kantona je na 173. sjednici, održanoj 26.4.2022. godine, donijela

O D L U K U
O PRISTUPANJU IZRADI STRATEGIJE ZA MLADE HNŽ-K
ZA RAZDOBLJE 2022.-2027. GODINA I ODOBRAVANJU NOVČANIH SREDSTAVA
UTVRĐENIH PRORAČUNOM HNŽ-K ZA 2022. GODINU
ZA MINISTARSTVO PROSVJETE, ZNANOSTI, KULTURE I ŠPORTA
S POZICIJE „UGOVORENE USLUGE (IZRADA STRATEGIJE ZA MLADE)“

PRIMLJENO 06.05.2022.			
ORGAN JEDIN.	KL. OZNAKA	REZ. BROJ	BILJEŠKA
957	01	904	122

I

Pristupa se izradi Strategije za mlade Hercegovačko-neretvanske županije-kantona za razdoblje 2022.-2027. godina.

II

Sredstva za izradu Strategije za mlade Hercegovačko-neretvanske županije-kantona za razdoblje 2022.-2027. godina osigurana su u Proračunu HNŽ-K za 2022. godinu („Narodne novine HNŽ“, broj: 11/21) na poziciji Ministarstva prosvjete, znanosti, kulture i športa, organizacijska jedinica 17010001, ekonomski kod 613 900 HAK008 „Ugovorene usluge (izrada Strategije za mlade)“ u iznosu od 40.000,00 KM (slovima: četrdesettisuća KM).

III

Za potrebe izrade Strategije za mlade Hercegovačko-neretvanske županije-kantona, Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa posebnim Rješenjem imenovat će Interresornu radnu skupinu za izradu radnog materijala Strategije za mlade Hercegovačko-neretvanske županije-kantona za razdoblje 2022.-2027. godina.

IV

Za realiziranje ove Odluke zadužuju se Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa i Ministarstvo financija.

V

Odluka stupa na snagu danom donošenja, a objavit će se u „Narodnim novinama Hercegovačko-neretvanske županije“.

Bosna i Hercegovina
 Federacija Bosne i Hercegovine
HERCEGOVAČKO-NERETVANSKA ŽUPANIJA-KANTON
V L A D A

Broj: 01-102-1146/22
 Mostar, 26.4.2022. godine

PREDSJEDNIK
 dr. sc. Nevenko Herceg

Hercegovačko-neretvanske županije

Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
HERCEGOVAČKO - NERETVANSKI
KANTON
MINISTARSTVO OBRAZOVANJA, NAUKE
KULTURE I SPORTA

Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
HERCEGOVAČKO - NERETVANSKA
ŽUPANIJA-KANTON
MINISTARSTVO PROSVJETE, ZNANOSTI
KULTURE I ŠPORTA

Mostar, S. Radića 3/III, tel.: +387 (0)36-334-400; fax: +387 (0)36 316-792; www.monkshnk.gov.ba; e-mail: monkshnk@tel.net.ba
Broj: 05-01-45-904-1/22

Mostar, 01.09.2022. godine

Na osnovu člana 55. Zakona o organizaciji uprave Hercegovačko-neretvanskog kantona („Službene novine HNK“, broj 9/09), člana 9. tačka 31. Zakona o kantonalnim ministarstvima i drugim tijelima kantonalne uprave („Službene novine HNK“, broj 4/98), članova 11., 14. i 16. Zakona o mladima FBiH (Službene novine Federacije BiH, broj: 36/10 od 16.6.2010.), člana 10. Zakona o izvršenju Budžeta HNK za 2022. godinu („Službene novine HNK, broj: 11/22) i tačke III Odluke o pristupanju izradi Strategije za mlade Hercegovačko-neretvanskog kantona za period 2022-2027. godina i odobravanju novčanih sredstava utvrđenih Budžetom HNK za 2022. godinu za Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta sa pozicije „Ugovorene usluge (izrada strategije za mlade)“, broj:01-1-02-1146 od 26.04.2022. godine, a u cilju izrade radnog materijala Strategije za mlade Hercegovačko-neretvanskog kantona, ministar Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta Hercegovačko-neretvanskog kantona **d o n o s i**:

R J E Š E N J E

**O IMENOVANJU RADNE GRUPE ZA IZRADU RADNOG
MATERIJALA STRATEGIJE ZA MLADE HERCEGOVAČKO-NERETVANSKOG KANTONA**

I

Imenuje se Radna grupa za izradu radnog teksta Strategije za mlade Hercegovačko-neretvanskog kantona (u daljem tekstu: Radna grupa), u sastavu kako slijedi:

<u>R/B</u>	<u>Ime i prezime (zvanje)</u>	<u>Institucija/Ustanova/Organizacija</u>	<u>Uloga u RG</u>
1.	Rijad Novaković, van. prof. 	Univerzitet Džemal Bijedić u Mostaru	Koordinator
2.	Katerina Malić Bandur, izv. prof. dr. sc. 	Sveučilište u Mostaru	zamjenica koordinatora
3.	Ivo Čarapina, mag. oec. 	Vijeće mladih Grada Mostara, počasni predsjednik	član
4.	Zaim Mehić, student EIT-a 	Vijeće mladih Grada Mostara, predsjednik	član
5.	Svjetlana Stanić Koštroman, Prof. dr. sc. 	Sveučilište u Mostaru	član
6.	Nihad Šemić, MA 	Služba za zaštitu prava branilaca i njihovih porodica Grada Mostara	član
7.	Antonija Novak, mag. soc. rada 	Centar za socijalni rad Grada Mostara	član
8.	Ramajana Demirović, Doc.dr 	Univerzitet Džemal Bijedić u Mostaru	član
9.	Azema Gubeljčić, prof. pedagogije, stručna savjetnica za mlade 	Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta	član
10.	Jasmin Jašarević, ekspert za pitanja mladih	Udruženje „PRONI“ Centar za omladinski razvoj	član

Hercegovačko-neretvanske županije

II

Lica koja će obavljati stručne, logističke, konsultativne, odnosno administrativno-tehničke poslove za potrebe Radne grupe **bez naknade** su: Azemina Gubeljić, stručna savjetnica za mlade, Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta HNK i Jasmin Jašarević, ekspert za pitanja mladih Udruženja „PRONI“ Centar za omladinski razvoj, a zadatke koji se odnose na metodologiju sačinjavanja upitnika o položaju mladih, određivanje uzorka ispitanika, te na osnovu kvantitativne i kvalitativne analize obrađenih upitnika određivanje prioriteta za poboljšanje položaja mladih i s tim u vezi planiranje finansijskih uslova implementacije strategije, poduzet će članovi Radne grupe uz podršku Vlade HNK.

III

Zadatak Radne grupe iz tačke I ovog rješenja je izrada i dostavljanje Vladi Hercegovačko-neretvanskog kantona nacrta Strategije za mlade Hercegovačko-neretvanskog kantona do **31.12. 2022. godine**, dok će prijedlog Strategije biti upućen u skladu sa procedurama usvajanja iste, kao i izrada i usaglašavanje prijedloga Akcionog plana Hercegovačko-neretvanskog kantona za provođenje Strategije za 2023. godine.

IV

Naknada za rad članovima Radne grupe utvrdit će se posebnim rješenjem.

Dostaviti:

1. Koordinator, zamjeniku i članovima Radne grupe
2. a/a

MINISTAR

PRIVITAK (Analiza ankete s grafikonima)

Analiza potreba i položaja mladih u HNŽ/K

Analiza potreba i položaja mladih u HNŽ/K je anketni upitnik koji je kreiran s ciljem da ispita stavove i mišljenja mladih sa područja Hercegovačko-neretvanske županije/kantona. Strukturirani anketni upitnik provodio se kontrolirano, online, uz pomoć srednjih škola, visokoškolskih ustanova, službi za zapošljavanje, te putem intervjua za osobe s invaliditetom tijekom mjeseca listopada 2022. godine, a samom ispunjenju anketnog upitnika pristupilo je 1063 ispitanika starosti od 15 do 30 godina.

Što je Zakon o mladima FBiH?

**Zakon o mladima je regulirao:
život, položaj i djelovanje mladih u Federaciji Bosne i Hercegovine**

Koje oblasti Zakon uređuje?

-Prava i obveze mladih

-Rad s mladima i omladinske aktivnosti

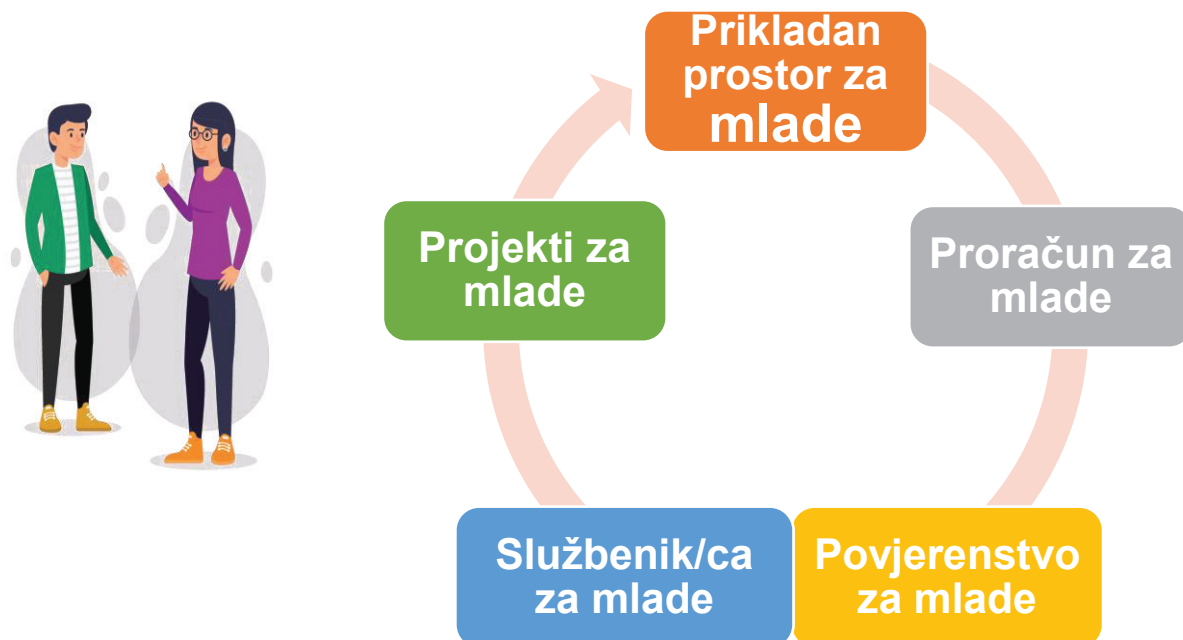
-Potpora mladima i načini sudjelovanja mladih

**-Programski pristup djelovanja prema mladima i
partnerstvo**

- Omladinske udruge

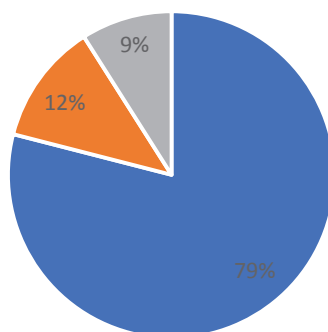
-Vijeća mladih

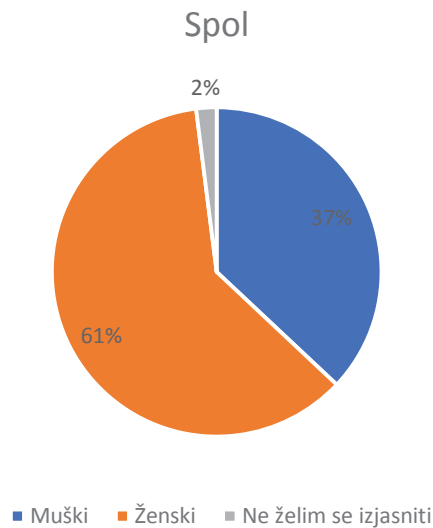
Kako treba izgledati zajednica po mjeri mladih?**Opći podaci**

Od 1063 mladih koji su ispunili anketni upitnik, oko 79% bili su mladi od 15 do 20 godina, 12% bili su mladi od 21 do 25 godina i 9% bili su mladi od 25 do 30 godina.

Godine starosti

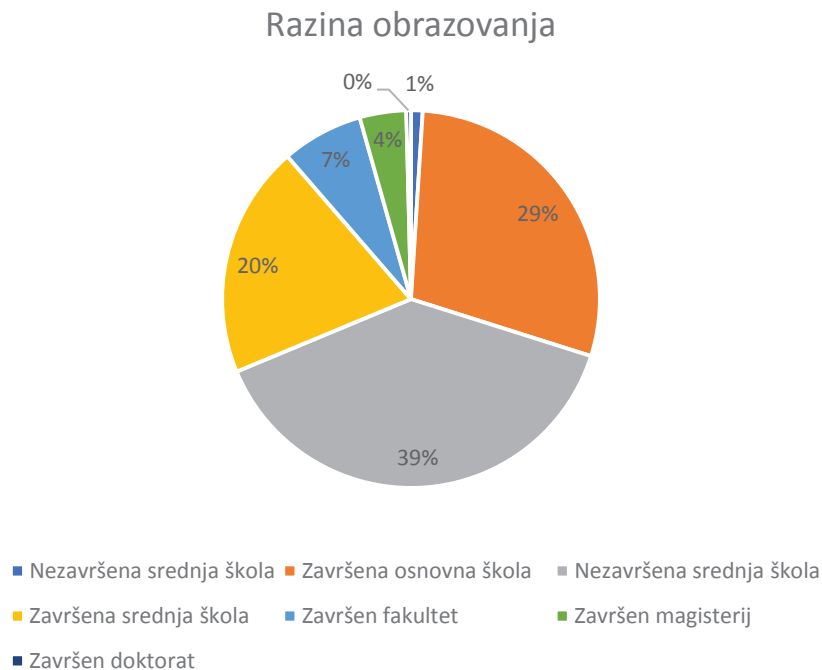

■ 15-20 GODINA ■ 21-25 GODINA ■ 25-30 GODINA

Od 1063 mladih koji su ispunili anketni upitnik, 61,1% činile su osobe ženskog spola, dok su u manjem procentu, 36,3% činili muškarci, 1,8% mladih koji su ispunili anketu nije se željelo izjasniti o svom spolu.

Nezavršenu osnovnu školu ima 0,95% ispitanika, 28,8% ih ima završenu osnovnu školu, a 38,8% nezavršenu srednju školu. Što se tiče završene srednje škole, 20,55% mladih ima završenu srednju školu. 6,95% ih ima završen fakultet, 4% magisterij, dok 0,4% ima doktorat.

Hercegovačko-neretvanske županije

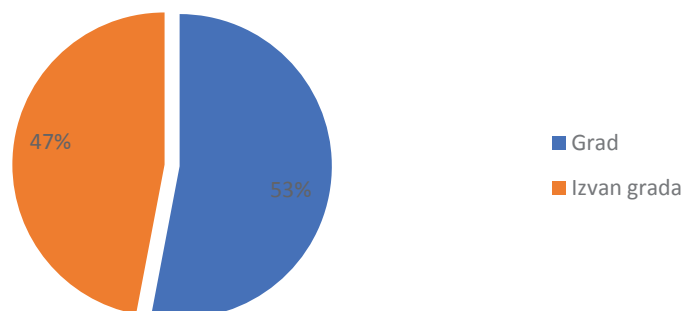
Analiza razine obrazovanja kod mladih koji su ispunili anketni upitnik govori da oko 68% mladih ima status učenika, oko 18% mladih ima status studenta, oko 2% su studenti s honorarnim poslom, 1% su studenti stalno uposleni, 2% honorarno uposleni, 4% su stalno uposleni, oko 2% su neuposleni, a manje od 1 % su osobe s invaliditetom osposobljene za rad, samouposleni i osobe s invaliditetom.

TRENUTNI STATUS	
Učenik	68%
Student	18%
Student s honorarnim poslom	2%
Student s stalnim uposlenjem	1%
Honorarno uposlen	2%
Stalno uposlen	4%
Neuposlen	2%
Osoba s invaliditetom osposobljena za rad	1%
Samouposlen	1%
Osoba s invaliditetom	1%

U nacionalnu manjinu spada 2,75% ispitanika, 1,95% su povratnici, 8,65% su raseljene osobe, 0,95% izbjegle osobe, a 1,85% ima obiteljska primanja ispod 300 KM. Nezavršenu osnovnu školu ima 1,4% ispitanika, a 2,25% ispitanika je osoba s invaliditetom i/ili posebnim potrebama. 82,35% se ne identificiraju kao neka od ponuđenih kategorija.

KATEGORIJA	
Nacionalna manjina	2,75%
Povratnik	1,95%
Raseljene osobe (s prostora unutar BiH)	8,65%
Izbjegle osobe (s prostora izvan BiH)	0,95%
Obiteljska primanja ispod 300 KM	1,85%
Nezavršena osnovna škola	1,4%
Osoba s invaliditetom i/ili posebnim potrebama	2,25%
Nijedno od navedenih	82,35%

Živim u

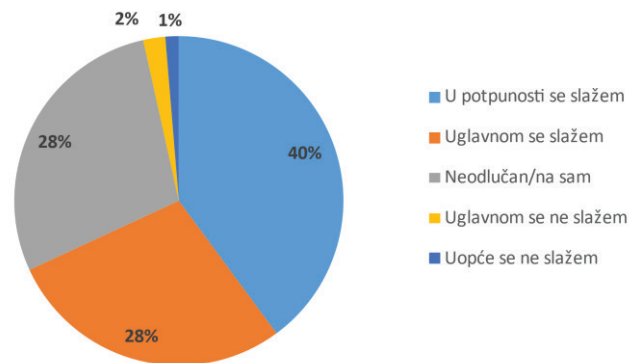

52,7% ispitanika živi u gradu, a 47,3% ispitanika živi izvan grada

STAMBENA POLITIKA

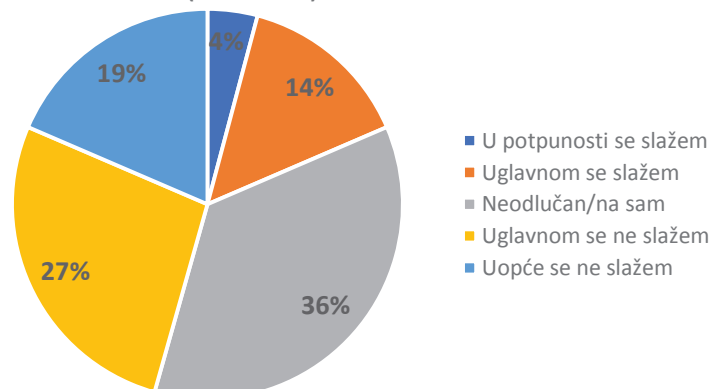
40% mladih u potpunosti se slaže da bi porezna olakšica na prvu nekretninu pozitivno utjecala na rješavanje stambenog pitanja mladih.

Smatram da bi porezna olakšica (subvencija) na prvu nekretninu pozitivno utjecala na rješavanje stambenog pitanja (n=1063)

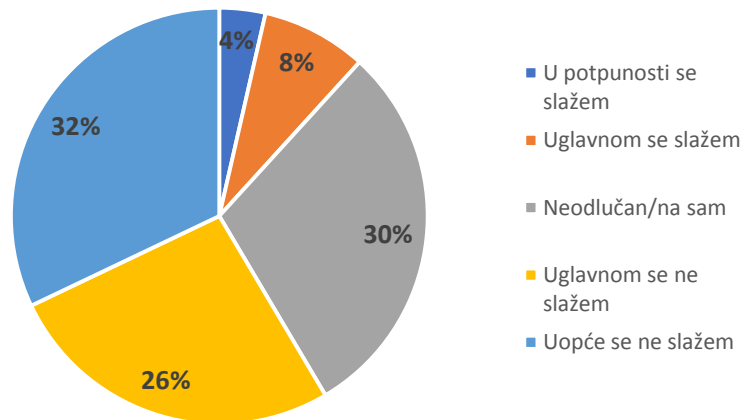
Rezultati anketnog istraživanja ukazuju da 19% mladih misle da se na području HNŽ/K brine o stambenim pitanjima socijalno ugroženih skupina ljudi, dok se 46% ne slaže (36% je neodlučno).

Na području HNŽ/K se brine o stambenim pitanjima socijalno ugroženih skupina ljudi (n=1063)

Također, mladi ispitanici su skeptični prema HNŽ/K, obzirom na olakšice mladim ljudima kod kupovina stanova, jer ih se oko 58% ne slaže da ih Županija/Kanton uopće daje, dok ih je samo 12%

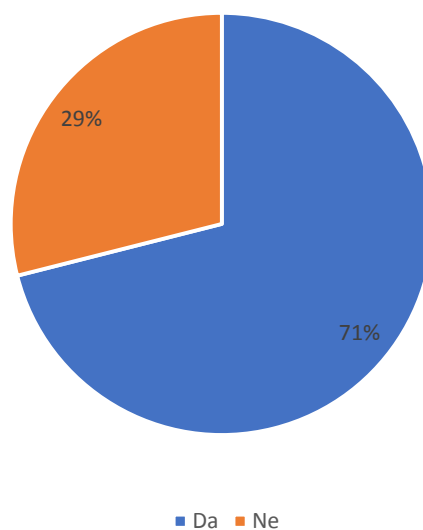
HNŽ/K nudi olakšice mladim ljudima kod kupovina stanova

suglasno.

Među ispitanicima, 71% mladih planira tražiti informacije o stambenim kreditima za mlade, mogućim povlaštenim kamatnim stopama ili slično, dok ih skoro 80% planira tražiti i porezne olakšice ili subvencije.

Kada budem planirao da kupim stan, tražit ću informacija u vezi sa stambenim kreditima za mlade

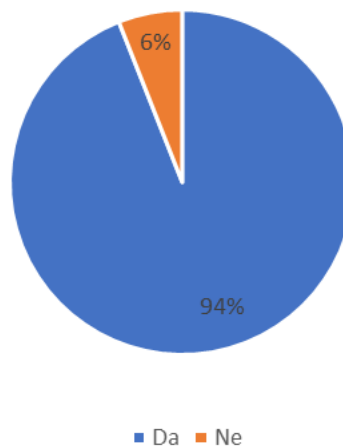

Ispitanici anketnog upitnika u svrhu izrade Strategije za mlade, izjasnili su se da ih 85% živi u roditeljskom domu.

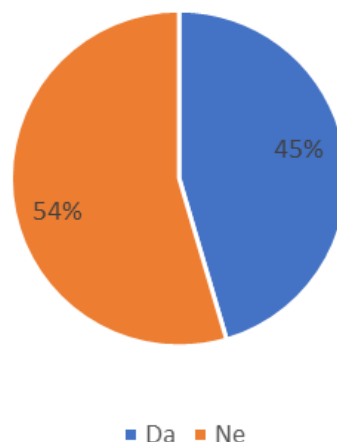
ZDRAVSTVENA POLITIKA

Što se tiče osiguranja mladih u HNŽ/K, podaci ankete iz 2022. godine (n=1.063) ukazuju da je 93,6% mladih zdravstveno osigurano, među kojima je 77,4% osigurano preko roditelja, njih 10,2% preko poslodavca, 5,6% preko zavoda za zapošljavanje, a 4,2% mladih sami sebi plaćaju zdravstveno osiguranje. Mladih u HNŽ/K koji nisu zdravstveno osigurani je 6,4%, što je zabrinjavajuće, iako pravo na zdravstvenu zaštitu iz st. 1. i 2. članka 25. Zakona pripada osobama dok imaju svojstvo učenika, odnosno redovnog studenta i time se krši jedno od temeljnih ljudskih prava mladih po Konvenciji o ljudskim pravima koje je i Bosna i Hercegovina ratificirala.

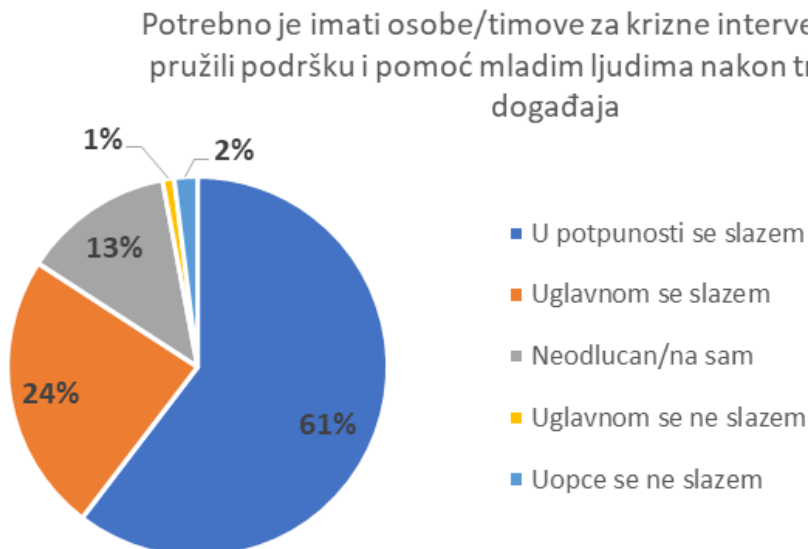
Imam zdravstveno osiguranje

Na pitanje „Jesu li uvjeti zdravstvenog osiguranja senzibilizirani za mlade osobe?“, 54% osoba odgovorilo je „Ne“, a oko 46% osoba reklo je „Da“, što je alarmantno.

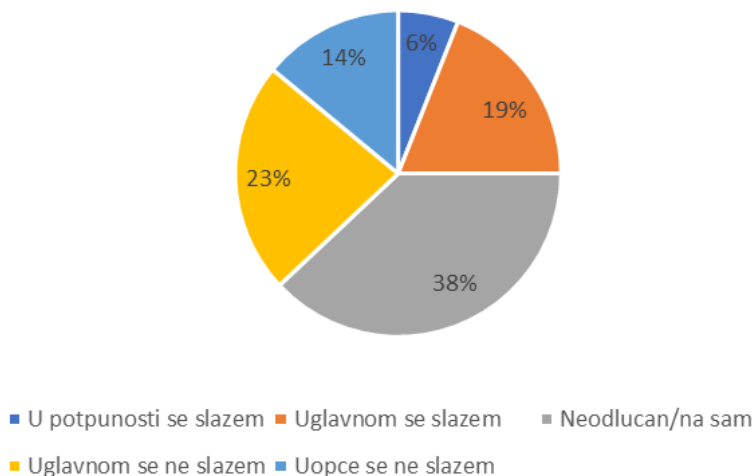
Jesu li uvjeti zdravstvenog osiguranja
senzibilizirani za mlade osobe?

61% mladih slaže se u potpunosti da je potrebno imati timove/osobe za krizne intervencije koji bi pružili potporu i pomoć mladim ljudima nakon traumatskih događaja, a 24% ih se uglavnom slaže.

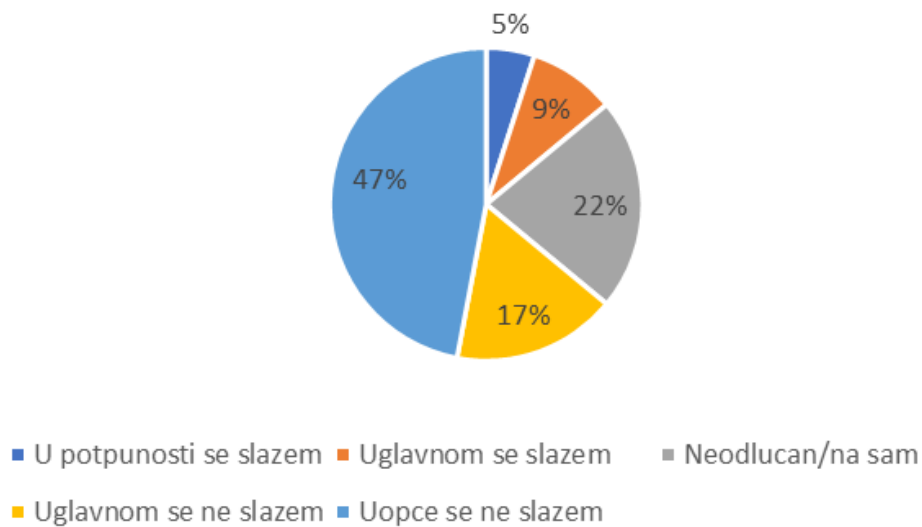
Samo 6% mladih se potpuno slažu da postoje programi prevencije rizičnog ponašanja, dok se njih 19% uglavnom slažu. Znatna postotak od 23% mladih se uglavnom ne slažu da takvi programi postoje, odnosno 14% njih se uopće ne slažu, dok je najveći postotak od 38% neodlučno, iz čega možemo zaključiti da većina ispitanika nije upoznata s programima prevencije rizičnog ponašanja mladih.

Na području HNŽ postoje programi prevencije rizičnog ponašanja mladih ljudi

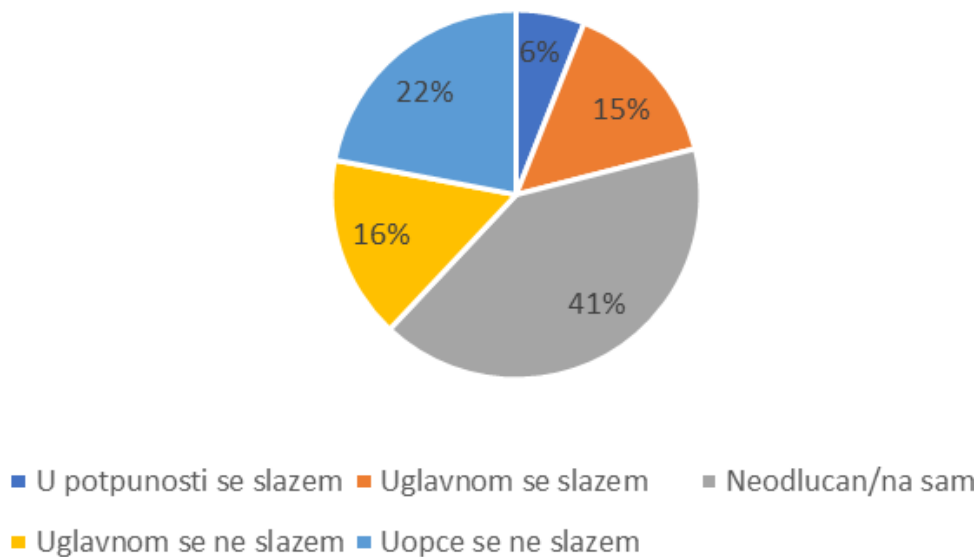

Da posjećuju savjetovališta za mlade o mentalnom i tjelesnom zdravlju ili školskog pedagoga kada imaju potrebu, složilo se svega 14% ispitanika, a da se raspituju o projektima u zajednici vezanim za reproduktivno zdravlje složilo se svega 22% mladih.

Posjećujem savjetovališta za mlade o mentalnom i fizičkom zdravlju ili školskog pedagoga kada imam potrebu

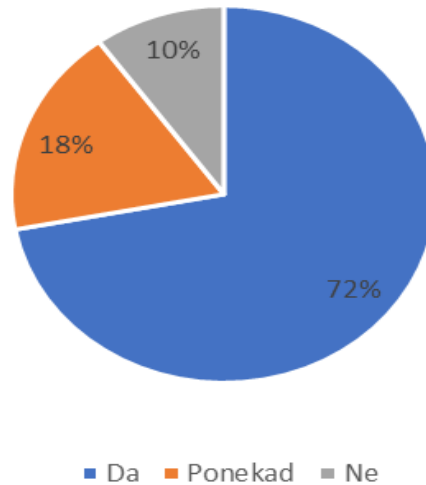

Raspitujem se o projektima u mojoj zajednici u svezi reproduktivnog zdravlja

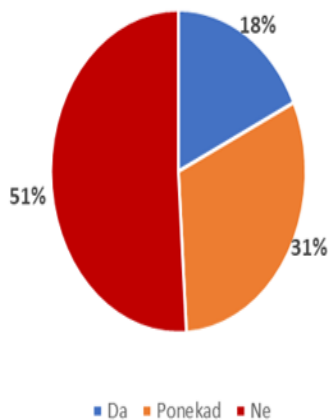
Rezultati anketnog istraživanja mladih na području HNŽ/K pokazuju da svega 9,4% mladih redovno posjećuje liječnika, dok njih 72% liječnika posjećuje samo kada su bolesni, odnosno 18,3% liječnika posjećuju ponekad.

Posjećujem liječnike samo kad sam bolestan/a

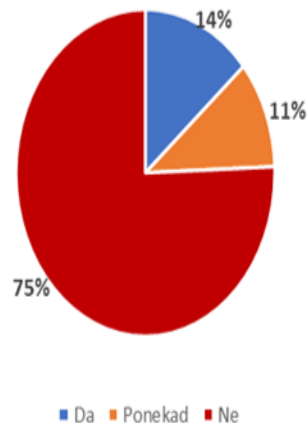

Rezultati ankete među mladima u HNŽ/K u 2022. godini provedene na uzorku od 1.063 ispitanika ukazuju na zabrinjavajući podatak da 48,4% konzumira ili povremeno konzumira alkohol. U istoj anketi 5% mladih je potvrdno odgovorilo na pitanje koje se odnosilo na konzumiranje opojnih sredstava i narkotika, što je također izuzetno alarmantno.

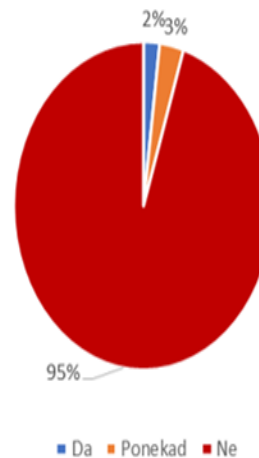
Konzumiram alkohol

Konzumiram cigarete

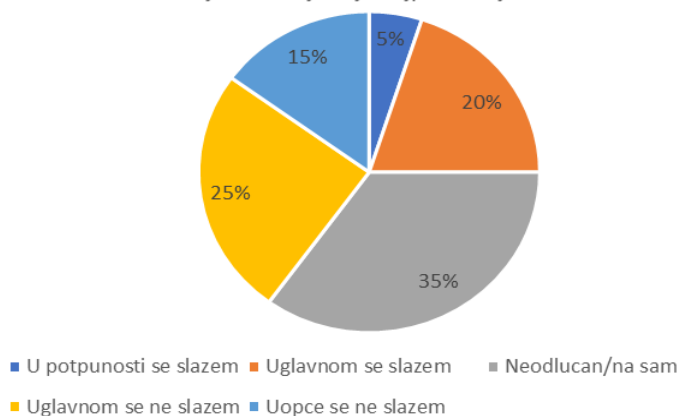
Konzumiram opojna sredstva/narkotike

SOCIJALNA POLITIKA

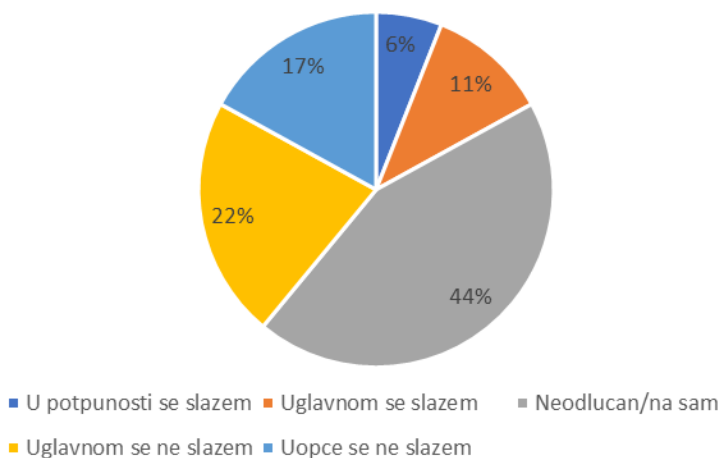
Od ukupnog broja anketiranih mladih, njih 5% se u potpunosti slaže da je socijalna pomoć pristupačna onim mladim ljudima kojima je najpotrebnija. 20% mladih se uglavnom slaže s navedenom tvrdnjom, dok je 35% mladih neodlučno po pitanju istog. 25% mladih uglavnom se ne slaže da je socijalna pomoć pristupačna mladim ljudima u potrebi, a 15% anketiranih mladih se uopće ne slaže. Nažalost, podatak od oko 50% mladih, koji smatra da se mladima u potrebi ne pruža socijalna pomoć, pokazuje nam pravi uzrok odlaska mladih s područja HNŽ/K, a što je poražavajuća činjenica.

Na području HNK danas je socijalna pomoć pristupačna onim mladim ljudima kojima je najpotrebnija

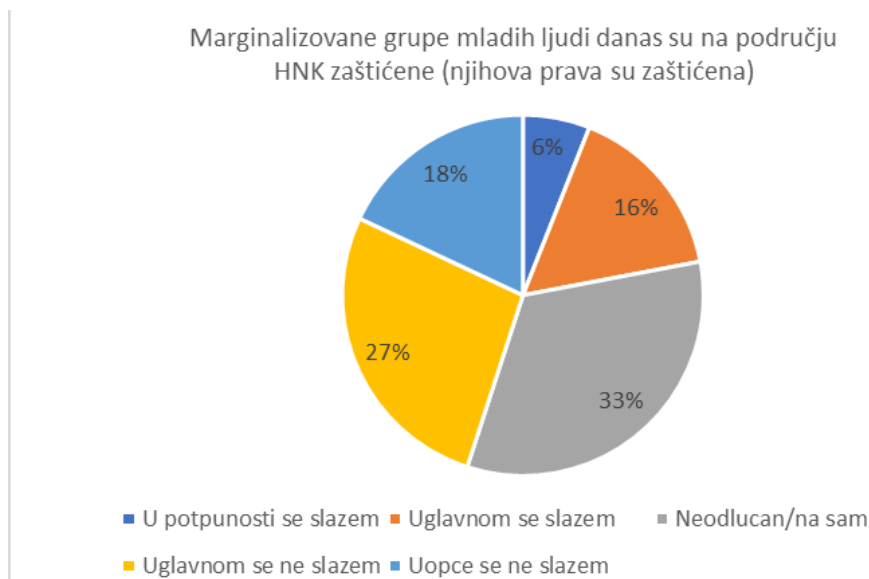

Po mišljenju anketiranih, svega 6% se u potpunosti slaže da mladi koji izlaze iz ustanova socijalne skrbi imaju potporu pri stambenom zbrinjavanju i zapošljavanju. 11% mladih uglavnom se slaže s navedenom tvrdnjom. 44% mladih je neodlučno po pitanju tvrdnje imaju li mladi koji izlaze iz ustanova socijalne skrbi potporu pri stambenom zbrinjavanju i zapošljavanju. Uglavnom se ne slaže 22% anketiranih mladih, a 17% istih se uopće ne slaže s navedenom tvrdnjom.

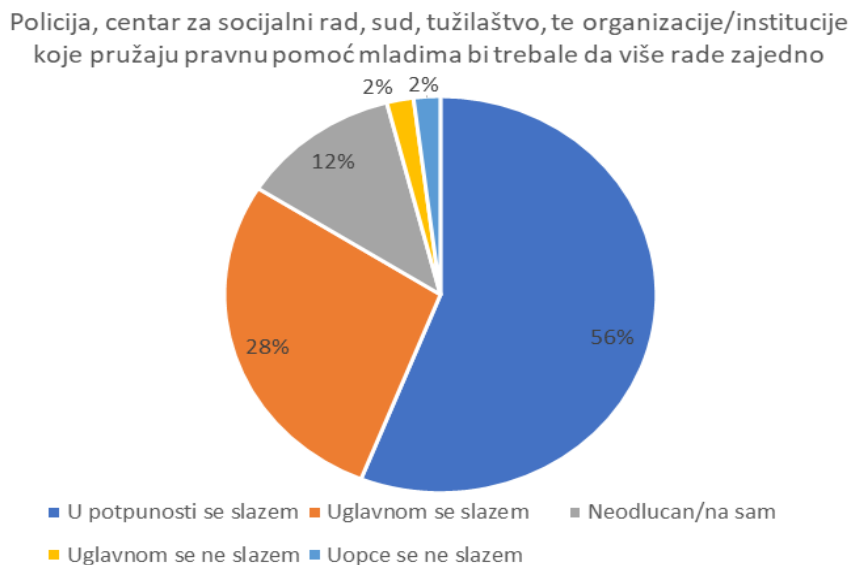
Mladi koji izlaze iz ustanova socijalne zaštite imaju podršku pri stambenom zbrinjavanju i zapošljavanju

6% anketiranih mladih osoba u potpunosti se slaže da su prava marginaliziranih grupa zaštićena. 16 % mladih uglavnom se slaže da su prava marginaliziranih grupa zaštićena. 33% mladih je neodlučno po pitanju navedene tvrdnje, dok se 27% mladih uglavnom ne slaže da su prava marginaliziranih grupa zaštićena. 18% mladih se uopće ne slaže s navedenom tvrdnjom.

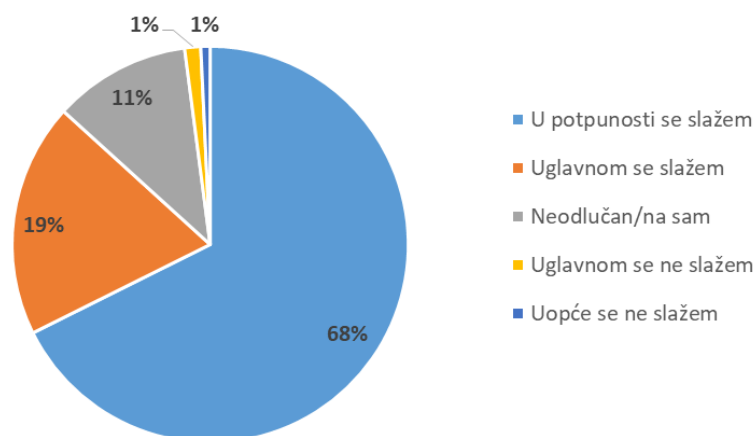
Po pitanju suradnje institucija koje pružaju pomoć mladima, 56% anketiranih mladih s područja HNŽ/K se u potpunosti slaže da bi institucije trebale više raditi zajedno. 28% anketiranih se uglavnom slaže, dok je 12% neodlučnih. Kad su u pitanju protivljenja ovoj tvrdnji, po 2% mladih smatra da se uglavnom ne slažu, tj. uopće se ne slažu da bi institucije koje pružaju pravnu pomoć mladima trebale više raditi zajedno.

MOBILNOST MLADIH, PARTICIPACIJA U DRUŠTVU I INFORMIRANJE

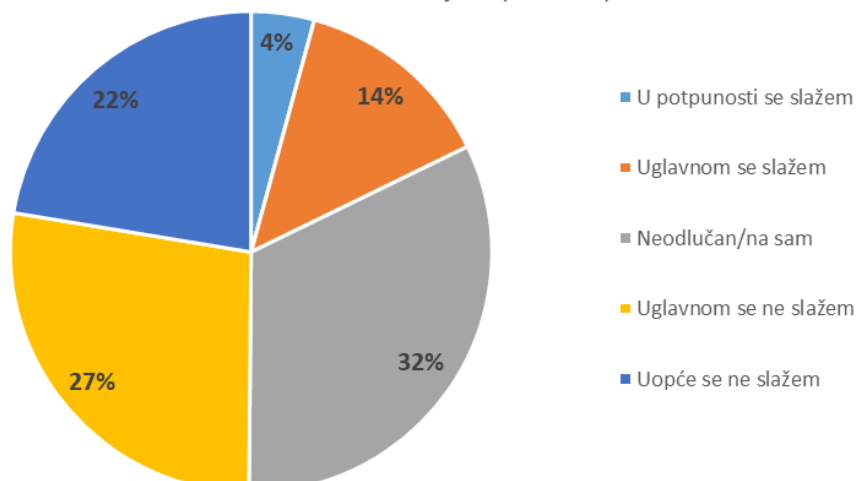
Od ukupnog broja ispitanika, čak 87% se slaže i uglavnom se slaže da HNŽ/K treba da finansijski podrži međunarodne razmjene mladih i studijska putovanja. Od ukupnog broja ispitanika 13% je neodlučno, uglavnom se ne slaže ili se ne slaže po ovom pitanju. Možemo zaključiti da mladi podržavaju mogućnost finansijske potpore za međunarodnu razmjenu i studijska putovanja.

HNŽ treba da finansijski podrži međunarodne razmjene mladih i studijska putovanja (n=1063)

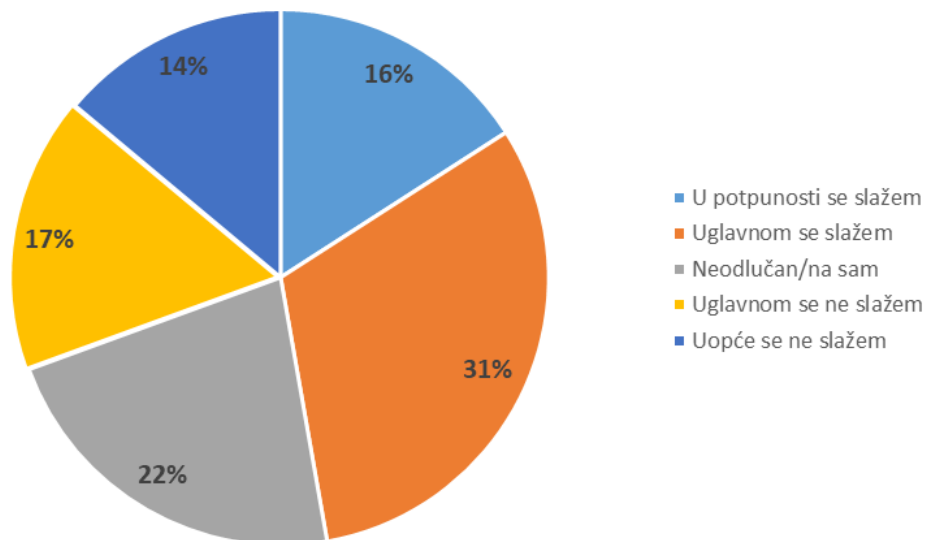
Samo 18% mladih anketiranih osoba je potvrdilo da postoji izravna i redovna komunikacija između lokalnih vlasti i mladih ljudi. Čak 82% mladih je potvrdilo da ne postoji izravna i redovna komunikacija između lokalnih i mladih ljudi (neodlučan sam 32%, uglavnom se ne slažem 27%, uopće se ne slažem 22%). Ovaj pokazatelj je alarmantan i ukazuje na lošu komunikaciju između vlasti i mladih ljudi.

Postoji direktna i redovna komunikacija između lokalnih vlasti i mladih ljudi (n=1063)

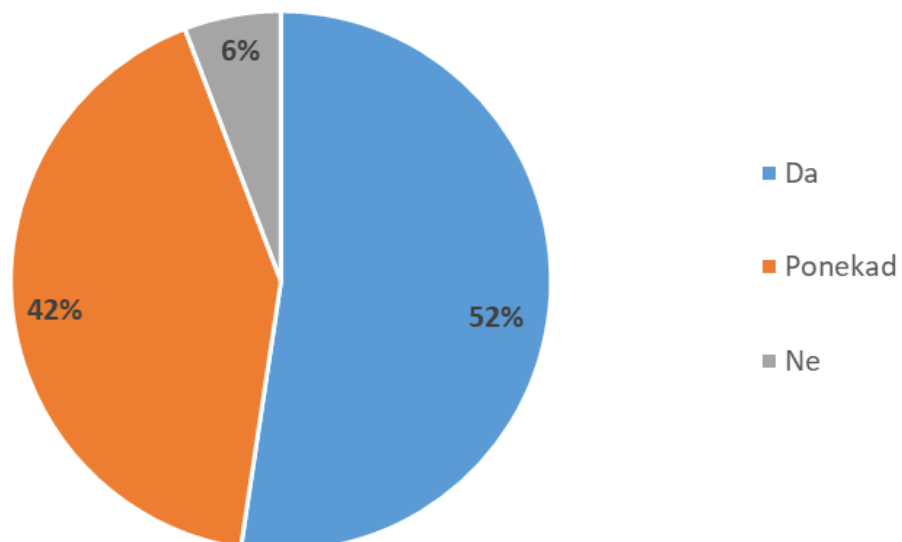

Od ukupnog broja ispitanika, 47% je zadovoljno ili uglavnom zadovoljno prijevozom na teritoriju HNŽ/K, dok 53% ispitanika je neodlučno, uglavnom se ne slaže ili se uopće ne slaže sa konstatacijom da je prijevoz prikladan na teritoriju HNŽ/K. Ovim tvrdnjama treba dodati i postotak mladih koji su iz gradske sredine (52,7%), a koji i nemaju potrebu ili vrlo malo imaju potrebu da koriste prijevoz.

Na teritoriju HNŽ-a prijevoz selo-grad i obrnuto je prikladan
(n=1063)

Od ukupnog broja ispitanika, 52,% mladih putuje unutar svoje države, dok 42,% mladih to radi ponekad, a samo 6% ne putuje unutar svoje države.

Zanimljiv podatak je da u posljednje 3 godine čak 43,9% ispitanika nije sudjelovalo u nekim programima razmjene. Taj podatak možemo povezati i s pojavom Covida 19 u zadnje tri godine, što je možda bio jedan od glavnih uzročnika ovakvih podataka. S druge strane 27% mladih je izjavilo da je putovalo van Bosne i Hercegovine, dok 25,4 mladih je putovalo unutar Bosne i Hercegovine. Vrlo mali broj mladih sudjeluje u razmjenama tipa studijska putovanja, ljetne škole i studentske razmjene.

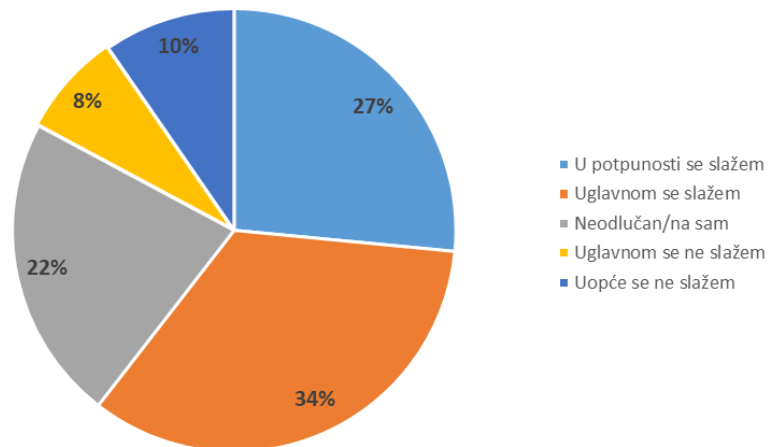
U posljednje tri godine sudjelovao sam u	
Ekskurzija u inozemstvo (van BiH)	27%
Ekskurzija u drugi entitet	10%
Ekskurzija unutar entiteta	16%
Studijska putovanja	5%
Ljetne škole	6%
Studentske razmjene	2%
Nisam učestvovao	34%
ostalo	1%

Od ukupnog broja ispitanika, čak 65,5% mladih nije član nijedne organizacije, što je poražavajući podatak. Također, 16,6% mladih je član organizacije mladih kroz vijeća učenika, studenata i slično. U religijskim organizacijama je aktivno 13,6%. Ostali podaci su zanemarivi. Možemo zaključiti da mladi u HNŽ/K dovoljno ne participiraju u društvenom životu.

Uključen sam u neku od navedenih organizacija	
Omladinska organizacija ili asocijacija	176
Politička stranka	77
Religijske organizacije	155
Organizacija za zaštitu životne sredine	26
Organizacija za zaštitu ljudskih prava	28
Profesionalne organizacije	23
Nisam član	694

Kako doći do informacija potrebnih za različite segmente života zna ili uglavnom zna 61,2% mladih, dok ostatak mladih nije sigurno da znaju (22%), a uglavnom ne zna i ne zna 16,7%, što je nažalost alarmantno i ukazuje na činjenicu da je pored formalnog obrazovanja potrebno akcenat staviti i na neformalno obrazovanje koje je značajno za osobni, socijalni i profesionalni rast i razvoj mladih.

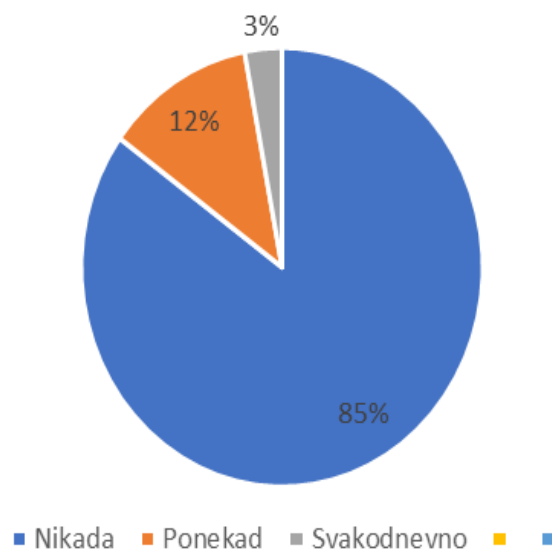
Znam kako da dođem do informacija potrebnih za različite segmente mog života (n=1063)

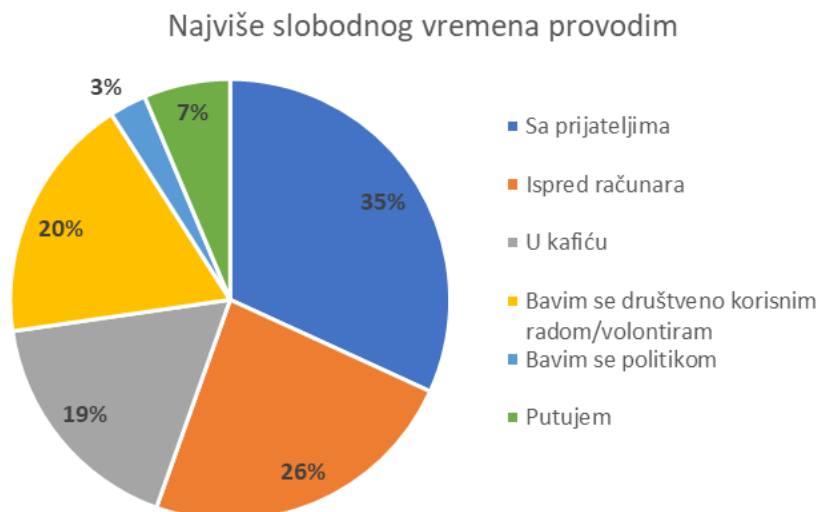
SPORT, SLOBODNO VRIJEME I OMLADINSKI RAD

Na pitanje o igrama na sreću, 85,5% mladih je izjavilo da nikada ne igraju igre na sreću, dok 11,45% mladih ponekad igra igre na sreću, a njih 3% to čini svakodnevno.

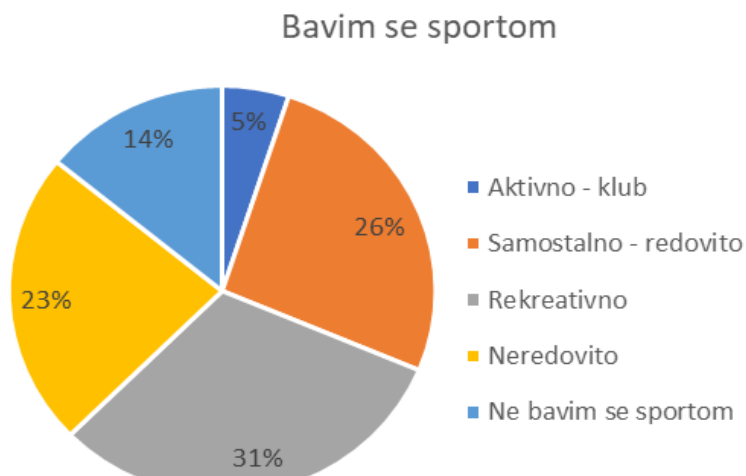
Koliko često igrate igre na sreću

Mladi u HNŽ/K najviše slobodnog vremena provode s prijateljima (35%), njih 20% se bavi društveno korisnim radom, dok njih 19% vrijeme provode u kafićima. 16% mladih provodi svoje vrijeme ispred računala, dok ih vrlo malo putuje (7%) ili se bave politikom (3%).

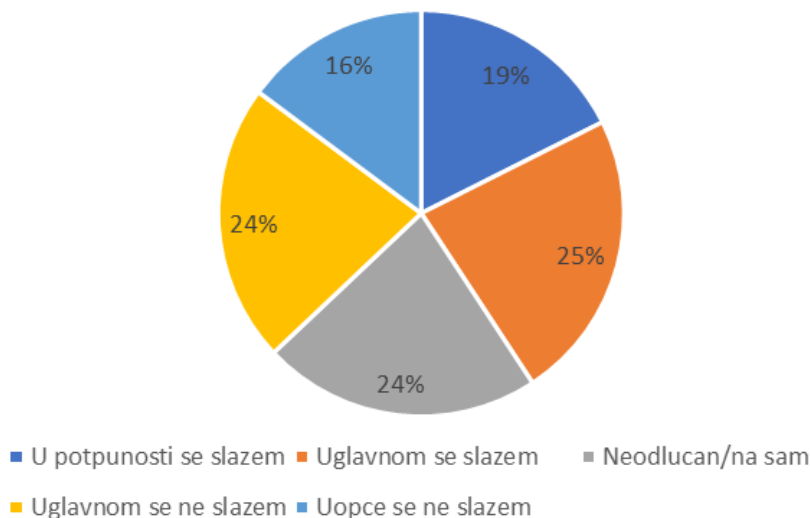

Po ovom pitanju se 19,7% mladih izjasnilo da se aktivno bavi sportom, dok samostalno-redovno se bavi 16,5%, rekreativno se bavi 23,4%, neredovno se bavi sportom 14,7% mladih, dok se 25,8% ne bavi sportom. S obzirom na broj anketiranih ispitanika, njih 1063, a većinu anketiranih čine mladi od 20 godina (78,6%) koji imaju organizirano bavljenje sportom kroz sportske klubove i nastavu tjelesne i zdravstvene kulture, postavlja se pitanje dužine bavljenja sportom poslije završene srednje škole. U visokoškolskim institucijama prestaje organizirano bavljenje sportom kroz nastavni proces i mladi su prepušteni samostalnom bavljenju sportom, što predstavlja u većini slučajeva neredovno tjelesno vježbanje ili prestanak tjelesnog vježbanja. Ovom segmentu treba posvetiti pažnju u smislu kvalitetnog informiranja o načinima provedbe slobodnog vremena, kao i osnivanja županijske/kantonalne udruge sportske rekreacije, imajući u vidu činjenicu da je tjelesne neaktivnost jedan od vodećih faktora kardiovaskularnih oboljenja i pojave oboljenja kičme (kifoza, skolioza, landroza).

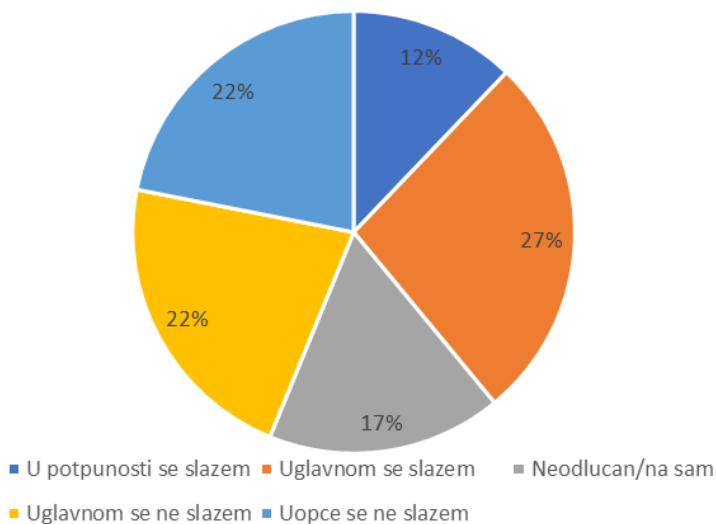
Od ukupnog broja ispitanika, njih 35,4% se slaže (u potpunosti i uglavnom) da mladi imaju dovoljno informacija o opcijama kvalitetne provedbe slobodnog vremena, dok ukupno 64,5% ispitanih je neodlučno, ne slaže se ili se uopće ne slaže. Zaključno se može potvrditi da je veći procenat mladih koji smatra da nemaju dovoljno informacija za kvalitetnu provedbe slobodnog vremena.

Mladi imaju dovoljno informacija o opcijama za kvalitetno provođenje slobodnog vremena

Svega 39,1% mladih se slaže (u potpunosti i uglavnom) da postoji dovoljan broj objekata i sportskih organizacija koje pružaju mogućnost mladima za bavljenje sportom. Po ovom pitanju oko 17% mladih je neodlučno, dok se uglavnom ne slaže 21,9% mladih, a uopće se ne slaže 21,7%. Možemo zaključiti da su u većini mladi mišljenja da ne postoji dovoljan broj objekata i sportskih organizacija na razini HNŽ/K koji pružaju mogućnost mladima da se rekreativno bave sportom.

Na teritoriji HNŽ/Ž postoji dovoljan broj objekata i sportskih organizacija koje pružaju mogućnost mladima da se rekreativno bave sportom

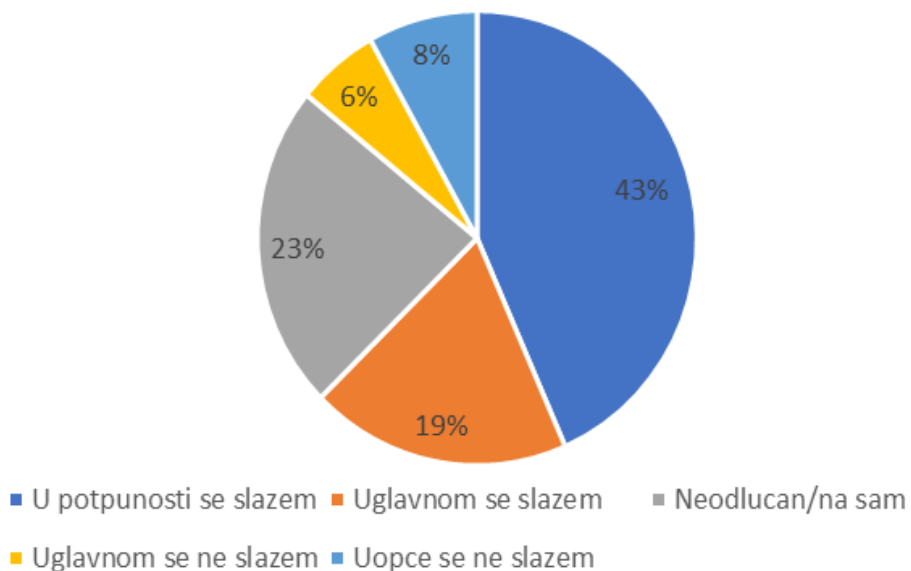
SIGURNOST MLADIH

Da su bili žrtva vršnjačkog nasilja odgovorilo je 16% anketiranih, a njih 74% da nisu bili žrtva vršnjačkog nasilja.

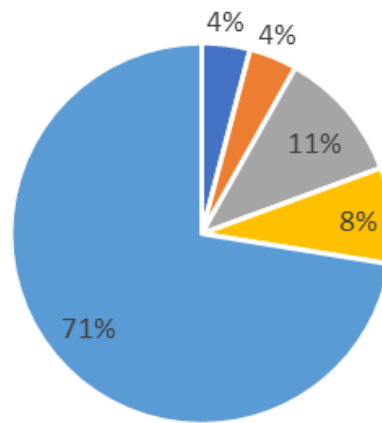
62% mladih (u potpunosti i uglavnom) se izjasnilo da bi prijavili nasilje u obitelji i zatražili zaštitu. 23% izjasnilo se da su neodlučni, 6% da se uglavnom ne slažu, a njih 8% da se uopće ne slažu.

Kada bih bio/la žrtva nasilja u porodici , prijavio/la bih nasilje i zatražio/la zaštitu

Nažalost, 8% mladih (u potpunosti i uglavnom) odgovorilo je da su bili žrtva nasilja u obitelji, njih 11% se izjasnilo da su neodlučni. Njih 71% se izjasnilo da se uopće ne slažu da su bili žrtva nasilja u obitelji, dok se njih 8% uglavnom ne slaže da su bili žrtva nasilja u obitelji.

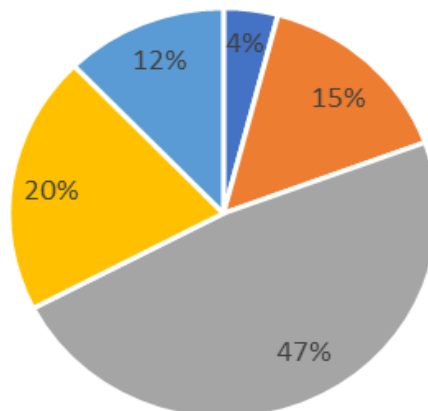
Bio/la sam žrtva nekih od oblika nasilja u porodici

- U potpunosti se slazem
- Uglavnom se slazem
- Neodlucan/na sam
- Uglavnom se ne slazem
- Uopce se ne slazem

Prema rezultatu anketiranih osoba, 19% mladih (u potpunosti i uglavnom) smatra da ne postoje programi potpore u pogledu sigurnosti za sve mlade, dok njih 47% se izjasnilo da su neodlučni. 20% anketiranih se izjasnilo da se ne slažu ili da se uopće ne slažu 12%.

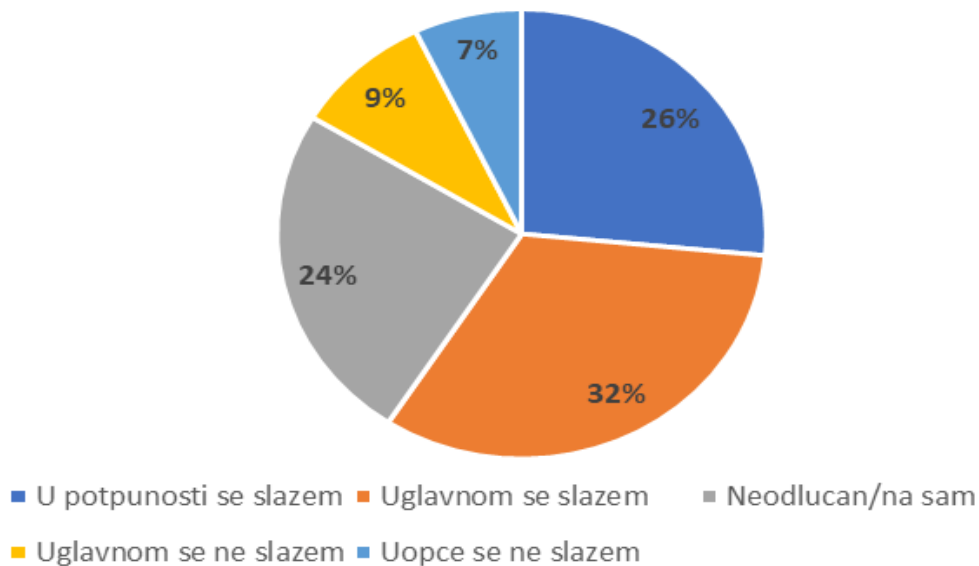
Postoje programi podrške u pogledu sigurnosti za sve mlade

- U potpunosti se slazem
- Uglavnom se slazem
- Neodlucan/na sam
- Uglavnom se ne slazem
- Uopce se ne slazem

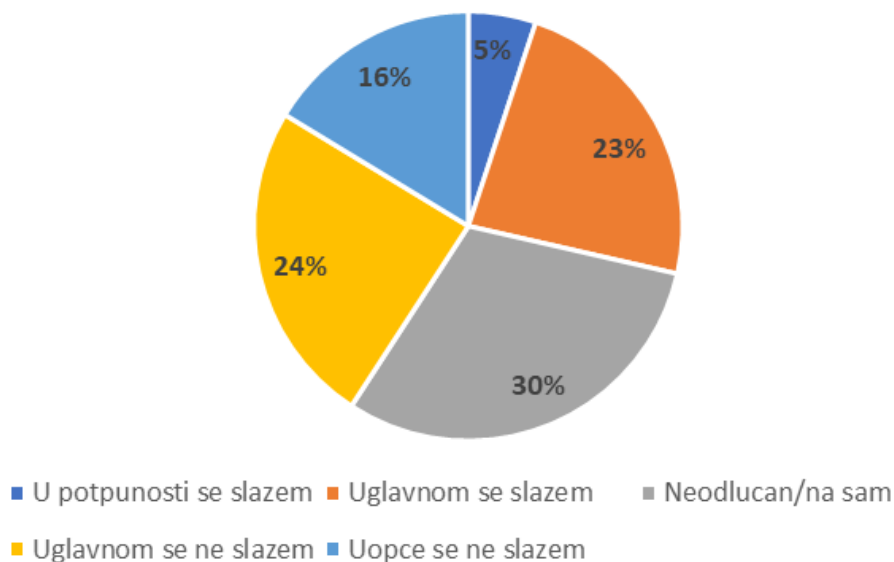
Svega 58% mladih se izjasnilo da uvažavaju policijske službenike, dok je njih 24% bilo neodlučno prilikom anketiranja. Njih 9% se ne slaže, a 7% se uopće ne slaže.

Policijske službenike uvažavam i poštujem, jer svoju dužnost obavljaju u teškim uslovima

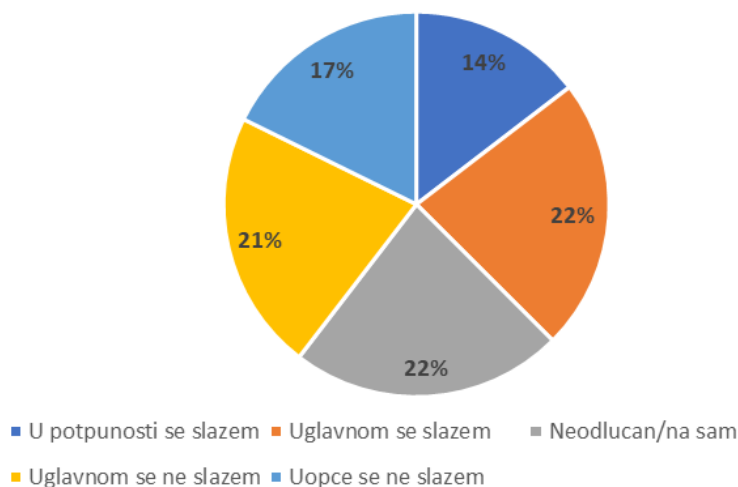
Svega 28% mladih (u potpunosti i uglavnom) odgovorilo je da je sigurnosna situacija veoma dobra na području HNŽ/K. 30% ih je odgovorilo da je neodlučno. Njih 24% se ne slaže a 16% uopće se ne slaže.

Na području HNK danas je sigurnosna situacija dobra

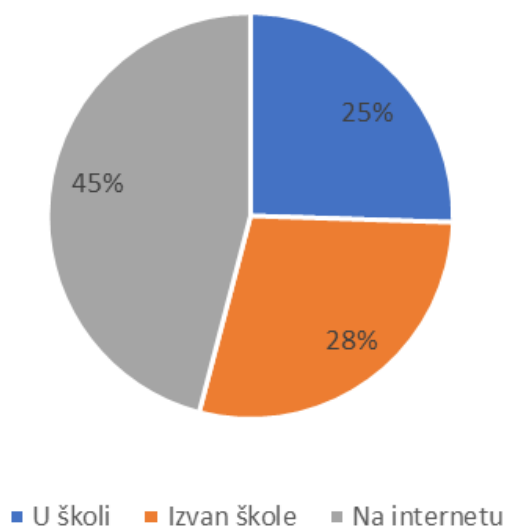
Rezultat anketnog istraživanja u pogledu ovoga pitanja pokazuje da samo 36% mladih smatra (u potpunosti ili uglavnom) da policija kao institucija radi svoj posao. Njih 22% su se izjasnili da su neodlučni, a 21% se izjasnilo da se uglavnom ne slažu sa postavljenom tvrdnjom, dok se njih 17% izjasnilo da se ne slažu, što nam ukazuje na činjenicu da je potrebna veća suradnja resora obrazovanja i sigurnosti, što u osnovi pruža koncept **Programa socijalizacija s pravom**, koji sustavnim i interdisciplinarnim pristupom, uvođenjem u programe rada odjelske zajednice u sve osnovne (VIII razred) i srednje škole (II razred), uz sinergični i partnerski rad nastavnog i policijskog osoblja, a u cilju realizacije prevencije svih oblika maloljetničke delikvencije i nasilja među učenicima i mladima.

Policija kao institucija koja ima obavezu da me štiti i ulijeva povjerenje kako bih se osjećao/la sigurno, radi svoj posao

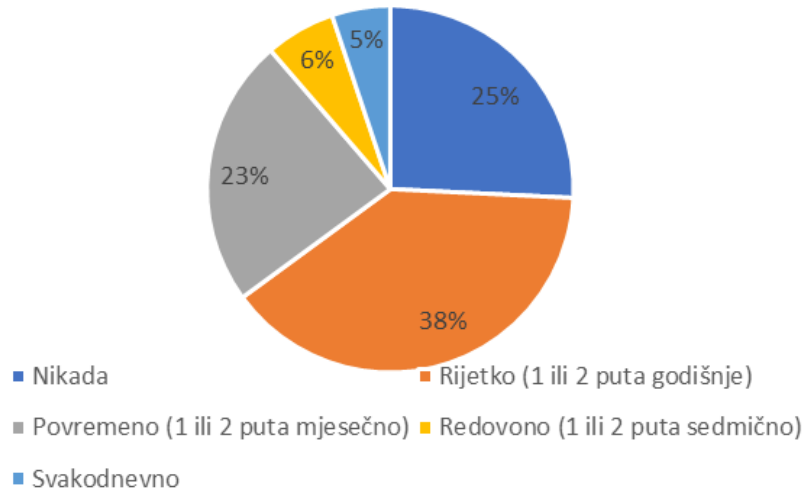
Nažalost, 25% mladih je potvrdilo da se vršnjačko nasilje događa u školi, njih 28% da se događa van škole i 45% da se događa na internetu, što je alarmantno.

Vršnjačko nasilje se najčešće događa

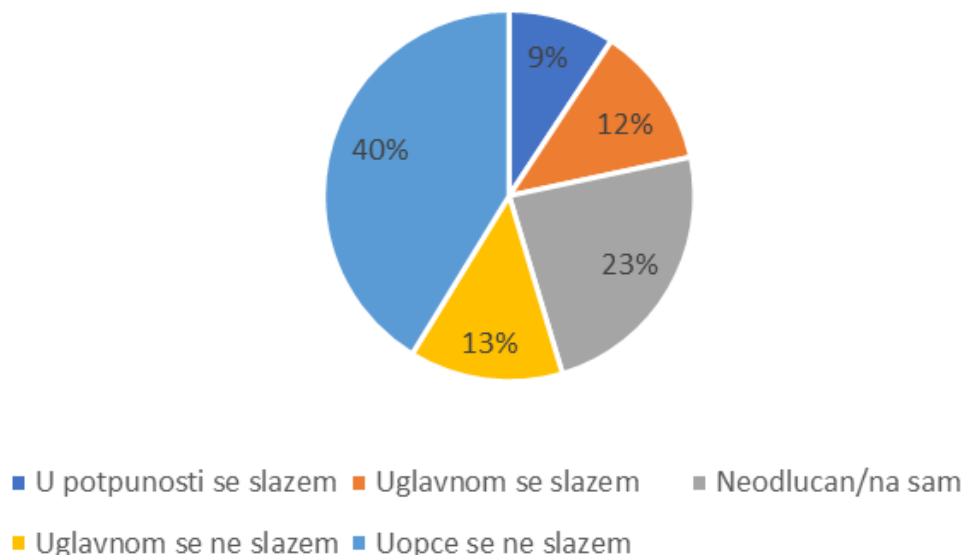
Svega 25% mladih izjasnilo se da nikada nisu čuli za vršnjačko nasilje u školi, njih 38% izjasnilo se da su čuli rijetko (1 ili 2 puta godišnje). 23% izjasnilo se da su za vršnjačko nasilje čuli povremeno (1 ili 2 puta mjesečno). 6% mladih izjasnilo se da su čuli za vršnjačko nasilje redovno (1 ili 2 puta sedmično), dok je 5% anketiranih za vršnjačko nasilje čulo svakodnevno, što je alarmantno.

Koliko često ste u posljednjoj školskoj godini čuli da je u vašoj školi ili u školi koja vam je poznata, nad učenikom izvršeno vršnjačko nasilje

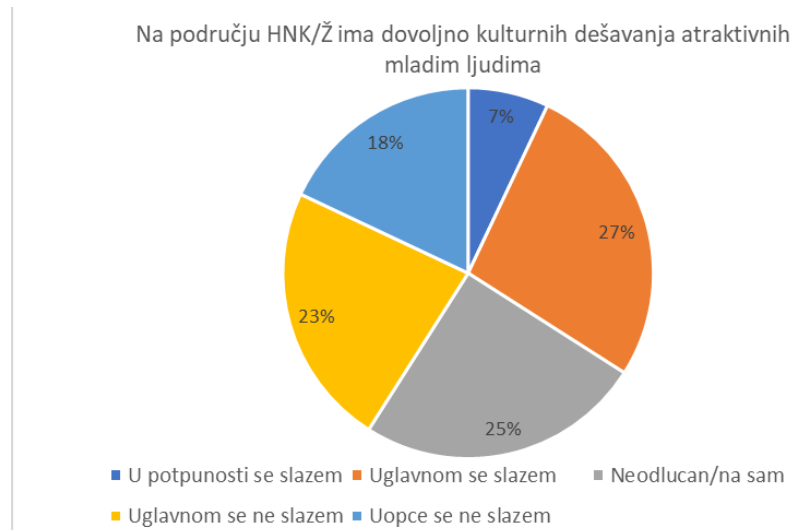
21% mladih (u potpunosti i uglavnom) se izjasnilo se da ne bi prijavili nasilje u obitelji zbog straha od stigmatizacije okoline i zbog nepovjerenja u institucije. 23% izjasnilo se da su neodlučni, 13% da se uglavnom ne slažu, a njih 40% da se uopće ne slažu.

Kada bih bio/la žrtva nasilja u porodici, ne bih prijavio/la nasilje zbog straha od stigmatizacije okoline i zbog nepovjerenja u institucije

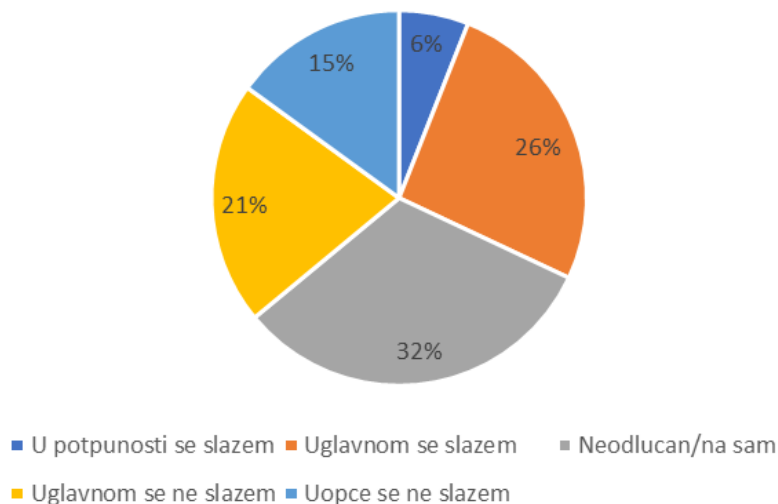
KULTURA

S tvrdnjom da postoji dovoljno kulturnih dešavanja atraktivnih mladim ljudima, u potpunosti se slaže tek 7% ispitanika, uglavnom se slaže 26,52%, neodlučni su 25% ispitanika te se uglavnom nisu složili 23,70% ispitanih, te 17,68% uopće se nisu složili s tvrdnjom. Dakle, veći broj ispitanika (njih 41, 38%) nezadovoljno je kulturnim dešavanjima u HNŽ/K koji su atraktivni mladima.

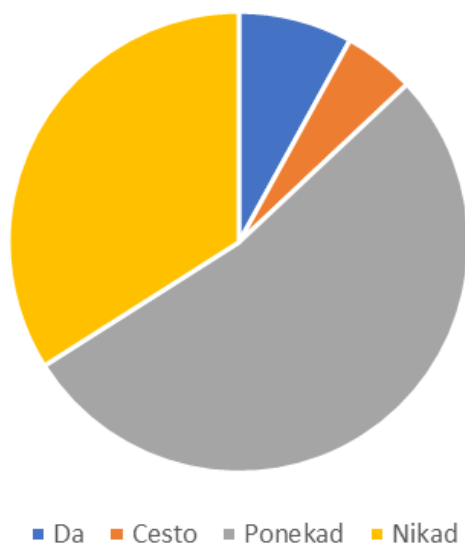
S tvrdnjom se u potpunosti i uglavnom slaže 32% ispitanika. Njih 31,60 je neodlučno, dok najveći broj ispitanika, njih 36,40% s tvrdnjom se uglavnom i uopće ne slaže. Prema tome, stajališta mladih ukazuju da HNŽ/K ne potiče dovoljno kulturno i kreativno stvaralaštvo mladih.

HNŽ/K potiče kulturno i kreativno stvaralaštvo mladih

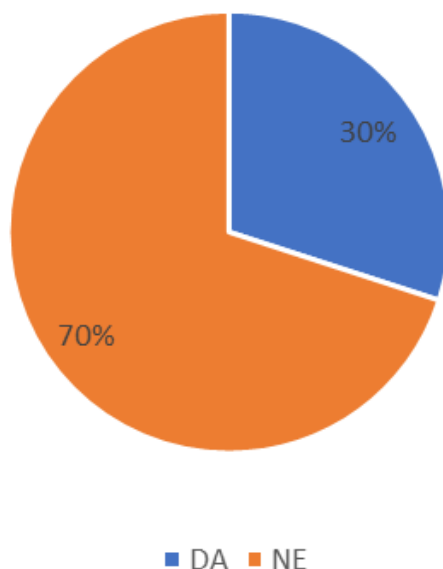
Najveći broj mladih (53%) ponekad posjećuje muzeje, kazalište i izložbe, njih 34% nikad ne posjećuje muzeje, kazališta i izložbe i svega 13% često posjećuje muzeje, kazališta i izložbe. Sve prethodno spomenuto ukazuje na problem da mladi nedovoljno posjećuju muzeje, kazališta i izložbe.

Posjećujem muzej, pozorište, izložbe

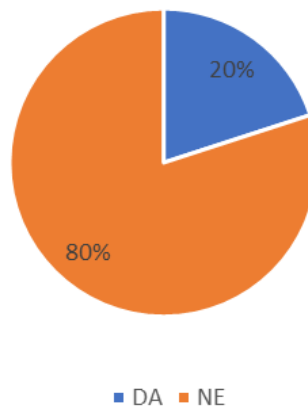
Na tvrdnju aktivnog sudjelovanja u kulturnim događajima, 71% anketiranih su odgovorili da ne sudjeluju u kulturnim događajima, dok se 29% anketiranih mladih izjasnilo da sudjeluju u kulturnim događajima. Rezultati ukazuju da mladi nedovoljno sudjeluju u kulturnim događajima.

Aktivno učestvujem u kulturnim događajima

Na tvrdnju aktivnog sudjelovanja u događajima za umjetnost, 81% anketiranih mladih odgovorilo je da ne sudjeluju u događajima vezanim u umjetnost, dok ih je 19% odgovorilo da su aktivni u sudjelovanju događaja vezanim uz umjetnost. Rezultati ankete ukazuju na nedovoljno sudjelovanje mladih u događajima vezanim uz umjetnost.

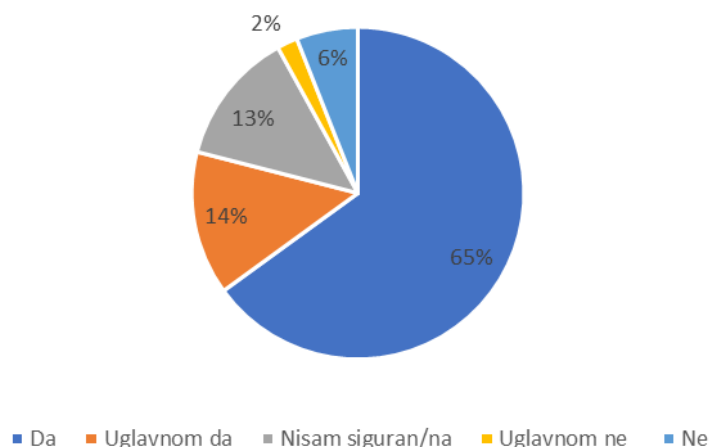
Aktivno učestvujem u događajima vezanim za umjetnost

OBRAZOVANJE

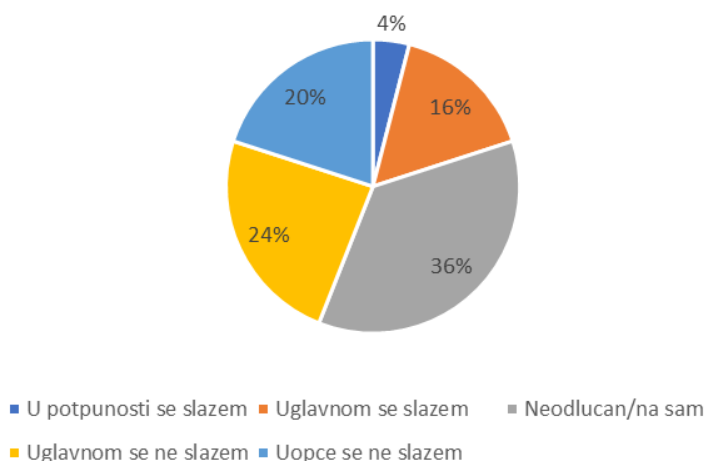
Iako je evidentno da većina anketiranih smatra da ih postojeći sustav obrazovanja u HNŽ/K ne osposobljava u dovoljnoj mjeri za tržište rada, da nedostaje više profesionalne prakse i da je neusklađen s tržištem rada, ipak se značajan postotak anketiranih izjasnio da će nastaviti školovanje i to 64.91% je odgovorilo da će nastaviti školovanje, 14.11% da će uglavnom nastaviti školovanje. 12.79% je odgovorilo da nije sigurno, dok je svega 5.92% anketiranih odgovorilo da ne planira, odnosno, 2.25% uglavnom ne planira nastavak školovanja.

Planiram nastaviti školovanje

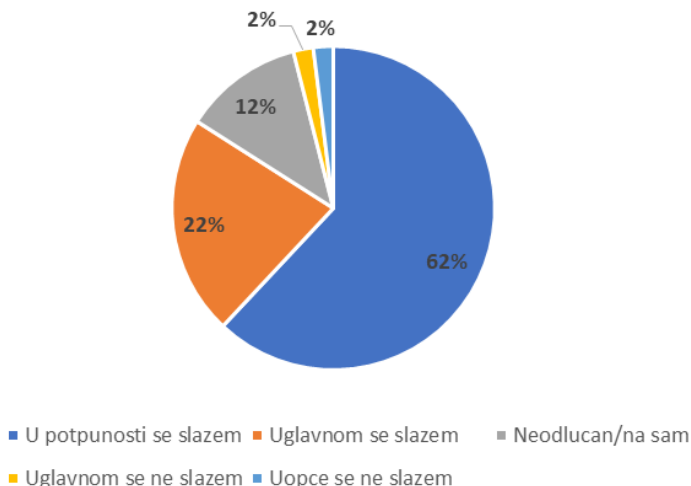
S navedenom tvrdnjom se u potpunosti slaže 4.32 % anketiranih, uglavnom se slaže 15.99%, 36.40% je neodlučno, dok se 23.61% anketiranih mladih uglavnom ne slaže odnosno uopće se ne 19.66% anketiranih. Zaključno možemo reći da je veći postotak mladih koji smatraju da obrazovni sustav nije usklađen s potrebama tržišta rada. Dakle, potrebno je nastaviti sa programom pružanja potpore odgojno-obrazovnim ustanovama u opremanju kabineta praktične nastave, izradi nastavnih planova i programa temeljenih na ishodima učenja i standardima zanimanja i edukaciji nastavnog osoblja u suradnji s poslodavcima i gospodarskom komorom.

Smatram da je obrazovni sistem usklađen sa tržištem rada

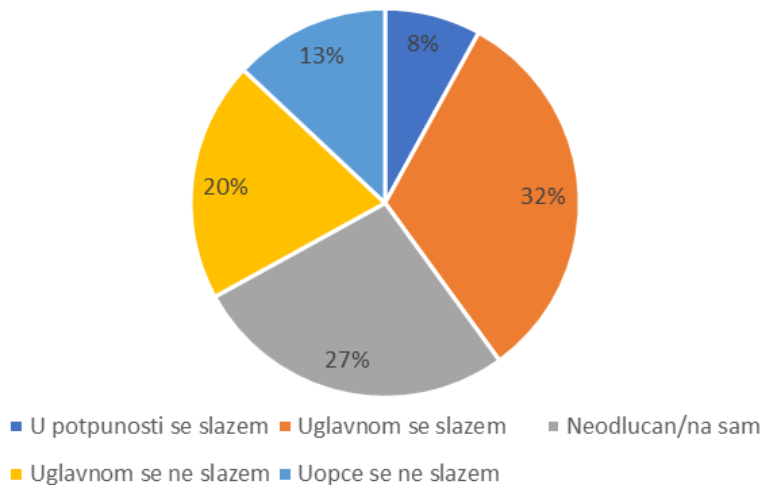
84.10 % mladih se slaže (u potpunosti 61.90% i uglavnom 22.20%) da je u srednjoškolskom i visokoškolskom obrazovanju nedovoljno zastupljena profesionalna praksa. 12.22% ih je bilo neodlučno, dok se svega 3.66% anketiranih izjasnilo da se ne slaže odnosno uglavnom ne slaže. Postotak mladih koji su potvrdno odgovorili na ovo pitanje je potrebno shvatiti kao alarm da je u tom pravcu neophodno preduzeti hitne mjere kojima bi se unaprijedilo postojeće stanje.

Potrebno je više profesionalne prakse tokom školovanja za učenike i studente

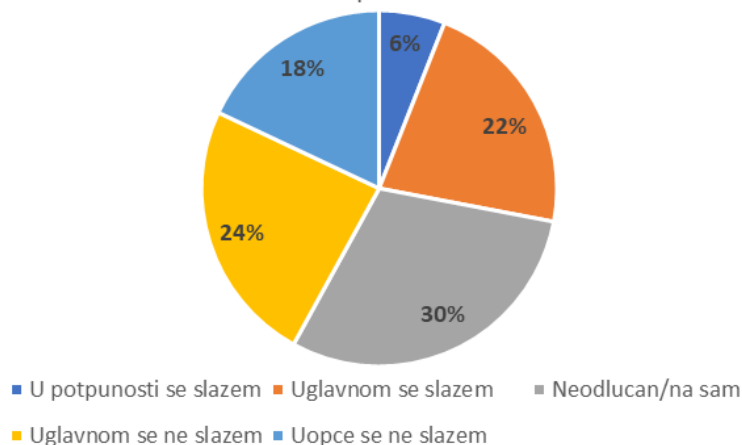
40.44% anketiranih je zadovoljno odnosom nastavnik/profesor – učenik/student, 32.54% se izjasnilo da nisu zadovoljni međusobnim odnosom učenika/studenata i nastavnog osoblja, dok je 27% anketiranih bilo neodlučno u pogledu ocjene ovog odnosa. Dakle, podatci nam ukazuju da bismo svi trebali raditi na poboljšanju i senzibiliziranju odnosa nastavnik/profesor – učenik/student, imajući u vidu činjenicu da poticajni radni ambijent doprinosi pravilnom razvoju ličnosti mladih, a da strah koči sve misaone procese ličnosti.

Nastavnici/profesori i učenici/studenti u školama/fakultetima imaju odličan međusobni odnos

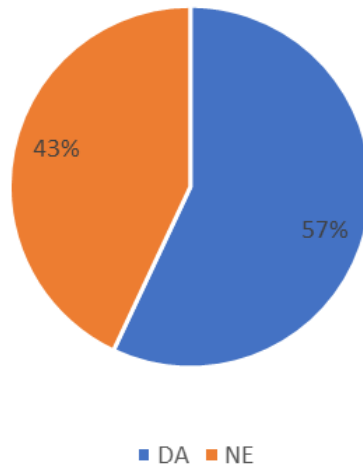
Svega 28% anketiranih mladih se slaže (u potpunosti i uglavnom) da će ih obrazovanje koje steknu školujući se u HNŽ/K osposobiti za pronalaženje posla u struci. Oko 31.60% mladih je bilo neodlučno, dok ih 41.39% smatra da im obrazovanje u HNŽ/K neće biti dovoljno za pronalaženje posla u struci. Zaključno se može tvrditi da je veći postotak mladih koji smatraju da ih postojeći sustav obrazovanja u HNŽ/K nije dovoljan za osposobljavanje i pronalaženje posla u struci.

Za pronalaženje posla u struci, obrazovanje koje steknem školujući se u HNK/Ž dovoljno je i osposobljava me da nađem posao

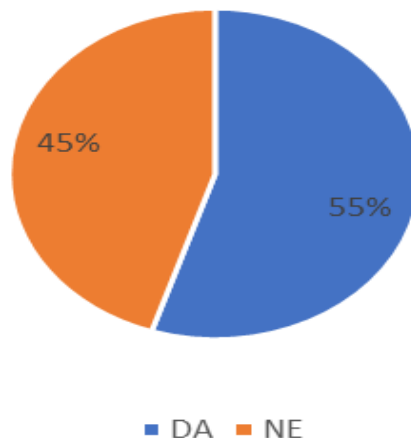
Iako se više od polovine anketiranih mladih ili 56.53% potvrdno izjasnilo o ovom pitanju, nije zanemariv postotak od 43.46 % onih koji ne znaju šta je neformalno obrazovanje, što upućuje na zaključak o nedovoljnoj promociji važnosti neformalnog obrazovanja u stjecanju dodatnih znanja i vještina koje mogu doprinijeti boljem pozicioniranju mladih na tržištu rada.

Znam šta je neformalno obrazovanje

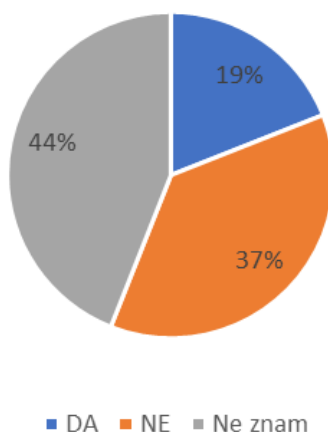
Pozitivan odgovor na navedenu tvrdnju dalo je 55.03% anketiranih mladih, dok se 44.96% izjasnilo negativno. Uzme li se u obzir da je anketirani uzorak 1.063 osobe između 15 i 30 godina, može se reći da postotak od 44.96% (ili 478 mladih) koji nikada nisu bili uključeni u realizaciju nekog programa neformalnog obrazovanja upućuje na zaključak o nedovoljno razvijenoj svijesti o značaju neformalnog obrazovanja koje pozitivno utječe na razvoj ličnosti mladih.

Učestvovao sam u nekom seminaru ili edukativnim radionicama (kurs stranih jezika, pisanje projekata, programiranje i drugo)

Potvrдно je na ovo pitanje odgovorilo svega 18.90% anketiranih. Negativno je odgovorilo 36.68%, dok ih se 44.40% izjasnilo da ne zna. Ukupan postotak onih koji su negativno odgovorili i koji ne znaju za takve programe je 81.08%, što jasno govori u prilog nedovoljnoj razvijenosti i zastupljenosti, pa u konačnici i neprepoznavanju važnosti takvih programa. Potreba prepoznavanja i poticanja razvoja izvrsnosti je aktuelizirana vrlo lošim rezultatima učenika na posljednjim međunarodnim PISA i TIMSS testiranju, uslijed čega su pojedine škole, zbog nedostatka interesa i nepostojanja strukturalnih rješenja koja bi prepoznala nadarenost i poticale je u sklopu odgojno-obrazovnog procesa, inicirale pokretanje internih centara za nadarenu i talentiranu djecu.

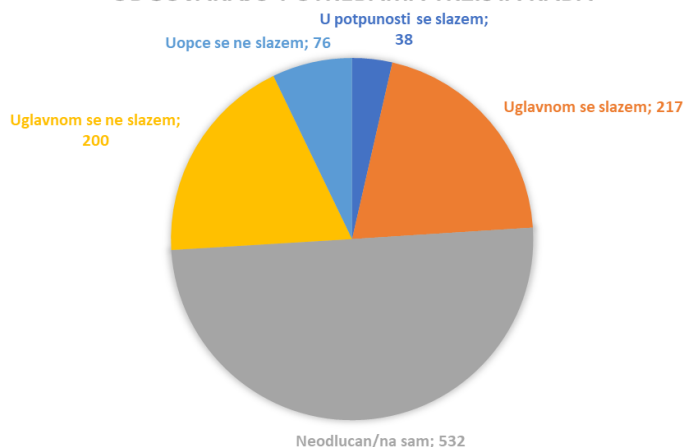
Tokom obrazovanja realizuju se specijalni programi za talentovane i nadarene učenike

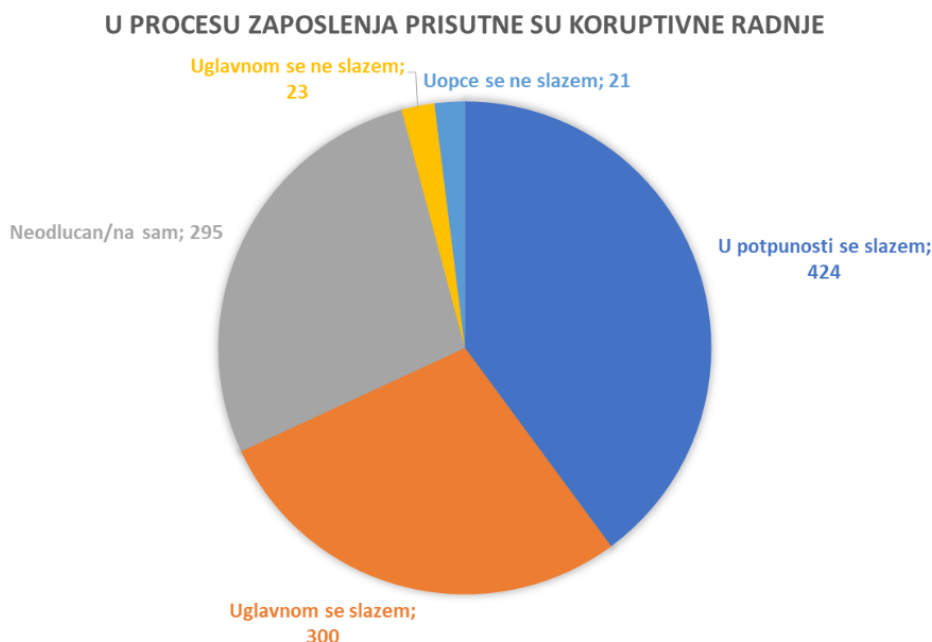
UPOŠLJAVANJE

23,9% mladih smatra da oglašavane poslovne ponude na području HNŽ/K danas odgovaraju potrebama tržišta rada, dok su ostali neodlučni ili se ne slažu.

OGLAŠAVANE POSLOVNE PONUDE NA PODRUČJU HNK DANAS ODGOVARAJU POTREBAMA TRŽIŠTA RADA

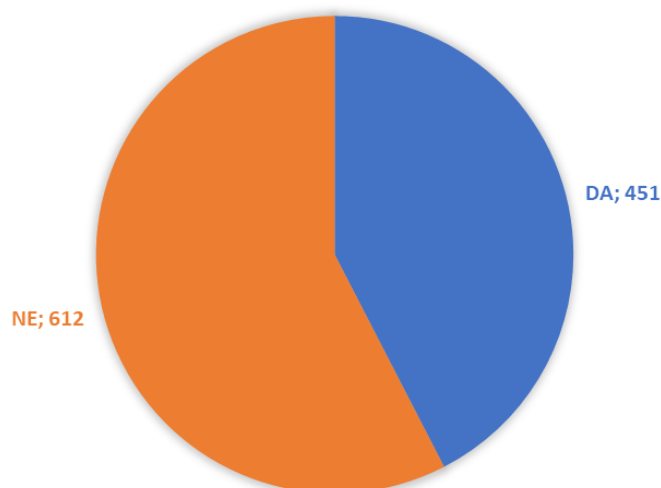

Da su u procesu zaposlenja prisutne koruptivne radnje smatra 68,1% ispitanika, dok samo 4% mladih smatra da u procesu zaposlenja nisu prisutne koruptivne radnje.

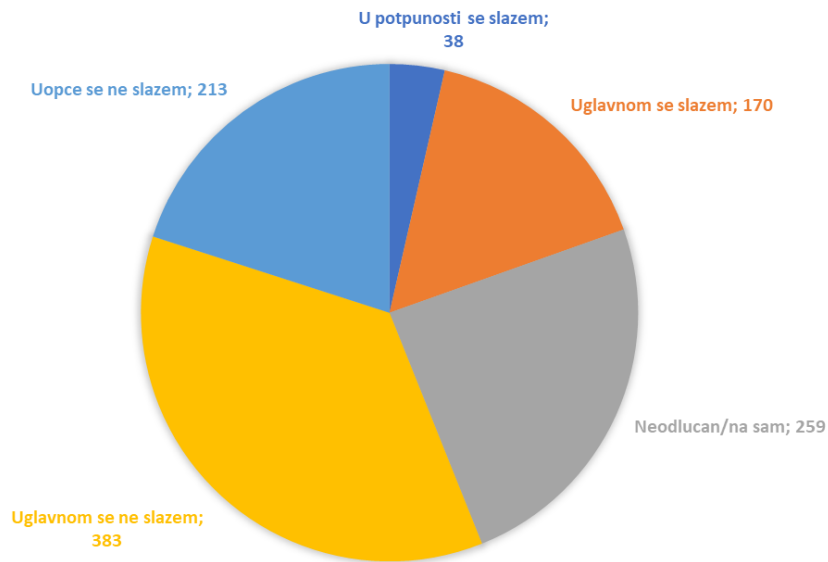
Nadovezujući se na prethodno pitanje o korupciji, još jedan poražavajući podatak je da je 42,4% mladih već sigurno da će prilikom pronalaska posla koristiti određene veze.

**KADA SE BUDEM PRIJAVLJIVAO/LA ZA POSAO PLANIRAM
ISKORISTITI PRIJATELJSKE/RODBISNKE/STRANAČE VEZE**

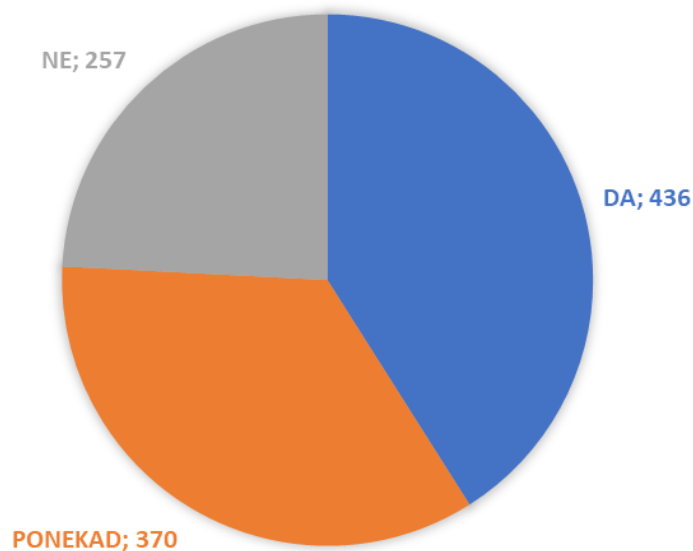
Da je danas lako naći posao u struci smatra svega 19,56% ispitanika, dok se većina od 56% ispitanika ne slaže sa tom konstatacijom.

DANAS JE LAKO NAĆI POSAO U STRUCI

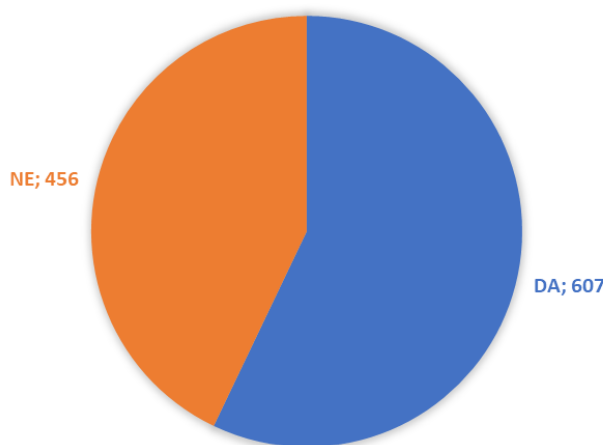
Veliki broj mladih, čak 75,8% reklo je da traži ili ponekad traži opciju za honorarni posao ili volontiranje, privremeni ili sezonski rad, dok ih je nešto manje od četvrtine reklo da ne traži.

TRAŽIM OPCIJU ZA HONORARNI POSAO ILI VOLONITRANJE, PRIVREMENI ILI SEZONSKI RAD

Veća polovina mladih ispitanika spremna je da pokrene vlastiti biznis, dok nešto manje od polovine, tačnije 42,8% nije spremno upustiti se u poduzetničke vode.

SPREMAN/NA SAM DA POKRENEM SAM/A SVOJ VLASTITI BIZNIS

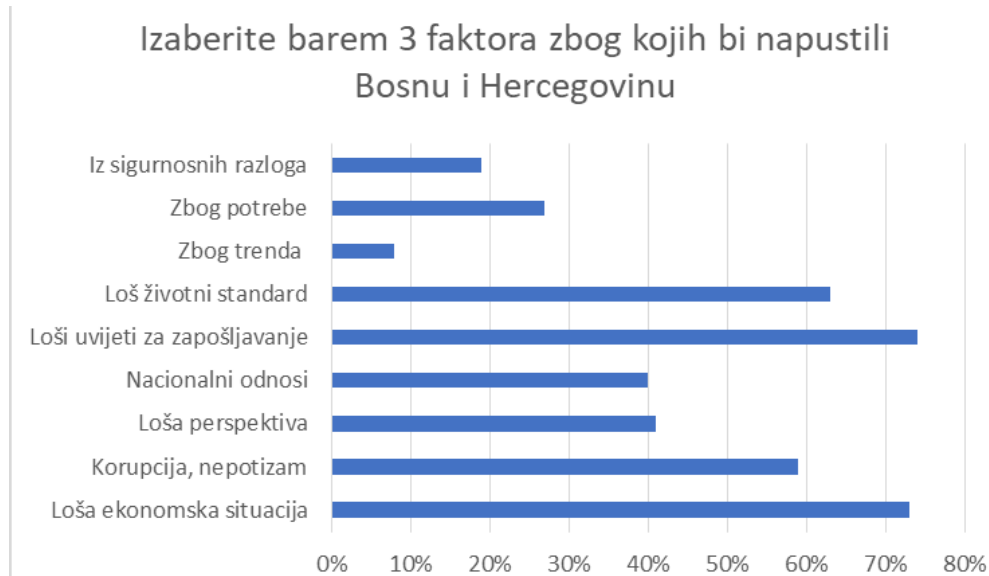
Još jedna statistika koja je izrazito negativna jeste to što 51,36% mladih ne zna napisati životopis/CV, što nam ukazuje na činjenicu da se u okviru sati odjelske zajednice dovoljno ne realiziraju predviđene radionice/programi profesionalne orijentacije/karijerno usmjeravanje, a što je predviđeno programom rada odjelskih zajednica u završnim razredima školovanja. S tim u vezi potrebno što prije unaprijediti postojeće programe.

ZNAM KAKO DA NAPIŠEM CV (AUTOBIOGRAFIJU) POTREBNU ZA ZAPOSLENJE

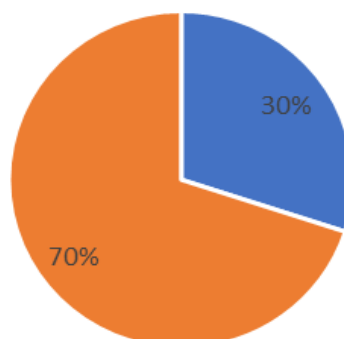
ODLAZAK MLADIH

Kao što je vidljivo iz grafikona ispod, možemo zaključiti da su loši uvjeti za zapošljavanje, loša ekonomska situacija, korupcija, nepotizam i samim tim, loš životni standard, tri goruća faktora zbog kojih se mladi odlučuju za odlazak iz Bosne i Hercegovine.

Na pitanje koji faktori utječu na odluku mladih o odlasku u inozemstvo, njih 70% od 1063 je odgovorilo da su to faktori iz Bosne i Hercegovine, dok je 30% odgovorilo da su presudni faktori iz inozemstva, što nam ukazuje na činjenicu da bi naši mladi ipak rado ostali u svojoj domovini, uz pretpostavku da su bolji uvjeti za život u Bosni i Hercegovini.

Koji su faktori koji utječu na Vašu odluku o odlasku u inozemstvo

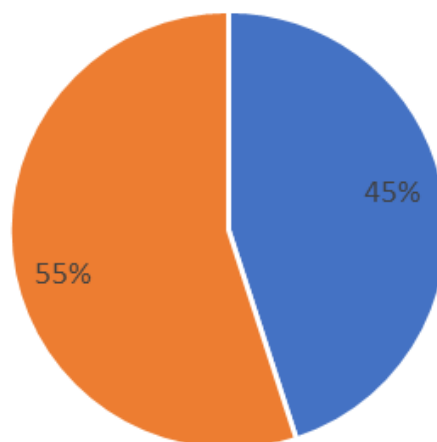
Kao što je vidljivo iz grafikona ispod, nemogućnost zaposlenja, bavljenja onim što žele, kao i nemogućnost sticanja financijske neovisnosti su glavni uzročnici masovnog egzodusa mladih.

Koje od sljedećih oblasti/aktivnosti uzrokuju ozbiljne izazove/probleme kod masovnog egzodusa mladih

Od ukupno 1063 ispitanika, njih 45% su iskoristili svoje zakonsko pravo, time što su imali priliku glasati na izborima, dok njih 55% to svoje pravo nisu bili u prilici koristiti.

Jeste li do sada izlazili na izbore

Imajući u vidu činjenicu da je kvantitativna i kvalitativna analiza obrađenih upitnika temelj za izradu Strategije, kao i određivanje prioriteta/oblasti za unaprjeđenje položaja mladih u svim segmentima i s tim u vezi planiranje financijskih uvjeta provedbe Strategije, potrebno je sustavno poduzeti sljedeće mjere: unaprijediti postojeće programe vježbeničkog staža, kao i formalnog obrazovanja mladih kroz donošenje seta zakona i podzakonskih akata iz srednjoškolskog odgoja i obrazovanja te znanosti i visokog obrazovanja, čiji će Nastavni planovi i programi odgovarati potrebama tržišta rada, podupirati programe neformalnog obrazovanja, naročito onih koji su neophodni za razvijanje kompetencija mladih, poticati razvoj omladinskog poduzetništva i razvijanje poslovne kulture mladih, sigurnosti mladih, poticati radnu rehabilitaciju i upošljavanje mladih osoba s invaliditetom, osnaživanje mladih u preuzimanju aktivne uloge u kulturi – mladi kao kreatori i konzumenti kulture, unaprijediti uvjete i mogućnosti za rekreativno bavljenje mladih sportom, promovirati i osposobljavati zdravstvene ustanove sa multidisciplinarnim pristupom koje su specijalizirane za rad s mladim osobama, promovirati i poticati ostanak mladih u HNŽ/K, odnosno u Bosni i Hercegovini, uspostavljanje referalnih mehanizama intersektoralne suradnje u cilju efektivne i učinkovite integracije zdravlja i zdravih stilova života mladih, kao i sigurnosti mladih.

Ovakvim strateškim dokumentom nastojat će se poboljšati kvalitet života mladih, uvažavajući njihove interese, a prema europskim standardima i uspješnim iskustvima iz regiona, uključiti što veći broj mladih u procese odlučivanja, naročito o potrebama i problemima mladih.

Strateškim pristupom prema mladima nastojat će se stvoriti uvjeti za afirmaciju mladih, smanjiti njihov odlazak iz zemlje, izgraditi konstruktivan i partnerski odnos s omladinskim organizacijama, županijskim/kantonalnim organima i lokalnom samoupravom u ostvarivanju ciljeva za dobrobit mladih ljudi u društvu.

Obzirom da su u sve procese izrade Strategije involvirane mlade osobe, samim tim što su vrijedni i odgovorni članovi Radne grupe za izradu Strategije, te da se uvažavalo njihovo mišljenje i stavovi, dole navedeni SLOGAN je realna slika.

MLADI SU SADAŠNJOST

Mladi kreiraju omladinske politike u HNŽ-HNK

**OKVIRNI AKCIJSKI PLAN ZA 2023. GODINU ZA PROVOĐENJE
STRATEGIJE ZA MLADE HNŽ-K**

STRATEŠKI CILJ 1: Promocija i unaprjeđenje programa upošljavanja mladih i usmjeravanje stambene politike za mlade

Prioritetni cilj 1.1. Mladi nakon uspješno završenog školovanja uspješno pronalaze prvo radno iskustvo, obavljajući vježbeničkog staža i/ili se samozapošljavaju

MJERA	Projektne aktivnosti	Odgovorne institucije i partneri	Mogući izvor financiranja	Ciljna skupina/krajnji korisnici	
1.1.1	Kreiranje specijalnih programa karijernu orijentaciju	Analiza postojećih programa/radionica za karijernu orijentaciju osnovnim/srednjim školama; -Analiza tržišta rada i kreiranje idejnog plana i programa za izradu programa za karijernu orijentaciju; -Izrada plana aktivnosti; -Provođenje programa;	Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa, Ministarstvo gospodarstva, osnovne škole, srednje škole, omladinske organizacije, gradske/općinske institucije, vijeća mladih, Služba za zapošljavanje HNŽ-K	Proračun HNŽ-K EU fondovi i drugi donatori	Mladi koji pohađaju osnovnu ili srednju školu
1.1.2	Kreiranje unaprjeđenje postojećih programa zapošljavanja i samozapošljavanja u HNŽ-K, te dokvalifikacije i prekvalifikacije mladih, kroz uključivanje poslodavaca mladih u kreiranje istih	Analiza postojećih programa i samozapošljavanja, te kreiranje programa dokvalifikacije i prekvalifikacije i sačinjavanje izvještaja o navedenoj analizi; -Detaljna analiza potreba tržišta rada; -Na osnovu izvještaja raditi na uključivanju mladih u sam proces kreiranja i/ili usavršavanja programa i samozapošljavanja, te dokvalifikacije i prekvalifikacije mladih -Raditi na promociji programa kroz suradnju sa mladima -Suradnja sa poslodavcima prilikom svake od faza	Vlada HNŽ-K, Ministarstvo zdravlja, rada i socijalne skrbi, Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa HNŽ-K, Ministarstvo gospodarstva HNŽ-K, Federalni zavod za zapošljavanje, poslodavci, mladi, gradovi i općine, obrazovne ustanove, Služba za zapošljavanje HNŽ-K	Proračun HNŽ-K i FZZ-Okvirmo 3.500.000,00 KM-Program zapošljavanja pripravnika, EU fondovi i drugi donatori	Mladi bez radnog iskustva i oni koji su u potrazi za zaposlenjem
Prioritetni cilj 2.1 Mladi dobivaju potporu od HNŽ-K u stambenom zbrinjavanju					
2.1.1	Oslobađanje mladih obveze uplate poreza na prvu nekretninu	Ministarstvo financija HNŽ-K pripremi izmjenu i dopunu Zakona o prometu	Vlada HNŽ-K, Skupština HNŽ-K, Jedinice lokalnih samouprava, Vlada	Plan uvrštavanja proračunske	Mladi (do 35) - Mladi pojedinci ili bračni parovi

Hercegovačko-neretvanske županije

		nekretnina, kroz koji će se osloboditi mlade do 35 godine, plaćanja poreza od 5% na promet prve nekretnine -Skupština HNŽ-K usvaja izmjenu i dopunu zakona u 2023. godini	FBIH	stavke-Okvorno 100.000,00 KM od 2024. godine	koji kupuju prvu stambenu nekretninu
--	--	--	------	--	--------------------------------------

STRATEŠKI CILJ 2: UNAPRJEĐENJE UVJETA ZA OSTVARIVANJE PRAVA MLADIH IZ OBLASTI SOCIJALNE I ZDRAVSTVENE SKRBI

PRIORITETNI CILJ 2.1. UVEZAN SUSTAV POTPORE I POMOĆI MLADIMA S PODRUČJA HNŽ-K KOJIM SE SPRJEČAVA DISKRIMINACIJA I ISKLJUČENOST, TE PREVENIRAJU POTEŠKOĆE S KOJIMA SE MLADI SUSREĆU U SEGMENTIMA OSTVARIVANJA PRAVA IZ OBLASTI SOCIJALNE SKRBI

	MJERA	PROJEKTNE AKTIVNOSTI	ODGOVORNE INSTITUCIJE I PARTNERI	MOGUĆI IZVORI FINANCIRANJA	CILJNA SKUPINA KRAJNJI KORISNICI
2.1 .1.	Informirati mlade o njihovim pravima i unaprijediti programe pomoći i potpore mladih iz socijalnih kategorija sukladno s pravima definiranim zakonima	<ul style="list-style-type: none"> - Zapošljavanje psihologa, defektologa i socijalnih radnika u škole radi informiranja, djelovanja i preveniranja - Povećan broj zaposlenih socijalnih radnika u CZSR - Edukacija mladih o ustanovama koje pružaju usluge iz oblasti pravne pomoći i prava koja mogu ostvariti - Organizirati dane otvorenih vrata relevantnih institucija - Potpisan protokol postupanja relevantnih institucija u slučaju društveno neprihvatljivog ponašanja - Uključivanje mladih iz sustava socijalne skrbi u društvo 	Ministarstvo zdravlja i socijalne skrbi HNŽ-K Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa HNŽ-K, Zavod za zapošljavanje HNŽ-K Centar za socijalni rad, MUP HNŽ-K	Postojeća proračunska sredstva, uz planiranje novih, sukladno potrebama mladih, EU fondovi i drugi donatori	Mladi u stanju socijalne potrebe
2.1 .2.	Unaprjeđenje mehanizama kreiranja programa kojima se omogućava sufinanciranje školarina i stipendija za mlade iz sustava socijalne brige	<ul style="list-style-type: none"> - mlade osobe u stanju potrebe oslobođene plaćanja školarine - omogućeni besplatni udžbenici za mlade iz socijalno ugroženih obitelji - stipendiranje mladih u stanju potrebe - jednokratne pomoći za troškove mladima u stanju potrebe 	Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa, Ministarstvo zdravlja i socijalne skrbi Centar za socijalni rad, osnovne i srednje škole, visokoškolske ustanove	Kontinuirano 4.300.000,00 KM postojeća proračunska stavka za stipendije i subvencije smještaja u studentski dom, EU fondovi i drugi donatori	Studenti, mladi iz sustava socijalne skrbi

Hercegovačko-neretvanske županije

2.2. PRIORITET JAČATI SUSTAV ZDRAVSTVENE SKRBI MLADIH					
2.2.1.	Razviti i unaprijediti programe promocije zdravih stilova života kod mladih	<ul style="list-style-type: none"> - Izrada edukativnih materijala i medijska promocija zdravih stilova života među mladim ljudima, - Održavanje stručnih radionica u svrhu poticanja pozitivnih životnih vrijednosti, - Zdravstvena edukacija mladih o štetnim navikama konzumiranja duhana i alkohola, te faktorima rizika za zdravlje - Programi edukacije mladih i roditelja o rizicima za razvoj ovisnosti, o štetnosti psihoaktivnih tvari, fazama razvoja i mogućnostima ranog otkrivanja ovisnosti, - Izrada i distribucija edukativnih materijala, te održavanje stručnih radionica na temu važnosti fizičke aktivnosti, zdrave prehrane i prevencije pretilosti. 	Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne skrbi HNŽ-K, Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa, domovi zdravlja, Centar za prevenciju i izvanbolničko liječenje ovisnosti, osnovne i srednje škole, visokoobrazovne institucije	Kontinuirano Postojeća proračunska sredstva predviđena za realizaciju preventivnih programa, EU fondovi i drugi donatori	Mlade osobe između 15 i 30 godina (studenti, učenici)
2.2.2.	Razvoj holističkih programa preventivne zaštite zdravlja mladih	<ul style="list-style-type: none"> - Edukacija i podizanje svijesti mladih, roditelja i nastavnika kroz formalno i neformalno obrazovanje o programima promocije zdravlja, prevencije i mentalne higijene, te važnosti pravovremene zdravstvene skrbi, - Unaprijediti sustav praćenja razvoja mladih i preventivnih pregleda, - Razvijanje novih i unaprjeđenje postojećih programa zaštite mentalnog zdravlja mladih, - Razvijanje i promocija programa među mladima, roditeljima i nastavnicima o pružanju potpore i pomoći mladima poslije traumatskih događaja, - Razvijanje i promocija programa edukacije mladih vezano uz spolno prenosive bolesti i unaprjeđenje reproduktivnog zdravlja - Ostvarivanja prava svih mladih (15-30) na zdravstveno osiguranje - Izrada i distribucija edukativnih materijala na temu načina ostvarivanja prava svih mladih na zdravstveno osiguranje 	Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne skrbi HNŽ-K, Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa, domovi zdravlja, Centar za mentalno zdravlje, osnovne i srednje škole, visokoobrazovne institucije, NVO	Kontinuirano Postojeća proračunska sredstva predviđena za realizaciju zdravstvenih i preventivnih programa, poštujući odredbe Konvencije o ljudskim pravima i člana 25. Zakona o zdravstvenom osiguranju, EU fondovi i drugi donatori	Mlade osobe između 15 i 30 godina (studenti, učenici)

STRATEŠKI CILJ 3: POBOLJŠATI AKTIVNO I KREATIVNO SLOBODNO VRIJEME I MOBILNOST MLADIH U SIGURNOM OKRUŽJU

Prioritetni cilj 3.1. Aktivno i kreativno provođenje slobodnog vremena

	MJERA	PROJEKTNE AKTIVNOSTI	ODGOVORNE INSTITUCIJE I PARTNERI	MOGUĆI IZVORI FINANCIRANJA	CILJNA SKUPINA KRAJNJI KORISNICI
3.1.1.	Unaprijediti uvjete i mogućnosti za rekreativno bavljenje mladih športom	- Mjera će se realizirati kroz analizu postojećeg stanja školskih športskih objekata sa aspekta sigurnosti i unaprjeđenja i osiguranja sredstava za realizaciju. - Izgraditi novu i nadograditi postojeću športsko-rekreativnu infrastrukturu (biciklističku infrastrukturu, staze za trčanje, parkovi za vježbanje).	Vlada HNŽ-K, Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa HNŽ-K, Općinski/gradski športski savezi, udruženja građana, obrazovne institucije, međunarodni EU fondovi	Kontinuirano Postojeća proračunska sredstva, uz planiranje novih, sukladno potrebama mladih, EU fondovi i drugi donatori	Mladi-školska populacija, studenti, osobe sa invaliditetom
3.1.2.	Informiranost o značaju aktivnog i kreativnog provođenja slobodnog vremena na zdravlje mladih	Mjera će se realizirati kroz sufinanciranje programa (seminari, konferencije, radionice, športske, kulturne aktivnosti) u vezi sa promocijom aktivnog i kreativnog provođenja slobodnog vremena.	Vlada HNŽ-K, Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa HNŽ-K, Ministarstvo zdravstva HNŽ-K, općinski/gradski športski savezi, udruženja građana, obrazovne institucije	Postojeća proračunska sredstva, uz planiranje novih, sukladno potrebama mladih, EU fondovi i drugi donatori	Mladi-školska populacija, studenti, osobe sa invaliditetom
3.1.3.	Podrška realizacije športsko rekreativnih natjecanja događaja	-Sufinanciranje školskih športskih natjecanja na razini HNŽ-K - Sufinanciranje studentskih i športskih natjecanja na razini HNŽ-K -Sufinanciranje športsko rekreativnih aktivnosti na otvorenom prostoru. -Sufinanciranje športsko-rekreativnih manifestacija za osobe sa invaliditetom - Subvencionirati članstvo mladih iz socijalno ugroženih skupina u športskim klubovima/udruženjima.	Vlada HNŽ-K, Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa HNŽ-K, Općinski/gradski športski savezi, udruženja građana, obrazovne institucije	Postojeća proračunska sredstva, uz planiranje novih, sukladno potrebama mladih, EU fondovi i drugi donatori	Mladi-školska populacija, studenti, osobe sa invaliditetom

Hercegovačko-neretvanske županije

		-Podrška u osnivanju Športskog saveza na razini HNŽ-K			
Prioritetni cilj 3.2. Podsticanje mladih na veću mobilnost u društvu i postizanje visoke razine sigurnosti.					
3.2	Unaprjeđenje kapaciteta postojećih i budućih organizacija za mlade	-Podrška osnivanju općinskih vijeća mladih za općine koji nemaju Vijeća mladih. -Iniciranje i podrška osnivanju Vijeća mladih HNŽ-K. -Sufinanciranje i podrška programima i projekata omladinskih organizacija na području HNŽ-K	Vlada HNŽ-K, Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa, Lokalne vlasti, NVO	Postojeća proračunska sredstva, uz planiranje novih, sukladno potrebama mladih (100.000,00 KM-grant za sufinanciranje projekata iz omladinskog sektora) EU fondovi i drugi donatori	Mladi omladinske organizacije na području HNŽ-K, mladi, studenti, učenici.
2.2	Podizanje znanja i svijesti mladih o vršnjačkom nasilju, nasilju na internetu, huliganizmu i diskriminaciji po bilo kojoj osnovi	- Podrška projekata koji za cilj imaju educiranje mladih osoba o tome šta je to vršnjačko nasilje, da ga prepoznaju te kako da djeluju da bi se ta pojava spriječila ili pak smanjila - Organiziranje predavanja, od strane nadležnih policijskih institucija u obrazovnim ustanovama za sve mlade osobe na temu huliganstvo kao neprihvatljiv oblik društvenog ponašanja - Uključivanje Centra za socijalni rad kako bi se pružila podrška osobama koje su žrtve huliganizma, kao i pomoć osobama koje su počinitelji huliganizma sa ciljem njihove uspješne reintegracije u društvu.	Vlada HNŽ-K, Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Lokalne vlasti, NVO	Postojeća proračunska sredstva, uz planiranje novih- 13.000,00 KM, sukladno potrebama mladih Realizacija Programa socijalizacije s pravom	Mladi- učenici osnovnih i srednjih škola na području HNŽ-K, student, navijačke skupine.
STRATEŠKI CILJ 4. PROMICANJE VAŽNOSTI ODGOJNO-OBRAZOVNOG SUSTAVA I KULTURNO-UMJETNIČKOG AKTIVIZMA MLADIH U CILJU DOPRINOSA EKONOMSKOM I DRUŠTVENOM RAZVOJU HNŽ-K					
PRIORITET 4.1. Unaprijediti odgojno-obrazovni sustav i znanstveni razvoj na području HNŽ-K					
4.1.	MJERA	PROJEKTNE AKTIVNOSTI	ODGOVORNE INSTITUCIJE I PARTNERI	MOGUĆI IZVORI FINANCIRANJA	CILJNA SKUPINA KRAJNJI KORISNICI

Hercegovačko-neretvanske županije

4.1.1	Poboljšati kvalitetu srednjeg i visokog obrazovanja	<p>- Izrada i implementacija Strategije obrazovanja i znanosti HNŽ-K;</p> <p>- Strategija za uključivanje djece sa poteškoćama u razvoju u obrazovanje (nakon isteka 2018-2025);</p> <p>- Podrška implementaciji projekata, mjera i ciljeva Strategije razvoja Univerziteta i Sveučilišta za razdoblje 2022-2027. godina;</p> <p>- Kurikularna reforma – NPP bazirani na ishodima učenja (Izrada NPP baziranih na ishodima učenja za sva zanimanja i profile srednjih škola; Bazična obuka nastavnog osoblja o primjeni NPP na bazi ishoda učenja; Primjena NPP-a na bazi ishoda učenja; nastavak potpore u opremanju kabineta praktične nastave; Evaluacija programa obuke i rezultata učenja i rada škola i mjere za poboljšanje);</p> <p>- Izraditi, promovirati i implementirati Programe za rad sa nadarenom i talentiranom djecom; Kreirati i implementirati programe osposobljavanja profesora/nastavnika za prepoznavanje nadarenih i talentiranih učenika i rad sa njima; Osigurati adekvatnu opremu, literaturu i pristup digitalnim alatima i resursima; Unaprijediti vannastavne i slobodne aktivnosti, sekcije, natjecanja, festivale, manifestacije, radionice i slično;</p> <p>- Materijalno tehničko opremanje odgojno-obrazovnih ustanova;</p> <p>- Stimuliranje upisa učenika u tehničke i stručne škole putem stipendiranja;</p> <p>- Podizanje kvaliteta srednjoškolskog obrazovanja u stručnim školama; podržati projekte modernizacije opreme potrebne za izvođenje praktičnog djela nastave;</p> <p>-Preduzeti potrebne radnje i aktivnosti na zakonskom reguliranju, implementaciji i promociji sustava dualnog obrazovanja;</p> <p>-Preduzeti aktivnosti u svrhu uspostavljanja i održavanja kontinuirane suradnje između sektora obrazovanja i tržišta rada (poslodavaca): kreirati upisnu politiku HNŽ-K prema potrebnim profilima radnika na tržištu rada, subvencionirati i poticati poslovne subjekte na omogućavanje obavljanja učeničke i studentske prakse;</p> <p>- Jačati postojeći sustav stipendiranja učenika i studenata;</p> <p>-Preduzeti aktivnosti na izradi i implementaciji Plana infrastrukturnog prilagođavanja objekata potrebama mladih sa invaliditetom za neometan pristup i kretanje unutar odgojno-obrazovnih institucija.</p>	Vlada HNŽ-K; Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa HNŽ-K; Srednje škole na području HNŽ-K; Sveučilište u Mostaru i Univerzitet "Džemal Bijedić" u Mostaru; Pedagoški zavod; Zavod za školstvo HNŽ-K; Obrtnička komora HNŽ-K; Organizacije civilnog društva, međunarodni i EU fondovi	Postojeća proračunska sredstva, uz planiranje novih, sukladno potrebama mladih, EU fondovi i drugi donatori	Učenici srednjih škola, studenti; nastavno osoblje; građani
4.1.2	Jačanje znanstveno-istraživačkih kapaciteta	<p>- Izrada, usvajanje i implementacija Zakona o znanstvenoistraživačkoj djelatnosti i tehnološkom razvoju HNŽ-K;</p> <p>- Podrška unaprjeđenju digitalne infrastrukture na Univerzitetu i Sveučilištu (hardver, softver, oprema i servisi);</p>	Vlada HNŽ-K; Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa HNŽ-K; Univerzitet	Postojeća proračunska sredstva, uz planiranje novih, sukladno	Visokoobrazovne institucije na području HNŽ-K; studenti;

Hercegovačko-neretvanske županije

	<p>a visokoobrazovnih institucija</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Podrška realizaciji programa obuka za digitalno osposobljavanje zaposlenih u IT centru, nastavnog osoblja, studenata i administrativnog osoblja; - Podrška digitalizaciji nastave i nastavnih procesa na Univerzitetu i Sveučilištu; - Podrška digitalizaciji istraživačke djelatnosti (relevantnim bazama podataka i jačanju izdavačke djelatnosti uz promociju otvorenog pristupa, uspostava modula za praćenje NI/UI rada); - Podrška digitalizaciji suradnje na Univerzitetu i Sveučilištu s okruženjem (javna uprava, poslovni sektora, nevladin sektor); - Podržavati znanstveno-istraživačke projekte u kojima sudjeluju univerziteti iz FBiH i osnivanje znanstvenih instituta; - Osigurati potporu formiranju poduzetničke infrastrukture na visokoškolskim ustanovama (promocija koncepta "poduzetničkog univerziteta"); - Uspostaviti digitalnu platformu e-student za praćenje dostupnosti statusa, analizu i zapošljavanje studenata; -Potpuna integracija unutar univerziteta u FBiH uz osiguranje prohodnosti studenata između pojedinih fakulteta; - Raditi na internacionalizaciji visokog obrazovanja kroz uvođenje predmeta i programa na engleskom jeziku i drugim stranim jezicima; -Poticanje međunarodne razmjene studenata, nastavnog i nenastavnog osoblja; -Veće korištenje međunarodnih fondova i programa (npr. razmjena studenata – ERASMUS+ i sl., međunarodni programi suradnje univerziteta, programi usavršavanja nastavnog kadra i sl.; - Poticati povezivanje nastavnog kadra iz dijaspora i institucija u kojima rade sa domaćim univerzitetima; - Kreirati i razvijati bazu podataka akademske dijaspora. 	<p>“Džemal Bijedić” u Mostaru, Sveučilište u Mostaru, znanstveno-istraživački instituti; tehnološki parkovi; poslovni subjekti (sa područja HNŽ-K, međunarodni fondovi</p>	<p>potrebama mladih (500.000,00 KM-Grant za nauku i mlade znanstvenike EU fondovi i drugi donatori</p>	<p>znanstveno-nastavno osoblje iz HNŽ-K i dijaspora; građani,</p>
4.1.3	<p>Razvoj i promocija sustava neformalnog cjeloživotnog obrazovanja</p>	<p>Donošenje nedostajućih podzakonskih akata predviđenih Zakonom o obrazovanju odraslih HNŽ-K;</p> <p>Podrška ustanovama za obuku odraslih u razvoju zakonom priznatih programa obrazovanja odraslih (Kreiranje programa cjeloživotnog učenja u funkciji jačanja konkurentnosti radne snage i povećanja broja zaposlenih u preduzećima na području HNŽ-K)</p> <p>Provoditi certifikaciju i registraciju ustanova za formalno i neformalno obrazovanje odraslih;</p> <p>Podržati pristup cjeloživotnom učenju i vještinama, kako za poduzetnike, tako i za one koji planiraju osnovati preduzeće;</p> <p>Osmisliti i intenzivirati nove obuke za prekvalifikaciju u IT/STEM sektor i stimulisati izdavanja za neformalno obrazovanje uz potporu postojećim pružiocima ovih usluga/aktivnosti;</p> <p>Podržati projekte koji omogućavaju provođenje</p>	<p>Vlada HNŽ-K, Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i športa HNŽ-K, Udruženja i organizacije registrovana za formalno i neformalno obrazovanje odraslih; Pedagoški zavod i Zavod za školstvo HNŽ-K; poslovni subjekti, organizacije civilnog društva, Zavod za zapošljavanje.</p>	<p>Postojeća proračunska sredstva, uz planiranje novih, sukladno mladim, EU fondovi i drugi donatori</p>	<p>Studenti, srednjoškolski, mladi koji su prerano naspustili odgojno-obrazovni sustav, mladi sa invaliditetom i druge kategorije teže zapošljivih kategorija mladih (mladi u procesu osamostaljiv</p>

Hercegovačko-neretvanske županije

		različitih programa neformalnog obrazovanja za teže zapošljive kategorije stanovništva koji će poboljšati njihovu poziciju na tržištu rada (npr. mlade koji su prerano napustili srednju školu, osobe sa invaliditetom, mlade u procesu osamostaljivanja nakon napuštanja domova za djecu bez roditeljskog staranja, žrtve nasilja u obitelji i sl.); Promovirati koncept cjeloživotnog učenja kao osnovu za trajnu zapošljivost, društvenu uključenost, razvoj aktivnog građanstva, te razvijanje individualnih potencijala osoba			anja nakon napuštanja domova za djecu bez roditeljskog staranja, žrtve nasilja u obitelji (itd.), Građani; Privrednici; Investitori
4.2. PRIORITET Unaprjeđenje kulturno-umjetničkog aktivizma mladih na području HNŽ-K					
4.2.1	Kreirati preduvjet i poticajni ambijent za učešće mladih u programima/projektima iz oblasti kulture i umjetnosti	<ul style="list-style-type: none"> - Promocija i unaprjeđenje suradnje s udruženjima mladih; - Podrška, promocija i analiza projekata vezanim uz kulturne događaje i događaje iz umjetnosti u kojima sudjeluju mladi; - Poticati kulturno i kreativno stvaralaštvo kroz implementiranje različitih projekata u osnovnim, srednjim školama i fakultetima; - Osigurati sredstva za nagrađivanje i stipendiranje uspješnih mladih umjetnika; - Podržati programe međunarodne razmjene mladih u oblasti kulture i umjetnosti; - Povećati ulaganja u predstave u kojima će učestvovati mladi; - Povećati broj mladih koji redovno posjećuju kulturne događaje odnosno događaje vezane uz umjetnost; - Stvaranje kulturne platforme uvezujući sve učesnike u kulturi, umjetnosti, arhitekturi, ali i dijalogu; -Razvijanje modela društveno odgovornog poslovanja sa ciljem dobrovoljnog doprinosa javnog i privatnog sektora razvoju kulturne platforme. 	Vlada HNŽ-K, Ministarstvo prosvjete, znanosti, kulture i sporta HNŽ-K, Osnovne, srednje škole i fakulteti; ustanove/institucije kulture na području HNŽ-K; organizacije civilnog društva, omladinska udruženja.	Postojeća proračunska sredstva, uz planiranje novih, sukladno potrebama mladih, EU fondovi i drugi donatori	učenici; studenti; mladi u omladinskim udruženjima iz oblasti kulture